BAŞLARKEN

بسم الله الرحمن الرحيم

Bir Ramazan vaktinde insanı muhatap alarak vahyini inzâl eden Allah'a hamd,

Aldığı vahyi canı pahasına ve olağanüstü bir gayretle bize ulaştıran Efendimiz'e salât,

Kur'an'la hayat bulup onunla inşa olmak isteyen mü'minlere selam olsun.

1429 yılının mübarek Recep ayında başlattığımız **Kur'ani Hayat** yolculuğumuzun Ramazan'la buluşan bu ikinci sayısında, yine Kur'an'a ve hayata dair birbirinden kıymetli yazılar bulacaksınız.

Kur'an'la Ramazan'ın ilişkisini ele alan başyazıyı, Cabiri'nin dergimiz için kaleme aldığı akıl ve imanla ilgili makalesi takip ediyor. Ardından, Ramazan ve oruç ayetlerinin manası, Ramazan'da Kur'an okuma geleneğinin zaafları, bilinç bölünmesinin doğurduğu sorunlar, Kur'an'ın şifreli bir kitap olmadığı, vahyin neyi hedeflediği, Kur'an'ın kıssalarla insanı nasıl terbiye ettiği, tefsir usulü alanında önerilebilecek yeni bir yöntem gibi konularda birbirinden kıymetli makaleler geliyor.

Kur'an'da kitap kavramı ve Kur'an'ın toplumu nasıl inşa ettiği ile ilgili iki makale, ilk sayının devamı olarak ikinci sayıda yerini aldı.

İkinci sayımızda iki mülakat yayınlıyoruz. İlki, Hayat Kitabı Kur'an: Gerekçeli Meal-Tefsir adlı kıymetli çalışması üzerine Mustafa İslamoğlu hoca ile yapılan mülakat. İkincisi, namazın sağlık açısından ehemmiyeti üzerine Prof.Dr. Nihat Bengisu hoca ile yapılan sohbet. Her ikisini de zevkle okuyacağınızı ümit ediyoruz.

Kur'ani Hayat Dergisi'nin son kısmında Kur'an Haberleri, Kur'an Kitaplığı ve Okuyucu Mektupları bölümlerini bulacaksınız. Aziz Kur'an'ın ana konularını şiir ve çizgi diliyle sunmaya da devam ediyoruz.

Kur'ani Hayat Dergisi'nin elinizde tuttuğunuz ikinci sayısını okuduktan sonra kanaatlerinizi bizimle paylaşmanızı bekliyoruz. Bu yolculuğu ancak sizlerle birlikte ve sizlerin aktif katkılarıyla yürütebiliriz.

29 Haziran 2008 tarihinde İstanbul Gösteri Merkezi'nde 'Hitamu Misk' adıyla gerçekleştirilen Nâs Sûresi tefsiri programında okuyucusuyla buluşan ilk sayımıza gösterdiğiniz sıcak alâkadan dolayı siz değerli okuyucularımıza kalbi şükranlarımızı arz ediyoruz. Tebrikleriniz bizleri yüreklendirdi, tenkitlerinizden istifade ettik.

Ömrünüzün ramazan, âhiretinizin bayram olması niyazıyla…

Kur'aniHayat
HAYATIN İNŞASI İÇİN

Yıl: 1, Sayı: 2
Eylül-Ekim 2008
ISSN: 1308-3406

Derginin Sahibi
Anadolu Promosyon
Eğitim, Matbaacılık Sanayi
ve Tic. Ltd.Şti. adına
Şahin Şener

Genel Yayın Yönetmeni
Dr. Fethi Güngör

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Muharrem Baykul

Yayın Kurulu
Dr. Fethi Güngör
Hasan Hafızoğlu
Adnan İnanç
Muhammed Emin Yıldırım
Bahri Bulut

Son Okuma
Fatih Okumuş

Hukuk Danışmanı
Av. Mustafa Nar

İdare Merkezi
Adım İş Merkezi, Fatma Sultan
Mh. Kahhalbağı Sk. No: 49
Topkapı, İstanbul
Tel: +90 212 531 3030
Faks: 90 212 621 5283
abone@kuranihayat.net

Abonelik Şartları
9 sayı/18 ay abonelik için
(Temmuz 2008-Aralık 2009)
60 YTL, 80 USD veya 50 EUR

Anadolu Promosyon Eğt.Mat.San
ve Tic. Ltd. Şti.
Posta Çeki: 568 64 82

Türkiye Finans Katılım Bankası
Fatih Şb. (Şb. kodu: 4)
YTL: 139235-3
USD: 139235-101
EUR: 139235-102

Tasarım: **Kemal Güneş**
Uygulama: **Necmettin Asma**

Baskı: **İstanbul Matbaacılık**
Sancaktepe Sanayi Mh. Saadet Sk.
No:11 Güngören/İSTANBUL
Tel: 0212 554 40 05

Türü: İki aylık yaygın süreli dergi.

Yazılardan yazarları sorumludur.
Kaynak göstererek alıntı yapılabilir.

www.kuranihayat.net

İÇİNDEKİLER

Kur'an ve Ramazan	3	Mustafa İSLAMOĞLU
Kur'an'da Akıl ve İman	8	Muhammed A. CABİRİ
Oruç Ayetlerinin Tefsiri	18	Mustafa İSLAMOĞLU
Ramazanda Kur'an Okumak	26	Abdülcelil CANDAN
Bilinç Bölünmesi	31	Atasoy MÜFTÜOĞLU
Kur'an ve İnsan	33	Semra KÜRÜN ÇEKMEGİL
Kur'an'ın Toplumu İnşa Siyaseti	35	Mehmet BİRSİN
Kur'an Şifreli Bir Kitap mı?	41	Fatih OKUMUŞ
Nübüvvetin Mucizesi Kur'an	43	M.Emin YILDIRIM
Vahiy ve Hedefi	45	Bahattin DARTMA
Kur'an'da Kitap Olgusu -II-	48	Hüseyin Kerim ECE
Kur'an Kıssaları Ne Anlatıyor?	55	Osman ARPAÇUKURU
İSLAMOĞLU ile Meal üzerine...	60	F.GÜNGÖR, F.OKUMUŞ, M.BAYKUL
Kur'an'da Eğitim Üzerine	71	Yaşar DEĞİRMENCİ
Kur'an'ın İngilizce Çevirileri	76	M. Mahmud GALİ
Namaz ve Sağlık	79	Nihat BENGİSU
Tefsir Usulünde Yeni Yöntem	86	Halil ÇİÇEK
KUR'AN HABERLERİ	91	Fethi GÜNGÖR
KUR'AN KİTAPLIĞI	97	Nuriye ÇAKMAK
ŞİİR / Tekasür	99	Bünyamin DOĞRUER
ÇİZGİ / Saat Ramazan	101	Mevlana İDRİS
OKUYUCU MEKTUPLARI	102	Fethi GÜNGÖR

Kur'an ve Ramazan

MUSTAFA İSLAMOĞLU

VAHİY İLAHİ BİR İNŞA PROJESİDİR. AMACI, KENDİSİYLE İNŞA OLMUŞ İNSANLAR ARACILIĞIYLA HAYATI İNŞA ETMEKTİR. RAMAZAN'IN ETKİSİ DE TIPKI VAHİY GİBİ SADECE BİR AYLA SINIRLANDIRILAMAZ. RAMAZAN GETİRDİĞİ MANA İKLİMİNİ MÜ'MİN MUHATABININ TÜM ÖMRÜNE YAYMAK VE ONUN ÖMRÜNÜ RAMAZAN KILMAYI AMAÇLAR.

Zamanı ve insanı yaratanın, vahyi indirenin, zamanı ve insanı vahiyle şereflendirenin adıyla başlarım.

Zaman da, tıpkı insan gibi bir sır yumağı. Zaman yumağının içinde neyi gizlediğini ancak Allah bilir. Yaşanmış zamanın kaydını tutan, yaşanacak zamana dair hayaller kurup planlar yapan yegâne mahlûk insandır.

Zaman, insan ve vahiy...

Üçünün birleştiği nokta "şahitliktir."

Allah zamana ve onu oluşturan parçalara yemin eder. "Asra yemin olsun... Soluklanan sabaha yemin olsun... Kuşluğa yemin olsun... Gündüze yemin olsun... Geçip gitmekte olan geceye yemin olsun... Şafağa yemin olsun..." Hepsi de vahiy olan bu yeminlerin maksadı, zamanın insana şahit olduğunu hatırlatmaktır. Bu hatırlatmanın bir amacı da insanın zamanı iyi, doğru ve verimli kullanmasıdır. Aksi bir durumda insan kendine ihsan edilen zaman nimetini aleyhine şahit kılmış olacaktır. Bu iki tür ziyandır: Birincisi zaman emanetini zayi etmek suretiyle, ikincisi onu aleyhte bir şahide çevirmek suretiyle.

Zamanı insana şahit tutan Allah, insanı da kendi zatına şahit tutmuştur. Kelime-i şahadet, bu şahitliğin en beliğ ifadesidir. Allah'a şahit olmaya çağrılmak bir şeref, hem de şereflerin en büyüğüdür. Zira Allah'a şahit olmak, şahitliklerin en büyüğüdür ve en büyük olana şahitliktir. En büyüğe şahit olmak, en büyük şerefe nail olmaktır. Zatıyla kaim, öncesiz ön ve sonrasız son, mutlak diri ve sonsuz varlık sahibi Allah'ın insanın şehadetinden elde edeceği hiçbir çıkarı yoktur. O zatına şahit tutmakla insanı onurlandırmak istemiş, ona bahşettiği akıl ve iradenin önüne sonsuz bir ufuk açmıştır. Değil mi ki Allah *zu'l-me'âric*, yani "tekamül mertebelerinin sahibi"dir (70:3). İnsana da bu mertebelere yücelmesi için imkânlar sunmuş, fırsatlar bahşetmiştir.

Allah'ın bahşettiği bu yüceliş ve yükseliş imkânlarının en başında vahiy gelir. Vahiy de tıpkı zaman ve insan gibi şahittir. Şahit olduğu içindir ki vahiy kendisini *mecîd,*

kerîm, 'azîz gibi sıfatlarla takdim eder. Bu sıfatların hepsi de "fâil" (şahit) kipidir. İlahi kelam insana inmiştir ve insan o kelamı taşıyıp taşımadığından dolayı hesaba çekilecektir. Vahiy indiği insanın kendisine karşı davranışı hakkında şahitlik yapacaktır. "Yürüyen Kur'an" olan peygamberin "şahit" (*şâhiden*) olarak gönderilmesi de vahyin şahadeti bağlamında anlaşılabilir.

Evet, görüldüğü gibi zaman, insan ve vahyin her üçü de şahitlik noktasında birleşirler. Fakat bu üçlüden zaman ve vahiy insana şahittirler, insan ise Allah'a şahittir. İşte insanı müstesna kılan da budur. Bu yüzdendir ki zaman ve vahiy insan için, insan ise Allah içindir. İlahi hiyerarşi budur. Zamana mahkûm olmak ve maruz kalmak bu hiyerarşiyi bozmaktır. Zira bu durumda "zaman insan için" olmaktan çıkıp "insan zaman için" olmuş olur. Bu ise ilahi hiyerarşiyi bozmak, eşrefiyet listesine müdahale etmektir.

Şöyle bir sual gelebilir akla: "Bu hiyerarşide zamanın ve vahyin yeri neresidir?"

İşte Ramazan bize zımnen bu sualin cevabını verir. Bu cevabı vermesi için, Ramazan ayının değerini nereden aldığını ifade eden şu âyeti hatırlamamız şarttır:

"Ramazan ayı öyle bir aydır ki, insanlığa rehber olan (*hidayet*), bu rehberliğin apaçık belgelerini taşıyan (*beyyinât*) ve hakkı batıldan ayıran (*furkân*) Kur'an işte bu ayda indirilmiştir: Sizden biri bu aya ulaştığında oruç tutsun; hasta ya da yolcu olan kimse de başka günlerde iade etsin! Allah sizin için kolaylık ister, sizi zora koşmak istemez; oruç günlerinin sayısını tamamlamanızı, sizi doğru yola ulaştırdığı için O'nu yüceltmenizi ve şükretmenizi ister" (2:185).

Bu âyet, Ramazan ayını müstesna kılan sebebi açık ve net olarak gösteren âyettir. Bu sebep Kur'an'ın bu ayda indirilmeye başlanmasıdır. Bu hakikati Kadr sûresinin ilk âyeti de teyit eder. Ramazan Kur'an'ın doğum ayıdır. Kur'an vahyinin doğum günü olan Kadir Gecesi, Ramazan ayının içinde bir gecedir. Bu gerçek, Bakara sûresinin 185. âyetiyle Kadr sûresinin 1. âyetinin karşılaştırmalı okunması sonucu açık ve net olarak ortaya çıkar. Bu demektir ki, eğer Kur'an'ın indiği Kadir Gecesi Ramazan ayı içerisinde bir gece olmasaydı, Ramazan ayı kutsiyet ve bereket kazanmayacaktı. Ramazan tüm kutsiyet ve bereketini, vahyin inmeye başladığı geceyi içerisinde barındırdığı için almıştır.

ORUÇ TUTMAK KENDİNİ TUTMAKTIR. BAŞIMIZA NE GELİYORSA KENDİMİZİ TUTAMADIĞIMIZ İÇİN GELİR. GÜNAHLARIN KÖKENİ, ÖFKESİNİ TUTAMAMAK, NEFSİNİ TUTAMAMAK, ŞEHVETİNİ TUTAMAMAK, DİLİNİ TUTAMAMAK VB. SEBEPLERE DAYANIR. KİŞİ ORUCU NE KADAR TUTARSA, ORUÇ DA KİŞİYİ O KADAR TUTAR. KİM ORUCUN BAŞINI DİK TUTARSA, ORUÇ DA ONUN BAŞINI DİK TUTAR. ORUÇ ONU KULA KUL OLMAKTAN KORUYAN BİR KALKAN, KULU KUL EDİNMEKTEN KORUYAN BİR AKIL OLUR.

Bu kutsiyet ve bereketin büyüklüğünü Kadr sûresi beyan eder:

"Elbet onu kadir-kıymet gecesinde Biz indirmeye (başlamışızdır).

Bilir misin o kadir-kıymet gecesi nedir?

O kadir-kıymet gecesi, bin aydan daha hayırlıdır.

Melekler, vahiyle beraber o gece inerler de inerler, Rablerinin izniyle, hayatın her alanına dair tarifsiz bir mutluluğun (formüllerini getirirler); bu durum, şafak atıncaya kadar sürer" (97:1-5).

İndiği geceyi-günü bir ömre bedel kılan vahiy, indiği ayı da "Ayların Sultanı" olan Ramazan ayı kılmıştır. Ramazan "sözlerin sultanı"nı getirmeseydi, "Ayların Sultanı" olamazdı. Bu mübarek sûre muhatabından şu tesbit ve itirafı yapmasını ister: "İndiği geceyi bir ömre bedel kılan vahiy, benim hayatıma inerse, her günümü bir ömre bedel kılar. İçine vahiy inmiş bir ömrün bedeli ise yalnızca cennet olabilir!"

Demek ki, kutsiyet ve bereketin sebebi zaman değil vahiydir. Vahyin sebebi *hidayet*, yani "rehberlik"tir. Hidayetin sebebi ise tüm vahiylerin vasfı olan *beyyinât* ve *furkân*'dır. *Beyyinât*, "savunulan hakikati isbatlamak için yeterli olan apaçık belgeler" anlamına gelir. *Furkân* ise "iyiyi kötüden, hakkı batıldan, doğruyu yanlıştan, adaleti zulümden ayırmaya yarayan nitelik veya yetenektir". Ramazan orucunu

emreden Bakara 185. âyette Kur'an işte bu iki vasfıyla takdim edilir. Bu boşuna değildir. Zira vahiy muhatabına rehberlik etme (hidayet) amacını ancak bu iki vasfı sayesinde gerçekleştirir. Bunların birincisi olan *beyyinât* Kur'an'ın kendisinde olup karşısındakine sunduğu, ikincisi olan *furkân* ise muhatabında inşa ettiği bir niteliktir. Sadece Kur'an'ın inşa ettiği bir tasavvur ve akıl *furkân* olma vasfını kazanır. Böyle bir tasavvur ve akılla bakan bir göz ancak *beyyinât*'ın delalet ettiği hakikatleri yerli yerinde görür ve kavrar.

Bütün bunların ardından sorulması gereken can alıcı soru şudur: Kur'an'ın doğum ayı olan Ramazan'ın ihyası neden oruç olarak teşri kılınmıştır? Bir başka ifadesiyle: Kur'an'ın doğumu neden oruç suretinde kutlanmaktadır?

Bu can alıcı sorunun cevabı, aynı zamanda vahyin, onu anlamanın ve hayata aktarmanın da anahtarıdır.

Farsça "gün" anlamına gelen *rûze*'nin Türkçeleşmişi olan "oruç"un Kur'an lisanındaki karşılığı *savm*'dır. *Savm*, hem "tutmak" hem de "terk etmek" anlamını ihtiva eder. Kelimenin kök manası "yeme ve içmeden kesilmek, ağzı kapalı olmak, içine ilave bir şey almamak"tır. İştikak-ı ekberde "mutlak bütün, eksiksiz ve tam" anlamına gelen ilahi sıfat *es-Samed*, değeri sabit olduğu için altın anlamına gelen *sâmit*, yekpare ve som kaya anlamına gelen *samed*, ağzı kapalı olduğu için susmak anlamına gelen *summ* ve kuvvet ve cazibe merkezi manasındaki *samd* ile akrabadır.

Savm, "tutmak"tır. Lisanımızda "oruç tutmak" deriz. Namazı "kılarız", abdesti "alırız", zekâtı "veririz", kelime-i şehadeti "getiririz", hacca "gideriz", orucu ise "tutarız". Türkçemizdeki "tutma" oruç manasındaki *savm*'ın tam mukabili olmak hasebiyle, "oruç tutmak" tabiri "tutmayı tutmak" gibi bir karşılığa denk gelse gerektir.

Oruç tutmak, başta orucun tarafını tutmaktır. Yani, "Ben oruçtan yanayım, ben orucun tarafındayım!" demektir.

Oruç tutmak kendini tutmaktır. Başımıza ne geliyorsa kendimizi tutamadığımız için gelir. Günahların kökeni, öfkesini tutamamak, nefsini tutamamak, şehvetini tutamamak, dilini tutamamak vb. gibi sebeplere dayanır. Kişi orucu ne kadar tutarsa, oruç da kişiyi o kadar tutar. Kim orucun başını dik tutarsa, oruç da onun başını dik tutar. Oruç onu kula kul olmaktan koruyan bir kalkan, kulu kul edinmekten koruyan bir akıl olur. Bu anlamıyla oruç "aç kalmak" değil "beslenmek"tir. Aç bırakılan bedendir. Bunun anlamı insanın maddi yanının "ikincil" olduğunu vurgulamaktır. Birincil olan yanı akleden, düşünen, hatırlayan, öğüt alan, inanan, değer üreten, iyiyi kötüden ayıran yanıdır.

Kur'an'ın doğum ayı olan Ramazan'ın bedenin aç bırakılarak ihya edilmesinin nedeni burada ortaya çıkmaktadır. Bu neden, mü'minin akli ve ruhi melekelerini tahrik ve teşvik ederek onun anlama ve düşünme yeteneğini artırmaktır. Bunun Kur'an'la alakası açıktır: Bu suretle vahyin daha iyi anlaşılmasına katkıda bulunmak. Zaten vahyi "okumak" da budur. Zira okumaktan maksat anlamaktır. Bir şey anlaşılmıyorsa, aynı zamanda okunmuyor demektir. İkra' emri ilahisi, "oku" emrinden ayrı olarak bir de "anla" emrine muhtaç değildir. Okuyup anlamayı birlikte içerir. Alak sûresinin ilk inen âyetlerinde okumaktan maksadın "öğrenmek" (*ta'lim*) olduğu 4 ve 5. âyetlerde sarahaten ifade buyrulmuştur. İlk inen ikinci sûre olan Müzzemmil'deki Kur'an'ı tertil ile okuma emrinin gereği de budur. Tabi ki anlamaktan maksat yaşamaktır. Ne var ki, bir mesaj anlaşılmadan yaşanamaz.

İşbu nedenle Ramazan Kur'an ayıdır. Ramazan bize Kur'an'ı getirdiği için Ramazan'dır. Ramazanlarımız Kur'an'ı okuduğumuz, anladığımız, yaşadığımız ve yaşattığımız kadar mübarektir.

Elbet Kur'an'la ilişki Ramazan'a hasredilemez. Zaten Ramazan, vahyin Kur'an'ın "indiği" değil "inmeye başladığı" aydır. Kur'an bir Ramazan gecesi olan Kadir Gecesi inmeye başlamış ve bir neslin hayatını inşa edecek kadar uzun bir süre inişini sürdürmüştür. Vahyin etkisi indiği yıllarla sınırlandırılamaz. Her zaman ve zeminde indiği günkü gibi sayısız kadın ve erkeğin yüreğine hükmetmeye devam edecektir.

Vahiy ilahi bir inşa projesidir. Amacı, kendisiyle inşa olmuş insanlar aracılığıyla hayatı inşa etmektir. Ramazan'ın etkisi de tıpkı vahiy gibi sadece bir ayla sınırlandırılamaz. Ramazan getirdiği mana iklimini mü'min muhatabının tüm ömrüne yaymak ve onun ömrünü Ramazan kılmayı amaçlar.

Unutulmaması gereken hakikat şudur: Ömrü Ramazan olanın âhireti bayram olur. O bayram cennetin ta kendisidir. Böyle birinde Ramazan şu sözü söyleme şuurunu inşa eder: Küfre, şirke ve zulme karşı orucumu bozarsam, keffaretim cehennem olsun! ■

الذي جعل الليلة التي أنزل فيها تساوي عمرا بحاله من شأنه ـ إذا ما نزل على حياتي ـ أن يجعل كل يوم من أيامها تساوي عمرا بأكمله. وإن مكافأة عمر نزل عليه الوحي هي الجنة بعينها!

وهذا يعني أن سبب قدسية وبركة رمضان ليست الزمان وإنما الوحي. وسبب الوحي هو الهداية أي "الإرشاد". وسبب الهداية هو **البينات والفرقان** وهما من صفات الوحي. **والبينات** تعني «الدلائل الواضحة الكافية لإثبات حقيقة ندافع عنها». أما **الفرقان** فهو «الخاصية أو المقدرة على التفريق بين الجيد والسيئ، الحق والباطل، الصحيح والخطأ، العدالة والظلم». وتعرَّف لنا الآية ١٨٥ من سورة البقرة، التي تأمرنا بالصيام، القرآن بهذين الوصفين وهذا ليس عبثا لأن هدف الوحي بهداية قارئه لا يمكن أن يتحقق إلا بهما. والصفة الأولى أي **البينات** هي صفة يتمتع بها القرآن ويمنحها لقارئه، أما الصفة الثانية **الفرقان** فهي صفة تتولد لدى القارئ. وإن تصورا وعقلا أنشأه القرآن هو وحده من يمكنه أن ينال صفة الفرقان. وعين تنظر بمثل هذا المفهوم وهذا العقل هي فقط التي بوسعها رؤية وإدراك مواطن الحقائق التي تشير إليها البينات والسؤال الهام الذي يجب طرحه بعد كل هذا هو: لماذا شرع الصيام لإحياء شهر ولادة القرآن؟ وبعبارة أخرى: لماذا يجب الاحتفال بمولد القرآن عبر الصيام؟

إن الإجابة على هذا السؤال الهام هي بذات الوقت مفتاح لفهم الوحي وتطبيقه في حياتنا.

إن كلمة "روزه" التي تعني باللغة الفارسية "يوم" يقابلها باللغة التركية كلمة "أوروج" (صوم) وبلغة القرآن الكريم كلمة صوم. ويتضمن معنى الصوم "الإمساك" أو "الترك" والمعنى الأصلي للكلمة هو "الانقطاع عن الطعام والشراب وإغلاق الفم وعدم إدخال شيء إلى الجوف". وفي الاشتقاق الأكبر تعني صفة "الصمد" ـ التي هي من الأسماء الحسنى ـ "الكلية المطلقة، التمام وعدم النقصان" وهي تأتي من نفس الجذر الذي اشتقت منه كلمات مثل "صامت" التي قيمته ثابتة، وكلمة "صمد" التي تعني مؤلف من جزء واحد أو كلي والصخر الأصم، وكلمة صوم التي تعني الصمت لعدم فتح الفم، وصامد التي تعني القوة ومركز الجذب.

نقول بلغتنا (التركية) "أمسك" بالصيام (أي صام) و"أدى" الصلاة و"أخذ" الوضوء و"أعطى" الزكاة و"نطق" بالشهادة و"ذهب" إلى الحج. إذا ما اعتبرنا كلمة "أمسك" المستخدمة في لغتنا التركية تأتي بمعنى الصيام تماما فإن ترجمة عبارة "الإمساك بالصيام" تكون على النحو التالي "الإمساك بالإمساك".

وإن "الإمساك" بالصيام هو الإمساك بجانب الصيام أي أنه يعني (حسب التعابير المستخدمة باللغة التركية) "أني من جانب الصيام، أني من جهة الصيام!" إن الإمساك بالصيام يعني الإمساك بالذات فكل ما يصيبنا يصيبنا لأننا لا نمسك أنفسنا. وأصل الذنوب يرجع إلى عدم الإمساك بالغضب وبالنفس وبالشهوات وباللسان وغير ذلك. وبقدر ما يمسك الشخص بالصيام، بقدر ما يمسك الصيام بالشخص. ومن يمسك بالصيام مرفوع الرأس يمسكه الصيام مرفوع الرأس.

إن الصيام يصبح درعا يحمي الإنسان من أن يكون عبدا لعبد، وعقلا يحمي العبد عن اتخاذ عبد. بهذا المفهوم يصبح الصيام "غذاء" وليس "جوعا". إن الذي يجوع هو البدن ومعنى هذا التأكيد على أن الجانب المادي للإنسان يأتي "في المرتبة الثانية" وبأن الجانب الذي يحتل المرتبة الأولى يجب أن يكون العقل والفكر الذي يتذكر ويتعظ ويؤمن ويضع القيم ويميز الخير عن الشر.

إن رمضان شهر ولادة القرآن يبرز لنا هنا كيف يحيى الإنسان عبر تجويع الجسد وكيف يزيد هذا من مقدرة المؤمن على الفهم والتذكير بإثارة وتشجيع ملكاته العقلية والروحية. وعلاقة ذلك بالقرآن واضحة وهي المساهمة بفهم الوحي بشكل أفضل. وما "قراءة" الوحي إلا ذلك الأمر بعينه فالغاية من القراءة هي الفهم وإذا ما كان شيء ما لا يُفهم فهذا يعني بذات الوقت أنه لا يقرأ. وإن الأمر الإلهي "اقرأ" ليس بحاجة لأمر آخر "افهم" لأن القراءة تتضمن معنى الفهم. والغاية من كلمة القراءة التي وردت في أول سورة العلق هو "التعلم" وهو ما ورد صراحة في الآيتين الرابعة والخامسة. وهذا ما يطلبه أمر قراءة القرآن ترتيلا الذي ورد في سورة المزمل ثاني آية أنزلت في القرآن الكريم. وبالطبع فإن معنى فهم الشيء هو عيشه على أرض الواقع ولا يمكن عيش رسالة دون فهمها.

لهذا السبب فإن رمضان هو شهر القرآن ورمضان هو رمضان لأنه جلب لنا القرآن. وإن رمضاناتنا تكون مباركة بقدر ما نقرأ فيها من القرآن الكريم وبقدر ما نفهمه ونعيشه ونحييه.

وبالطبع فإن العلاقة بالقرآن ليست حصرا على شهر رمضان فحسب لأن رمضان ليس شهر "نزول" القرآن بل هو الشهر الذي "بدأ فيه النزول" والقرآن بدأ يتنزل في ليلة القدر إحدى ليالي رمضان وواصل نزوله لفترة طويلة إلى أن أنشأ حياة جيل بأكمله. ولا يمكن أن قصر تأثير الوحي على السنوات التي أنزل فيها فهو سيواصل في كل مكان وزمان حكمه على قلوب نساء ورجال لا حصر لهم كاليوم الذي أنزل فيه.

إن الوحي هو مشروع إنشاء هدفه إنشاء الحياة بواسطة الأشخاص الذين أنشئوا به. وإن تأثير رمضان كتأثير الوحي تماما لا يمكن أن يقتصر على شهر واحد فقط فالمعنى الذي يحمله رمضان يهدف إلى جعل المؤمن ينشره على طيلة سنوات عمره ليجعل من عمره كله رمضانا.

والحقيقة التي يجب أن لا ننساها هنا هي أن من يعيش حياته كلها رمضانا تكون عقباه في دار الآخرة عيدا. وذلك العيد ما هو إلا الجنة بعينها. وبهذا الشكل فإن رمضان يوّلد لدى الشخص الشعور بقول: إذا ما أفطرت على الكفر والشرك والظلم، فلتكن كفارتي إذا جهنم! ■

القرآن و رمضان

مصطفى إسلام أوغلو

أبدأ باسم خالق الزمان والإنسان، منزل الوحي، مشرف الزمان والإنسان به.

الزمان كالإنسان تماما بحر أسرار. لا أحد غير الله يعرف ما يخفيه الزمان في كنهه والإنسان هو المخلوق الوحيد الذي يدون الزمن ويضع له الخطط ويعلق عليه الآمال.

الزمان والإنسان والوحي...

النقطة التي تجمع بين ثلاثتهم هي كونهم "شهود".

إن الله يُقسم بالزمان وبأجزائه كحين قوله: "وَالْعَصْرِ... وَالصُّبْحِ إِذَا تَنَفَّسَ... وَالضُّحى... وَالصُّبْحِ... وَاللَّيْلِ إِذَا يَغْشَى... فَلا أُقْسِمُ بِالشَّفَقِ..." إن هدف الحلفان في هذه الآيات هو التذكير بأن الزمان شاهد على الإنسان والهدف من هذا التذكير هو أن يستخدم الإنسان الزمان على نحو جيد وصحيح ومثمر. وإذا لم يفعل الإنسان ذلك يكون قد حول نعمة الزمان التي منحت إليه إلى شاهد يشهد ضده وخسر بذلك خسارة مزدوجة: فمن جهة يكون قد فرط بأمانة الوقت التي منحت له ومن جهة ثانية يكون قد حوله إلى شاهد يشهد ضده.

الله الذي جعل الزمان شاهدا على الإنسان جعل الإنسان شاهدا عليه، وكلمة الشهادة هي أبلغ تعبير عن هذا الشهود. فدعوة الإنسان ليكون شاهدا على الله هو شرف بل هو أعظم شرف لأن الشهود على الله هو أعظم شهود وهو شهود على الأعظم. وإن الشهود على الأعظم هو أعظم شرف. إن الله القائم بذاته الأبدي السرمدي المحيي الأبدي لن ينال شيئا من شهادة الإنسان وهو أراد من جعل الإنسان شاهدا على ذاته أن يشرفه وأن يفتح أمام العقل والإرادة التي وهبهما له أفقا لا متناه. أوليس الله "ذِي الْمَعَارِجِ" (أي المراتب والدرجات) وقد منح الله الإنسان الإمكانيات والفرص للارتقاء والصعود على هذه المراتب.

إن الوحي يأتي في مقدمة الإمكانيات التي وهبها الله للإنسان ليرتقي ويرتفع. والوحي كالإنسان والزمان تماما هو أيضا شاهد ولأنه شاهد يقدم نفسه بصفات كالمجيد والكريم والعزيز وهذه الصفات جميعها صيغة "فاعل" (شاهد). لقد أنزل الكلام الإلهي على الإنسان وهو سيحاسب على حمله أو عدم حمله. فالوحي سيشهد على السلوك الذي سيسلكه الإنسان ـ الذي نزل عليه الوحي ـ إزاءه. وما إرسال النبي الكريم ـ الذي كان "قرآنا يمشي على قدميه" ـ "شاهدا" إلا للدلالة على أن الوحي قد أنزل شاهدا.

أجل كما رأينا إن كل من الزمان والإنسان والوحي يشتركون بأنهم شهود. ولكن الفرق بينهم هو أن الزمان والوحي شاهدان على الإنسان في حين أن الإنسان شاهد على الله وهذا ما يجعل الإنسان مستثنى. ولهذا السبب فإن الزمان والوحي هما للإنسان أما الإنسان فهو لله، هذا هو الترتيب الإلهي. وأن يصبح الإنسان معرضا ومحكوما للزمن يخل بهذا الترتيب لأنه في هذه الحالة لا يكون "الزمان للإنسان" بل يكون "الإنسان للزمان" وهذا يخل بالترتيب الإلهي ويعني تدخلا بلائحة الشرفية. ربما يتوارد على الذهن السؤال التالي: "أين يقع مكان الزمان والوحي في تلك المراتب؟". إن شهر رمضان يجيب ضمنا على هذا السؤال. وللإجابة عليه لا بد لنا من التذكير بالآية التالية التي تشرح لنا من أين جاءت قيمة هذا الشهر:

"شَهْرُ رَمَضَانَ الَّذِي أُنزِلَ فِيهِ الْقُرْآنُ هُدًى لِّلنَّاسِ وَبَيِّنَاتٍ مِّنَ الْهُدَى وَالْفُرْقَانِ فَمَن شَهِدَ مِنكُمُ الشَّهْرَ فَلْيَصُمْهُ وَمَن كَانَ مَرِيضًا أَوْ عَلَى سَفَرٍ فَعِدَّةٌ مِّنْ أَيَّامٍ أُخَرَ يُرِيدُ اللَّهُ بِكُمُ الْيُسْرَ وَلَا يُرِيدُ بِكُمُ الْعُسْرَ وَلِتُكْمِلُوا الْعِدَّةَ وَلِتُكَبِّرُوا اللَّهَ عَلَى مَا هَدَاكُمْ وَلَعَلَّكُمْ تَشْكُرُونَ" (سورة البقرة الآية ١٨٥)

إن هذه الآية تظهر بشكل واضح وصريح السبب الذي جعل رمضان شهرا استثنائيا. ففي هذا الشهر بدأ نزول القرآن الكريم وهذه الحقيقة تؤكد في الآية الأولى من سورة القدر أيضا. إن رمضان هو شهر مولد القرآن وليلة القدر هي يوم مولد القرآن وهي ليلة من ليالي شهر رمضان وهذه الحقيقة تظهر بشكل واضح وصريح عند قراءة ومقابلة الآيتين ١٨٥ من سورة البقرة و١ من سورة القدر. وهذا يعني أنه لو لم تكن ليلة القدر التي بدأ فيها نزول القرآن إحدى ليالي رمضان، لم يكن لهذا الشهر أن يحمل تلك القدسية والبركة. فكل القدسية والبركة التي يتمتع بها رمضان تنبع من كونه يحمل بين جنبيه الليلة التي بدأ فيها نزول الوحي.

وتشرح سورة القدر عظمة القدسية والبركة التي يتمتع بها رمضان كما يلي:

إِنَّا أَنزَلْنَاهُ فِي لَيْلَةِ الْقَدْرِ (١) وَمَا أَدْرَاكَ مَا لَيْلَةُ الْقَدْرِ (٢) لَيْلَةُ الْقَدْرِ خَيْرٌ مِّنْ أَلْفِ شَهْرٍ (٣) تَنَزَّلُ الْمَلَائِكَةُ وَالرُّوحُ فِيهَا بِإِذْنِ رَبِّهِم مِّن كُلِّ أَمْرٍ (٤) سَلَامٌ هِيَ حَتَّى مَطْلَعِ الْفَجْرِ (٥)

إن الوحي الذي يجعل ليلة ونهارا تساوي عمرا بأكمله قد جعل الشهر الذي نزل به "سلطان الشهور". ولو لم يجلب شهر رمضان "سلطان الكلمات" لما كان له أن يصبح سلطان الشهور. وهذه السورة المباركة تريد من قارئها أن يتحقق ويعترف بأن "الوحي

İNCELEME

İslam'da Akıl ve İman

MUHAMMED ABİD EL-CÂBİRÎ

FARKLI DİNLERDE "İMAN"DAN VE "AKIL"DAN ANLAŞILAN MANA AZ ÇOK FARKLILIK GÖSTERİR. İŞTE BU YÜZDEN HERHANGİ BİR DİLDEKİ HERHANGİ BİR DİNÎ TERİMİ KAVRAYABİLMEK İÇİN, SÖZ KONUSU TERİMİN DİĞER DİNLERDE HANGİ ANLAMLARA GELDİĞİNİ BİLMEKTE YARAR VARDIR.

Faslı mütefekkirin Kur'ani Hayat Dergisi için kaleme aldığı makaleyi Arapça'dan çeviren: Fatih Okumuş

ÇEŞİTLİ DİNLERDE DİNÎ KAVRAMLARIN DELÂLETLERİNİN FARKLILAŞMASI

Dinler birbirlerinden sadece inançları, şeriatları ve ritüelleri ile değil mensuplarının kültür ve medeniyetlerinin, dillerinin kelime ve terimlere verdikleri anlam ve delaletlerin çeşitliliği ile de farklılık gösterirler.[1] Bu farklılaşma ifade ve mazmun farklılığından ibaret değildir. Bazen de birinde var olan kavram diğerinde mevcut değildir. Şu veya bu dindeki birçok kelime ve kavram genellikle bir başka dine nakledilmeyi kabul etmez; oysa bu tabirleri sözlük anlamları düzeyinde tam veya tama yakın tercüme etmek mümkündür.

"İman ve akıl" kavram çiftini buna örnek gösterebiliriz. Her dilde ve dinde, gerek günlük dilde, gerekse dinî terminolojide karşılığı bulunan kavramlardır bunlar. Bununla birlikte şu veya bu dinde "iman"dan ve "akıl"dan anlaşılan mana az çok farklılık gösterir. İşte bu yüzden herhangi bir dildeki herhangi bir dinî terimi kavrayabilmek için, söz konusu terimin diğer dinlerde hangi anlamlara geldiğini bilmekte yarar vardır. Hatta bu dinî terim müşterek dinî ve lugavî kökene dayansa bile bu böyledir. Konumuz İslam'da, bahusus Kur'an'da iman ve akıl olduğundan, biz burada sadece bu kavramların Yahudilik ve Hıristiyanlıktaki kullanımlarının mukayesesi ile iktifa edeceğiz. Zira İslam dini, "din-i İbrahim" olmak noktasında bu iki dinle ortak bir hususiyete sahiptir. Bilahare Kur'an-ı Kerim'in öne çıkardığı manaları üzerinde özellikle duracağız.

YAHUDÎLİKTE: İMAN YERİNE AHDE VEFA

Dinler tarihi uzmanlarına[2] göre, bizler "Yahudilik imanı", "Hıristiyanlık imanı" ve "İslâm imanı"ndan söz ederken "iman" lafzının her üç dinde de Allah ile insan arasındaki ilişkiler bütününü ifade ettiğini var sayarız; oysa gerçekte kazın ayağı böyle değildir. Yahudiliğin dili İbrancada, bu anlama gelen bir kelime yoktur. Tevrat'ın genel mesajını anlayabileceğimiz kelimeler insanın konumunu değil ilâhî fiili ifade etmektedir. Tevrat'ın ortaya koyduğu ilâhî fiil merkezî bir fikre istinat eder: "mîsâk" veya "ahit". Allah İsrailoğulları'nı "seçilmiş halk" kılarak onlarla bir anlaşma yapmıştır. Allah İbrahim'i dost edinerek bu anlaşmaya uymuştur. İsrailoğulları'nın da Kelîmullah Musa'nın getirdiği şeriata uymaları gerekmektedir. Böylece kurtuluşları gerçekleşecek, yani vaat edilmiş topraklara (Filistin) geri dönüşleri mümkün olacaktır.

İsrailoğulları ile Allah arasındaki ilişkiyi böyle kuran bir tasavvurun iman kavramına ihtiyaç ve alan bırakmadığı açıktır. Çünkü iman şu veya bu biçimde itikat, tasdik ve ihlas-halâs manalarını içirmektedir. Nitekim Hıristiyanlıkta ve İslam'da böyledir. Demek oluyor ki İsrail milletinin meselesi itikat anlamındaki "iman" değildir; fakat "Allah'la anlaşmasına" vefa gösterme meselesidir.[3]

HIRİSTİYANLIKTA

Yukarıda belirttiğimiz üzere iman kavramı Hıristiyanlıkta da İslam'da da itikat anlamına gelmekle birlikte muhtevası ve mazmunu aynı değildir. Ayrıntısını ileride göreceğimiz gibi, İslam'da iman mefhumunun eksenini Muhammed (as)'ın peygamberliğini "tasdik" teşkil etmektedir. Hıristiyanlıkta ise bu kavramın ekseni "ihlâs" [halâs-kurtuluş] (fidélité) fikri çevresinde odaklanmıştır. Bu kavram bir yandan Allah'ın ahir zamanda Mesih'i göndererek adaleti hâkim kılmasını, diğer yandan da Mesih'e inanan kimsenin vaftiz olmasını içerir. Vaftiz ayini kişinin aslî günahtan arınarak kurtulmasını sembolize eder.[4]

Bu iki dinde iman "la foi" kavramı "halâs", kurtuluş fikri ile ilişki olduğu halde İslâmî perspektifte, en azından Kur'an'da olduğu şekliyle, böyle bir fikir sözkonusu değildir.[5] Kur'an'ın öngördüğü iman kavramı hem dinî hem de dünyevî perspektife sahiptir. Aynı zamanda bir şekilde Yahudi vaadi ile Hıristiyan vaadini birleştirmektedir. Allah müminlere bir yandan dünyada müşrik ve kâfirlere karşı muharebelerinde zafer,[6] bir yandan da samimi müminlere cennet vaat etmektedir.[7]

Böylece Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslâm'da "iman" kavramına bir nebze temas etmiş olduk. "Akıl" kavramının ise esas referansı bizzat dinin kendisi değil, dinin içinde intişâr ettiği kültürel çevredir.[8]

> İMAN İTİKAT, TASDİK VE İHLAS-HALÂS MANALARINI İÇERMEKTEDİR. NİTEKİM HIRİSTİYANLIKTA VE İSLAM'DA BÖYLEDİR. YAHUDİLİKTE İSE İMAN, İTİKAT ANLAMINDAKİ "İMAN" DEĞİL, "ALLAH'LA ANLAŞMASINA" VEFA GÖSTERME ANLAMINA GELİR.

KUR'AN'DA "İMAN" KAVRAMI

"Lisânu'l-Arab" lügatinin sahibi İbn Manzur, "iman" lafzı ile aynı kökten gelen kelimeleri zıtlarıyla tanımlayarak aşağıdaki gibi sıralamıştır:

"Emn: havfin [korkunun] zıddı. Emanet: hıyanetin zıddı. İman: küfrün zıddı. Tasdik anlamındaki imanın zıddı ise tekzip [yalanlama]dır." Bu anlamların hepsi de Kur'an'da mevcuttur. Hepsi de aynı delalet ağına dâhildir: Arkadaşına güvenen ondan korkmaz, onun hıyanetinden endişe etmez. Bir hakikati gizlemez, bilmezden gelmez, inkâr etmez; dolayısıyla onu tasdik eder ve ona itimat eder, onu yalanlamaz. Böylece İbn Manzur'un "Dil bilginleri ve diğer ehl-i ilim imanın manasının tasdik olduğunda ittifak etmişlerdir" sözünü kavrayabiliriz. "Tasdik"in ancak bizce "gaib" olana dair bir "haber" hakkında sözkonusu olduğunu belirtmeliyiz. Ortada olan zaten görülür ve işitilir... Gaib ve meçhul olanın bilgisine erişmek için izlere (âsâr) veya ona delalet eden bir "şâhid"e ihtiyaç vardır. Şahitle gaibe istidlal [yani algılanabilenden algılanamayanı çıkarmak], veya "ubur" anlamıyla bir şeyin eserlerinden nefsine [iz ve etkilerinden kendisine] geçme anlamındaki **itibâr**), "akl"ın işidir, imanın alanı değil.

Öyleyse iman müşahede ve istidlal alanının dışında kalanı, başka bir deyişle "gayb âlemi"ne ait olanı "tasdik"ten ibarettir. Kur'an, "âkil" bir kimsenin tasdik etmediğinde "kâfir" sayılacağı, yani şer'i anlamıyla "iman"ın kendisine nispet edilemeyeceği, gaybî konuları belirlemiştir. Şu âyet-i kerimede bu konular sayılmıştır: "Kim Allah'ı, meleklerini, kitaplarını, ra-

sullerini ve ahiret gününü inkâr ederse; sapkınlığın dibini bulmuş demektir." (Nisa, 4/136). Buradan şu sonuca varırız: Dinî anlamıyla iman "Allah'a, meleklerine, kitaplarına, rasullerine ve ahiret gününe iman etmeyi" kapsar.[9] Bu maddelerin hepsi de duyular dünyasına değil "gayb âlemine" ait konulardır. İşte bu sebeple bunlara iman, bunları haber veren zatı "tasdik" olarak vasıflandırılmıştır.

İMAN VE İSLAM

Bir açıdan bu böyledir. Bir başka açıdan dilbilimciler **iman** ve **islam** arasında bir ayrım yaparlar. İman tasdik olması hasebiyle onun mahalli kalptir. İslam ise teslimiyet ve bağlılığın ilanı demek olup bu dahi lisan ile olur. Bu mukayeseden şöyle bir sonuca varırlar: "Her mümin Müslümandır; fakat her Müslüman mümin olmayabilir." Ancak şu var ki, bu taksim ve tasnif dahi bu iki lafzın Kur'an'daki tüm kullanımlarını kapsamaz. Allah'a, meleklerine vd. imanın kâfi gelmediğini, islâmın da gerekliliğini ifade eden âyetler vardır:[10]

> İSLAM'DA İMAN MEFHUMUNUN EKSENİNİ MUHAMMED (AS)'IN PEYGAMBERLİĞİNİ "TASDİK" TEŞKİL ETMEKTEDİR. HIRİSTİYANLIKTA İSE BU KAVRAM "İHLÂS" FİKRİ ÇEVRESİNDE ODAKLANMIŞTIR.

"De ki: iman ettik Allah'a; bize indirilene; İbrahim, İsmail, İshak, Yakup ve esbâta indirilenlere; Musa'ya, İsa'ya ve peygamberlere Rableri katından her ne verildiyse tamamına iman ettik. İçlerinden birini ayırmayız. Biz O'na teslim olanlarız." Burada hitap Muhammed (as)'a, ashabına ve onun risaletine iman edenleredir. Onlara, önceki peygamberlerine ve rasullerine her ne indirilmişse aynen öyle iman etmelerini ve Müslümanlıklarını, yani Allah'a boyun eğişlerini ilan etmelerini emretmektedir. Hemen ardından aynı manayı teyit eden şu âyet gelmektedir: "Kim İslam'dan başka din ararsa, bu ondan kabul olunmayacaktır. O ahirette kaybedenlerden olacaktır." (Âl-i İmran, 3/84, 85). O halde bu âyet, bu geniş anlamıyla İbrahim (as)'a dayanan İslam'ın Allah katında yegâne makbul din olduğunu takrir için gelmiştir. Bu din hakkında Kur'an başka bir yerde şöyle buyurmuştur: "Atanız İbrahim'in milleti... O sizi önceden Müslümanlar diye isimlendirmişti." (Hacc, 22/78). İbrahim'in evlatları arasında din konusundaki ayrılıklar Allah'tan değil kendilerindendir. Cenab-ı Allah şöyle buyurur:

"Şüphesiz Allah katında din İslam'dır. Kitap verilmiş olanlar, kendilerine ilim geldikten sonra sırf, aralarındaki ihtiras ve aşırılık yüzünden ayrılığa düştüler. Kim Allah'ın âyetlerini inkar ederse, bilsin ki Allah hesabı çok çabuk görendir. Seninle tartışmaya girişirlerse de ki, "Ben, bana uyanlarla birlikte kendi özümü Allah'a teslim ettim." Kendilerine kitap verilenlere ve ümmîlere de ki: "Siz de İslâm'ı kabul ettiniz mi?" Eğer İslâm'a girerlerse hidayete ermiş olurlar. Yok, eğer yüz çevirirlerse sana düşen şey ancak tebliğ etmektir. Allah kullarını hakkıyla görendir." (Âl-i İmran, 3/19-20).

Bu âyetten, Kur'an'a göre İslam kavramının hanif kökene dayanan dinleri kapsadığı anlaşılır. Bunlar esas itibariyle Yahudilik, Hıristiyanlık ve İslam'dır. Bunlara Sabiiler ve Mecusiler de ilave edilir.[11]

Bununla birlikte başka âyet-i kerimelerde "islam" kavramı daraltılarak kalben iman olmaksızın İslam'a bağlılığın mücerret dil ile ilanı manasında da kullanılmıştır. Bunun sebebi her iki konumdaki muhatapların aynı kimseler olmayışıdır. Kur'an-ı Kerim, gelişmeleri takip etmek ve meselelere muktezâ-yı hale göre cevap vermek üzere parça parça nazil olmuştur. Yukarıdaki âyetler Medenîdir. Yahudi ve Hıristiyanları (özellikle Necran heyetini) muhatap almaktadır. İslam kavramını daraltan diğer âyet de Medine'de nazil olmuş olmakla birlikte bedevî Araplardan bir topluluğu muhatap almaktadır. Cenab-ı Allah şöyle buyurur: "Bedevî Araplar 'iman ettik' derler. De ki: 'İman etmediniz; fakat teslim olduk deyiniz. İman henüz kalplerinize girmedi.'" (Hucurât, 49/14)

Demek ki bu âyet-i kerimede muktezâ-yı hâle muvafık olarak iman ve islam arasındaki ilişkinin yeniden tanımlanması sözkonusudur. Bu ve devamındaki âyet-i kerime bir kısım A'râbîler hakkında nâzil olmuştur. Müfessirlerin beyanına göre bunlar Müslüman oldukları ilan ederek Medine'ye gelerek Rasulullah'tan Muhacirler'in sahip oldukları dünyevî ve uhrevî hak ve imtiyazların aynını ve daha başka şeyler talep etmişlerdi. Âyet-i kerime, mücerret lisân ile ilan edilen imanlarının yeterli olmadığını, İslam davasına kalben de iman etmiş olmanın lazım geldiğini bildirerek onlara cevap sadedinde gelmiştir. Bu ise Allah'a ve Rasulü'ne itaa-

ti gerektirir. Eğer samimi bir niyetle bunu yapacak olurlarsa onlar da hak ettikleri mükâfâta nail olacaklardı. Haklarından hiçbir şey eksiltilmeyecekti. Bilahare Kur'an, bir Müslümanı iman mertebesine yükselten ve bedevîlerin talep ettikleri hakları kazandıran özellikleri de aynı pasaj içerisinde saymıştır: "Müminler ancak şu kimselerdir: Allah'a ve rasûlüne iman edip bir daha asla kuşkuya kapılmazlar. Malları ve canlarıyla Allah yolunda bütün güçlerini harcarlar. İşte bunlar sâdıklardır." (Hucurât, 49/14, 15).

Buraya kadar yapılan izahlar iman ile islam arasındaki ilişkinin tek yönlü olmadığını ortaya koymaktadır. Dolayısıyla "her Müslümanın mümin olduğu" veya "her müminin aynı zamanda Müslüman olduğu" iddialarının her birinin de sahih olmadığı ortaya çıkar. Bu iki kavram arasındaki ilişkiyi belirleyen bizzat kişinin durumudur.

İMAN VE ARTIP EKSİLME MESELESİ

İman ve islam arasındaki bir fark da sadece birinin noksanlık ve ziyadelik kabiliyetiyle vasfedilmiş olmasıdır. Kur'an-ı Kerim'de imanın ve onun zıddı küfrün artmasının mümkün olduğun ifade eden âyet-i kerimeler bulunmakla birlikte aynı şey islam için mevzuubahis değildir.[12]

Şu âyet-i kerime bu cümledendir: "(Ey Muhammed!) Sana ganimetler hakkında soruyorlar. De ki: "Ganimetler Allah'a ve Rasûlüne aittir. O halde, eğer mü'minler iseniz Allah'a karşı gelmekten sakının, aranızı düzeltin, Allah ve Rasûlüne itaat edin. Müminler ancak o kimselerdir ki; Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir. Onun âyetleri kendilerine okunduğu zaman (bu) onların imanlarını artırır. Onlar sadece Rablerine tevekkül ederler. Onlar namazı dosdoğru kılan, kendilerine rızık olarak verdiğimiz şeylerden Allah yolunda harcayan kimselerdir. İşte onlar gerçekten mü'minlerdir. Onlara, Rableri katında yüksek mertebeler, bağışlanma ve cömertçe verilmiş rızık vardır." (Enfâl, 8/1-4).

Buradaki âyetlerden maksat sadece Kur'an naslarının lafız ve ibareleri değildir. Bilâkis maksat esasen bu lafız ve ibarelerin bahis konusu ettiği mahlûkat, hadiseler ve alâmetlerdir. Bunların kendilerine has delaletleri Allah'ın kudretine, rahmetine, ikabına veya bu mugayyebât hakkında daha fazla marifete işaret eder. Böylece zikrullah müminin kalbinde haşyetullahı artırır. Aynen öyle de, Allah'ın kudretine, sanatının yüksekliğine, cezalandırmasının şiddetine delalet eden alâmetlerin zikri dahi müminin Allah'ın varlığı konusundaki marifetinin ve O'nu tasdikinin [derecesini] yükseltir. Mümini tevekküle ve farzları yerine getirmeye yöneltir. Böylece "hakikî Mümin" sıfatını kazanır. Tasdik derecesi yakin mertebesine erişir. Tasdik ve tatbiki cem' eder. Böylece Allah indinde en yüksek derecelere, mağfiret ve "rızk-ı kerîm"e müstehak olur.

İMAN MÜŞAHEDE VE İSTİDLAL ALANININ DIŞINDA KALANI, BAŞKA BİR DEYİŞLE "GAYB ÂLEMİ"NE AİT OLANI "TASDİK"TEN İBARETTİR. DİNÎ ANLAMIYLA İMAN "ALLAH'A, MELEKLERİNE, KİTAPLARINA, RASULLERİNE VE AHİRET GÜNÜNE İMAN ETMEYİ" KAPSAR.

İman konularındaki marifetin artmasıyla imanın güçlenmesi gibi, tasdik derecesinin irtifa kaybetmesi ile de kuşku mertebesine düşebilir. Bu da şaşkınlık ve nefiste sıkıntıya yol açar. Bu durum mecazen "kalp hastalığı" olarak isimlendirilir. Bu hastalık hafif veya ağır seyredebilir. Bu hastalığa yakalananlar Kur'an-ı Kerim'de "münafık" olarak nitelendirilerek sıfatları şöyle sıralanmıştır:

"İnsanlardan, inanmadıkları halde, "Allah'a ve ahiret gününe inandık" diyenler de vardır. Bunlar Allah'ı ve mü'minleri aldatmaya çalışırlar. Oysa sadece kendilerini aldatırlar da farkında değillerdir. Kalplerinde münafıklıktan kaynaklanan bir hastalık vardır. Allah da onların hastalıklarını artırmıştır. Yalan söyledikleri için de onlara elem dolu bir azap vardır. Bunlara, "Yeryüzünde fesat çıkarmayın" denildiğinde, "Biz ancak ıslah edicileriz!" derler. İyi bilin ki, onlar bozguncuların ta kendileridir. Fakat farkında değillerdir." (Bakara, 2/8-12).

Yukarıda anlatılanlar imanın bir yandan gayb âlemine dair marifetin artmasıyla, bir yandan da salih amellerle desteklendiğinde arttığını şek, şüphe ve amelsizlikle de azaldığını ortaya koymaktadır. İslam ise belirttiğimiz üzere, mücerret dil ile ikrardan ibaret olup, "şehadeteyn" tam ve sahih olarak söylendiği sürece, artmak veya azalmakla nitelendirilemez. Dil ile ikrar "şehadeteyn" diye tabir olunan "La ilahe illallah Muhammedun Rasulullah" ibaresine şahit olduğunu dil ile söylemek demektir.

İMAN VE SALİH AMEL

Temas etmiş bulunduğumuz iman ve onun ziyade ve noksan kabul edip etmemesi meselesi İslam mezhepleri arasında halen tartışma konusu olmaya devam eden bir konuyu da gündeme getirir: İman yalnızca "kalben tasdik" etmekten mi; yoksa tasdikle birlikte tatbikten (taat) mi ibarettir?

Önceki bahislerde olduğu gibi burada da, bu konuda Kur'an'dan anlaşılan ile yetineceğiz:

Kur'an'da iman hemen her yerde salih amelle birlikte zikredilir. "İman edip salih amel işleyenler" ibaresi Kur'an'da dikkat çekici bir şekilde sık geçer. Öyle ki, imanın tek başına yeterli olmadığı, salih amelin de tamamlayıcı bir kemal şartı olduğu, en azından kıyamet gününde imanın semerelerine hak kazanmak için zorunlu olduğu intibaını uyandırır. "İman edip ittika edenler" (Allah'ın yasakladığı şeylerden uzak duranlar) ibaresi için de aynı şey geçerlidir.

Kur'an'da imanın geçtiği yerlerin bir istatistiğini çıkarmış olsaydık imanın ya salih amel (faziletleri yapmak) veya takva (reziletlerden uzak durmak) ile birlikte zikredilmiş olduğunu görecektir. Ayrıca her defasında ya dünyevi veya uhrevî bir mükâfât, sevap bağlamında gelmiştir. Mesela şu âyet bu cümledendir: "Karye halkları iman edip ittika edeydiler, onların üzerine semadan ve arzdan bereketler açardık." (A'raf, 96). Bir başka âyet: "İman edip salih amel işleyenler... Onlara nimet cennetleri vardır. Orada ebedîdirler. Allah'ın vaadi haktır. O'dur Aziz-Hakîm" (Lokman, 8,9). İlk âyette vadedilen mükafât dünyevî (yağmur ve nebat); ikinci âyetteki ise uhrevîdir.

> İSLAM MÜCERRET DİL İLE İKRARDAN İBARET OLUP, "ŞEHADETEYN" DİYE TABİR OLUNAN "LA İLAHE İLLALLAH MUHAMMEDUN RASULULLAH" İBARESİ TAM VE SAHİH OLARAK SÖYLENDİĞİ SÜRECE, ARTMAK VEYA AZALMAKLA NİTELENDİRİLEMEZ.

İMAN-KÜFÜR VE MÜRTEDİN HÜKMÜ

Bir yandan iman ile salih amelin, diğer yandan iman ile takvanın birlikteliğini nasıl anlamamız icap eder?

Kur'an'a tekrar müracaat ettiğimizde imanın zıddının küfür olduğu ortaya çıkar. Küfür Allah'a, meleklerine, rasullerine ve ahiret gününe imanın yokluğudur. Bu manadaki kâfire eğer bir peygamberin tebliği ulaşmamış ise ona küfrün cezası olan azap da erişmeyecektir. Cenab-ı Hak şöyle buyurur: "Biz bir rasul göndermedikçe bir kavme azap etmeyiz." (İsra, 15). Eğer kendisine rasulün daveti ulaşır da onu yalanlar, ona icabet etmeyi reddederse bu durumda azaba müstahak olur.[13] Fakat iman ve tasdik ettiği halde farzları yerine getirmez ve takva sahibi olmaz, salih amel işlemezse imanı onu küfür dairesinden çıkarmakla birlikte kendisi fısk dairesinde kalmış olur. Bir kâfir iman etmekle birlikte görevlerden ve farzlardan haberdar olamamış ise bunun imanı sahihtir. Amellerinden olayı ceza veya mükafât alacağına dair bir nas yoktur. İşi Allah'a kalmıştır. Ona kendi nasıl dilerse öyle mükafât verir veya azap eder.

İmandan küfre intikal eden kimse mürteddir. Bu kimse, salih amel işlemiş olsa bile kâfirlerin duçar olduğu cehennem azabına duçar olur. Bu kimsenin öldürüleceğine dair Kur'an-ı Kerim'de bir nas yoktur. Mürtedin hükmüne dair âyetlerin tamamı, tövbe kapısı açık olmak üzere, onun işini ahiret gününe ertelemektedir. Bu konuda mesela şu âyeti zikredebiliriz: "Sizden her kim dininden döner ve kâfir olduğu halde ölürse onun amelleri boşa gider. Dünyada da ahirette de... İşte bunlardır ateş yârânı. Orada ebedîdirler." (Bakara, 2/217).[14]

MUCİZELERİN ETKİSİYLE İMAN VE AKIL YÜRÜTME İLE İMAN

İmanın muhtevası ve mazmunu ile ilgili kavramlardan (mahiyetinden, artıp eksilmesinden, islam, küfür, dinden dönme, mükafât ve cezadan...) söz ettik. Şimdi sıra imanı elde etme aracına gelmiş bulunuyor. İman peygamberin getirdiğini "tasdik" ise, insanları onları tasdike sevk eden ne olabilir?

Yahudilik ve Hıristiyanlık sözkonusu olduğunda Musa ve İsa (as)'ın, insanları peygamberliklerini tasdike sevketmekte başvurduğu, eğer yegâne değilse, temel araç mucizelerdir. Musa (as) için, birincisi yılana dönüşen asa olmak üzere on "âyet" Mesih (as) için ise ölüleri diriltme, cüzzamlıları iyileştirme gibi mucizelerdir. İncil ve Tevrat da aklı yüceltmekte ve aklın hakemliğine davet etmekle birlikte Muhammedî davetin mucizeleri ve harikulade olayları bir kenara iterek tek başına aklı muhatap almakla yetinmesi İslam'ı Yahudilik ve Hıristiyanlıktan ayıran bir fenomendir. Muhammedî davetin Kureyşli hasımları, kendisinin

gerçekten Allah katından gönderilmiş olduğunu anlamak ve tasdik etmek için, Hz. Peygamber'den defaatle önceki peygamberlere verilenlerin benzeri mucizeler talep etmişlerdi. Fakat cevap daima bu meydan okumanın reddidir. Bunlardan biri şu âyettir: "Bizim mucizeler göndermeyişimiz, sadece evvelkilerin bunları yalanlamış olmasındandır." Sonra peygamberlerin harikulade mucizelerine işaret eder ve bunların bizzat hakikatin ikrarı olmayıp "korkutma" ve dolayısıyla insanların peygambere boyun eğmesi için sevkedilmiş bulundukları beyan buyrulur: "Biz mucizeleri ancak korkutma olarak göndeririz." (İsra, 59).

Mucize göstermek yerine muhataptan aklını kullanması talep edilmiş ve muhatap;

- "tabiat kitabı"na havale edilerek düşünüp ibret çıkarması istenmiştir: "İşte bunlar, Allah'ın âyetleridir. Onları sana gerçek olarak okuyoruz. Artık Allah'tan ve onun âyetlerinden sonra hangi söze inanacaklar?" (Câsiye, 45/6):

- Tabiat kitabının yanısıra bir de "tarih kitabı" vardır. Peygamberler, rasuller ve onların milletlerinin tarihi: "Onlar, yeryüzünde dolaşıp kendilerinden öncekilerin sonunun nasıl olduğuna bakmadılar mı? Onlar kendilerinden daha kuvvetli idiler. Yeryüzünü sürüp işlemişler ve orayı kendilerinin imar ettiğinden daha çok imar etmişlerdi. Onlara da peygamberleri apaçık deliller getirmişlerdi. Allah onlara asla zulmediyor değildi. Fakat onlar kendilerine zulmediyorlardı. Sonra, Allah'ın âyetlerini yalanladıkları ve onlarla alay etmekte oldukları için, kötülük işleyenin sonu daha da kötü oldu." (Rum, 30/9, 10).

- Tabiat ve tarih kitaplarına ilave olarak Kur'an Kureyş müşriklerinin dikkatini Hz. Muhammed'e indirilen kitaba yani Kur'an-ı Kerim'e de çeker. İkna olası olana bu kitap bile tek başına kâfidir: "Kendilerine okunan kitabı sana indirmiş olmamız onlara yetmedi mi?[15] Şüphesiz bunda inanan bir kavim için bir rahmet ve bir öğüt vardır. De ki, "Benimle sizin aranızda şahit olarak Allah yeter. O, göklerde ve yerde olanları bilir. Batıla inanıp Allah'ı inkâr edenler var ya; işte onlar asıl ziyana uğrayanlardır." (Ankebut, 29/51, 52). Sonra bunun bir benzerini getirmeleri konusunda onlara meydan okur: "Yoksa onu (Muhammed kendisi) uydurdu mu diyorlar? De ki: "Eğer doğru söyleyenler iseniz, haydi siz de onun benzeri bir sûre getirin ve Allah'tan başka, çağırabileceğiniz kim varsa onları da yardıma çağırın..." (Yunus, 10/38).

- Evrenin düzeni, kısas-ı enbiyanın dersleri ve Kur'an'ın beyanı delalet bakımından eşit ve birbirini tamamlayıcı unsurlardır: Evrenin düzeni Allah'ın varlığını ve birliğini ortaya koyar. Kısas-ı enbiyada Allah'ın kuvvetinin, rahmetinin ve intikamının delili vardır. Kur'an'ın beyanında Hz. Muhammed'in peygamberliğinin ve risaletinin doğruluğunun delili vardır. Bu üç tür delil birbirini destekleyerek "makul"ü teşkil eder. Bu dinde ve dilde (Arapçada) makuldur. "Aklî" akıl dışının (lâ-makul) zıddıdır. Bu da Kur'an lisanında Allah'a şirk koşmaya, yeniden dirilişi inkâra ve Muhammed Aleyhisselâm'ın risaletini yalanlamaya tekabül eder.

> KUR'AN'DA İMAN HEMEN HER YERDE SALİH AMELLE BİRLİKTE ZİKREDİLİR. SIKÇA GEÇEN "İMAN EDİP SALİH AMEL İŞLEYENLER" İBARESİ, İMANIN TEK BAŞINA YETERLİ OLMADIĞI, SALİH AMELİN DE TAMAMLAYICI BİR KEMÂL ŞARTI OLDUĞU İNTİBAINI UYANDIRIR.

Kureyş'ten talep edilen, mucize beklemeyip akıllarını kullanmalarıydı... Bu ise şöyle bir soruyu derhatır eder: Peki burada akıldan maksat nedir?

KUR'AN'DA AKIL VE İMAN

"Akıl" ismi Kur'an'da asla geçmez. Fakat (a-k-l) maddesi mazi, muzari ve ism-i fail formlarında sıklıkla zikredilmiştir. Siga ve siyâkının onca çeşitliliğine rağmen bu maddenin müştakları Kur'an'da daima sabit anlamda kullanılmıştır. Kur'an'da "akıl" kavramının sadece şu iki anlamdan birinde kullanılmış olduğu söylenebilir:

1- "Nefiste ilmi kabul etmeye hazır bulunan kuvvet" ki kelam ve fıkıh terminolojisinde "fıtrî akıl"[16], felsefe terminolojisinde ise "potansiyel akıl" (bi'l-kuvve akıl)[17] olarak isimlendirilmiştir.

2- "İnsanın bu potansiyel sayesinde elde ettiği ilim" ki ıstılahta kazanılmış, "müktesep akıl" veya deneysel, "tecrübî akıl" olarak ifade edilir.

Şer'i teklif alanında kastedilen akıl işte bu birinci manadaki akıldır. Bilindiği gibi İslam'da mükellefiyetin baş şartları akıl ve büluğdur. (Böylece aklını kaybetmiş olanlar mükellefiyetten muaf olmuş olurlar.) İkinci anlamdaki yani müktesep akıl ise akıl ve imanın alakası bahsindeki akıldır. Kur'an'da sıkça tekrar

edilen muzari sigasındaki (akletmezler mi, akletmiyorlar mı?); kâfir, müşrik ve münafıklardan söz edilen birçok yerde ve mesela "onu aklettikten sonra bile bile tahrif ettiler" (Bakara, 2/75) âyet-i kerimesinde olduğu gibi mazi sigasıyla geldiği yerlerde tefekkür, tedebbür ve istidlal anlamında kullanılmıştır.

DİNÎ MAKUL VE AKLÎ AKIL DIŞI

Kur'an'da tarif edildiği şekliyle aklın imanla ilişkisi işlevsel bir ilişkidir. Şöyle ki: müktesep aklın işlevi "dinî makul" olarak ifade edilebilecek olan sonucu elde etmektir. Bu dinî-İslâmî makulün inşasında istifade edilen eserler veya "maddeler", daha önce değindiğimiz gibi, üç sınıftır: Evren ve düzeni, peygamber ve resullerin tarihi, Kur'an ve beyanı... "Eşya zıddı ile temyiz olunur" özdeyişi mucebince "dinî makul"ün kendisine göre tanımlanabileceği "ötekisi" ise "aklî akıl dışı" dediğimiz Allah'a şirk koşmaktır... Kur'an'da akıl söylemi bütünüyle bu "akıl dışı" ile mücadele söylemidir: Müşriklerin "lâ-makul"ü... Şirk "gayr-i makul"dür, akıl dışıdır; çünkü ilahların çatışmasına yol açar ve evrenin düzenini ihlal eden bir şeydir: "Eğer o ikisinde Allah'tan başka ilahlar olmuş olsaydı her ikisi de fesada uğrardı. Arş'ın Rabbi Allah'ın şanı onların vasfettiklerinden pek yücedir." (Enbiya, 21/22).

Kur'an şirki esasından reddeder ve insanların yönünü başka bir açıya çevirir: "De ki O Allah tekdir. Allah Sameddir. Doğmamış, doğurulmamıştır. Hiç kimse O'nun dengi olmamıştır." (İhlas, 1-4). "Ey insanlar! Size bir örnek verildi. Şimdi ona iyi kulak verin. Sizin Allah'tan başka taptıklarınız bir sinek dahi yaratamazlar, hepsi bunun için toplansalar bile. Eğer sinek onlardan bir şey kapsa bunu ondan kurtaramazlar. İsteyen de aciz, istenen de." (Hac, 22/73).

AKIL VE PEYGAMBERLİKLERİN İSPATI

Kur'an tabiat ve peygamberler tarihi konusunda aklı kullanarak Allah'ın varlığına ulaşmaya davet etmektedir. Fakat akıl peygamberlikleri ve rasullerin gönderilmesini ispat edebilir mi?

Muhammed (as)'ın peygamberliğini ispat vasıtasının Kur'an olduğuna daha önce işaret etmiştik. Kur'an, benzerini getirmeleri konusunda Araplara meydan okumuş, onlar da bunu yapamamışlardır. Ancak bu Kur'an'a ve hususen Araplara, umumen Muhammedî davete mahsus bir durumdur. Kur'an'ı anlamayan ve Arapça bilmeyen diğer milletler hakkında ne söylenebilecektir?[18]

Hz. Peygamber devrinde, İslam henüz sadece Arap yarımadasında aktifken bu sual ortaya atılmamıştı. Fakat Rasulullah'ın vefatından sonra fetihlerle genişleyen İslam dairesinde, özellikle de Müslümanlar, Hintli Brahmanlar gibi nübüvvetin esasını inkâr eden milletlerle mülaki olduklarında bu sualin sorulması kaçınılmazdı. İşte bu durumda, Kur'an'dan yola çıkarak aklı kullanmak suretiyle peygamberliklerin isbâtı gerekiyordu. Tarih bizim için bu konuda iki bakış açısı kaydetmiştir: "Akılcı" Mutezilenin bakış açısı ve akıldan daha az istifade eden Eş'ariler...

> İNCİL VE TEVRAT DA AKLI YÜCELTMEKTE VE AKLIN HAKEMLİĞİNE DAVET ETMEKLE BİRLİKTE, MUHAMMEDÎ DAVETİN MUCİZELERİ VE HARİKULADE OLAYLARI BİR KENARA İTEREK TEK BAŞINA AKLI MUHATAP ALMAKLA YETİNMESİ, İSLAM'I YAHUDİLİK VE HIRİSTİYANLIKTAN AYIRAN BİR FENOMENDİR.

Mu'tezile nübüvvâtın ispatı için öncelikle "akıl sem'in vurûdundan mukaddemdir" [yani akıl şeriatın naslarından öncedir] prensibinden yola çıkarlar. Bu prensibin fahvasınca akıl kâinata bakarak bu düzenin kurucusu, yaratıcısı ve koruyucusunu bilmeyi gerekli kılar ki, O Allahtır. Ortada bir nebi ve rasul olmasaydı bile Allah'ı bilmek icap edecekti. Allah'ın varlığını ispat edince, nübüvvetin ispatına geçerek, bir diğer prensipleri olan "akıl, Allah'ın onda yarattığı kuvvetler sayesinde iyilik ve kötülüğü (hüsün ve kubuh) ayırt edebilir" prensibini kullanırlar. Bu esasa dayanarak şöyle derler: İnsanları hak yoluna hidayet eylemek, dünya ve ahirette maslahatlarına sevk etmek üzere peygamber göndermek iyidir (hüsn). Akıl, Allah'ın kullarına karşı cimrilik göstermeyeceğine hükmeder; çünkü O "kullarına karşı Latîf"tir. Demek ki, kullarına karşı rüşd yolunu kolaylaştırır. Bu da onların [terminolojisinde] "lutf" prensibidir. Bu prensibi şu âyet-i kerimeye dayandırmışlardır: "Allah kullarına karşı Latîftir. Dilediğini rızıklandırır. O Kavidir-Azizdir." (Şûrâ, 42/19).

Bu prensibin de fahvası şudur: Dünyevî ve uhrevi maslahatlardan öyleleri vardır ki, akıl onları tam olarak kavrayamaz. Özellikle ibadetler ve şeriatlar gibi... İşte rasullerin görevi bunları insanlara beyan etmektir. Brahmanlar'ın "eğer peygamberler aklın alanı içinde bir bilgi getiriyorsa, bu konularda akıl yeterlidir; yok akla aykırı bir şey getiriyorlarsa bu da makbul değildir, reddedilir" yaklaşımı isabetli değildir. Zira peygamberlerin getirdikleri, aklın umumunu kabul ettiği konulardaki tafsilattır. Mesela maslahatın vücûbu ve mefsedetin kötülüğü (kubh) akıl tarafından kararlaştırılmıştır. Ancak tam olarak hangi fiilin maslahat ve hangisinin mefsedet olduğunu yalnızca akılla bilmemiz mümkün olmadığından dolayı Cenab-ı Hak bunları beyan etmek üzere resuller göndermiştir. Böylece onlar Allah'ın bizim akıllarımızda terkip buyurduğu şeyleri takrir ve akıllarımızın takrir ettiğini de tafsil etmek üzere gelmiş olurlar.[19]

Mu'tezile'nin nübüvvetin isbâtı konusundaki görüşlerinin özeti böyledir. Mu'tezilenin sözkonusu prensibine muvafakat etmeyen Ehl-i Sünnet ve Eş'ariler ise genellikle şu âyet-i kerimeden yola çıkarak nübüvveti ispat etmektedirler: "Peygamberleri onlara dedi ki (peygamberliği inkâr eden kavimlerin rasulleri): Biz de ancak sizler gibi beşeriz. Şu kadar var ki, Allah kullarından dilediğine minnet eder. Biz, O'nun izni olmadıkça size bir belge getirebilecek değiliz. Öyleyse dayananlar Allah'a dayansınlar, tevekkül etsinler." (İbrahim, 11). İşbu "minnet teorisi" Ehl-i Sünnet'in nübüvvâtın isbâtı mevzuundaki başlıca delilidir: Allah'ın Sânî' ve Hâlık ve Hakîm olduğunu akılla ispat edince O'nun kendi mahlûkâtı lehine ve aleyhine Âmir ve Nâhî olduğunu da kabul ve itiraf etmemiz icap eder. Yaptığımız ve terk ettiğimiz, yaptığımız ve düşündüğümüz her şey O'nun hükmü ve emri dâhilindedir. Her insânî akıl O'nun "emr"ini akledecek ve her beşerî nefis O'nun hikmetini kabul edecek seviyede olmadığından O'nun rahmeti akıllarda ve nefislerde [hiyerarşik bir] tertibi gerektirmiştir. İşte bundan dolayı onlar üzerine Allah'ın ihsanı ve rahmeti cümlesinden olmak üzere peygamberlik ile minnet etmiştir. Peygamberlik insanları, aklın idrâk etmek şânından olmayan hususlara irşad ve insanın dünya ve ahiret saadetini mündemiç bulunan Allah'ın emir ve nehiylerini beyan eder.[20]

Açıkça görüldüğü gibi bu konuda Mu'tezile ile Eş'ariler arasındaki fark neredeyse sadece terminoloji farkıdır.[21] Ancak Eş'ariler, aklın tek başına Allah'ın varlığını bilebileceği ve nübüvveti ispat edebileceği hususunda Mu'tezile'ye muvafakat etmekle birlikte, aklın görevinin nübüvvetin ispatı ile sona erdiğini söyleyerek onlardan ayrılırlar. Gazzalî bunu şu meşhur sözüyle ifade etmiştir: "Akıl peygamberin doğruluğuna delalet eder, sonra kendini azleder."[22] Fakat burada akıldan maksat mutlak akıl değildir. Rolleri inancın savunmasında ibaret, yöntemleri ise "şahitle gaibe istidlal" (veya bilinenden bilinmeyene ulaşma) olan "mütekillimîn"in itimat ettikleri akıldır. Dolayısıyla bu aklın, daha ileri giderek ahirete dair işlerin teferruatına veya helal ile haramın türlerine ve derecelerine dalması hakkı ve haddi değildir. Bu hususlar fakihlerin ve usulcülerin ihtisas alanına girmektedir. Bunlar da aklı istimal etmekle birlikte bunların başvurduğu akıl "şahitle gaibe istidlal" anlamında olmayıp "içtihat" anlamındadır. Yani şer'î nasların lafızlarından semereler elde etme fürûâtı usûl ve icma'a kıyas ve benzerinden ibarettir.

ŞER'İ TEKLİF ALANINDA KASTEDİLEN AKIL, KELAM VE FIKIH TERMİNOLOJİSİNDE "NEFİSTE İLMİ KABUL ETMEYE HAZIR BULUNAN KUVVET", FELSEFE TERMİNOLOJİSİNDE İSE "POTANSİYEL AKIL" (Bİ'L-KUVVE AKIL) OLARAK İSİMLENDİRİLEN "FITRÎ AKIL"DIR.

Mu'tezile ile Ehl-i Sünnet'ten Eş'arîlerin ve Hanbelîlerin bu mevzudaki ihtilafını şöylece özetleyebiliriz: Bu, Allah'ın âlemi yaratışı meselesine râci bir görüş ayrılığıdır. Her iki fırkaya göre de akıl evren ve onun nizamı hakkında düşünerek evrenin bir Yaratıcısı olduğunu anlamaya kadirdir. Bu husus Kur'an nassı ile de sabittir. Mu'tezile'ye göre bu evreni yaratan Allah, bunun kendi varlığına bir delil olmasını dahi kasdetmiştir. Yoksa onu yaratması abes olacaktı. Allah abesle iştigalden münezzehtir. Emare ve delil hükmündeki evrene nazar ve tefekkür kılmak medlulün [Allah'ın varlığı ve birliğinin] ispatını zorunlu olarak gerektirir. Buna mukabil Eş'ariler ve umumen Ehl-i Sünnet ise şöyle söylerler: Evrenin Allah'ın varlığına emare ve delil oluşunu biz yalnızca *sem'* yoluyla [peygamberden işitmek suretiyle] bile-

biliriz. Yoksa akıl Allah'ın bu evreni yaratmasındaki maksat ve gayeye tek başına muttali olamazdı.

ALLAH'I BİLMEK İNSANA NE ZAMAN VACİP OLUR?

İnsan Allah'ın varlığının bilgisine kâinata ve onun nizamına nazar kılarak ulaşabiliyorsa, bu bilgiye ulaşması ne zaman, yani ömrünün hangi merhalesinde ona vacip olmaktadır?

Eş'ariler dâhil bir kısım kelamcılar, kendisinde büluğ alametleri (oğlanlar için ihtilam, kızlar için hayız gibi) beliren kimseye Allah'ın varlığını bizzat (marifetullah) istidlal etmek vacip olur demişlerdir. Buna göre ebeveyninin veya velisi bulunan kimsenin de onu bu konuda eğitmesi gerekir. Diğer bir kısım kelamcılar ise Allah'ın varlığına şüphesiz olarak kalben itikat eden "La ilahe illallah, Muhammedün Rasulullah" sözünü lisanı ile söyleyen, Peygamber'in Allah'tan getirdiği her şeyi hak bilen kimsenin mümin olduğunu belirtirler. Birinci taife, büluğ çağından itibaren her bir Müslümanın imanının şahsî kanaate ve akıl yürütmeye dayalı olmasını şart koşmaktadır. Yalnızca evladın babadan görerek taklit etmesini yeterli saymazlar. Bu tür taklit Kur'an-ı Kerim'de birçok yerde zemmedilmiş, yerilmiştir. Şu âyet-i kerimelerde olduğu gibi: "Onlar sadece, 'Şüphesiz biz babalarımızı bir din üzerinde bulduk ve biz onların izlerinden gitmekteyiz' dediler." (Zuhruf, 43/22). " 'Hayır, ama biz babalarımızı böyle yaparken bulduk', dediler." (Şuarâ, 26/74). ■

DİPNOTLAR

1 Kur'an-ı Kerim'de "Biz herhangi bir peygamberi ancak kendi kavminin lisanı üzere göndermişizdir." buyrulmuştur (İbrahim: 14/4). Ç.N. Ayet mealleri genellikle mütercim tarafından yapılmış, uzun ayetlerde ise Diyanet İşleri Başkanlığı'nın meali esas alınmıştır. Âyet referanslarında sûre numarası da DİA İslam Ansiklopedisi sistemine uygun olarak mütercim tarafından eklenmiştir. Metin içerisinde mütercimin tasarrufu ile eklenen ifadeler köşeli tırnak [ ] içerisinde, dipnotlarda ise "çevirenin notu" ibaresinin kısaltması Ç.N. rumuzu ile belirtilmiştir. Parantez, vurgu ve tırnak içi ifadelerin tamamı müellife aittir. Mütercim.

2 Edmond ORTIGUES, Encyclopedia Universalis, 2004.

3 Ç.N. Sadece Tevrat'ta değil, Kur'an'da da mesele bir ahd ü misâk meselesi olarak vaz' olunmuştur.

4 "La FOI" kelimesi imanın sadece tasdikten ibaret olmayıp aynı zamanda akide oluşunu da ifade etmektedir. Hıristiyanlık veya Yahudilik imanı ibaresi Hıristiyanlık veya Yahudilik akidesi olarak da ifade edilebilir. İslam'da ise akide iman ve tasdikin konusudur, kendisi değil. İman yerine ancak mecazen kullanılabilir.

5 Bu kurtuluş Arapçada "necât" kelimesiyle ifade edilir. Bilindiği gibi İbn Sina'nın aynı adı taşıyan bir eseri vardır. Bu eser, büyük felsefî eseri "eş-Şifâ"nın özetidir ve kendisine göre "kurtuluş yolu olan felsefî inancı" da içerir.

6 "Allah, içinizden, iman edip de salih ameller işleyenlere, kendilerinden önce geçenleri egemen kıldığı gibi onları da yeryüzünde mutlaka egemen kılacağına, onlar için hoşnut ve razı olduğu (beğendiği) dinlerini iyice yerleştireceğine, yaşadıkları korkularının ardından kendilerini mutlaka emniyete kavuşturacağına dair vaadde bulunmuştur. Onlar bana kulluk eder ve bana hiçbir şeyi ortak koşmazlar. Artık bundan sonra kimler inkâr ederse işte onlar fasıkların ta kendileridir." (Nur, 24/55).

7 "Allah mü'min erkeklere ve mü'min kadınlara, içinde ebedî kalmak üzere, içinden ırmaklar akan cennetler ve Adn cennetlerinde çok güzel köşkler vaadetti. Allah'ın rızası ise, bunların hepsinden daha büyüktür. İşte bu büyük başarıdır." (Tevbe, 9/72).

8 "Arap aklı", "Yunan aklı" ve "Avrupa aklı"nın ayırıcı özelliklerini "Arap aklının oluşumu" (Merkezu Dirâsâti'l-Vahdeti'l-Arabiyye-Beyrut) eserimizde ele aldığımız için burada sadece akıl kavramını ve imanla ilişkisini Kur'an'la sınırlı olmak üzere izahı ile yetineceğiz.

9 Bu, Kur'an'da yer alan en mükemmel listedir ve bütün Müslümanlarca muteberdir. Ancak bir kısım Ehl-i Sünnet şu ibareyi de ilave ederler: "Ve kadere, hayrının ve şerrinin Allah'tan olduğuna..." Böylece kendilerini Mu'tezile'den ayırmış olurlar. Mu'tezile şöyle der: Sorumluluğun sabit olabilmesi için insanın fiilleri kendi hür iradesi ve ihtiyarı ile sudûr eder. Şia ise kendilerini Ehl-i Sünnet'ten ayırmak için "imamet"i ilave ederler.

10 Meselâ: "Kim bir iyilik getirirse ona bundan daha hayırlısı vardır. Kim de bir kötülük getirirse, bilsin ki, kötülük işleyenler ancak yapmakta olduklarının cezasına çarptırılırlar." (Kasas, 28/84). "Allah şöyle der: "Ey Allah'a inanan ve müslüman olan kullarım! Bugün (kıyamet günü- Câbirî) size korku yoktur, siz üzülmeyeceksiniz de." (Zuhruf, 43/68, 69). İsa Aleyhisselâm'a iman eden kimselerden kıyamet günü korku ve üzüntünün nefyi dünyada Müslüman olmalarını gerektirmektedir. İslam burada şart olarak ileri sürülmüştür.

11 Bakara, 2/62; Maide, 5/69; Hacc, 22/17. Sabîîlerin ve Mecusîlerin İbrahim dinine nispeti konusunda müfessirler çeşitli görüşler ileri sürmüşlerdir. Bir kısım müfessirler bunların İbrahim dininden kalma bir tür yazı sahibi olduklarını belirtmişlerdir...

12 Ç.N. İmam Eş'arî'ye ve onu takip edenlere göre iman arma ve eksilme kabul eder; İmam Ebu Hanife ve onu takip eden Maturîdîlere göre ise imanın artma ve eksilmesinden söz eden ayetleri zayıflaması ve kuvvetlenmesine hamletmek gerekir.

13 Ç.N. İmam Ca'fer-i Sâdık, İmam Ebu Hanife ve Maturidilere göre ise bu ayette geçen "rasul" akıl anlamındadır. Akıllı olan herkes Allah'ın varlığını ve birliğini bilip tanımakla yükümlüdür. İmam Ca'fer "akıl insanın içindeki peygamber, peygamber ise harici âlemdeki akıldır" demiştir.

14 Metin içinde zikredilen ayetten mâada mürtedle ilgili ayetler şunlardır: "Şüphesiz, Allah'a verdikleri sözü ve yeminlerini az bir karşılığa değişenler var ya, işte onların ahirette bir payı yoktur. Allah kıyamet günü onlarla konuşmayacak, onlara bakmayacak ve onları temizlemeyecektir. Onlar için elem dolu bir azap vardır." (Âl-i İmran, 3/77). "İman ettikten, Peygamberin hak olduğuna şahitlik ettikten ve kendilerine açık deliller geldikten sonra inkâr eden bir toplumu Allah nasıl doğru yola eriştirir?. Allah zalim toplumu doğru yola iletmez. İşte onların cezası; Allah'ın, meleklerin ve bütün insanların lanetinin üzerlerine olmasıdır." (Âl-i İmran, 3/86, 87). "Bu, onların Allah'a ve Rasûlüne karşı gelmelerindendir. Her kim de Allah'a ve Rasûlüne karşı gelirse bilsin ki Allah'ın cezası şiddetlidir." (Enfâl, 8/13). "Kim, kendisine hidayet (doğru yol) besbelli olduktan sonra peygambere karşı çıkar, müminlerin yolundan başkasına uyarsa, onu yöneldiği yolda bırakırız ve cehenneme sokarız. Orası ne kötü bir varış yeridir." (Nisâ, 4/115). "Kalbi imanla dolu olduğu halde zorlanan kimse hariç, inandıktan sonra Allah'ı inkâr eden ve böylece göğsünü küfre açanlara Allah'tan gazap iner ve onlar için büyük bir azap vardır." (Nahl, 14/106). "... Artık bundan sonra kimler inkâr ederse işte onlar fasıkların ta kendileridir." (Nur, 24/55). "Kim İslam'dan başka bir din ararsa, (bilsin ki o din) ondan kabul edilmeyecek ve o ahirette hüsrana uğrayanlardan olacaktır." (Âl-i İmran, 3/85). Âyette 'Kâfirlerden olacaktır' buyrulmadı. Bu yaklaşımı şu âyetlerle de desteklemek mümkündür: "Kim Allah'ın âyetlerini inkâr ederse, bilsin ki Allah hesabı çok çabuk görendir. Seninle tartışmaya girişirlerse de ki, "Ben, bana uyanlarla birlikte kendi özümü Allah'a teslim ettim." Kendilerine kitap verilenlere ve ümmîlere de ki: "Siz de İslâm'ı kabul ettiniz mi?" Eğer İslâm'a girerlerse hidayete ermiş olurlar. Yok, eğer yüz çevirirlerse sana düşen şey ancak tebliğ etmektir. Allah kullarını hakkıyla görendir." (Âl-i İmran, 3/19, 20). "Dinde zorlama yoktur. Çünkü doğruluk sapıklıktan iyice ayrılmıştır." (Bakara, 2/256). Bu konudaki yaklaşımımızın ayrıntısı için Demokrasi ve İnsan Hakları kitabımıza bakınız. (Merkezu Dirâsâti'l-Vahdeti'l-Arabiyye-Beyrut, 1994 s. 156).

15 Hz. Peygamberden mucize isteyenlere karşı bu ayette "Kendilerine okunan kitabı sana indirmiş olmamız onlara yetmedi mi?" şeklinde cevap verilerek adeta Kur'an'ın sürekli bir mucize oluşuna dikkat çekilmiş olmaktadır.

16 Veya: mevhub, ğarizî, temyîzî akıl.

17 Veya: heyûlânî, münfail akıl.

18 Muhammedî davetin umumîliği konusundaki âyet-i kerimelerden iki örnek verebiliriz: "(Ey Muhammed!) De ki: "Ey insanlar! Şüphesiz ben, yer ve göklerin hükümranlığı kendisine ait olan Allah'ın hepinize gönderdiği peygamberiyim." (A'raf: 7/158). "Biz seni ancak bütün insanlara müjdeleyici ve uyarıcı olarak gönderdik. Fakat insanların çoğu bilmezler." (Sebe', 34/28).

19 Kâdi'l-Kudât Abdulcebbar b. Ahmed (v. 415 hicrî), Şerhu'l-Usûli'l-Hamse, Tahkik: Abdulkerim Osman, Mektebetu Vehbe, 1965, s. 563 vd. Tahkik: Abdulaziz Muhammed el-Vekil, Müessesetu'l-Halebî, Kahire 1968. Cilt: 2, s. 94 vd.

20 Ebu'l-Feth Muhammed Abdulkerim eş-Şehristânî (479-548 hicrî). El-Milel ve'n-Nihal, tek mücelled içinde iki cilt.

21 Ç.N. Müellif, birçok Arap yazarın takip ettiği bir entelektüel anlayışa tabi olarak Mâturîdî geleneği görmezden gelmekte; Ehl-i Sünnet'i Eş'arîlerden ibaret saymaktadır.

22 Ebu Hamid el-Gazzâlî, "Fıkh Usûlüne Dair", "el-Mustasfâ" adlı eserinin mukaddimesinde.

NEBEVİ EĞİTİM MODELİ

Darü'l Erkam

Muhammed Emin Yıldırım

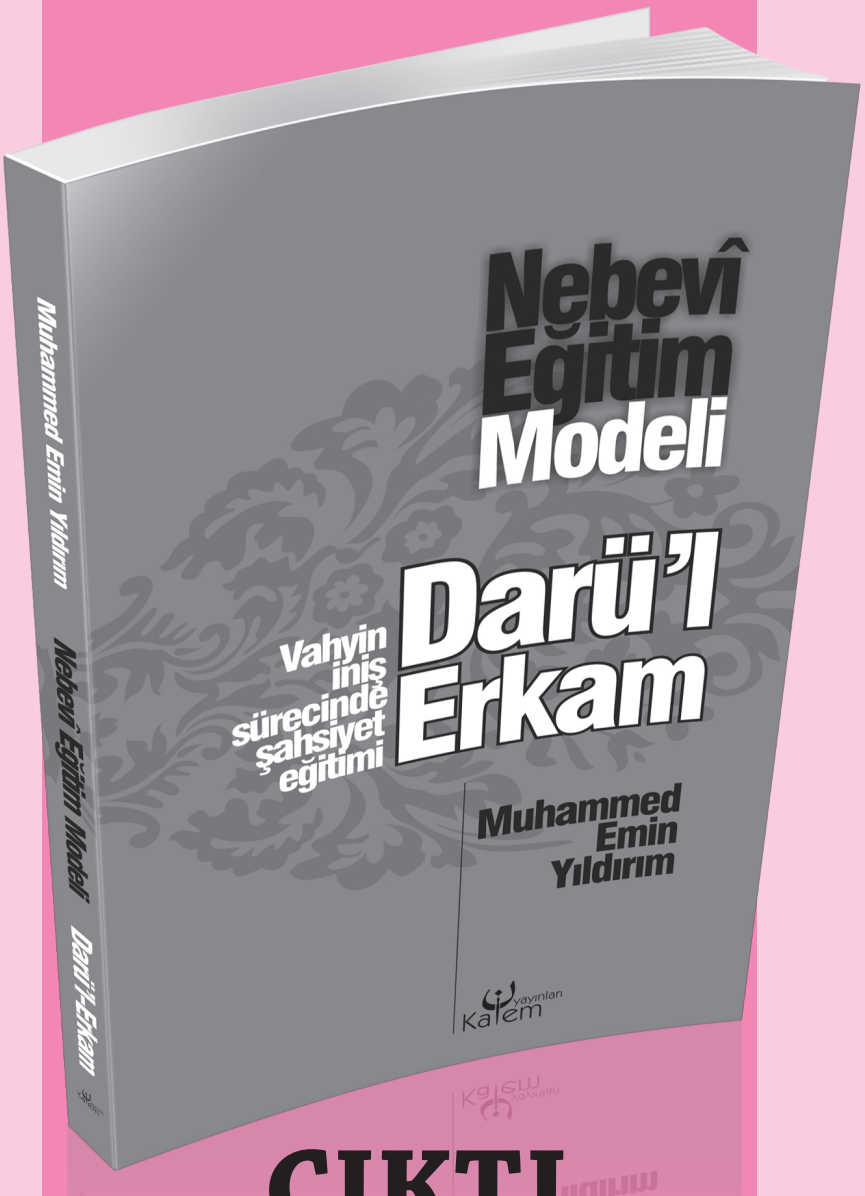

ÇIKTI

Kalem yayınları

www.kalemyayinlari.com
Büyükreşit Paşa Cd. No: 22/37 Laleli-Beyazıt
Tel: 0212 526 95 97 - 475 47 04
wwww.kitapkasetcd.com

Oruç ve Ramazan Âyetlerinin Tefsiri

MUSTAFA İSLAMOĞLU

RAMAZAN'A HÜRMET KUR'AN'A HÜRMETTİR, KUR'AN'A HÜRMET ALLAH'A HÜRMETTİR. VAHYİN İNMEYE BAŞLADIĞI RAMAZAN'A HÜRMETİN ÖLÇÜSÜ İSE ONU ORUÇLU GEÇİRMEKTİR.

ORUÇ RUHUN BESLENMESİDİR

Bakara Sûresi'nin 183 îlâ 187. âyetleri, doğrudan oruç ve Ramazan'la ilgilidir. Bu âyetlerin hemen öncesinde vasiyet hukukuyla ilgili âyetler yer alır. 168. âyetle başlayan ve tüm insanlığa ilahi bir öneri olan hukuki kurallar olması hasebiyle bu iki konu arasında dolaylı bir ilişki mevcuttur. Oruçla ilgili pasajın öncesinde yer alan *kısas* ve *vasiyet* âyetleri ağırlıklı olarak insan-insan ilişkileriyle ilgiliyken, *oruç* ve onun incelttiği yüreklerin Allah'a yolladığı davetiye demeye gelen *dua* âyetleri ise insan-Allah ilişkileriyle ilgilidir.

2/183: "Ey îman edenler! Oruç, tıpkı sizden öncekilere olduğu gibi size de yazıldı; belki bu sayede takvaya erersiniz."

"**Ey îman edenler!"** diye başlayan bu âyet, "iman" iddiasında bulunanları iddialarını isbata çağırıyor. Zira *ellezîne âmenû*, *mu'minîn*'den farklı olarak Kur'an'da genelde kişinin kendi iddiasına dönük olarak kullanılır. *Mu'minîn* ise genellikle Allah'ın imanını kabul ettikleri için kullanılır. Âyet, mü'min muhatapların iman iddialarını isbat için bir 'teklif'le geliyor: Oruç.

Oruç: Orucun Arapça karşılığı *savm*'dır. "Sükunet, hareketsizlik, tutmak, el çekmek" anlamlarına gelen *savm*'ın şer'i anlamı şudur: "Allah rızasını amaç edinerek her yıl ay takviminin 9. ayı olan Ramazan ayında, aralıksız olarak, şafak vaktinden günbatımına kadar yemek, içmek ve cinsi münasebetten uzak durmak." Mekkî sûrelerde yalnızca bir yerde Hz. Meryem'in öyküsünün nakledildiği yerde onun ağzından "Ben Rahman'a oruç adadım" (19:27) cümlesinde geçer. Söz konusu orucun susmayı da kapsadığı âyetin bağlamından anlaşılmaktadır. Orucu

farz kılan ilk âyet Medine'de, tahminen hicretin ikinci yılında inen bu âyettir.

"...tıpkı sizden öncekilere olduğu gibi": Bu âyet, İslamî hükümlerin zamanlar ve zeminler üstülüğüne dikkat çekmekte ve tüm semavi şeriatların ortak noktalarından birinin de oruç olduğunu ortaya koymaktadır. Elimizdeki Tevrat'ta orucu farz kılan her hangi bir emir yer almamaktadır. Fakat oruç ve oruçlu övülmektedir. Hz. Musa 40 gün oruç tutmuştur. Yahudiler Kudüs'ün tahrib edilmesinin yıldönümlerinde her yılın bir haftasını oruçlu geçirirler, ayrıca Ağustos ayının bir gününde de oruç tutarlardı. Yahudiler ayrıca 7. ayın onuncu günü oruç tutarlar buna da "aşûrâ orucu" derlerdi. Yine elde bulunan resmi İncillerde de oruç emrine rastlamıyoruz. Ne ki, Hz. Musa'nın Mısır'dan çıkış gününü yâd için oruçlu geçirdiğine inanılan Fısıh Bayramı gününü Hz. İsa da oruçla geçirmiştir. Hıristiyan geleneğinde bu gün "diriliş günü" adıyla bayram olarak kutlanır. Ayrıca Hıristiyanlıkta mezheplere göre değişen et orucu, balık orucu, yumurta orucu, süt orucu, konuşma orucu gibi oruçlar da vardır.

Oruç çoktanrılı dinlerde de yer alır. Bunun nedeni, belki de bu inanışlara kadim ilahi dinlerden geçmiş olması veya bu inanışların kökeninin semavi olmasıdır. Eski Mısır'da oruç tutulurdu. Oradan Yunan'a geçti. Eski Yunan'da oruç özellikle kadınlara şart koşulurdu. Roma'da da oruç tutulduğunu biliyoruz. Hindu inanışında oruç hâlâ en büyük ibadet olarak yer almaktadır. Özetle oruç insanlığa açılmış ilahi bir kredidir. Oruç tutan bir mü'min, insanlıkla yaşıt bir kervana dâhil olmuştur. Bu kervanın cihanşümul adı "insanlıkla yaşıt iman ailesi"dir. Oruç üzerinden her mü'min o kutlu aileye mensubiyet ilan etmektedir.

Bu ümmetin tarihinde oruç ilk kez bu âyetin inişinden önce "âşûrâ orucu" olarak tutulmuştur. Bu konuda hadis ve siyer kaynaklarında birçok rivayet yer alır. İşte onlardan biri: "Nebi Medine'ye gelince Yahudilerin âşûrâ günü oruç tuttuklarını gördü ve onlara "Bu nedir?" diye sordu. Onlar "Bu Allah'ın İsrail oğullarını Firavun ve avenesinin şerrinden kurtardığı mutlu bir gündür, Musa onu oruçla geçirirdi" dediler. Bunun üzerine Allah Rasulü şöyle buyurdu: Biz Musa'ya sizden daha yakınız." Ve bize o gün oruç tutmayı emretti." (Buhari, *M. Ensar* 52, *Savm* 69; Müslim, *Sıyam* 19/127, 125; Ebu Davud, *Savm* 63; Tirmizi, *Savm* 48 vd.) Bu gibi rivayetlerden de anlıyoruz ki, oruç da diğer ibadetler gibi aşama aşama (tedricen) farz kılınan bir ibadettir. Bu tesbit sahabeden Muaz b. Cebel'e aittir. Ahmed b. Hanbel, Ebu Davud ve daha başkalarının naklettiği rivayete göre Hz. Muaz şöyle der: "Namaz ve oruç son şekline tedricen ulaştı. /.../ Hz. Peygamber Medine'ye hicret ettiği sıralarda her ay üç gün oruç tutar, ayrıca Muharrem'in 10. günü de oruç tutardı. Daha sonra Allah bütün Ramazan boyunca oruç tutmayı emretti. Fakat dayanabildiği halde oruç tutmayan bir kimsenin fidye olarak bir günlük oruca karşılık bir fakiri doyurmasına izin verdi. Sonraları bir günlük oruç için bir fakiri doyurma müsaadesi, mazereti olmayan kişileri dışarıda tutarak yalnızca yolculuk vs. gibi mazereti olan kimselere has kılındı" (*ed-Dürrü'l-Mensur* I, 427).

"...**yazıldı**": Âyetteki "yazıldı" (*kutibe*) lafzı, "farz kılındı" (*furida*) anlamında alınmıştır. Fakat bu ikisi arasında nüans olsa gerektir. Öyle denilmek istenseydi öyle denilirdi. Kaldı ki, *farada* kökenli kelimeler Kur'an'da kullanılmıştır. "Yazıldı" fiili zımnen, orucun insanın ve insanlığın çağları aşan yazgısı kılındığını beyan eder. Bunu diğer şeriat ve inanç sistemlerine ait tarihi veriler de doğrulamaktadır. Bu âyet, İslamî hükümlerin zamanlar ve zeminler üstülüğüne dikkat çekmekte ve tüm semavi şeriatların ortak noktalarından birinin de oruç olduğunu ortaya koymaktadır. Oruç insanlığa açılmış ilahi bir kredidir.

"belki bu sayede takvaya erersiniz": Bu cümle oruç emrinin nihai amacını ele vermektedir. Bu emrin illeti ise üç maddede özetlenebilir:

1) Allah'ın insanlığa bir rehber ve ışık olarak gönderdiği Kur'an mesajının doğumunu kutlamak. Kur'an'ın şehadetine göre bu mesaj ilk kez Mekke'de, hicretten yaklaşık 13 yıl önce bir Ramazan ayında indirilmeye başlamıştı. Ramazan, Kur'an'ı getirdiği için kutlanmaya layık bir aydı, yani Kur'an ayı. Kur'an'ın elinden tutup gelen Ramazan'ı mü'minler oruçla bir şükran ayına çevirdiler. Oruç, Kur'an'ı gönderen Allah'a kulca bir teşekkürdü. Oruç tutan her Müslüman Kur'an'ın doğum gününü kutluyor demekti. Oruç tutarak Kur'an'ın doğum gününü kutlayan her mü'min kendi kendisine şu soruyu sormalıdır: Doğum gününü kutladığımız Kur'an'ı hayatımızda diriltememişsek, durumumuz, ölümüne göz yumduğu çocuğun doğum gününü kutlayan birinin durumuna benzemez mi?

2) Kur'an'a layık biri olabilmek için etkili bir nefis terbiyesi ve ruh tezkiyesi sağlamak. Orucun, insan tekinde gerçekleştirdiği derinliğine bir operasyon-

du bu. Oruç bedenin aç bırakılmasından çok ruhun beslenmesidir. Ruhu bedeninden zayıf olanların ruhuna tensel hazları ve beşeri arzuları hükmeder. Bu durum sürücünün atları arabaya bindirip kendisini atın yerine koşmasına benzer. Oruç yüreğe doğru yapılan zorlu bir yolculuktur; sevgi ve nefretin, iman ve inkârın, red ve kabulün merkezi olan yüreğe. Bu yolculukta insanın en büyük kazancı kendini bilmektir. İşte **"belki bu sayede takvaya erersiniz"** cümlesinin arkasında yatan anlam da budur. Bunun açılımı, orucun insandaki sorumluluk bilincini artırması, onu Rabbine, kendine, insanlara, tabiata ve eşyaya karşı daha sorumlu davranmaya itmesidir.

3) Zengin-yoksul, bây u geda, işçi-patron demeden her insana açlık ve susuzluğu tattırarak toplumdaki aç ve susuzların, açık ve uykusuzların acısına tüm mü'minleri ortak etmek ve onlara bu gerçeği yaşatarak kavramalarını sağlamaktır. Bu, orucun sosyal illetidir. Her ibadet gibi orucun da çift kanadı vardır. Biri bireyden Allah'a, diğeri bireyden topluma uzanır. Bu iki kanattan biri eksik veya kırık olursa oruç kuşu menziline uçamaz. Orucun sosyal gerekçesi orucun fertten topluma uzanan kanadıyla ilgilidir. Âyetin sonunda yer alan ve **"sorumluluk bilinci"**ne delalet eden *takva*'ya yalnız Allah'a karşı sorumluluk değil, bu sayede topluma karşı sorumluluk da girmiş olur.

2/184: "Sayılı günlerde… Sizden her kim hasta ya da yolcu olursa, tutmadığının sayısı kadar diğer günlerde (tutar). Gücü yetenler üzerine de bir yoksulu doyuracak fidye verme yükümlülüğü vardır. Kim daha fazla hayır işlerse kendisi için daha yararlı olur; zira eğer bilirseniz, oruç tutmak kendinize iyilik etmektir."

"Sayılı günlerde…" Bu cümle bir önceki âyetin devamı olarak okunabileceği gibi, iki âyet arasındaki bir ara cümle olarak da okunabilir. Her halükarda öncesiyle bağlantılı bir cümledir. Oruç emrinin ucu açık bir emir değil "belirli, sınırlı ve sayılı" günleri kapsadığını ifade eder. Belirsiz olması, söz konusu "sayılı günleri" oluşturan Ramazan ayının ay yılının her yıl on gün atarak 33 yılda bir çevrimini tamamlayan seyyal yapısını ifade içindir. Bazen 29 bazen de 30 çeker. İbaredeki belirsizlik, ihtimalin birden çokluğuna delalet eder.

"Sizden her kim hasta ya da yolcu olursa, tutmadığının sayısı kadar diğer günlerde (tutar)." Sayılı günlerde oruç tutma emrini hasta ve yolcular (ve benzeri durumda olan diğer kimseler) için esneten bir ruhsatı ifade eder. Hasta ve yolcular için verilen bu ruhsat, bu ruhsatı uygulayanın orucunun sevabından bir şey eksilmeyeceğine de delalet eder. Şu sual de bu âyet bağlamında cevaplanmalıdır: Ramazan'da özürsüz olarak kasten oruç yiyen birine ne lazım gelir?

> ORUÇ İNSANLIĞA AÇILMIŞ İLAHİ BİR KREDİDİR. ORUÇ TUTAN BİR MÜ'MİN, İNSANLIKLA YAŞIT BİR KERVANA DÂHİL OLMUŞTUR. ORUÇ ÜZERİNDEN HER MÜ'MİN "İNSANLIKLA YAŞIT İMAN AİLESİ"NE MENSUBİYETİNİ İLAN ETMEKTEDİR.

Böyle biri bir farzı terk ettiği için haram işlemiştir. Zira ilahi bir emri özürsüz terk etmek haramdır. Dolayısıyla günahkâr olmuştur. Tevbe etmeli ve ayrıca terk ettiği farzı kaza edip telafi etmelidir.

İkinci sual şudur: Böyle birinin 60 gün keffaret tutması vacip midir, değil midir?

Mezhepler bu konuda ihtilaf etmiştir. Yeme ve içme ile bozulan oruç için İmam Azam Ebu Hanife ve İmam Malik keffaret gerekir demişlerdir. Bu hükmün Kur'an ve sünnetten açık delili olmadığı için de, aşağıda serdedeceğimiz hadisten bu hükmü "kıyas" yoluyla çıkarmışlardır. Burada bizzat Hanefi ve Maliki mezheplerinin kendi koydukları "Kefaretler ve hadler hususunda kıyas caiz değildir." usul kuralına uyulmamış olduğu, bu meselede bu iki mezhebin kendi kurallarını ihlal ettiği bir not olarak düşülmelidir. Fakat bu iki imamın aksine, İmam Şafii ve İmam Ahmed b. Hanbel kasten yiyip içerek oruç bozana keffaret öngörmemişlerdir. Delildeki illetin hususiliğine hükmedip, iki bozma türü arasında illet birliği olmamasından ve büyük farktan dolayı kıyasa gerek olmadığı sonucuna varmışlardır. Beri yandan dört imam da, aşağıdaki hadisten yola çıkarak cinsi münasebetle kasten bozulan oruca keffaret gerekeceğinde ittifak etmişlerdir. Mezhep imamlarının vardıkları bu hükümleri delillerden yola çıkarak tahlil edelim:

Kur'an'da kasten tutulmayan veya tutulmuşken kasten bozulan orucun kefaretine dair her hangi bir hüküm yoktur. İmamlar da delillerini hadisten almışlardır. Bu delil Ebu Hüreyre'den nakledilen şu hadistir: "Nebi'ye bir adam gelerek "Helak oldum ya Rasulallah!" dedi. Allah Rasulü ona "Seni ne helak etti?" diye sordu ve "Ramazan gün(düz)ü hanımımla yattım" cevabını aldı. Allah Rasulü "Bir köle azad edecek kudretin var mı?" sorusuna "Hayır!" cevabı aldı. Bunun üzerine "Öyleyse, iki ay aralıksız oruç tutabilir misin?" diye sordu? Adam yine "Hayır!" dedi. Bu kez "O halde altmış yoksulu doyurabilir misin?" diye sordu. Adam ona da "Hayır!" dedi ve oturdu. Allah Rasulü içinde hurma dolu bir zenbil getirtti ve ona uzatarak "Bunu fakirlere sadaka olarak ver!" dedi. Adam "Şu iki kayalık arasındaki vadide (Medine'de) benden daha fakiri yok ki!" dedi. Allah Rasulü bunun üzerine azı dişleri görününceye kadar güldü ve ardından "Haydi al da git ve bunu ehline yedir" dedi. (Buhari, *Savm* 30, *Keffârât* 2-4, *Hîbe* 13; Müslim, *Sıyâm* 81.) Bu hadisi ayrıca Ahmed b. Hanbel (II, 241, 517), Ebu Davud, Tirmizi (Savm 28), Nesâî ve İbn Mâce (Sıyâm 4, 14) de senetleriyle nakletmişlerdir. İbareler arasında farklılıklar olsa da mana birdir. Hadisin sıhhatinde şüphe yoktur. Fakat bazen hadisi nakleden olayın ayrıntısını bilmediği veya atladığı için, hadisin sebeb-i vürudu anlaşılmamakta, bu da hadisin hiç alakası olmayan bir konuya mesnet kılınmasına yol açmaktadır.

Hadiste geçen üç aşamalı keffaret hükmünü Kur'an'ın içinde aradığımızda Mücadile Sûresi'nin 2-4. âyetleriyle karşılaşıyoruz. Hadistekiyle aynı keffaret hükmünü içeren bu âyetlerin konusu Ramazan orucunu bozma değildir. Karısını anasına benzetme yoluyla bir tür geçici veya kalıcı boşama olan geleneksel "zıhar yemini"dir ve üçlü keffaret de "zıhar keffareti"dir. Bu durumda şu sonuç çıkmaktadır: Kur'an'da zıhar yemini için öngörülen keffaretin aynısı hadiste bozulan Ramazan orucu için öngörülmektedir. Bu ikisi çok farklı iki durumdur. Birbiriyle münasebeti de yoktur. Acaba öyle mi?

Müsned'deki hadis şöyle: "Seleme b. Sahr el-Ensari şöyle anlatır: "Cinsel gücüm çok yüksekti. Ramazan girdiğinde gecemde bir şeyler olurdu. Gündüz oluncaya kadar kendimi tutamam da koynuna atılırım korkusuyla Ramazan geçinceye kadar cismen ayrılmak suretiyle karıma zıhar yaptım. Bir gün bana hizmeti sırasında bedeninden bir yer açıldı. Ben de dayanamayıp üzerine atıldım ve beraber oldum. Hemen aileme koştum ve durumumu anlattım. "Beni Peygamber'e götürün durumumu anlatayım" dedim. "Yemin ederiz ki biz seni götürmeyiz, (kabilemiz) hakkında âyet inmesinden korkarız, ola ki Nebi ağırımıza gidecek bir şeyler söyler. İstersen sen git, münasip olanı yap!" dediler. Çıktım Nebi'ye varıp durumumu anlattım. Üç kez bunun gerçekten böyle olduğunu bana teyit ettirdi. "Sabrederim, Allah'ın emrini bana uygulayınız" dedim. "Bir köle azad et!" dedi. Ben de elimle boynumu gösterdim ve "Şu boynumdan başka mülküm yoktur" dedim. "O halde aralıksız iki ay oruç tut!" dedi. Ben de "Ya Rasulallah! Bütün bunlar oruçtan dolayı başıma gelmedi mi?" dedim. "O halde sadaka ver!" dedi. Bu kez ben de "Yemin ederim geceyi aç geçirdik" dedim. Nebi "O halde sadaka sahibi Zureyk oğullarına git! Vermeleri gereken sadakayı sana versinler. Aldığından altmış yoksula altmış ölçek hurma yedir, kalanını da ailenizle birlikte siz yiyin. Adam akrabalarına dönerek "Sizde sıkıntı ve kötü fikir, fakat Allah Rasulü'nde genişlik ve bereket buldum, bana sadakalarınızı vermenizi emretti: Bana onları veriniz!" dedim ve verdiler." (İbn Hanbel, Müsned IV, 37; Ebu Davud II, 256).

Buhari ve Müslim'in naklettiği hadisle Ahmed b. Hanbel'in bağlamıyla ve isimleriyle birlikte naklettiği hadisin aynı olduğunu İbn Ebi Şeybe ve İbn Hacer (*Bulûğu'l-Meram*) gibi tahkikçiler tesbit etmişlerdir. Bu sonucu keşfeden üstad Musa Carullah, sonuçtan yola çıkarak şu hükme varır: "Zıhar olayı ile karşılaşmamış olan, oruç bozmanın risalet-i nebeviyye devrinde vukuuna kesin bir delil yok iken nakl kılınmış bu hadislerin hiçbiri iftar kefaretine delil olamaz; zira o hadislerde öngörülen keffaret zıhar keffaretidir. Zıhar keffareti Mücadele Sûresi'yle sabittir. /.../ Keffaret zıhar keffareti ise bu defa oruç bozma suçu kaffaretsiz kalır. Bu fikrimi, hadislerle nakl kılınmış müteaddit hal karineleriyle teyit edebilirim." (*Uzun Günlerde Ruze*, çev: Y. Uralgiray, Ankara, 1975, s. 316-317).

"**Gücü yetenler üzerine de...**" Lâfzî anlamı budur. Bu ibare üzerinde kimi zaman zorlamalara kadar varan çok çeşitli yorumlar yapılmıştır. Taberi bu ibarenin üç farklı anlamda ve iki ayrı formda okunduğunu birçok rivayet sıralayarak aktarır:

1) Çoğunluğun kabul ettiği gibi *yutîkûne* (-onagücü yetenler) okuyanlar, bu âyeti oruç ibadetinin aşama aşama son şeklini aldığı görüşünde olanlardır.

Buna göre ilk dönemlerde, oruç tutmaya gücü yettiği ve mazereti olmadığı halde tutamayanlara bir yoksulu doyuracak kadar fidye vermeleri emredilmiş, bir sonraki âyette yer alan "**Sizden biri bu aya ulaştığında oruç tutsun"** emriyle bu izin mazeretsiz olandan kaldırılıp yalnızca hastalık ve yolculuk gibi durumlara has kılınmıştır. Yukarda naklettiğimiz Muaz b. Cebel hadisi de orucun farz kılınışındaki bu aşmalılığı teyit eder. Taberi, bu âyetin tefsirinde Amr b. Mürre'den gelen bir haber nakleder: "Araplar oruç tutmaya alışkın bir toplum değillerdi. Oruç emri onlara çok zor geliyordu. İlk dönemde oruç tutmak istemeyen onun yerine bir yoksulu doyuruyordu. Sonra "**(O sayılı günler) Ramazan ayıdır ki…"** (2:185) âyeti indirildi. Bu âyetle oruç tutmama izni sadece hastalık, yolculuk gibi mazereti olanlara hasredildi. Biz ise kesin olarak oruçla emrolunduk." (Taberi II, 138)

2) İbn Abbas ve Hz. Aişe *yutavvikûnehu* şeklinde okumuşlardır. Bu durumda anlam "onu tutmakta zorlanan, takat yetiremeyen" şeklinde olur.

3) Yine İbn Abbas'tan nakledilen ve meşhur okuyuşun aynı olan rivayetlerde *yutikunehu*'ya verilen anlam *yutavvikunehu*'ya verilen anlamın aynı kabul edilmiştir. Bu rivayetlerin kimisinde bu cümlenin hükmü iptal edilmiş (mensuh) kabul edilirken, İbn Abbas'tan, "Bu âyet mensuh değildir" görüşü nakledilir. Bu görüşe dayanarak günümüz mealcilerinden bazıları bu kelimenin önüne metinde olmayan bir *lâ* ekleyerek "güç yetiremeyenler" anlamını elde etmişlerdir. Bu metindeki mananın tam tersidir. Ebu Hayyan buna şöyle itiraz eder: "Hatadır, zira şüphe karıştırmaktır (telbis); görmüyor musun ki metinden ilk anlaşılan olumlu bir fiil olmasıdır. Ve *lâ*'nın önce hazfedilip sonra varmış gibi okunması yemin dışında caiz değildir." (*el-Bahru'l-Muhît*)

4) Yine İbn Abbas bu âyetin artık oruç tutamayacak durumda olan yaşlılarla ilgili hükmü beyan ettiği görüşündedir (Buhari, *Tefsir*, Bakara, 25.)

Yutîkûnehû'ya *yestatî'ûnehû* manası vermek bizce de yanlıştır. Zira *tâka*, "gayretin en üstünü ve ihtimalin son noktasıdır" (Krş: 2:249, 286). Hem zaten güç yetiremeyenden oruç düşer. Zira teklîf-i mâ lâ-yutak (güç yetirilemeyen bir şeyi emretmek) muhaldir. Bu bir hakikattir. Bakara Sûresi'nin 286. âyetindeki duada bu hakikat dile gelir.

Âyette emredilen fidye "gücü yeten" üzerinedir. Fakat burada kapalı kalan "gücü yetenlerden" kastın kimler olduğudur. Bir de, neye gücü yetenler? Oruca mı, fidyeye mi, kazaya mı? Zamirin orucu göstermesi uzağı göstermesidir ki, bunun için karine gereklidir. Buradaki zamir hemen öncesindeki cümleyi gösterir. Bu durumda mana "kaza etmeye gücü yetenler üzerine bir yoksulu doyuracak fidye gerekir" olur. Burada mukadder sual şu olur: "Kazası olanlar, kaza ile beraber bir de fidye mi verecekler, yoksa kaza orucu yerine mi fidye verecekler?" *Yutîkûnehû* kelimesinin konuşlandırıldığı yer bu iki anlama da açıktır. Âyetin devamı iki manayı da desteklemektedir. "Kim daha fazla hayır işlerse kendisi için daha yararlı olur" ifadesinde "daha fazla" olana teşvik vardır. Bu hayır ya "daha fazla yoksulu doyurma" veya "bir yoksulu daha fazla doyurma"dır. Eğer âyetin son cümlesi olmasaydı *ve 'alellezine yutîkûnehû*'yu sadece "kaza ile beraber bir de fidye vermek" manasına hasredebilirdik. Zira fidye, zamanında tutulamayan orucun eksilen sevabını tamamlamak içindir (Krş: 2:196). Lakin âyetin sonundaki "ama –eğer bilirseniz- oruç tutmanız sizin için daha hayırlıdır" ifadesinde kişinin tercihine zımni bir atıf vardır. Bu takdirde manayı "kaza ile birlikte fidye"ye hasretmek doğru olmaz. Neticede şu manaya ulaşılır: kaza ile birlikte gücü yeten üzerine fidye vermek, fidyesiz kazadan veya kazasız fidyeden daha hayırlıdır; kazayla birlikte fidyeye gücü yetenlerin ikisini birden yapmaları, birini yapmalarından daha hayırlıdır. Allahu a'lem.

İTİKÂF, ÖMRÜNDEN KISA DA OLSA BİR ZAMAN PARÇASINI KENDİ BENLİĞİNİ KEŞFETMEK VE İÇ DÜNYASINI MAMUR ETMEK İÇİN ALLAH'A TAHSİS EDEREK MESCİD HÜKMÜNDEKİ BİR MEKÂNDA KİŞİNİN MESAİSİNİ ADAMASIDIR.

Aslında bu âyet, Kur'an'ın icazından bir parça olan eksiltili ve çok çağrışımlı üsluba güzel bir örnektir. Kur'an'ın tüm âyetlerinin tek ve sabit bir anlamı olması gerektiği gibi bir saplantı, ne dilin mantığına, ne Kur'an'ın icazına, ne de Allah'ın maksadına uygundur. Kimi zaman bir âyet birden çok hakikate vurgu yapar. Bazen bir zamir birden çok merciye ait

olur. Kur'an'da bazı edatlar hem önündeki kelimeyi hem ardındaki kelimeyi 'görürler'. Bunun en tipik örneği bu âyetteki *hû* zamiridir.

Özetle, biz bu ibarenin birincil ve lafzi anlamı olan "**gücü yetenler"** karşılığını, ibaredeki "hu" zamirinin de hem *ta'âmu miskin*'e (yoksulu doyurma), hem de "oruca" gittiğini tercih ettik. Bu durumda âyetin manası şöyle olur: *"Sizden her kim hasta ya da yolcu olursa, tutmadığının sayısı kadar diğer günlerde tutar. Diğer günlerde de oruç tutacak kadar iyileşmesi beklenmeyecek kadar hasta veya yaşlı olanlardan, ya da oruç tuttuğu halde ayrıca hayır yapmaya gücü yetenler üzerine de, tutamadıkları her gün için bir yoksulu doyuracak fidye verme yükümlülüğü vardır. Kim, belirlenen oruçtan daha fazla nafile oruç tutarsa ya da belirlenenden fazla yoksulu doyurarak daha fazla hayır işlerse kendisi için daha yararlı olur; zira eğer bilirseniz, oruç tutmak kendinize iyilik etmektir."*

Oruç ruhun beslenmesidir, demiştik. Ve yine Kur'an bir Ramazan'la geldiği için, insanla konuştuğu için, bize vahyin aydınlık mesajını sunduğu için Allah'a bir teşekkürdür, demiştik. Ve son olarak demiştik ki: oruç Kur'an'ın doğum günü kutlamasıdır. İşte içerisinde Kur'an o gece nazil olduğu için "bin aydan daha hayırlı" olan Kadir/kader/ölçü gecesini barındıran Ramazan ayını değerli kılan da buydu. Bu silsileyi izlersek, Ramazan'a hürmet Kur'an'a hürmettir, Kur'an'a hürmet Allah'a hürmettir. Ramazan'a hürmetin ölçüsü ise onu oruçlu geçirmektir. Çünkü o insanlığa rehber olan ve hakkı batıldan ayıran vahyi elinden tutarak insanlığa sunmuştur.

2/185: "(O sayılı günler) Ramazan ayıdır ki, insanlığa rehber olan, bu rehberliğin apaçık belgelerini taşıyan ve hakkı batıldan ayıran Kur'an işte bu ayda indirilmiştir. Sizden biri bu aya ulaştığında oruç tutsun. Hasta ya da yolcu olan kimse de, başka günlerde iade etsin. Allah sizin için kolaylık ister, sizi zora koşmak istemez. Oruç günlerinin sayısını tamamlamanızı, sizi doğru yola ulaştırdığı için O'nu yüceltmenizi ve şükretmenizi ister."

"Ramazan ayıdır ki..." Zaman da mekân da kendi başına kutsallığı olan şeyler değildir. Eşya kutsiyetini yaratıcısından alır. Allah'ın bir ismi de *Kuddûs*'tür. O'nun mukaddes oluşu, bizatihi kendindendir. O, özünde kutsaldır. O'nun dışında her ne kadar kutsallık izafe edilen şey varsa, kutsallığını O'ndan almak zorundadır. O'nun kutsamadığını kutsallaştırmak batıldır. Ramazan, kutsallığını Kur'an ayı oluşundan alır.

"Sizden biri bu aya ulaştığında oruç tutsun. Hasta ya da yolcu olan kimse de, başka günlerde iade etsin": Hastalık ve yolculuk durumu oruç emrinden istisnadır. Burada insanı mazur gösteren hastalığın cinsi, şiddeti, niteliği tanımlanmamıştır. Bir hastalığın oruca mani teşkil edip etmemesi hükmü yalnızca fıkhın konusu değildir. Belki ondan da öte ahlaki bir konudur ve insanın Rabbine karşı ahlaklı davranarak çözebileceği bir problemdir. Yolculuğa gelince: Hz. Peygamber orucu terk etmek için ne kadarlık bir mesafeye yolculuk yapılması gerektiğine dair kesin bir ölçü koymamıştır. Bu nedenle sahabiler arasında bu konuda farklı uygulamalara rastlanmaktadır. Şu kesin ki, Bedir Savaşı ve Mekke'nin Fethi günleri Ramazan ayına denk gelmiş, Hz. Peygamber ve arkadaşları bu sırada oruçlarını ertelemişlerdi. Hatta Hz. Peygamber'e "Seferde oruç tutmak fazilet midir?" (*e-mine'm-birri em-savmu fi'm-sefer*) diye kendi lehcesiyle soru soran bir Yemenliye, yine onun lehçesiyle "Yolculukta oruç tutmak fazilet sayılamaz" (*leyse mine'm-birri em-savmu fi'm-sefer*) cevabını vermiştir (Buhari, *Sıyam* 3:77, nu.53).

Yukarda hastalık için söylediklerimiz aynen yolculuk için de geçerlidir. Kişi, yolculuğunun oruca mani olup olmadığını öncelikle Allah'a karşı ve kendisine karşı ahlaki davranarak tesbit etmelidir. Her şeyden önce, oruca karşı mazeret mesafesinin tesbitinde kişinin seferin ağırlık ve sıkıntısını omuzlarında hissetmesi gereklidir, diyebiliriz. Hastalık ve yolculuğun oruç için mazeret teşkilinde durumun, zamanın, ortam ve şartların dikkate alınması gerekliliğine sahabeden Hz. Enes'in tavrı güzel bir örnek teşkil eder. Enes (ra) der ki: Bu âyet indirildiği zamanlarda biz yolculuğa aç bir vaziyette çıkar, yemeğe oturduğumuz zaman da karnımız doymazdı. Fakat bugün tok olarak çıkıyoruz, yediğimiz zaman da doyacak kadar yiyebiliyoruz." Bunları söyleyen Hz. Enes hizmetçisine yolculukta orucu emretmiştir.

"Allah sizin için kolaylık ister, sizi zora koşmak istemez." Bu cümle, ibadetlerin amacını, Allah'ın kullarına olan şefkat ve merhametini dile getirmektedir. Bu âyette ifade edilen hakikate "üslubullah" adını verebiliriz. Bu da şudur: Maksadı gerçekleştirirken, bunu mümkün olan en kolay ve kestirme yoldan yapmak. Teklifin külfeti, teshilin suhuletiyle yan yana. Kesinlikle paradoks yok. İlkeler ve olgular birbirinin

karşısına hasım olarak yerleştirilmiyor, birbiriyle yan yana hısım olarak yerleştiriliyor. İnsanın mutluluğu için sınırlar çiziliyor, ilkeler konuluyor, talimatlar veriliyor. Ne ki bütün bunlar yapılırken insanın "insanlığı" göz ardı edilmiyor. Yani insanın maslahatı "muhal" ve "imkânsız" olana değil "mümkün" ve "makul" olana raptediliyor. İstenilen sadece şükür ve yüceltme: **"sizi doğru yola ulaştırdığı için O'nu yüceltmenizi ve şükretmenizi ister."**

Şükretmek ve yüceltmek için Allah'ın büyüklüğünü hakkıyla takdir etmek gerek. Bunun mümkün olan en kolay yolu da kulun Allah karşısındaki yetersizliğini ve acziyetini itiraf etmesidir. Kulun acziyet itirafının en güzel yöntemi "dua"dır. İşte indirilmeye başlandığı geceyi bir anda bin aydan daha değerli kılan, o gecenin içinde yer aldığı ay olan Ramazan'a tüm kutsallığını ve bereketini kazandıran Kur'an'ın, yalnızca Allah kelamının ötelerden taşıdığı muştu:

2/186: "Eğer kullarım sana Benden soracak olurlarsa, iyi bilsinler ki Ben çok yakınım. Bana dua edenin çağrısına hemen karşılık veririm. Öyleyse onlar da Bana karşılık versinler ve Bana tam güvensinler ki, hak yoluna yöneltilsinler."

Bu insanın ta iliklerine işleyen müjdeli hitap karşısında yüreğin sevinçle ürpermemesi mümkün mü? Bu kadar büyük ve ölümsüz bir hakikati bu denli sade ve yalın bir dille anlatmak ancak kelam-ı ilahiye mahsus bir özellik olsa gerek.

"Eğer kullarım sana Benden soracak olurlarsa, iyi bilsinler ki Ben çok yakınım." Allah'tan sual etmek, Allah hakkında sormak, merakı ve ilgiyi O'na yöneltmektir. Bir kimsenin merakı ve ilgisi neye yönelikse kaygısı o olur. Bir kimsenin kaygısı ne ise 'zikri' de o olur. Merakı ve ilgiyi Allah'a yöneltmek, yani kişinin kaygısının Allah olması, kelimenin tam anlamıyla bir zikirdir. "Zikir", yani unuttuğu bir hakikati hatırlama, üzeri küllenmiş bir gerçeğin külünü sıyırma, yüreğin penceresinin perdesini aralayıp ötelere uzanma. Bunun en güzel ifadesi duadır:

"**Bana dua edenin çağrısına hemen karşılık veririm."** Dua, kendini bilenlerin yapacağı bir eylemdir. Çünkü kendini bilenler haddini bilirler. Haddini bilenlerse Allah'ın had ve hudutsuzluğunu, sınırsızlığını bilir. İşte dua bu bilişin itirafıdır. Dua acziyeti itiraftır. Dua, insanın kendi kendine yetmediğini Allah'a itiraf etmesidir. Dua, peygamberin ifadesiyle ibadetlerin beyni, iliğidir. "Namaz" anlamına gelen *salât*'ın bir manası da "dua"dır. Yani namaz duanın harekete dönüşmüş biçimidir. Onun için Kur'an'ın önsözü olan Fatiha, mükemmel bir hidayet duasıdır. Dua davetiyedir; kulun Allah'a çıkardığı davetiye. Burada açıkça şu ifade ediliyor: eğer kul davetiyesini usulüne uygun gönderirse, Allah kulunun davetine icabet eder.

2/187: "Oruç günlerinizin gecesinde kadınlarınıza yaklaşmak size helaldir. Onlar sizin elbiseleriniz, siz de onların elbiselerisiniz. Sizin, kendinizi zor duruma düşüreceğinizi Allah gördü. İşte bu yüzden size affıyla muamele etmiş ve zorluğu üzerinizden kaldırmıştır. Şimdi artık onlara yaklaşın ve Allah'ın size meşru kıldığından yararlanın! Fecir vakti, gecenin karanlığından tan yerinin aydınlığı sizin için belirgin hale gelinceye kadar yiyin için! Sonra orucu geceye kadar tamamlayın! Mescitlerde itikafa girdiğinizde de hanımlarınıza yaklaşmayın! İşte bunlar Allah'ın çizdiği sınırlardır, sakın bunlara yaklaşmayın! İşte Allah âyetlerini insanlığa böyle açıklıyor ki, sorumluluk bilincini kuşanabilsinler."

"Onlar sizin elbiseleriniz, siz de onların elbiselerisiniz." Elbise insanı güzelleştirir, ayıbını ve kusurunu örter, insanı diğer canlılardan ayıran bir şeref libası olur. Eşler de birbirini güzelleştirmeli, ayıplarını izale ederek örtmeli, birbirine şeref libası olmalıdır. Kadınla erkeğin birbirini tamamlayan bir bütünün iki parçası olduğu gerçeğinin vahiy diliyle ifadesidir bu âyet. Bu ibare aynı zamanda eşler arası ilişkinin tabiatına da ışık tutmaktadır. Eşlerin birbirlerini himaye etmesi ve birbirlerine huzur vermesi gerektiğini bundan daha güzel ifade etmek mümkün mü? Fakat bu teşbihin işaret ettiği daha derin bir hakikat vardır. O da, eşlerin birbirlerini yüreklerine giyinecek kadar aralarında ülfet ve muhabbetin oluşması. Bu, orucun gücünü zayıflatmaz, aksine artırır. Eşler, yüreklerinin derinliklerine doğru orucun aydınlığında ailece yolculuk yaparlar. Cinselliğin insan fıtratının bir gereği olduğu ve meşru yoldan yaşanmasının "Allah'ın bir nimeti" olarak telakki edilmesi gerektiğini, âyette yer alan "**Allah'ın size meşru kıldığından yararlanın"** ifadesinden çıkarıyoruz.

"Sizin, kendinizi zor duruma düşüreceğinizi Allah gördü." Bizim tercihimizden farklı olarak Ebu Müslim el-Isfahani, *tahtânûne*'nin "azaltmak, eksiltmek" anlamına gelen bir kökten türediğine dikkat çekerek bu ifadenin "Allah, bu konuda izin vermemiş

olsa dahi, hazzınızı eksiltmeyi gönüllü olarak kabulleneceğinizi gördü" anlamına geldiğini söyler (Razi).

"Sizin, kendinizi zor duruma düşüreceğinizi Allah gördü." Bu âyetten de anlaşılacağı gibi, ilk mü'minler, Medine'deki Yahudi geleneğinin de etkisiyle, oruç gecesinde yeme, içme ve cinsel birleşmenin yasak olduğunu sanıyorlardı. Çünkü Yahudilikte oruçlu biri için bütün bunlar yasaktı. Yahudiler sadece iftardan iftara oruçlarını açarlar, oruç gecesini de aynen gündüz gibi oruçlu olarak geçirirlerdi. İsrail oğulları şeriatındaki bu yasağın bu ümmetten kaldırılmasının gerekçesi de şu cümleyle açıklanıyor: "**Sizin, kendinizi zor duruma düşüreceğinizi Allah gördü. İşte bu yüzden size affıyla muamele etmiş ve zorluğu üzerinizden kaldırmıştır."**

"**Fecir vakti, gecenin karanlığından tan yerinin aydınlığı sizin için belirgin hale gelinceye kadar yiyin için. Sonra orucu geceye kadar tamamlayın."** Burada kullanılan ibare lâfzen "beyaz iplik siyah iplikten ayırdedilinceye kadar" şeklindedir. Hiç kuşku yok ki "beyaz iplik" ile tan yerinin aydınlığı, "siyah iplik" ile de gecenin karanlığı kastedilmektedir. Hz. Peygamber bunu tefsir ederken şöyle buyurmuştur: "Ne Bilal'in ezanı, ne de ufkun şöyle (dikeyine) yayılan beyazlığı sizi sahur yemekten alıkoysun. Işık işte böyle (yatayına) yayılıncaya kadar yiyiniz" (Buhari, *Savm* 17; Müslim, *Sıyam* 39). Hz. Peygamber'in orucun başlayış vakti olan fecri tanımladığı bir başka hadisi ise İbn Mes'ud nakletmiştir. Söz konusu hadiste, sabaha doğru tan yerinin yatayına ağarma vakti, orucun başlama vakti olarak tarif edilmektedir. Sahabe, Rasulullah'ın bu tanımını farklı şekillerde yorumlamıştır. Hz. Ömer, Huzeyfe, İbn Abbas gibi sahabiler, Rasulullah'ın bu açıklamasını ışığın tan yerini tamamen aydınlatması, dağların, ovaların ve yolların belirgin hale gelmesi şeklinde anlamışlardır. Hz. Ebubekir ve Hz. Ali'nin sabah namazını kıldıktan sonra sahur yedikleri rivayetleri vardır.

el-Menar sahibi bu konudaki tüm rivayetleri serdettikten sonra konuyu şu adil ve mutedil yaklaşımla kapatır: "Sözün özü şudur: Orucun başlama vakti içtihada ilişkin bir konudur. Mevcut fıkıh ekollerinin genel kabul görmüş içtihatları bu konuda en ihtiyatlı olan ve kabule şayan görüşlerdir. Ne ki ders halkalarında ve hutbelerde, basında ve takvimlerde gösterilen imsak vaktinin, oruca başlama ve sabah namazının vaktinin yaklaştığını halka haber verme amacı taşıdığını kamuoyuna açıklamak gerekir. Bunun amacı sahura geç kalan kimseleri sahur sünnetine uymaları için sahura kaldırmak ve namaza hazırlanmalarını temin etmektir. Şu var ki, sabah namazının vaktinin bitmesine bir dakika kala dahi olsa sahur yiyen kimsenin orucu sahihtir. Yine, vakit çıkmadığı zannıyla yiyip içen kimsenin, sonradan vaktin çıktığı anlaşılmış olsa dahi, orucu sahihtir. Fakat cinsi münasebet konusunda daha fazla ihtiyatlı olmak gerekir ki, sabah namazını vaktinde eda edebilsin." (*el-Menar* II, 184)

"**Mescidlerde itikafa girdiğinizde de hanımlarınıza yaklaşmayın!"** İtikâf, ömründen kısa da olsa bir zaman parçasını kendi benliğini keşfetmek ve iç dünyasını mamur etmek için Allah'a tahsis ederek mescid veya mescid hükmünde bir mekanda kişinin mesaisini adamasıdır. Her itikâf, Hira'yı yeniden yaşamaktır. Yüreğe doğru çıkılan tek kişilik bir yolculukta tensel hazza yer yoktur. Hz. Peygamber'in Medine'de hiç terk etmediği, yapamadığı bir senenin itikâfını kaza ettiği bir ibadet olan itikâf, bir tezkiye ve tasfiye operasyonudur. Hz. Peygamber, peygamberliğinden önce değme dağcının çıkmakta zorlanacağı Hira'nın sarp kayalarına iç dünyasını onarmak ve keşfetmek için her yıl çıkardı. Hicretten sonra bu eylemi mescitte gerçekleştirdi. Ramazan ayının son on gününde iç dünyasında yolculuğa çıkan Nebi, bu geleneğini ömrünün sonuna kadar hiç aksatmadan sürdürmüş ve kendisini takip edenlere de bir sünnet olarak bırakmıştır (Krş: 2:125).

"İşte bunlar Allah'ın çizdiği sınırlardır, sakın bunlara yaklaşmayın!" Allah'ın çizdiği sınırlar vardır. Sınırları kul çizerse, kul sayısı kadar sınır olur. Bu da sınırın yokluğu anlamına gelir. Bir sınır yoksa hiç sınır yoktur. Allah'ın çizdiği sınırları değil aşmayı, onlara "yaklaşmayı" bile aklınızdan geçirmeyin! Bu nedenle âyette bu sınırların çiğnenmemesi değil, bu sınırlara yaklaşılmaması istenmektedir. Bütün bunların amacı da âyetin sonunda ifade edilmektedir: Sorumluluk bilincine kavuşmak.

"İşte Allah âyetlerini insanlığa böyle açıklıyor ki, sorumluluk bilincini kuşanabilsinler." Bakara Sûresi'ndeki oruçla ilgili pasaj böyle bitiyor. Orucun insanlıkla yaşıt bir kulluk vecibesi olduğunu söyleyen pasajın ilk âyeti olan 183. âyet de, gerekçe olarak "sorumluluk bilinci" şeklinde anlamamız gereken *takvâ*'yı göstermişti. Buradan çıkan sonuç, ibadetlerin amaç değil birer araç olduğudur. Takvâ ise, ibadetlerin hem sebebi, hem sonucudur. Hem illeti, hem gayesidir. ■

İNCELEME

Ramazan'da Kur'an Okumak

ABDULCELİL CANDAN

BİZLER BELKİ DE SELEFTEN ÇOK KUR'AN OKURUZ. ANCAK HAKKINI VEREREK DEĞİL, TEĞANNİ İLE OKURUZ. SELEF KUR'AN'DAN HAYAT VE İZZET ELDE ETMEK İÇİN OKUDUĞU HALDE BİZLER ÖLÜM ANINDA RUHUMUZUN KOLAY ÇIKMASI İÇİN OKUYORUZ. TEK BİR ÂYET, HZ. ÖMER'İ, FUDAYL B. İYAZ'I, MUHAMMED ESED'İ DEĞİŞTİRDİ. KUR'AN'I HAFTADA BİRKAÇ DEFA HATMETTİĞİNİ SÖYLEYEN İNSAN NEDEN DEĞİŞMEMEKTEDİR?

Yrd. Doç. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Meslek Yüksek Okulu Öğretim Üyesi.

KUR'AN OKUMANIN ANLAMI

Kur'an okumak ibadettir. *"Bu kitap mübarek bir kitaptır, düşünmeleri için indirdik."*[1] âyetinin de ifade ettiği gibi, Kur'an'ı okumaktan gaye, onu düşünerek, anlayarak okumaktır.[2] Said b. Cübeyr Kur'an'ı anlamadan okuyanı kör ve kültürsüz birine benzetir.[3] Kur'an bir konsantredir. Kur'an okuyucusu tilaveti esnasında Allah ile bir konsantre içine girmektedir. Bu nedenle zihin ve akıl onunla konsantre edilmelidir. *"Kendilerine kitap verdiğimiz liyakatli kimseler onu, tilavetinin hakkını vererek okurlar,"*[4] âyetinde da belirtildiği gibi, "hakkıyla okumak"tan gaye, lisan, akıl ve kalp üçlüsünün gerçekleştirdiği okumadır. Yani, Kur'an okurken dil, akıl ve gönül üçlüsünün işbirliği yapmasına dikkat edilir. Lisan, mahreçleri çıkarır, akıl, onlara anlam verir, kalp ise tefekkür eder. *Ehl-i Beyt* âlimlerinden *Cafer es-Sadık* da âyetin tefsiri bağlamında şunları der: Kur'an'ı hakkıyla okumaktan gaye, onu tefekkür edip, ahkâmıyla amel ederek, müjdelerini umarak ve yasaklarından sakınarak okumaktır. Allah'a yemin olsun; okumak, tefekkürsüz bir ezberleme ve harfler üzerinde zaman geçirmek değildir.[5]

Kur'an *fehm tefekkür* ve *tedebbür* ile okunur. Anlama, manasındaki *fehm* kavramı âyet ve kelimelerin anlamını bilmek, Kur'an müşkilâtını çözmektir. Bir bakıma Kur'an'ı tefsir edebilmek ve anlamaktır. *Tedebbür* ise, işin sonunu düşünme anlamına gelir. Mesela, içki Kur'an'da haram kılınmıştır. Haram olduğunu anlamak *fehm*dir. İçki içenin dünya ve ahirette karşılaşacağı kötü netice ve azabı hatırlamak içkinin haram kılınış hikmetini araştırmak, fert ve toplumda açacağı yaraları hatırlamak ise *tedebbür*dür.[6] *Tefekkür*, akıl veya kalbin delil veya âyet üzerine odaklanmasıdır. Kalp, kendini

yalnızlık içerisinde hisseder, yalnızlığını gidermenin yolu Allah'ın kitabıyla ünsiyet kurmaktan geçer. Kalp için Kur'an'ı tefekkür ve tedebbürle okumaktan daha etkili bir şey yoktur.[7]

Mümin, Kur'an okurken, sorumlu kişilerin ilgili direktifleri altın üstünün emirlerini, öğrencinin ders programını okuduğu gibi okur. *"Kendilerine Rahman'ın âyetleri okunduğu zaman ağlayarak secdeye kapanırlardı,"*[8] âyeti, Kur'an okuyanın kendisinden etkilenmesi gerektiğine dikkat çekmektedir.

Kur'an'ı düşünmekten kasıt, Kur'an'da Allah Teala'nın bahsettiği konulara odaklanmak, Allah Teala dostlarını nasıl korumuş, onlara nasıl yardım etmiş, Allah Teala düşmanlarını nasıl helak etmiş? Onları ne tür azap ve ceza(lar) beklemektedir? Bu gibi konuları hatırlamakla gerçekleşir.

İÇKİNİN KUR'AN'DA HARAM KILINDIĞINI ANLAMAK FEHMDİR. İÇKİ İÇENİN DÜNYA VE ÂHİRETTE KARŞILAŞACAĞI KÖTÜ NETİCE VE AZABI HATIRLAMAK İÇKİNİN HARAM KILINIŞ HİKMETİNİ ARAŞTIRMAK, FERT VE TOPLUMDA AÇACAĞI YARALARI HATIRLAMAK İSE TEDEBBÜRDÜR.

SELEFİMİZİN OKUMA BİÇİMİNDEN ÖRNEKLER

Bizler belki de seleften çok Kur'an okuruz. Ancak hakkını vererek değil, teğanni ve anlamaksızın okuruz. Selefin Kur'an'dan hayat ve izzet elde etmek için okuduğu halde bizler ölüm anında ruhumuzun kolay çıkması için okuyoruz. Tek bir âyet, Hz. Ömer'i, Fudayl b. İyaz'ı, Muhammed Esed'i değiştirdi. Kur'an'ı haftada birkaç defa hatmettiğini söyleyen insan neden değişmemektedir, melekleşmemektedir? Cevap basittir: Sorun okuma, niyet ve âdâba riâyet edip etmemede odaklanmaktadır.

Abdullah b. Zübeyr anlatıyor: *Esma b. Ebi Bekir*'in yanına gittim. *"Allah bize lütfetti ve bizleri o semum (kavurucu) azabından korudu."*[9] âyetini okuyordu. Kah okuyor, kah dua ediyordu. Çarşıya gittim, döndüm hâlâ aynı âyeti okuyordu.[10] Hasan Basri, *"Allah'ın nimet(leleri)ni sayacak olsanız sayamazsınız."*[11] âyetini okuyarak sabahlardı. Sebebini soranlara; "Âyette büyük bir ibret ve öğüt vardır, başımızı kaldırıp baktığımızda, Rabbimizin bir nimetinin indiğini görürüz, bilmediğimiz nimetlerin sayısı ondan da çoktur," diye cevap verdi.[12] Ebu Hanife, bir keresinde gece teheccüd namazını kılarken, *"Fakat onlara vaat edilen asıl azap kıyamet saatidir. O kıyamet saati, kurtuluşu olmayan daha korkunç bir beladır ve daha acıdır."*[13] âyetini okuduğu sırada âyete takıldı kaldı ve sabaha kadar aynı âyeti tekrarladı.[14] Mevlana Faldlurrahman Genç Murabadi, bir gün Kur'an'ı Kerim okurken, kendini bir cezbe kapladı, kendinden geçti. Mevlevi Seyyid Tecemmül Hüseyin Efendi'ye dedi ki: "Kur'an'dan aldığım zevkin eğer bir parçasını sen alsaydın benim gibi oturamazdın. Elbiselerini parçalayarak ormanlara dalar giderdin." Fadlurrahman Hazretleri bir ah çekti ve odasına gitti. Birkaç gün hasta yattı.[15] Muhammed İkbal sabahları Kur'an okumayı adet edinir. Babası kendisine, "Evladım ne yapıyorsun? der. O da; "Kur'an okuyorum," cevabını verir. Aynı soru ve cevap üç yıl devam eder. Muhammed İkbal bir defasında, "Babacığım, ne yaptığımı iyi biliyorsundur, aynı suali neden tekrarladığını merak ediyorum" der. "Evladım şunu sana hatırlatmak istedim. Sana nazil olmuşçasına Kur'an oku. Muhammed İkbal babasının bu cevabından sonra hayatının değiştiğini, Kur'an'ın şiir ve düşünce hayatında en etkili unsur olduğunu ifade eder.[16] Mustafa Sadık er-Râfii de; "Kur'an okuduğumda kendimi Cibril'in Hz. Peygamber'e, onun da ashabına Kur'an'ı tilavet ettiği saadet asrında hissediyorum" der.[17]

ANLAMADAN KUR'AN OKUYANIN SEVAP ALIP ALMAMASI

Nüzulünden itibaren manası bilinmeden okunan Kur'an'ın sevap getirip getirmediği konusunda değişik görüşler öne sürülmüştür. Kimileri, asıl olan okumaktır, çünkü Kur'an okumak da ibadettir, anlaşılsın veya anlaşılmasın hükmü değiştirmez, okuyan sevap kazanır, demişlerdir. Kimileri de asıl olan, Kur'an'ı anlayarak okumaktır, demişler ve birçok delil ortaya koymuşlardır. Delillerden bazıları şunlardır: Hz. Peygamber, Kur'an okumayı namaz kılmaya ve dua etmeye benzeterek şöyle buyurmuş: *"Kur'an'la kalpleriniz arasında bir bağlantı bulunduğu sürece Kur'an okuyunuz. Kur'an'la konsantre sağladığınız sürece okuyun. Kalben ve zihnen ondan ayrıldığınız zaman okumayın,"*[18] Bunun anlamı, Kur'an okuduğunda onunla bir iletişim sağlıyor, ilahi hitabı kavrıyorsan okuduğundan yararlanıyorsun demektir. Hadis, okuduğunu takip edemeyenlerin, hitabın ne dediğini anlamayanların okumayı bırakmalarını emretmektedir.[19] Hz. Ali, anlamadan kılınan bir ibadette tedebbür edilmeyen bir tilavette hayır yok-

tur, demiştir.[20] *"İçlerinde bir takım ümmiler vardır ki, kitabı bilmezler. Bütün bildikleri kulaktan dolma şeylerdir. Onlar sadece zan ve tahminde bulunurlar."*[21] Muhammed Gazalî, âyet bağlamında şunları der: Onlar, kitabı hıfzetmek için düşünmeden okurlar, anlam ve gayesini düşünmezler, Kitab'ı kavramadan kendilerine okunanla yetinirler.[22]

HARFLERİN MAHRECİNE SARF ETTİĞİMİZ MESAİYİ KUR'AN'I ANLAMANIN ÖNÜNDEKİ ENGELLERİ KALDIRMAYA SARF EDEBİLSEYDİK, HAYLİ MESAFE KAT ETMİŞTİK.

Kur'an, *"Ve onlar ki Rablerinin âyetleri hatırlatılınca, kör ve sağır üstüne yıkılıp yatmazlar,"*[23] âyetiyle anlamadan, fehmetmeden Kur'an okuyanları sağır ve körlere benzetmiştir. Zerkeşi, *"Kur'an okudukları halde Kur'an onları gırtlaklarını geçmez,"*[24] hadisinin Kur'an'ı tecvidle okudukları halde manasını anlamayanlar hakkında olduğunu söyler.[25] Reşid Rıza, anlayarak Kur'an okumanın ve tefekkür etmenin her mükellefe farz olduğunu savunur ve Müslümanların içinde bulundukları hazin durumu Kur'an'ı anlamamaya ve taklitle yetinmeye bağlamaktadır.[26]

Anlamadan Kur'an okuyanın durumu sarhoşa benzetilmiştir. *"Ey iman edenler siz sarhoş iken ne söylediğinizi bilinceye kadar namaza yaklaşmayın."*[27] Âyette yasaklanan durum, anlamı bilinmeden kılınan namazdır. Yani, ne okuduğunu bilmeyenin durumu sarhoşa benzer. Zira sarhoş ne dediğini bilmez. Kur'an'ı anlamadan okuyan da ne dediğini bilmemektedir.[28] Harflerin mahrecine sarf ettiğimiz mesaiyi Kur'an'ı anlamaya verseydik Kur'an'dan daha çok istifade edebilirdik. Mesela meddi çekemeyen biri hakkında gösterdiğimiz refleksi, Kur'an'ı anlamanın önündeki engeller konusunda gösterebilseydik, Kur'an'ı anlama konusunda hayli mesafe kat ederdik. Mücahid, Kur'an'ı üç defa İbn Abbas'ın yanında okuduğunu, her âyetin nerede indiğini ve tefsirini kendisinden sorduğunu ifade etmiştir. Ebu Musa el-Eş'ari, Hz. Ömer'e, "Basra'da çok kişinin o yıl Kur'an'ı ezberlediğini yazdı. Hz. Ömer kendilerine maaş bağlanmasını yazdı. Ebu Musa müteakip yıl Hz. Ömer'e Kur'an ezberleyenlerin sayasının önceki yıllara göre kat kat arttığını yazdı. Hz. Ömer, onlara maaş bağlamayız, zira hafızların ezberle uğraşıp Kur'an'ı anlamaktan yüz çevireceklerinden endişe ediyorum, dedi[29] Keza, Hz. Ömer, Arapça bilmeyenleri Kur'an öğreticiliği görevine atamazdı. Bunu Kur'an'ı doğru okumaları, okuttuklarını anlama ve başkalarına aktarma gayesiyle yapardı.[30]

Selef, Kur'an'ın anlamını tefekkür etmeden sadece ezberlemekle yetinmenin bidat olduğunu söylemiştir.[31] *"Kur'an'ı tane tane oku."*[32] Cafer-i Sadık, âyette geçen *tertil*in okurken, anlamını, teenniyle ve düşünerek okumak anlamında olduğunu söyler.[33] *"...İlerde Kur'an hafızları çıkacak ve şöyle diyecekler: Bizden daha iyi okuyan kimse var mı? Bizden daha âlim var mı? Bizden daha fakih var mı?* Hz. Peygamber onlarla ilgili olarak ashabına şunları dedi: *Onlarda hayır adına bir şeyin bulunduğunu düşünüyor musunuz*? Ashap: Allah ve Rasulü daha iyi bilir, dedi. Hz. Peygamber; *onlar bizim ümmetimizdendirler, ancak, cehennem yakıtıdırlar,* buyurdu.[34]

İmam *Kurtubî*, Kur'an okuma adabı bağlamında şunları der: Okuyan kişi onu yavaş ve tertil ile okumalı, rahmet âyetlerine gelince, Allah'tan rahmet dilemeli, azap âyetlerinde Allah'a sığınmalıdır.[35]

Kur'an'ı düşünmek onu ezberlemekten daha faziletli olduğu gibi, Kur'an'ı düşünerek okuyan biri düşünmeden okuyan bir hafızdan daha hayırlıdır. Ashap içinde Hz. Ebubekir'den Kur'an'ı daha çok hıfzedenler olduğu halde fazilette ona ulaşamamışlardı.[36] Çünkü fazilet Kur'an'ı ezberlemede değil, onu anlayıp hayata geçirmededir. İyas b. Muaviye, Kur'an'ı anlamadan okuyanların durumunu şöyle örneklendirdi: Bir topluluğa geceleyin yöneticilerinden bir tamim gelmiştir. Önünde okuyacakları bir ışıkları yoktur. Anlayarak okuyanlar ise ışıkta olanlara benzerler. Gelen tamimi okumaktadırlar.[37] İyas, Kur'an'ı anlamadan okuyanları karanlıkta bocalayıp duranlara benzetmiştir.

Anlamadan Kur'an okunabileceğini savunanlar ise, Ahmed b. Hanbel'in gördüğü bir rüyayı referans gösterirler. Şöyle ki: Ahmed b. Hanbel rüyada Allah Teala'yı görmüş Zat-ı Celalinden en hayırlı ameli sormuş. Allah Teala: Kitabımı okumaktır, buyurmuş. İbn Hanbel, anlayarak mı, anlamadan mı? Deyince, ister anlayarak ister de anlamadan okumak, cevabını vermiş.[38] Rüyanın delil olmadığı bilinen bir hususdur. Anlamadan okumak insana sevap getirse bile Kur'an'ın gönderiliş ve okuma maksadını gerçekleştirir mi? Kur'an'ı anlamadan okuyanlar, onun sırrına eremezler, hidâyetine ulaşamazlar, lafızları tekrarlamakla hidâyet elde edilmez. Bu nedenle de anlamadan okuyanlar kitap-kırtasiye taşıyan bineklere benzetilmiştir. *"Kur'an ya lehinde veya aleyhinde bir delildir,"*[39] hadisi de buna delildir.[40]

Kısacası, Kur'an'ı anlamadan okumak insana cüzi oranda sevap getirse bile, Kur'an'ın gönderiliş ve okuma maksadını gerçekleştirmez. Kur'an'ı anlamadan okuyanlar, onun sırrına eremezler, hidâyetine ulaşamazlar.

KAÇ GÜNDE BİR HATİM YAPILIR?

Hatim, sözlükte mühürlemek tamamlamak ve sonuçlandırmak anlamlarına gelir. Istılah olarak da; Kur'an'ı başından sonuna kadar okuyup bitirmek anlamındadır. Günde Kur'an'dan ne kadar okunmalı? Bu konuda kesin bir şey söylemek güçtür. Zira konuyla ilgili olarak gelen nass ve haberler farklılık arz etmektedir. İlk dönemde yapılan uygulamalar, bir günde okunacak miktarın belli ve sınırlı olmadığını, kişiden kişiye farklılık arz ettiğini, duruma göre değişebileceğini, niceliğin değil, niteliğin önemli olduğunu göstermektedir. Konuyla ilgili olara gelen bazı haber ve rivâyetler şöyledir: *Abdullah b. Amr*: Ben Kur'an'ı ezberleyenlerdendim, her gece hatim ederdim. Durumum Hz. Peygamber'e ulaşınca şöyle buyurdu: *Her gece hatim yapma, ayda bir hatmet*, buyurdu.[41] Hz. Peygamber her Ramazan ayında o zamana kadar indirilmiş bulunan süreleri Cibril ile mukabele ederek Kur'an'ı hatmederdi. Vefat edeceği Ramazan'da Kur'an'ı iki defa hatmetti.[42] Ebu Hanife, bu hadisi esas alarak Kur'an'ı fazla okumaya imkan bulamayanlara bir senede iki defa hatim indirmenin yeterli olacağını söylemiştir.[43] *"Bir gecede 10 âyet okuyan gafillerden sayılmaz.*[44] *"Bir gecede 100 âyet okuyan âbid olarak yazılır."*[45] Hadisleri de bu doğrultudadır. Ebu Hureyre anlatıyor: Hz. Peygamberle bir seferde refakat ettim. Besmeleyi yirmi defa tekrarladı; hem okuyor hem de ağlıyordu. Takatten düşünceye kadar buna devam etti.[46] Hz. Peygamber, bir gece boyunca, *"Eğer sen onlara azap edersen, şüphe yok ki onlar senin kullarındır, eğer onları bağışlarsan yine şüphe yok ki çok güçlü ve hikmet sahibisin,"*[47] âyetini defalarca tekrarlayıp durmuş.[48] Gazali; seleften ismini vermediği bir zatın Hûd Süresi üzerinde 6 ay durduğunu nakleder.[49] Süleyman Dârâni, bir âyeti 4 gün bazen 5 gün düşündüğünü, anlamadan başkasına geçmediğini söyler. Said b. Cübeyr bir gece boyunca *"Haydin ayrılın bugün ey suçlular!"*[50] âyetini tekrarlamış. Gazali, önceleri her Cuma, sonra her ay, daha sonra da her yıl bir hatim indirdiği halde, son 30 yılda bir hatmi bitirmediğini söyleyen bir zattan bahseder.[51] Temim ed-Dâri, *"Yoksa o kötülükleri yapıp duran kimseler, kendilerini iman edip iyi ameller yapan kimseler gibi yapacağız, hayatlarını ve ölümlerini bir bir tutacağız mı sandılar? Ne kötü hüküm veriyorlar!"*[52] âyetini bir gece boyunca tekrarlamış. Said b. Cübeyr *"Haydin ayrılın bugün ey suçlular!"*[53] âyetini bir gece boyunca tekrarlamıştır.

"Kur'an'dan kolayınıza gideni okuyun,"[54] âyeti de okumanın miktarı konusunda herhangi bir sınırlamanın bulunmadığını göstermektedir. Biri, İbn Mesud'a, ben mufassal sûreleri bir rekatta okuyorum, deyince, İbn Mesud, okuman şiir okuma tarzıdır, cevabını vermiştir.[55] Biri, İbn Abbas'a gelip ve şöyle demiş: Ben Kur'an'ı öyle hızlı okurum ki her gece bir-iki defa hatmederim. İbn Abbas: Bu okuma biçimini sevmem, ben her gece bir sûre okumayı tercih ederim, sen de kalbinin fehmedeceği, kulaklarının işiteceği biçimde oku, demiş. Abdurrahman b. Ebi Leyla anlattı: *Hûd* Sûresi'ni okuduğum bir sırada yanıma bir kadın gelmiş. "Hûd Sûresi'ni böyle hızlı mı okuyorsun? Allah'a yemin ederim ki ben altı aydır okuyorum, henüz bitirmemişim demiş.[56] Abdullah b. Ömer, Bakara Sûresi'ni sekiz yılda ezberlemiş, (hâşâ) bu onun geri zekalı oluşundan değildi. O, sekiz yılını Kur'an'ın lafzına değil, anlam ve yaşamına vermişti. Sahabe içinde çok sayıda hafızların bulunmaması bundan olsa gerek. Onlar ezberden çok anlama ve yaşamayı hedefliyorlardı. Hz. Osman, ben peygamberden beşer âyet öğrenirdim. Aldığım her beş âyetin manasını anlar ve hayata geçirdikten, tekrar beş âyet alırdım, demiş.[57]

> KUR'AN OKUMA HUSUSUNDA ÖNEMLİ OLAN KEMİYET DEĞİL KEYFİYETTİR. GAZALİ, KUR'AN'I ANLAMADAN VE ONDAN YARARLANMAKSIZIN OKUYANLARI ALDANMIŞLAR ARASINDA SAYAR.

Gazali, Kur'an'ı anlamadan ve ondan yararlanmaksızın okuyanları aldanmışlar arasında sayar. Şöyle der: Kim Kur'an'ın emir ve yasaklarına riâyet etmeden günde 100 hatim bile indirse o, cezayı hak etmiştir. Bazen okuyucu güzel sesine aldanarak, Allah ile münacat ettiğini düşünür. Heyhat! Gerçekten Allah ile mükâleme ettiğinin hazzını alsaydı kendi sesine saplanıp kalmazdı.[58] Bu uygulamalar, Kur'an okuma hususunda kemiyetin değil, keyfiyetin önemli olduğunu göstermektedir.

Ücretle hatim okuma bidatini ilk çıkaran Kral Zahir'dir. H. 699 yılında Emevi Camii'nde sabah namazından sonra Kur'an okuyan bir hafız tuttu. Kendisine aylık bağladı. Ramazanda 30-40 hatta 60 hatim indirenlerin ne türlü bir tilavet sergiledikleri gerçekten merak edilecek bir konudur. Ücretle ve süratle hatim indirenlerin çoğu Kur'an'ı geçim vasıtası kılmakta ve zaman zaman komik durumlara düşmektedirler Okuduklarını meta satarcasına başkalarına satarlar.

Dahası, bazıları da kiralık hafız tutarlar, yevmiyeyle çalıştırıp hatim okuturlar. İşveren de taze taze dokunulmamış hatimleri pazarcıları ve bezirgânları tarafından piyasaya arz ederler. Ücretle hatim indirmekten kaynaklanan sakıncalara bir örnek de şudur:

"Önemli bir tefsir uzmanımız Kur'an istismarcılarıyla ilgili olarak şu hatırasını aktarmaktadır: "Bir tarihte bir arkadaşımla beraber *İstanbul*'da onun bir arkadaşını ziyaret etmek için görevli olduğu camiye gittik. Namazdan sonra imamla birlikte camiden çıkmak üzereyken biraz yaşlı bir kadın yanımıza doğru geldi ve imam arkadaşa: "Oğlum, bir hatim rica etmek için sizi rahatsız ediyorum, okur musunuz?" dedi. İmam: "Olur, teyzeciğim! Fakat hangisinden istiyorsunuz?" dedi. Bu soru karşısında doğrusu ben de şaşırdım kadın da şaşırmış olacak ki: "Oğlum, bir hatim indirmeni istiyorum. Hatimin hangisi olur mu?" deyince, İmam şöyle açıklamada bulundu: "Teyzeciğim, 50 liralık hatim var, 100 liralık hatim var bir de 150 liralık hatim var. Sen hangisinden istersin?" Kadın daha da şaşkın bir ifade ile: "100 liralıktan olsun" dedi ve bir köşeye çekildiler, hemen oracıkta duasını ettiler ve parasını alıp yanımıza geldi. Anladık ki, hatimler önceden okunmuş, paket halinde hazırmış! Arkadaşımla, biraz da taaccüple birbirimize baktık ve oradan ayrıldık. Kur'an herhalde bunlara da lanet ediyor olmalı."[59]

PEŞ PEŞE HATİM İNDİRMEK

Kur'an'ı baştan sona okumaya dair bir nass varit olmamıştır. Hz. Aişe, Hz. Peygamber'in tüm Kur'an'ı bir gecede hatmettiğini hatırlamıyorum der.[60] İbn Kayyım, peş peşe hatim indirmenin başta peygamber olmak üzere, sahabe, tabiin ve mezhep imamlarından varit olmadığını söyler.[61] Bazı âlimler de şu *zayıf* hadisi öne sürerek peş peşe hatim indirmenin müstehap olduğunu söylemişlerdir. Biri, Hz. Peygamber'e; ey Allah'ın Rasulü, en hayırlı amel nedir? diye sorar. Hz. Peygamber,

- *Konup, göçendir,* buyurdu.

-Konup göçen kimdir?

-Kur'an'ı başından sonuna kadar okuyup tekrarlayandır. Hadisçiler, *Hâkim* ve *Tirmizi*'in rivâyet ettikleri bu hadisin *zayıf* olduğunu söylemiştir.[62] *Tirmizi,* hadisin *garip* olarak tanımlarken, Şarih *el-Mübarekfuri* ise, hadisin senedinde geçen *Salih el-Mürri*'nin zayıf olduğunu belirtir.[63] *Kur'an Tercümanı* lakaplı İbn Abbas, anlayarak ve adabına uyarak *Bakara* ile *Âl-i İmrân* sûrelerini okumayı anlamadan bütün Kur'an'ı okumaya tercih ederim demiş.[64]

Netice olarak şunu diyebiliriz: Ramazan veya herhangi bir zaman diliminde hatim yapmanın ya da Kur'an'dan virt okumanın belirli bir miktar ve sınırı yoktur. Bu miktar insanların durum ve kapasitesine göre değişmektedir. Kur'an'ı mehcur bırakanlar arasında yer almamak için her gün Kur'an'dan bir virdimizin olması gerekir. Okumada önemli olan husus, okunan Kur'an'ın anlaşılması ve hayata taşınmasıdır.■

DİPNOTLAR

1. Sâd, 38/28.
2. Bk.Rıza, Menar, 1/363.
3. Taberi, Ebu Cafer Muhammed, Câmiu'l-Beyân, Beyrut,1988,1/81.
4. Bakara,2/ 121.
5. Tabatabâî, Muhammed Hüseyin, el-Mizân, Tahran,1973, 1/266.
6. Artuş, Muhammed Ahmed, el-Ahkamü'ş-Şeriyye li'l- Kur'an'ı Kerim, Mısır, 2004, s.29.
7. Bk. İbn Kayyım, Miftahu Dari'-s Sadede, Beyrut, ts, s.221.
8. Meryem, 19/58.
9. Tuûr,52/ 27.
10. Be'deryani, İhsan Tevfik, es-Sâbit, Şam,2005, s.62.
11. İbrahim,14/34.
12. Nedvi, Kur'an'dan Nasıl..? s.134.
13. Kamer,54/46.
14. Nedvi, Kur'an'dan Nasıl..? 134.
15. Nedvi, Kur'an'dan Nasıl..? a.g.e., s.138.
16. Ğuri, Abdulmecid, Muhammed İkbal, Beyrut,2000,s.58.
17. Râfii, Muhammed, Sadık, İ'cazu'l-Kur'an,Beyrut1970, s.21.
18. Buhari, Fedâilu'l- Kur'an, 84.
19. Bkz. Münâvî Abrurrauf, Faydu'l-Kadir, Beyrut, 199, 2/81.
20. Gazali, İhya (İthâf'la Beraber) 5/87.
21. Bakara, 2/78.
22. Gazalî, Muhammed, Keyfe Netamelü Mea'l- Kur'an, ABD,1992, s.14.
23. Furkan, 25/73.
24. Buhari, Enbiya,6.
25. Zerkeşî, el-Burhan, a.g.e., 1/455.
26. Rıza, Muhammed Reşid, Tefsiru'l-Menâr, Beyrut, ts. 5/241.
27. Nisâ, 4/43.
28. Krş. Âlûsî, Mahmut Şakir, Ruhu'l-Meânî, Beyrut, ts.5/38.
29. Kettânî, Terâtib, 2/280.
30. Belik, İzzeddin, el-Müntekâ min Revâii Mecelleti'l-Menar, Beyrut,1988, 1/85.
31. Kettânî, Terâtib, 2/280.
32. Müzzemmil,73/4.
33. Huseynî, Muhammed Rıdâ,Keyfe Nefhemu'l-Kur'an,,Beyrut,1988, s.27.
34. Münzirî, Zekiyyüddin Abdulazim, et-Terğib ve't- Terhib, Beyrut, 1999,1/129.
35. Kurtubî, Tefsir,1/27.
36. Kâri, Ali, Mirkâtu'l-Mefatih,,Beyrut,1984, 1/32.
37. Kurtubi, Tefsir, 1/26.
38. Bk. Be'dreyânî, es-Sâbit, s.13.
39. Müslim, Taharat,1
40. Rıza, Menar, 1/364.
41. Nesâî, Savm, 90.
42. Buhari Fedailul Kur'an 7
43. Zerkeşi, el-Burhan 1/471.
44. Hakim, 1/555.
45. Hakim, 1/308.
46. Zebidi, İthaf, 5/89.
47. Maide, 5/118.
48. Bkz. Zebidî, İthaf,5/89.
49. Gazalî,İhya, İthaf'le bereber,/91.
50. Yâsin, 36/59.
51. Gazali,İhya, 5/92.
52. Câsiye,45/21.
53. Yâsin,36/ 59.
54. Müzzemmil,73/20
55. Be'daryânî, es- Sâbit, a.g.e.,s.62.
56. Baderani, es-Sabit, s.62.
57. Suyuti,Celalüddin, el-İtkân, Beyrut,1993, 2/189.
58. Gazali, Bidâyetu'l- Hidaye, s. Beyrut, 1988, s.174.
59. III. Kur'an Haftası Kur'an Sempozyumu, Ankara, 1998, s.280-281.
60. Müslim, hadis no: 747.
61. İbn Kayyım, İ'lamu'-Muvakiin An Rabbi'l- Âlemin, Beyrut, 1999, 4/306.
62. Bk. Nevevi, et-Tibyan ,a.g.e., s.129.
63. Mübarekfûrî, Ebu'l-Ulâmuhammed Abdurrahman, Tuhfetu'l- Ehvezi, Mısır, ts, 8/275.
64. Gazali, İhya (İthafla Beraber) 5/40.

Bilinç Bölünmesi

ATASOY MÜFTÜOĞLU

TEVHİDİ BİR DURUŞ/VAROLUŞ GERÇEKLEŞTİREMEDİĞİMİZ İÇİN BUGÜN KİMİ KESİMLER AZİZ İSLAM'I MODERNLİKLE, KİMİ KESİMLER DEMOKRASİYLE, KİMİ KESİMLER KAPİTALİZMLE, KİMİ KESİMLER TÜRKLÜKLE, KİMİ KESİMLER GELENEKLE YA DA POPÜLİST MUHAFAZAKÂRLIKLARLA UZLAŞTIRMAYA ÇALIŞIYOR, ÇALIŞABİLİYOR.

Varoluşumuza, şahit olarak, uyarıcı olarak, davetçi olarak, en güzel yol ve yöntemlerle hakikati temsil ederek anlam kazandırabiliriz. Yeryüzündeki varoluşumuz Allah'ın sınırlarını korumak içindir. İlahi nimetler, ölçüler, bağışlar, değerler bütün insanlık içindir. İlahi yasa, hiç kimseye, hiçbir ırka, sınıfa, halka, topluluğa, cemaate her hangi bir ayrıcalık tanımamıştır. Yeryüzünde bütün insanlar aynı haklara sahip olarak yaşamak durumundadır. İlahi ölçü, renk, ırk, milliyet, inanç farklılıkları dikkate alınmaksızın herkesin yararlanabileceği bir adalet anlayışı ve uygulaması getirmiştir. İslam, pratik ve teorik faydacılığın sınırlarını aşarak, bilimde, sanatta, siyasette ve hikmette, bilimi/ sanatı/ siyaseti/ hikmeti hayatın merkezine koyan bir yaklaşım getirmiştir.

İslam, hizip, grup, mezhep, etnik köken, cemaat kardeşliğini değil, Ümmet kardeşliğini gerçekleştirmek ister. Ümmetçi, evrenselci bir tercih/tarz/duruş, yersiz/ yurtsuzlukla tanımlanamaz. Takva konusunda yardımlaşmak demek, ilahi sınırların hayatın her alanında içtenlikle korunması konusunda yardımlaşmak demektir. Her alanda, her konuda en geniş anlamda müşavere, düşünce ve sorumluluk alışverişi, kişisel görüşlerin mutlaklaştırılmasını, kişilerin mutlaklaştırılmasını önlediği gibi, keyfi/kişisel yorumların meşrulaştırılmasını da önler. Müşavere yoluyla akıllarımızı çoğaltır ve güçlendiririz. Bu nedenle müşavere hayati bir ilkedir.

İslam'dan söz ederken, her açıdan tamamlanmış, kemale ermiş bir din'den, insanlık için en uygun, en güzel, en kapsamlı en etkili bir hayat tarzından söz etmiş oluruz. İslam, doğru ve yanlış yolları belirlemiştir. Kendi tercihlerimizi/tarzlarımızı özgür iradelerimizle belirleriz. Hiçbir beşeri ölçü/yasa/kural ilahi anlamlar kadar kuşatıcı, etkili ve etkileyici olmaz, olamamıştır. İslam'dan söz ederken, manevi/ruhi/ahlaki varoluş ve liderlikle birlikte, siyasal varoluş ve liderlikten de söz

etmiş oluruz. Manevi, ruhi, ahlaki, güzellik, derinlik, nitelik ve içerikle birlikte, siyasal varoluş, etki, tayin edicilik birlikte düşünülmek/yaşamak üzere vardır. Ahlaksız, ruhsuz, maneviyatsız bir siyaset günümüzde yaşandığı üzere bir kaosa ve barbarlığa neden olduğu gibi; siyasetsiz bir ahlak, ruhsal/manevi bir varoluş da, insanları, toplumları hayatın ve tarihin sınırları dışına sürüklüyor.

Modern zamanlar boyunca Avrupa düşüncesi kendisini evrenselleştirerek, evrenselliği dayatarak, özellikle İslam'ı, İslam düşüncesini ve toplumlarını taşralaştırdı. Modern Avrupa bunları yaparken, kuşkusuz sahip olduğu politik/ekonomik gücü kullanarak yaptı. İslam dünyası toplumları tarihten çekildikleri için bu taşralaştırma süreçlerini gereği gibi sorgulayamadılar, bu süreçlere meydan okuyamadılar, itiraz edemediler. Taşralaştırılan düşünceler/kültürler/toplumların bilinci çok ciddi bir şekilde kontrol edildi, baskılandı ve sömürgeleştirildi. Bu sömürgeleştirmeyle birlikte İslami bütünlükler de parçalandı. Bilincin ve bütünlüğün parçalanmasıyla birlikte İslam'ın dünyevi sorumluluklar alması yerine, uhrevi sorumluluklar alması düşüncesi gündeme girdi.

Günümüzde İslam dünyası, İslam düşüncesi ve toplumları, hayata, dünyaya, olaylara ve gelişmelere hep bu taşralılığın ufkundan, taşralı bir yaklaşımla ve parçalanmış bir bilinçle bakıyor, bakmaya çalışıyor. Bu taşralılık/taşralılaşma, bu parçalanma ve bölünme olmasaydı; İslam kültür/düşünce ve entelektüel hayatı, modern zamanlar boyunca sistemli bir şekilde sürdürülmekte bulunulan seküler/laik saldırganlıklar karşısında bir direniş iradesi ortaya koyabilirdi. Entelektüel bir özgürlük ve direniş iradesine sahip olabilseydik, seküler/laik düşüncenin tam anlamıyla Judeo-Hıristiyan bir düşünce ve uygulama olduğunu, bu nedenle de seküler düşüncenin hiçbir gerekçeyle evrenselleştirilemeyeceğini, böyle bir dayatmanın özellikle de, İslam toplumlarında çok derin patolojilere neden olabileceğini kanıtlayabilirdik. Aynı şekilde Aydınlanma düşüncesinin de Hıristiyan kültür dünyasıyla sınırlı işlevleri olduğunu, bütünüyle Avrupalı algılara, kültürlere özgü bir özelliği olduğunu konuşabilirdik.

İslami bilincin, vicdanın, dilin bastırılması, kontrol edilmesi, yabancılaşmasıyla toplum, her tür vicdansızlığa açık ve her tür değerden bağımsız bir dünya haline geldi.

Tarihsel koşulların ağırlığı sebebiyle, İslami/Kur'ani, temellere, bütünlüklere, özgünlüklere, dile ve iklime maalesef yabancılaştık. Bugün, bu temelleri, bütünlükleri ve dili gereği gibi temsil edemediğimizi, İslami/Kur'ani bir iklimi teneffüs edemediğimizi itiraf etmeliyiz. İslami/Kur'ani temellere yabancılaşmakla, bu temellere ihanet birbirinden çok faklı şeyler değildir. Maruz kaldığımız ya da maruz bırakıldığımız yabancılaşmalar nedeniyle hem küresel anlamda, hem de Türkiye'de gittikçe yoğunlaşan İslam histerisi karşısında tevhidi bir duruş gerçekleştiremiyoruz. Tevhidi bir duruş/varoluş gerçekleştiremediğimiz için bugün kimi kesimler aziz İslam'ı modernlikle, kimi kesimler demokrasiyle, kimi kesimler kapitalizmle, kimi kesimler Türklükle, kimi kesimler gelenekle ya da popülist muhafazakarlıklarla uzlaştırmaya çalışıyor, çalışabiliyor. Küresel kapitalizme karşı çıkan Müslümanlar çıkarları söz konusu olduğunda yerel kapitalizmle içtenlikle uzlaşabiliyor, bütünleşebiliyor.

İSLAM KARŞITLARI GERÇEK ANLAMDA MODERN-SEKÜLER UNSURLAR DEĞİL. MODERN SEKÜLER UNSURLARIN KARŞITLARI DA İSLAM'I/KUR'AN'I BİR BÜTÜNLÜK İÇERİSİNDE TEMSİL EDEBİLECEK EHLİYET VE LİYAKATE SAHİP DEĞİL.

İslam histerisiyle karşı karşıya bulunuyor olmamız, arkaik bir zihniyetle, despotik bir zihniyetle, faşist bir zihniyetle kuşatıldığımızı gösteriyor. İslam toplumlarında, taşralaştırılan modernlaik kesimlerin de İslami kesimlerin de ufukları çok kısıtlı. Bu durum gerçek bir taşralığı yansıtıyor. İslam karşıtları gerçek anlamda modern-seküler unsurlar değil. Modern seküler unsurların karşıtları da İslam'ı/Kur'an'ı bir bütünlük içerisinde temsil edebilecek ehliyet ve liyakate sahip değil.

Bütün bağnazlık ve aşırılık biçimleri insanların/toplumların ufkunu kapatır.

Kısıtlayıcı statükolar, alışkanlıklar, gelenek ve görenekler sorgulanmaksızın yeni bir çıkış yolu bulunamaz.

Düşünsel, ahlaki, entelektüel temeli bulunmayan ideolojik yapılar, çatışmacı, dışlayıcı yöntemlerle ayakta kalmaya çalışırlar. Günümüzde, modern-seküler tahakkümü meşrulaştırabilmek için bütün kavramlar pervasızca araçsallaştırılıyor. Bu durum kavramsal bir kaosa neden oluyor. Bu durum karşısında küresel propaganda makinesinin çarptırmalarını büyük bir dikkatle çözümlemek gerekiyor. ■

DENEME

Kur'an-İnsan İlişkisi

SEMRA KÜRÜN ÇEKMEGİL

VARLIKLAR ARASINDAN SEÇİLEN İNSAN, İNSANLAR ARASINDAN SEÇİLEN PEYGAMBERLERE İNANDIĞINDA YARATANINI TANIR, YARATILANLAR ARASINDA KENDİSİNE NE KADAR ÖNEM VERİLDİĞİNİ ANLAR.

Peygamberi, kâinattaki tüm oluşları, bu varoluşların öz ve özet seyrini, anlam ve önemini ilahi vahiy belirler.

Allah, tüm varlıkları yaratıp, yarattığı bu varlıklara da birer görev yüklemiştir. Her varlık görevini aksatmadan yerine getirir. Varlıkların her biri düzen içerisinde birbirini destekleyip tamamlayarak seyrine devam ederler.

Toprak tohuma, tohum suya ve her bir varlık diğerine, insan ise bunların hepsine muhtaçtır. Ağaçlar kalem, denizler mürekkep olsa varoluşu anlatmaya yetmez; anlatmaya kalkan üstesinden gelemez.

Niçin ve neden? Kimin içindir tüm bu yaratılanlar? Kim bilecek, kim izah edecek bu muhteşem varoluşları? Kimdir bu varlık? Tüm yaratılanlar içerisinden seçilmiş, her şeyin ona hizmet ettiği, onunla önem ve anlam kazandığı, Allah'ın eşsiz sanat eseri, Ahsen-i takvim üzere yaratılan,[1] eşyanın isim[2] ve hikmetleri kendisine öğretilen 'İNSAN'dır...

İnsanı değerli kılacak ilkeleri öğreten ise, yaratılan tüm insanlar arasından seçilen Peygamberlerdir.

Tüm sorular cevabını peygamberi kabul etmekle bulur. Allah enfüs ve afaktaki varoluşları, bilinen - bilinmeyen âlemin haberlerini Peygamberler aracılığıyla bildirmiştir. İnsan; akıl, idrak, irade ve sahip olduğu yeteneklerle baş döndürücü keşiflerde bulunma kabiliyetiyle yaratılmış olup yeryüzünün halifesidir.[3]

Varlıklar arasından seçilen insan, insanlar arasından seçilen Peygamberlere inandığında, yaratanını tanır, kendisine ne kadar önem verildiğini anlar, insanlık değerinin hangi hareketlerle yükseleceğini öğrenir, neleri göz ardı ederse değer kaybedeceğini kavrar... Ancak özenle yaratılan insan Peygamberleri reddettiğinde seçilmişliğini yitirir ve Yaratıcısının nezdinde hiçbir varlıkla kıyaslanamayacak kadar seviyesizleşir.[4] Çünkü insan fıtraten "Ahsen-i Takvim" üzeredir. Fakat daha sonra fıtratını hevasıyla örtüp eşyanın hakikatini, yaratılış

1 95 Tin 4
2 2 Bakara 31
3 2 Bakara 30

gayesini göz ardı etmiştir. Bu haliyle insanın yaşam standardı en yüksek düzeyde de olsa, en müreffeh hayatı da sürse, bilmezler güruhunca her ne kadar el pençe durulanlardan da olsa,[5] aslında aldananlar ve kaybedenler cümlesindendir. Bu gibi insanlar geldikleri âleme geri döneceklerini çoktan unutmuşlardır.[6] Bir bebek nasıl ki dünyaya gelip gelmeme hususunda bir karara sahip değilse, ölümüne de müdahale edemeyecektir. Bu zaten kimsenin inkâr edemediği bir gerçektir.

"Andolsun ki, sizi ilk defa yarattığımız gibi teker teker bize geleceksiniz. (Dünyada) size verdiğimiz şeyleri arkanızda bırakacaksınız. Yaratılışınızda ortaklarımız sandığınız şefaatçılarınızı da yanınızda göremeyeceğiz. Andolsun, aranız açılmış ve (tanrı) sandığınız şeyler sizden kaybolup gitmiştir."[7]

Ey insan, fıtratının sesine kulak ver, seni ona çağıranı dinle.[8] Bu çağrı akıl sahipleri içindir.[9]

Bir damla su iken yoktan varolan insan! Birçok şeyi iradenle yapabilme gücüne sahipken istediğin her şeyi elde edemediğin gibi; istemediğin birçok bela ve musibetleri de başından defedemiyorsun.

Ey insan! Seni yaratıp, düzgün ve dengeli kılan, seni istediği şekilde birleştiren, ihsanı bol olan Rabbine karşı seni aldatan nedir?[10]

Ey hevasını aklının önüne çıkaran insan! Geçmiş ve günümüz dünyasında 'ilahî hitaba' kulak tıkayanlar üzerinde bir düşün! Belli bir azınlığın dışındaki tüm insanlar sömürülüyor, birilerinin keyiflerine ve ideolojilerine uydurulmak için olmadık zulümlere tabi tutuluyorlar. İnsanlara çeşitli vaatlerle gelen 'izm'ler bir bir yıkılıyor, ama, 'ilahi hitap' ilk günden beri insanları adalete, doğruluğa, bir olan Allah'a kulluğa çağırıyor.[11] Zanna, keyfe uyarak doğruluktan sapmayın.[12]

Şimdi düşünelim! Kur'an yaşansa ve hükümleri uygulansa huzur ve güven sağlanmaz mı? Hakka kulak tıkayan zalimler, cahiller hep var olsa da, kendilerine gereken ders verileceğinden kötüler kötülük yapmaya cesaret edemeyeceklerdir.

Kur'an'ı yaşanır ve hâkim kılmak için mücadele vermek yerine, dünyanın geçici arzu ve emellerine kavuşmak için acımasızca mücadele edenlerin yaptıkları herkesin malumu... Bugün, sıcak savaşın en yoğun olduğu Irak'ta Müslümanlara reva görülen zulümler 'adalet, özgürlük, demokrasi' adına yapılmıyor mu? Gelinen nokta zalim Saddam'ı aratmıyor mu?

Allah'tan haşyet duymayanın bütün hesabı dünya çıkarıdır. Dolayısıyla çıkarına ve hevasına engel olabilecek her şeye karşı durur. Elbette ki, bunu yandaşlarıyla yapacaktır. Kur'an bunu, Firavun, Haman, Karun ve Bel'am tipleriyle somutlaştırır. Yani idareci Firavunu ayakta tutan, onun askeri gücü olan Haman, ekonomik gücü olan Karun ve kendi hesaplarına çalışan 'fetvacıları' ise Belam'dır.

BOZULAN, YOZLAŞAN, HER GEÇEN GÜN BEHİMİ DUYGULARA DAHA ÇOK GARKOLAN; YOLSUZLARIN İDARE ETTİĞİ, KAOSA DÖNÜŞTÜRÜLEN DÜNYAYI ANCAK KUR'AN'IN İNŞA EDECEĞİ İNSANLIK KURTARACAKTIR.

Bozulan, yozlaşan, her geçen gün behimi duygulara daha çok garkolan; yolsuzların idare ettiği, kaosa dönüştürülen dünyayı ancak Kur'an'ın inşa edeceği insanlık kurtaracaktır.

Böyle bir inşa için inananların Kur'an'ı, kendilerine vahyediliyormuş gibi okuyup ahlak edinmeleri ve uğrunda bedel ödemeleri gerekir. Tıpkı Hz. Muhammed'in insanlığa güven, adalet ve cennet vaat ettiği gibi; karşısında aciz kalan münkirlerin tekliflerine prim vermeyip, Peygamber ve ashabının hakkı hâkim kılmaya çalıştıkları gibi çalışmak gerekir.

"Allah, sizlerden iman edip iyi davranışlarda bulunanlara, kendilerinden öncekileri sahip ve hâkim kıldığı gibi onları da yeryüzüne sahip ve hâkim kılacağını, onlar için beğenip seçtiği dini (İslam'ı) onların iyiliğine yerleştirip koruyacağını ve (geçirdikleri) korku döneminden sonra, bunun yerine onlara güven sağlayacağını vaat etti. Çünkü onlar Allah'a kulluk ederler, hiçbir şeyi Allah'a eş tutmazlar. Artık bundan sonra kim inkâr ederse, işte bunlar asıl büyük günahkârdırlar."[13]

Ey kendisine rahmet edilen! Ey Allah'a itaatle secde-i Rahman'a vararak miraca yükselen insan! Dön aslına! Sığın Rabbine! İzzete, onura, erdeme, sonsuz saadete er!

Bu yol çıkmaz sokağa değil, ebediyete, sonsuz hayata gider.■

4 91 Şems 10; 95 Tin 5
5 28 Kasas 79
6 7 Araf 38, 39
7 6 En'am 94
8 30 Rum 30
9 14 İbrahim 52
10 82 İnfitar 6 – 8
11 22 Hacc 31
12 4 Nisa 135
13 24 Nur 55

İNCELEME

Kur'an'ın Toplumsal Hayatı İnşa Siyaseti

DR. MEHMET BİRSİN

KUR'AN, TOPLUMSAL HAYATIN FARKLILIKLARDAN DOĞAN BİR BİRLİK OLDUĞUNU İFADE EDER. BU FARKLILIK HER ŞEYİN ÇİFT YARATILMIŞ OLMASINDAN BAŞLAR, İNSANLAR ARASINDAKİ YETENEK, EĞİLİM VE İNANÇ FARKLILIKLARINA KADAR UZANIR.

İslam Hukuku doktoru, araştırmacı, yazar.

İlk sayıda yayımlanan makalemizde Kur'an'ın insan şahsiyetini inşa siyasetini incelemiştik. Müslüman şahsiyetin inşası ile birlikte ortaya çıkan ikinci aşama toplumsal hayattır. Çünkü tüm yaratılmışlar kendilerine özgü bir toplum içerisinde bulunurlar. Yüce yaratıcının kendilerine özgü bir topluluk olabilmeleri için varlığa verdiği niteliklerin tahlili insan toplumunun kavranmasına zemin hazırlar. Bu nedenle incelememizde bu değerlendirmeler yapılmış, akabinde ise insan toplumu hakkında Kur'an'ın ortaya koyduğu ilkeler gözden geçirilmiştir. İman üzere kurulan örnek toplum ise bütün bu özellikleri içselleştiren bir toplum olarak ortaya çıkar. Ancak Kur'an'ın yol göstericiliği altında oluştuğu için daha iradi bir birlikteliği temsil eder.

1. Toplumsal Hayatın İnşası

Genel kabul gören bakış açısına göre toplumsal hayat, insanın, doğası gereği sosyal (tab'an medeni) bir varlık oluşunun sonucudur.[1] Bu temel tespit, toplumsal hayatı zorunlu kılan iki temel öğeyi barındırmaktadır. Bunlardan ilki, toplumsal hayatın, insanın biyolojik varlığını sürdürebilmesi için gerekli olan ihtiyaçların temin edilmesinin ön şartı olduğudur. Çünkü en güçlü ve yetenekli kişiler dahi hayatın gerektirdiği yüzlerce farklı ihtiyacı bütün becerilerine karşın kendi başına karşılayamazlar. Diğeri ise, daha ziyade insana özgü bir ihtiyaç olan duygusal ihtiyaçlarının karşılanmasıyla ilgilidir. Hakikatte birçok canlı

türü bu iki temel ihtiyacı karşılamak için 'sürü' dediğimiz bir oluşum içerisinde birlikte hareket ederler. Bu yönüyle canlılar ortak bir durumun gözlendiği söylenebilir. Ancak Kur'an'ın ifade ettiği üzere Âdem tüm varlıklardan ayrıştırılıp seçilmiş (istifa) ve üstün kılınmıştır.[2] Âdem'in seçildiğini ifade eden 'istifa' kavramı diğer varlıklardan ahlaki üstünlüğün yanı sıra ontolojik bir üstünlüğü ifade eden meziyet ve niteliklere de işaret etmektedir.[3] Bu üstünlük, insani toplumun diğer birlikteliklerden ayrışıp gelişime açık akli bir birliktelik şeklinde ortaya çıkmasına yol açmaktadır.

Kur'an, toplumsal hayatın farklılıklardan doğan bir birlik olduğunu ifade eder. Bu farklılık her şeyin çift yaratılmış olmasından başlar, insanlar arasındaki yetenek ve eğilim farklılıklarına dahası inanç farklılıklarına kadar uzanır. İşte toplumsal hayat bütün bu farklılıkları tevhit eden bir birliktir. Bir cümle içerisinde özetlemeye çalıştığımız Kur'an'ın yaklaşımının açılımı için aşağıdaki âyetlere bakmak yeterlidir.

DAHA GENİŞ İMKÂNLARA SAHİP OLANLARIN BU İMKÂNLARI YOKSUN OLANLARLA PAYLAŞMASI GEREKİR. ÇÜNKÜ SOSYAL HİMAYE, TOPLUMSAL DÜZENİN, DAHASI TOPLUMSAL HAYATIN VARLIĞINI SÜRDÜREBİLMESİ İÇİN RASYONEL BİR ZORUNLULUKTUR. BU NEDENLE KUR'AN, MÜLKİYETİN DOĞURDUĞU BENCİLLİK DUYGULARINI AŞMAYA DAVET ETMEKTEDİR.

Kur'an'ın birçok âyetinde varlığın 'çift' (zevc/zevceyn) olarak yaratıldığı ifade edilmektedir. 'Çift' oluş, erkek-kadın cinsinin birlikte oluşunu, soğuk ve sıcak, karanlık ve aydınlık, atı ve eksi çekim ve elektrik gücünü, atomun yapısındaki artı ve eksi yükleri içerisine alan geniş bir kavramdır. Varlığın birbirini tamamlayan karşıtlarıyla yaratıldığını ifade eder.

"Ve her şeyin çiftini (karşıtını) yarattık ki düşünüp ibret alasınız"(Zariyat, 51/49)

"Toprağın verdiği her türlü ürünü, insanların bizzat kendilerini ve hakkında [henüz] bilgi sahibi olmadıkları şeyleri çift çift yaratan Allah ne yücedir!" Yasin, 36/36

"Yeryüzünü yayıp genişleten ve onun üzerine yerinden oynatılmaz dağlar yerleştirip vadilerinden nehirler akıtan ve orada her tür bitkiden iki cins yaratan ve gündüzü geceyle örtüp bürüyen O'dur. Doğrusu, bütün bunlarda, düşünen insanlar için mutlaka (çıkarılacak) dersler vardır!" (Ra'd, 13/3

Tek olan var edici kudrettir. Bu nedenle Yunan mitolojilerinde anlatılan bir tanrılar toplumundan ve aralarında geçen rekabete dayalı bir mücadeleden söz edilemez. Diğer tüm varlıklar 'çift' olarak var edildikleri için bir topluk, diğer bir ifadeyle kendilerine özgü bir 'toplum' halinde bulunmak zorundadırlar.

Kur'an, yeryüzündeki akli toplumun kurucusu olan insanın da aynı özden ancak birbirini bütünleyen 'çift'ler şeklinde yaratıldığı belirtmektedir. Aynı özden olduğuna vurgu yaparak cinsler arası üstünlük iddialarına ve 'cinsiyet ırkçılığına' kapıyı kapatırken, aralarındaki farklılık sayesinde de birbirlerini tamamlayarak ilk toplumun oluşturucu unsurları olduklarını haber vermiştir: "Ey insanlar! Sizi bir tek canlıdan/özden (nefs) yaratan, ondan eşini var eden ve her ikisinden pek çok kadın ve erkek meydana getiren Rabbinize karşı sorumluluğunuzun bilincinde olun."(Nisa,4/1) Bu şekilde insan toplumunu iki farklı cinsin birlikteliğine dayandırmıştır.

Toplum olgusu yalnızca cinsiyet faklılığını aşan bir birlik değildir. Bu birlik bireysel yetenek ve eğilim farklılıklarını da canlı bir organizmaya benzer bir düzen içerisinde bir arada tutarak oluşur. Farklılıkları yok etmek değil, bu farklılıkların toplumsal düzene hizmet etmesini sağlayacak bir bakış açısı ile ele alınması gerekmektedir. Son nebinin ekonomik ve sosyal statüsünü tartışma konusu yapan ve risaleti Mekkeli Velid b. Muğîre ve Taifli Urve b. Mes'ûd es-Sekâfî gibi bölgenin ileri gelenlerine verilmesi gerektiğini savunan Mekkeli müşriklere Kur'an bu bakış açısını hatırlatmaktadır: "Rabbinin rahmetini yoksa onlar mı bölüştürüyorlar? [Hayır, nasıl ki] bu dünyada geçim araçlarını onlar arasında bölüştüren ve bir kısmının diğer kısmından hizmet [satın] alması için diğerlerinden [sosyal] statü bakımından (derecât) yükselten biziz; [aynı şekilde, dilediğimize manevî bağışlarda bulunan da biziz]: Rabbinin bu rahmeti, onların yığabilecekleri bütün [dünyevî servetler]den daha hayırlıdır." (Zuhruf, 43/32). Bunun gibi hakkaniyet sınırlarına tecavüz etmediği ve hak gaspına yol açan bir kasta dönüşmediği sürece doğal yeteneklere göre oluşan toplumsal farklılıklara rıza gösterilmesi gerektiğini bildirmektedir: "O halde Allah'ın kimilerinize diğerlerinden daha fazla bağışladığı nimetlere imrenmeyin. Erkek-

ler kendi kazançlarından bir fayda sağlarlar, kadınlar da kendi kazançlarından... Bu nedenle lütfu[ndan size bahşetmesini] Allah'tan dileyin; şüphesiz Allah, her şeyin tam bilgisine maliktir." (Nisa, 4/32).

Toplumun oluşması için farklılığın, toplum düzeninin devamı için bireylerin yetenek ve eğilimlerine göre oluşmuş ancak kasta dönüşmemiş sosyal/siyasal statülerin doğal olduğunu ifade eden Kur'an, yukarıdan aşağıya doğru gerçekleşen bir himaye sistemine sıklıkla vurgu yapar. Bunu zekât, sadaka ve infak gibi kavramlarla dinin temel ilkeleri haline getirir. Çünkü toplumsal hayat insan hayatı için zorunlu ise de insan, yalnızca bu dünya ile sınırlı bir hayata sahip değildir. Bütün konumları ve statüleri aşan yüce Rabbe kul oluş bütün insanları birleştiren ortak paydadır. Üstelik dünya hayatındaki yetenek ve beceriler bizatihi Allah katındaki değerin ifadesi değildir. Onun nazarında asıl meziyet bulunduğu konuma uygun doğru davranışı gerçekleştirmektir.

Daha geniş imkânlara sahip olanların bu imkânları yoksun olanlarla paylaşması gerekir. Çünkü sosyal himaye, toplumsal düzenin, dahası toplumsal hayatın varlığını sürdürebilmesi için rasyonel bir zorunluluktur. Bu nedenle Kur'an, mülkiyetin doğurduğu bencillik duygularını aşmaya davet etmektedir.

Kur'an insanlık toplumunun tek kökenden doğup geldiğini Âdem kıssasıyla anlatır. Ancak tek kökenden onlarca yüzlerce farklı yeni kökenlerin doğabileceğini de kabul eder. İnsanların kavimlere, kabilelere ve milletlere bölünerek devam eden serüvenini realist bir yöntemle kabul etmekten öte bir yaklaşım ortaya koyarak bu farklılıkların, Allah'ın kudretinin bir nişanesi olarak algılanması gerektiğini beyan eder. Farklılıkların yok edilmesini istemediği gibi bu farklılıkların fetişleştirilmesini, kutsanıp düşmanlık aracına dönüştürülmesini de kabul etmez. İnsanlık toplumu diğer farklılıklarının yanı sıra etnik farklılıklara da sahip olacaktır. Bu farklılıkların ortadan kaldırılmasına imkân yoktur. O halde bakış açılarını tashih etmek gerekmektedir. Bu bakış açısını ise çok özlü bir şekilde önümüze koymaktadır:

"Ey insanlar! Sizi bir erkek ile bir kadından yarattık. Sonra sizi tanışasınız diye milletler ve kabileler haline getirdik. Allah katında en şerefliniz ise Allah'tan en çok sakınanızdır. Allah her şeyi bilen ve her şeyden haberdar olandır." (Hucurât, 49/13)

Kur'an insan toplumunun başlangıçta tek bir 'ümmet' olduğuna sıklıkla vurgu yapar. Çünkü 'tek toplumu' birden fazla topluma dönüştüren birçok neden vardır. Soy ve milliyet farklılığı bu farklılaşma nedenlerinden yalnızca biridir. Kur'an tanışmayı kolaylaştırıcı bir işlevinin olduğunu belirttiği soy ve milliyet farklılaşmasını birleşme ve kaynaşmaya engel görmez. Çünkü 'çokluk içinde birlik' ilkesinin gerçekleştiği alanlardan biridir.

KUR'AN İNSANLARIN KAVİMLERE, KABİLELERE VE MİLLETLERE BÖLÜNEREK OLUŞTURDUĞU FARKLILIKLARI ALLAH'IN KUDRETİNİN BİR NİŞANESİ OLARAK BEYAN EDER. FARKLILIKLARIN YOK EDİLMESİNİ İSTEMEDİĞİ GİBİ BU FARKLILIKLARIN FETİŞLEŞTİRİLMESİNİ, KUTSANIP DÜŞMANLIK ARACINA DÖNÜŞTÜRÜLMESİNİ DE KABUL ETMEZ.

Tek toplum (ümmet) oluş, başlangıçta aynı köken, aynı inanç ve değerler sistemine bağlı oluş ile mümkün olmuştu. Ancak bu akıl, irade ve tutku (heva) sahibi kılınmış insanlar için sürdürülebilir bir durum değildi. Bu nedenle çeşitli konularda ayrılığa düşmüşler ve aralarında doğru hükmü vermesi için peygamberler gönderilmiştir. Hevanın beslediği haddi aşma ve hak ettiği ile yetinmeme (bağy) bütün uyarıcılara rağmen insanların tek bir 'ümmet' olmalarına imkân vermemiştir. (Bakara, 2/213) Bu durum arzulanan ve yüceltilen bir durum değildir, ancak insanların irade sahibi oluşlarına ilişkin önceden verilmiş ilahi takdirin yansımasıdır. (Yunus, 10/19)

Bu aşamadan sonra Kur'an toplumsal hayatdaki farklılıkların kültürel boyutlarının da altını çizmektedir. Bütün insanların aynı kültür ve inanç havzası içerisinde eritilmesinin mümkün olmadığını ifade etmektedir. Diğer bir ifadeyle ilahi irade, insanlığın tek inanç ve kültür sistemi içerisinde toplanmalarını değil, tercihlerine uygun toplumlar oluşturmalarını takdir etmiştir: "Eğer Rabbin dilemiş olsaydı insanları tek bir 'ümmet' yapardı. Ancak Rabbinin merhamet ettikleri hariç [özgür bıraktığı için] hala farklı görüşler benimsemektedirler." (Hûd, 11/118-119) Zemahşeri'nin söylediği gibi bu âyet Allah'ın insanları hak din üzerinde toplanmaya icbar etmediğini bunun yerine teklifin esası olan seçme yetisini (ihtiyar) ile donattığının delilidir. Bunun sonucunda bir kısmı hakkı bir kısmı ise batıl olanı tercih etmektedir.[4] Razi âyeti tefsir ederken insanlar arasındaki farklılıkları

yanlızca inanç farklılığı ile sınırlı tutmamaktadır. Bu farklılıklara ahlak ve eylem farklılıklarını[5] da ilave etmektedir ki bu durum irade sahibi oluşun doğal bir yansımasıdır.

Kur'an, din, tarih, gelenek ve kültür vs. gibi unsurlarının insan toplumlarının farklılaşmasında etki sahibi olduğunu teyit ettikten sonra, fanatik bir yobazlıkla farklı olanı imha etmeyi değil, hayırlı olanda yarışmayı salık vermektedir:

"Biz, her biriniz için bir genel yol (şir'a) ve özel bir uygulama biçimi (minhac) belirledik. Eğer Allah dileseydi, hepinizi bir tek topluluk yapardı: ama indirdikleri aracılığıyla sizi sınamak için [başka türlü diledi]. O halde hayırlı işlerde yarışın! Hepinizin dönüşü Allah'adır; o zaman Allah, ayrılığa düştüğünüz şeyleri size gösterecektir. (Maide, 5/48)

'Şir'a' ve 'minhac' ifadeleri müfessirler tarafından ele alınıp temelde üç semavi din arasındaki farklılıkların hangi boyutuyla ilgili olduğu saptanmaya çalışılmıştır. Arap dilinde şeriat "insanların girip kendisinden su içtikleri su arkı"[6] ve "hayatın kaynağı olan suya giden yol"[7] için kullanılmaktadır. Terim olarak ise, Razi'nin ifadesiyle 'Allah'ın mükelleflerden uygulamalarını zorunlu (farz) kıldığı şeyleri"[8] Cessâs'ın ifadesiyle de "vahiy yoluyla gelip kendisiyle Allah'a kulluk edilen şeyleri"[9] kapsamaktadır. Suyun dünyevi hayatın kaynağı oluşu gibi vahiy yoluyla gelip kulluk yolunu açıklayan bu kurallar da ebedi hayatda nimete ermenin yoludur. Bu anlamda şeriat tabiri genel şekliyle 'din' kavramına karşılık gelmekteyse de dinin uygulamaya dönük emir ve yasaklarını (helal-haram) ifade etmektedir. Sözcük olarak 'açık yol'[10] anlamına gelen 'minhac' ise, dinlerin gelenek ve ritüellerine karşılık gelmektedir. Zemahşeri'nin "dinde üzerinde yürünülen açık yol"[11] şeklinde tanımladığı 'minhac', ilk dönem müfessirlerinden Katade, Dahhâk, Süddî ve bir rivayette İbn Abbas tarafından 'sünnet' ifadesiyle açıklanmıştır.[12]

Allah'ın çağlar boyu yinelenen vahyinin tevhid ilkesine dayanan özünde bir değişiklik meydana gelmemiştir. Ancak farklı çağlardan yaşayan peygambere nazil olan vahilerde helal ve haramların kapsamı ile gelenek ve ritüellerde kimi farklılıklar ortaya çıkmıştır. En olgun düzeyi yansıttığı için son vahyin üzerinde toplanmak esas olmakla birlikte, bu mümkün olmadığında son vahyin insanlığa çağrısı "iyilikte yarışmaktır." İnsanlık toplumuna yapılan bu çağrı, çeşitli saiklerle zulüm ve işkencelere hatta soy kırımlara yönelen insanlığın ne derece yanlış bir istikamet içerisinde olduğunu göstermektedir. Hayırda yarışmak ile egemen olmak için yok etmek arasındaki tasavvur gece ile gündüz kadar birbirinden farklıdır.

KUR'AN, DİN, TARİH, GELENEK, KÜLTÜR GİBİ UNSURLARININ İNSAN TOPLUMLARININ FARKLILAŞMASINDA ETKİ SAHİBİ OLDUĞUNU TEYİT ETTİKTEN SONRA, FANATİK BİR YOBAZLIKLA FARKLI OLANI İMHA ETMEYİ DEĞİL, HAYIRLI OLANDA YARIŞMAYI SALIK VERMEKTEDİR.

2. Örnek Toplumu İnşa Siyaseti

İslam'ı Miladi 610 yılında başlayan bir yolculuğun adı olarak ele aldığımızda Kur'an'ın bireyden (tekil kişi) başlayarak yeni bir toplum inşa etme siyaseti güttüğünü söyleyebiliriz. Ancak toplumlar hakkında Kur'an'ın vazettiği genel ilkeler çerçevesinde bakıldığında bu toplum hasım bir toplum değildir. İnsanlığın ürettiği değerlere ve ulaştığı düzeye hasmane yaklaşan 'ihya' etmeyi değil, 'imha' etmeyi amaçlayan bir toplum olmayacaktır. Doğuşu ve gelişmesi esnasında hasmane tutumlara muhatap olmuş ve kendi varlığını korumak için mücadele etmiş olsa da esası itibariyle tahrip edici bir hareket değildir. İfsat etmeye değil, müfsitler tarafından bozulan akidevi, soyal, siyasal ve ekonomik düzeni yeniden tesis etmeye gelmiştir. Bu yönüyle özü itibariyle bir 'şefkat' hareketiydi. Bütün âlemlerin Rabbinin, âlemler arasından seçtiği Âdem'in nesline tarih boyu yönelttiği şefkatinin son halkasıydı. Bu yüzden son elçinin kişiliğinde temsil edilen 'alemlere rahmet'ti. (Enbiyâ, 21/107)

İnsanların çeşitli hurafeler, yanlış itikatlar ve aldatıcı taklitlerin etkisi altında geçirdikleri hayatlar yitik hayatlardı. Var oluş amacını idrak etmeden geçirilen günler, hayatın belki de insan varlığının israf edilmesiydi. Bu bakımdan Kur'an, insan tekine hitap ederken israf edilen hayatlara Allah'ın merhamet pınarlarından haber veriyordu: "Deki: [Allah şöyle buyuruyor] Ey kendilerini çarçur eden (israf eden) kullarım! Allah'ın rahmetinden ümit kesmeyiniz. Allah bütün günahları bağışlar. Çünkü o çokça affeden ve merhamet edendir." (Zümer, 39/53) Çünkü o Yüce Rabb, 'rahmeti ilke edinmiştir. (En'am, 6/12) Bu ilke yeni toplumu inşa eden son Nebi'nin de ashabıyla

kurduğu ilişkinin temel kriterlerinden biriydi:

"Ve Allah'ın rahmeti sayesinde onlara yumuşak davrandın. Zira eğer onlara karşı kırıcı ve sert olsaydın, çevrenden dağılır giderlerdi. Artık onları bağışla ve affedilmeleri için dua et. Ve toplumu ilgilendiren her konuda (emr) onlarla istişare et; [istişare sonunda] bir işe karar verince de Allah'a güven: Zira Allah, O'na güven duyanları sever.(Ali İmran 3/159)

Allah'ın insanlara rahmeti, şifası, hidayeti ve hakikat ölçüsü (Furkan) olan Kur'an, bireyin şahsiyetini inşa etmekle başladığı terbiye yolculuğunu insanlığa şahit olacak bir toplum ile noktalamak ister. Bu toplum insanlığın sigortası olacak bir toplumdur. Bütün çürümelerin, deformasyonların ve akıl tutulmalarının doğurduğu tahribatta güvenle sığınılacak bir limandır. Umut ışığıdır, 'yaşayan ölülere' dönüşmüş canların yeniden ihyasını üstlenecek örnek toplumdur:

"Ve böylece sizin dengeli ve ölçülü (vasat) bir toplum haline getirdik ki [hayatınızla] tüm insanlığın huzurunda hakikatin şahitleri olasınız ve Elçi de sizin huzurunuzda ona şahitlik yapsın." (Bakara, 2/143)

Taberî, 'vasat' kelimesinin Arap dilinde, 'en iyisi, en üstünü ve iki taraf arasındaki orta nokta anlamına geldiğini belirttikten sonra âyetin maksadını şöyle açıklamaktadır:"Allah iman edenleri dinde aşırılıklardan uzak dengeli bir tutuma sahip oldukları için 'vasat ümmet' olarak nitelemiştir. Hıristiyanlar, 'Allah'tan korku' ve İsa hakkındaki sözleriyle aşırı (ifrat) gittiler. Mü'minler ifrata yönelmedikleri gibi tefrite de düşmediler. Yahudilerin tersten aşırılığı (tefrit) kitaplarını değiştirmeleri, peygamberlerini öldürmeleri ve Rablerini yalanlamalarıdır. Fakat iman ehli din hususunda dengeli ve ölçülüdürler.[13] Kur'an'ın inşa etmek istediği toplum projesinin nihai noktası bu şekilde ortaya çıkmış olmaktadır. İnsan doğasına ters düşen bütün aşırılıklardan uzaklaşmış dengeli bir toplumun inşa edilmesi...

Örnek toplumu inşa eden temel ilkeleri şu şekilde sıralamamız mümkündür.

1. Örnek toplum tam anlamıyla insani bir birliktir.

Birliği meydana getiren bireyler etten ve kandan varlıklardır. İnsanüstüleştirilmeye çalışılan, meleklere özendirilen varlıklar değildir. Düşünceleriyle, duygularıyla ve faaliyetleriyle tamamen doğal/fitri bir çerçevenin içerisindedirler. Bu insanlardan meydana gelen toplum da doğal/fıtri bir toplumdur. İnsan doğasını tersyüz eden zorlamaların hâkim olduğu bir toplum değildir. Çünkü Kur'an vahyiyle oluşan din 'fıtrat' dinidir. Akideden ibadete, merhametten cezalandırmaya kadar hayatın hiçbir sahasında aşırılıklara yer vermez.

2. Bu toplumun iç ilişkileri Hz. Ali'nin veciz ifadesiyle "ya insanlıkta eş ya da dinde kardeş" ilkesine dayanmalıdır.

Bu toplumda insanlar ya insanlıkta birbirinin dengidir veya daha özel bir bağ ile kenetlenmeyi ifade eden 'din' kardeşidirler. Bu toplum yalnızca 'müslim' unsuru değil, gayri Müslim unsurları da barındırır. Gayri Müslim unsurlar bu toplumda 'insanlıkta eş' kavramıyla ifade edilen çerçevenin içerisinde yer alırlar. 'Zimmet akdi' kapsamında gerçekleştirilen tarihi uygulamalar değiştirilemez mutlak şablonlar değildir. Kendi içerisinde de uygulama farklılıkları gösteren esnek uygulamalardır. Bu uygulamalar insan onurunu rencide etmeyen yeni konseptler içerisinde karşılıklı güven ilkesi ile toplumsal birliğin tesisine yardımcı olabilir.

Müslüman toplumu 'iradi' bir birliktelik haline getiren uygulamaların başında Müslümanların kardeşliği uygulaması gelmektedir. "Mü'minler ancak kardeştir." (Hucurât, 10) hükmü, iman tercihinde bulunmuş insanların, 'kardeşlik' kavramıyla ifade edilen bir ilişki biçimini esas almaları gerektiğini haber vermektedir. İman edenler arasındaki ilişki, ebeveyn-evlat ilişkisinden sonra insanın en fazla doğal yatkınlık gösterdiği kardeşlik olgusu ile resmedilmiştir. Çünkü sevgi, merhamet, yardımlaşma ve bağışlama gibi kaynaşmayı besleyen duygular ebeveynden sevgisinden sonra kardeşlik kavramında temsil edilmektedir. İslam tarihi bu kardeşliğin altın örneklerini sunmuştur. Kaynaklar, Enes b. Malik'in evinde Medine'de bizzat hz. Peygamber tarafından gerçekleştirilen ilk uygulamanın[14] birçok dillere destan hikâyesini kaydetmektedir.

Müslümanlar arası ilişkilerin kardeşlik kavramı ile anlatılması, toplumu oluşturan insan unsuru arasında eşitliğin bulunduğunu da göstermektedir. Ancak bu eşitlik herkesin renk, şekil, zekâ, güç bakımından diğer bir ifadeyle ekonomik düzey, fiziksel ve ruhsal özellikler bakımından eşitlenmesi anlamına gelmez. Çünkü bu durumun fiili olarak gerçekleşmesi mümkün değildir. Kardeşlik kavramının ifade ettiği eşitlik 'kanun ve yargıç önünde eşitlik' olgusudur. Toplumsal yararların temin edilmesi yani kanun önünde ve yargı huzurunda eşit olmak bu eşitliğin temelidir.

3. Bütün bireysel ve toplumsal faaliyetler adalete uygun olmalıdır.

'Yerindelik', 'eşit/denk oluş' ve 'hak ediş' ilkeleri adaletin üç boyutunu oluşturur. 'Yerindelik' kavramı her şeyin doğru durduğu bir yerinin olduğunu bu nedenle her şeyi yerli yerine konumlandırmak için çaba harcamak gerektiğini ifade eder. 'Eşit/denk oluş' aynı nitelikteki iş ve davranışa aynı sonuçların terettüp etmesi gerektiğini ifade eder. 'Hak ediş' kavramı ise nitelik ve meziyetlerin takdir edilmesini ve bu nitelik farklılıklarına uygun farklı hak edişlerin tahakkuk ettirilmesi gerektiğini beyan eder. İşte adalet bu üç boyutu birden ifade eden bir kavram olarak örnek toplumun üzerinde inşa edildiği temel ilkelerden biridir.

Kur'an'ın nazarında adalet, yalnızca insan davranışlarıyla ilgili bir ilke değildir. Bütün evrenin üzerinde inşa olduğu kozmolojik bir ilkedir. (Rahman, 55/7-9.) Evrenin düzeni adalet ile kurulmuştur. Bu nedenle insanlar da bireysel ve toplumsal ilişkilerinde adaleti esas almalıdırlar. Evrene hâkim olduğu gibi insan toplumuna da adalet hâkim olmalıdır. Örnek toplumu inşa siyaseti bağlamında Kur'an, "Allah adaleti emreder" (Nahl, 16/90) ilkesini hayatın temeline yerleştirir.

4. Toplumsal iş bölümünde 'ehliyet' kriteri gözetilmelidir:

"Allah, emanetleri ehil olanlara tevdî etmenizi ve her ne zaman insanlar arasında hüküm verecek olursanız adaletle hükmetmenizi emreder. Allah size ne güzel şeyler emretmektedir. Allah, kesinlikle her şeyi işitendir, her şeyi görendir." (Nisa, 4/58) Bir olayın yönlendirici ve belirleyicisi konumunda olunduğu zaman muhtaç olunan temel ilkeler doğruluk ve adalettir. Doğruluk ve adaletin sonuç vermesi için de ehliyet/liyakat kriterinin bulunması gerekir. Gerek emaneti taşıyan gerekse emanetin tevdi edileceği kişide liyakat kriterinin birlikte bulunması lazım gelmektedir. Seçmeye veya atamaya liyakati olmayanın liyakati gözeten bir tercih yapması oldukça güçtür. Bu nedenle de örnek toplum liyakatlerini en üst düzeye çıkarması gereken toplumdur. Kur'an'ın toplumu inşa siyasetinin eğitim temelli oluşunun nedeni bu bağlamada daha iyi anlaşılmaktadır.

5. Toplumsal işler 'istişare'ye dayanmalıdır.

Kur'an, Mekke'de nazil olan bir âyette Rabbin nimetine nail olanları sıralamış ve bu nimete erenlerin arasına "[bütün ortak meselelerini] aralarında danışma ile karara bağlayanlar"ı (Şûra, 43/38) da katmıştır. Daha da dikkat çekici olan bu sûreye 'Şura sûresi' adının verilmesidir. Danışmayı toplumsal ilişkinin temeline yerleştirmek isteyen ikinci âyet ise, Hz. Peygamberin ashabına danışarak ve onların görüşleri doğrultusunda çıktığı bir meydan muharebesinden (Uhut) birçok ciğerparesini yitirerek dönüşünün akabinde nazil olmuştur. Peygamberin ashabına karşı olan merhametini hatırlatan âyet, bu olumsuz sonucun faturasını onlara danışmasına bağlamaması gerektiğini ima ederek "iş hususunda onlarla müşavere et" (Ali İmrân, 3/159) emrini tekrarlamaktadır. Kur'an'ın inşa ettiği toplum kendi bildiğinden başkasına itimat etmeyen, "burnunun dikine gitmeyi" marifet sayan birey ve yöneticilerden oluşmaz. Başkalarının aklını kendi aklına katmayı bilen öz güveni yüksek insanlardan oluşur. Aksi durumda insanlığa nasıl tanıklık yapabilir ki...

6. Sosyal himaye sistemi çok hassas bir şekilde işlemelidir.

Toplumların gerçek niteliği zayıf ve düşkünlerine reva gördükleri muamelede ortaya çıkar. Zayıf ve düşkünlerin durumu toplumlar için turnusol kâğıdıdır. Kur'an'ın döne döne yetimden, yoksuldan, yolda kalmıştan, borcunu ödeme güçlüğü çekenlerden söz etmesinin nedeni insan onurunu koruyarak toplumun temellerini sağlamlaştırmak içindir. Çünkü toplum bütün sosyal, siyasal ve iktisadi taraflarıyla bir bütündür. Toplumun huzuru sosyal kesimlerin birbirine güven duyması ve kaynaşmasındadır. ■

DİPNOTLAR

1 İbn Mukaffa, Edebu's-Sağîr, s.5; Farabi, el- Medinetü'l Fâzıla, çev. N. Danışman, MEB Yay., İstanbul 1989, s.79.

2 Ali İmran, 3/33.

3 er-Râzî, Fahruddin Muhammed b. Ömer b. el-Huseyn b. Ali et-Temimî el-Bekrî eş-Şâfiî, et-Tefsîru'l-Kebîr ve Mefâtîhu'l-Gayb, Dâru'l-Fikr, et-Tab'atu'l-Ûlâ, Beyrût h.1401/1981m., XIII/22-25

4 ez-Zemahşerî, Cârullah Ebi'l-Kâsım Muhammed b. Ömer, el-Keşşâf an Hakâiki Ğavâmidi't-Tenzîl ve Uyûni'l-Ekâvîl fî Vücûhi't-Te'vîl, Mektebetu'l-'Ubeykân, Riyad h.1418/1988, IV/247–248

5 er-Râzî, XVIII/78.

6 er-Râzî, XII/13.

7 el-Cessâs, Ebû Bekr Ahmed b. Ali er-Râzî, Ahkâmu'l-Kur'ân, Thk. Muhammed, es-Sâdık Kamhâvî, Dâru İhyâi't-Türâsi'l-Arabî, Beyrût 1405/1985, IV/97.

8 er-Râzî, XII/13.

9 el-Cessâs, IV/97.

10 et-Taberî, Ebû Ca'fer Muhammed b. Cerîr, Câmiu'l-Beyân fî Te'vîli'l-Kur'ân, Thk. Ahmed Muhammed Şâkir, Muessesetu'r-Risale, et-Tab'atu'l-Ûlâ, 1420/2000, X/384.

11 ez-Zemahşerî, II/247.

12 et-Taberî, X/388-389.

13 Taberî, 3/142.

14 Müslim, Fedâilu's-Sahâbe, 50.

DENEME

Kur'an-ı Kerim Şifreli Bir Kitap mı?

FATİH OKUMUŞ

İNSANIN, ELİNDEKİ METNE BİR ŞİFRELER YUMAĞI OLARAK BAKMASI SAĞLIKLI BİR YAKLAŞIM DEĞİLDİR. ÖZELLİKLE, O SÖZÜN SAHİBİ BUNUN "APAÇIK BİR KİTAP" OLDUĞUNU BELİRTİYORSA... KUR'AN-I KERİM İNSANLARA BİR MESAJ İLETMEK İÇİN GÖNDERİLMİŞTİR.

VU Amsterdam Üniversitesi öğretim elemanı
fatihokumus@yahoo.com

"Elif, lam, mim... İşte bu Kitap... Onda kuşku yoktur. Müttakiler[1] için bir kılavuzdur o." (Bakara, 2/1-2)

Başka kutsal metinler için sözkonusu olduğu gibi, Kur'an-ı Kerim için de tarih boyunca zaman zaman literal anlamının ötesinde anlam arayışları sözkonusu olmuştur. Ya, bazı kelimelere, ifade ettikleri zahiri anlamın dışında ve çoğu zaman ona aykırı "batınî" anlamlar izafe edilmiş; ya da bazı kelimelerin ihtiva ettikleri harflerin sayısal değerinden bir takım hükümler çıkarılmaya çalışılmıştır. Meselâ *"beldetun tayyibetun ve rabbun ğafur/* hoş bir belde ve bağışlayıcı bir Rab!" (Sebe, 34/15) ifadesinden 837 tarihi çıkarılmıştır ki, hicrî takvime göre İstanbul'un fethi tarihidir.

Son yıllarda, bilgisayar sayesinde harflerin sayım dökümü daha da kolaylaştığından, meraklıları kendilerince çeşitli sayımlar yaparak Kur'an-ı Kerim'in harflerinden, kelimelerinden, sûrelerin âyet sayılarından bir takım sonuçlar çıkarmaya çalışmaktadırlar. Hatta, zaman zaman zorlamalarla yakaladıkları tevâfukları[2] Yüce Kitab'ın yeni bir mucizesi olarak takdim etmektedirler.

Bu tür gayretler karşısında İslâm ümmetinde, ana hatlarıyla iki farklı yaklaşım gözlemlenmektedir:

a) Bir kesim, bu tür "yeni mucize"lerden etkilenip heyecanlanmakta ve bu tevafukların mutlaka bizim için işaretler taşıdığını düşünerek bunların detayını öğrenmeyi arzu etmektedir. Bunlara göre, eğer bu tevâfuklar ve işaretler asırlar öncesinde açıklanmış olsaydı, insanlar gülüp geçerlerdi; ancak içinde her şeyin ilmi bulunan Kutsal Kitap, sırlarını parça parça ifşa etmektedir ve henüz ondaki ilimlerin nihayetine ulaşılmamıştır.

1 Muttaki: Kulluk bilincine sahip olduğu için Yaratıcı'nın yasaklarından kaçınan ve emirlerini gücü nispetinde yerine getirmeye özen gösteren kimse.
2 Tevâfuk: Birbirine uygunluk, rastgelme.

Kur'an istatistikleri ve ondaki bazı kelimelerin sayısal değerlerinden çıkarılan sonuçlar geleceğe işaret eden şifreler taşımakta ve bu gerçek, Kur'an'ın Allah katından olduğunu bir kez daha ispatlamaktadır. Bu gibi mucizeler sayesinde müminlerin imanı pekişmekte, inkârcıların ise inkârı artmaktadır.

"Yeni mucize" iddialarını dillendirenlerden bazıları pervasızca "bunu ben söylemiyorum, Kur'an söylüyor" gibi iddialı laflar ederken; bazıları da "isabet ederse bu Kur'an'ın mucizesidir; karavana çıkarsa benim kusurumdur" gibi daha ölçülü ve mütevazı bir söylemi tercih etmektedir.

b) Diğer bir kesim ise "yeni mucize" iddialarını, özellikle '19 mucizesi' ve Reşat Halife'nin peygamberlik iddiasından sonra, daha bir temkinli değerlendirmeyi veya kökten reddetmeyi seçmiştir. Bunlara göre Kur'an-ı Kerim'in mesajı, anlamındadır, harflerini saymakla uğraşıp bunlardan sonuçlara varmaya çalışmak en azından abesle iştigaldir; hatta Kur'an-ı Kerim'in ruhuna ve misyonuna aykırı bir davranış biçimidir. Onun harflerinin sayısından ve dizilişinden hükümler çıkarılacağına dair ne bir âyet ne de bir hadis vardır. Bu yaklaşım tarzı Müslümanlara Kabbalist Yahudilerden intikal etmiştir ve bu anlayışla mücadele edilmesi gerekir; çünkü bid'attir. Kur'an-ı Kerim'in tebliğcisi ve ilk yorumcusu olarak Allah'ın Elçisi böyle bir yöntemi bize miras bırakmamıştır. Sahabe-i Kiram da Kur'an-ı Kerim'i anlama ve yorumlamada böyle bir usule başvurmamışlardır.

Biz de deriz ki:

1. Kur'an-ı Kerim'in zahirine aykırı bir batını, batınına aykırı bir zahiri yoktur.

2. Geleceğe dair kehanette bulunmak tehlikelidir; bunu Kur'an'a dayanarak yapmaya kalkışmak iki kez tehlikelidir.

3. Âyetlerden geçmişe dair işaretler çıkarmaya çalışmak da yararsızdır. İnsan isterse Goethe'nin bir şiirinden ya da Mustafa Kemal'in Nutuk'undan da geçmişe ve hatta geleceğe dair esrarengiz işaretler çıkarabilir.

4. İnsanın, elindeki metne bir şifreler yumağı olarak bakması sağlıklı bir yaklaşım değildir. Özellikle, o sözün sahibi bunun "apaçık bir kitap" olduğunu belirtiyorsa... Ama bazı şiirler, şarkılar, kutsallık havası verilmiş metinler özel olarak bu amaçla yazılmış olabilirler; o metinlerden o yöntemlerle sonuç çıkarmak mümkündür. Şairlerin tarih düşürdükleri beyitler, İbn Arabi gibi müelliflerin bazı eserleri ve bazı doğu metinleri böyledir. Kur'an-ı Kerim ise böyle değildir. O, insanlara bir mesaj iletmek için gönderilmiştir.

5. Bazı insanlar Kur'an'dan kendilerince "çok özel" anlamlar çıkardıklarını düşünüyorlarsa ve buna inanıyorlarsa, bu yaklaşımları "çok özel" dairede kalmalı, umuma arz edilmemelidir. Çünkü eğer isabetsiz iseler halkı yanıltmış olurlar; yok isabetli iseler, meselenin künhüne vâkıf olamayanların[3] kolayca inkâr etmesine sebebiyet verirler.

6. Kur'an-ı Kerim'den, geleceğe dair haberler, işaretler çıkarmak; zaten asırlardan beri mustarip olduğumuz "kadercilik" yaramızın kangren haline gelmesini intaç[4] eder. Müslümanları irrasyonel düşünmeye sevk eder.

7. Kur'an-ı Kerim'in nasıl anlaşılacağı, özellikle usul-i fıkıh kitaplarının elfâz ve delalet[5] bahislerinde genişçe ele alınmıştır. Ümmetin üzerinde ittifak ettiği hüküm çıkarma usulleri içerisinde esrarengiz yöntemler ve istatistikler yoktur. Aksine, normal dil kuralları çerçevesinde lafız, mana ve maksatlar dikkate alınmıştır.

8. Kur'an-ı Kerim'de sayısal tevafuklar varsa bile bunlardan ne bir hüküm çıkarılabilir ne de Müslümanlara pratik bir yararı olabilir... Kur'an'daki istatistikleri bilen bir kişi daha muttaki olmaz, daha ahlaklı olmaz, daha güçlü bir imana sahip olmaz. Rasulullah (sav) meşhur bir duasında "yararsız bilgiden Allah'a sığınmış"tır. Bir hadis-i şeriflerinde ise "kendisini ilgilendirmeyen (malayani) şeyleri terk etmesi, kişinin İslâm'ının güzelliğindendir" buyurmuşlardır.

Sonuç olarak Kur'an-ı Kerim'in bir şifresi bulunduğu önyargısı bana sıcak gelmiyor, hele birilerinin çıkıp da bu şifreyi çözdüğünü iddia etmesi, sonra bir başkalarının çıkıp asıl kendisinin çözdüğünü söylemesi ise tamamen itici geliyor. Bunu, sadece dinî değil aynı zamanda sosyo-psikolojik bir sorun olarak görüyorum. Müslümanların kendine güven sorununun bu yaklaşımları beslediğini düşünüyorum. Kur'an-ı Kerim'de şifre olsa ne olur, olmasa ne olur? Şifreyi bulunca, aç yatan komşuma bir tas çorba mı götürdüm? Gece yarısı sıcak yatağımı terk edip iki rekât teheccüd mü kıldım? Allah için bir taş attım da kolum mu yoruldu?

Rahmetli pederimin en çok okuduğu Mehmet Akif beyitlerden biriyle sözü bağlayayım:

"İnmemiştir hele Kur'an, şunu hakkiyle bilin,

Ne mezarlıkta okunmak, ne de fal bakmak için!" ■

3 Aslını, özünü, hakîkatini bilmeyen, kavrayamayanların.
4 İntâc: Netîcelenme, husûle gelme, doğurma, meydâna getirme.
5 Elfâz: Lafızlar, sözler; Delâlet: Yol gösterme, delil ve alâmet olma.

DENEME

Nübüvetin En Büyük Mucizesi; KUR'AN

KUR'AN'IN EN BÜYÜK MÛCİZESİ SAHABE NESLİ

MUHAMMED EMİN YILDIRIM

EFENDİMİZ (SAS) CAHİLİYENİN ZİFİRİ KARANLIĞINI VAHYİN NURU İLE AYDINLATMIŞ, KIZ ÇOCUKLARINI DİRİ DİRİ TOPRAĞA GÖMECEK KADAR İNSANLIĞINI UNUTMUŞ BİR TOPLULUKTAN KARINCAYI İNCİTMEYEN BİR NESİL ORTAYA ÇIKARMIŞTIR.

Sözlük anlamı "insanı aciz bırakan iş" olarak beyan edilen mûcize kelimesinin genel manada tarifi şöyle yapılır: "Peygamberlerin, nübüvvetlerinin doğruluğunu teyit etmek için Allah tarafından elçilerine bahşedilen harikulade (adet üstü) işlere mûcize denir."[1]

Rabbimizin gönderdiği mûcizeleri peygamberlerinin eliyle, ilahî mesaja muhatap olan belli topluklara ulaştırırken, bunlar amaçsız ve gayesiz bir şekilde değil, belli bir amaç doğrultusunda ortaya çıkmaktadır. Yani hiçbir mûcize amaçsız değildir; her birinin gündeme gelmesinin alt bir zemini vardır. Bu gözle mûcizelere baktığımızda, Rabbimizin mûcizeleri göndermesinin üç temel amacının olduğunu görürüz. Bunlardan ilki; **hidayet** vesilesi olması içindir. İkincisi; **helak'**a meşru bir sebep olması için, yani itiraz kapılarını tamamen kapatmak içindir. Üçüncüsü ise; elçilere ve onlara iman edenlere bir **nusret/yardım** olması içindir.[2] İşte bu üç temel amaçtan dolayı Rabbimiz gönderdiği elçilere ilahî bir ikram olsun diye çeşitli mucizeler bahşetmiştir.

Peki, bu ikram-ı ilahiyeler idrak edilmeleri itibari ile hep aynı nitelikte midir? Elbette ki hayır! Birçok kelam âlimimiz bu yönü ile de mucizeleri üçe ayırır. Onlara göre bu ilahî ikramlar; bazen **hissi** olabilir; yaşanan zaman ve mekân ile sınırlı kalabilir. Bazen **haberi** olabilir; yakın ve uzak gelecekte olacak bazı hadiselerin nasıl gerçekleşeceği yönünde bilgiler içerebilir. Bazen de **aklî** olabilir; buna **bilgi mucizesi** de denir; zaman ve mekân üstü bir muhteva taşıyabilir; ilk gün mûcize olduğu gibi, son güne kadar da mûcize olma özelliğini devam ettirir.[3]

1 Bâkıllanî, İ'câzü'l-Kur'an, s.216; Zerkanî, Menahilu'l-İrfan, c.1, s.66
2 Halil İbrahim Bulut, Mûcize, TDV, İslam Ansiklopedisi, c. 30, s. 350-351
3 A.g.e. s.350-352

Peygamberlik silsilesinin son halkası olan Efendimiz'in (sas) hayatında bu üç mûcize çeşidine de rastlamak mümkündür; ama O'na (sas) bahşedilen en büyük mûcize, hatta diğer birçok şeyi gölgede bırakıp tek ve tartışılmaz bir hal alacak olan mûcize, elbette Kur'an'dan başka bir şey değildir.

İlahî vahyin Allah Rasulü'ne verilmiş en büyük mûcize olduğuna herhalde hiç kimsenin bir itirazı olmayacaktır. Ama bu noktada şu soruyu sorma hakkımız vardır: **"Kur'an'ı en büyük mûcize kılan özellik nedir?"** Bu soru çok önemlidir ve doğru cevaplar bulmamız, bize ilahî kelamın değer ve kıymetini öğretecek niteliktedir. Bu soruya cevap bulma amacı ile Kur'an üzerinde biraz gayret gösterdiğimiz zaman görürüz ki; **Kur'an'ın bir değil, binlerce mûcizesi vardır.**

Mesela; 23 yıllık bir zaman diliminde tedricen inmesine rağmen içerisinde hiçbir çelişkinin olmaması, lafızmana dengesinin insanı hayretler içerisinde bırakacak boyutta olması, mesajları ile toplumun her kesimine hitap edebilmesi, akılları ikna ederken yürekleri de tatmin etmesi, belli bir zamandan ve belli muhataplara konuşmasına rağmen evrenselliğini muhafaza edebilmesi, nazım, nağme ve tenasübü ile işitenleri adeta büyülemesi, korunmuşluğu, eşsiz belagat ve fesahati, söz sultanlarına söz söylemeyi bıraktıracak kadar sözü yerinde ve güzel kullanabilmesi ve daha neler neler onun mûcizelerinden sadece birkaçıdır. Bu sayılanların yanında Kur'an'ın en büyük mûcizelerinden biri de hiç şüphesiz inşa ettiği ilk ve örnek nesil olan sahabedir. Dolayısı ile sahabe Efendimiz'in (sas), Kur'an'ın elmas kılıcı ile oluşturduğu mûcize bir nesildir.

Sahabenin nasıl mûcizevî bir nesil olduğunu bize, fıkıh usulü sahasında kaleme aldığı **"Envâru'l-Furûk fî Envâi'l-Furûk"** adlı eseri ile haklı bir otorite kazanan Maliki fakihi, el-Karâfî (ö. 684/1285) şöyle belirtir:

"Ve kâle ba'du'l-usûliyyin, lev lem yekun li Rasûlillahi sallallahu aleyhi ve selleme mu'cizetun illâ ashâbuhu, le kefevhu fî isbati nubuvvetihi."

Yani;**"Bazı usul âlimleri derler ki: Eğer Efendimiz'in nübüvvetinin delili olarak sahabe neslinden başka hiçbir şey ortada olmasaydı, sahabenin varlığı bile tek başına buna delil olmak için yeterdi."**[4]

Görüldüğü gibi Karâfî'nin bu sözü bize sahabe neslinin nasıl mûcizevî bir nesil olduğu gerçeğini duyurmaktadır. Bundan dolayı şu iddiayı rahatlıkla dile getirebiliriz: **"Nübüvvetin en büyük mûcizesi Kur'an, Kur'an'ın en büyük mûcizelerinden birisi de sahabe neslidir."**

Peki, böyle bir iddianın bizim dünyamıza bakan bir yönü var mıdır? Sahabenin mûcize bir nesil olduğunu söylemek, bugünün dünyasında bize nasıl bir fayda sağlayacaktır? İşte asıl cevabını bulmamız gereken sorular bunlardır ve bu sorulara bulacağımız cevaplar, zihin dünyamızı aydınlatacak ve bize birçok açıdan olumlu katkılar kazandıracaktır.

Şu temel hakikat unutulmamalıdır ki, sahabenin mûcizevî bir nesil olması Kur'an sayesinde olmuştur. Efendimiz (sas) cahiliyenin zifiri karanlığını vahyin nuru ile aydınlatmış, kız çocuklarını diri diri toprağa gömecek kadar insanlığını unutmuş bir topluluktan karıncayı incitmeyen bir nesil ortaya çıkarmıştır. Onları ortaya çıkaran, bu düzeyde övülen ve gıpta ile bakılan bir seviyeye ulaştıran, tek ve en önemli kaynak, hiç şüphesiz Kur'an olmuştur. Dolayısı ile Kur'an, içerisinde muhataplarını değiştiren ve geliştiren büyük bir potansiyel taşımaktadır. İşte bugün Kur'an'ın dostlarından daha fazla, onun düşmanlarının farkında olduğu bir gerçek olan bu potansiyel, tüm canlılığı ile halen varlığını devam ettirmektedir. Zaten dünya istikbarını korkutan ve endişeye düşüren de bu değil midir?

Bugün halkı Müslüman olan ülkelerin tamamını dikkate aldığımızda, askeri, ekonomik, siyasi ve teknoloji sahasında egemen güçleri rahatsız edecek boyutta bir potansiyele ciddi oranda sahip olunmamasına rağmen, yine de baş düşman olarak İslam'ın görülmesi başka ne ile izah edilebilir ki? Onlar bizden, bizlerin nüfus itibari ile çokluğumuzdan, ya da halkı Müslüman olan ülkelerin yerüstü ve yeraltı kaynaklarının fazla olmasından ziyade, elimizde olmasına rağmen farkına varamadığımız Kur'an'ın bu muhteşem potansiyelinden korkuyorlar. Onlar çok iyi biliyorlar ki; **tarihte bir kez olan, bir daha olur.** Eğer tarih eşkıyadan sahabe, katilden veli, nesneden özne olan bir topluluğun Kur'an'ın elmas kılıcı ile ortaya çıktığını yazmışsa ve 1500 yıldır halen yazmaya da devam ediyorsa, onların İslam'dan korkmalarını çokta yadırgamamak gerekiyor.

Onların bu korkuları bir tarafa, bize düşen bu büyük sermayenin farkına varıp, yeniden mûcizevî nesiller olmak ve böyle nesillerin ortaya çıkmasını sağlama adına gerekli gayretleri koymaktır.

Ancak böyle bir gayret bizi dünyada izzete, ahirette ise cennete taşıyacaktır.

Nübüvvetin en büyük mûcizesi Kur'an, Kur'an'ın en büyük mûcizelerinden birisi de sahabe neslidir. Sahabenin mûcizevî bir nesil olması Kur'an sayesinde olmuştur. ■

4 Karâfî, el-Furûk, c.4, s.1305

DENEME

Vahy ve Hedefi

BAHATTİN DARTMA

İNSANLARIN, KUR'AN'IN HEDEFLEDİĞİ O DOĞRU YOLU BULMALARI, ONUN OKUNMASI, ANLAŞILMASI, ÜZERİNDE DERİNLEMESİNE TEFEKKÜR EDİLMESİ VE NETİCEDE HAYATA YANSITILMASINA BAĞLIDIR.

Prof. Dr., Yüzüncü Yıl Üniversitesi İlahiyat Fakültesi tefsir öğretim üyesi

Vahy, lügatte, "*süratli bir şekilde işaret, kitabet, risâlet, ilham, gizli söz...*"[1] gibi anlamlara gelmektedir.

Vahyin, terim olarak çeşitli tanımları yapılmıştır. En özlü ve derli-toplu tariflerinden biri şöyledir:

"*Yüce Allah'ın dilediği şeyleri peygamberlerine muhtelif hallerden biriyle bildirmesine*"[2] vahy denmektedir.

Kur'ân Ramazan ayı içinde yer alan kadir gecesinde indirilmiştir.[3]

Şimdi bu kısa bilgilerden sonra asıl vurgulamak istediğimiz konuya geçelim:

Kur'ân-ı Kerîm, insanları en doğru yola iletmek için nâzil olmuştur:

> "*Şüphesiz ki bu Kur'an en doğru yola iletir; iyi davranışlarda bulunan müminlere, kendileri için büyük bir mükâfat olduğunu müjdeler.*"[4]

İnsanların, Kur'ân'ın hedeflediği o doğru yolu bulmaları için onun okunması, anlaşılması, üzerinde derinlemesine tefekkür edilmesi ve neticede hayata yansıtılmasına bağlıdır. Şu âyetler bu vb. hususları bütün açıklığı ile ortaya koymaktadırlar:

> "*Onu Arapça bir Kur'ân olarak indirdik ki anlayasınız.*"[5]
>
> "*Düşünüp anlamanız için onu Arapça bir Kur'ân yaptık.*"[6]
>
> "*Kur'ân'ı düşünmüyorlar mı? Eğer o Allah'tan başkası tarafından indirilmiş olsaydı, onda birbirini tutmaz çok şey bulurlardı.*"[7]
>
> "*Kur'ân'ı düşünmüyorlar mı? Yoksa kalplerinin üzerinde kilitler mi var?*"[8]
>
> "*Sana bu mübarek Kitab'ı indirdik ki, âyetlerini düşünsünler ve aklı olanlar öğüt alsınlar.*"[9]
>
> "*Biz, Kur'ân'ı öğüt almak için kolaylaştırdık. Öğüt alan yok mudur?*"[10]

"Sana da Zikr'i indirdik ki, kendilerine indirileni insanlara açıklayasın, tâ ki düşünüp öğüt alsınlar."[11]

Bu vb. âyetlerin gereği yerine getirildiği takdirde şu güzellik ve olumlu sonuçlar elde edilir:

"Biz Kur'ân'dan mü'minlere şifa ve rahmet olan şeyler indiriyoruz. (Kur'ân, şifadır. İnananlar, onunla dünya ve âhiret dertlerinin şifasını bulurlar. Onun hükümlerine uyarak rûhen huzura kavuşurlar.) Ama bu, zalimlerin ziyanını artırmaktan başka bir katkıda bulunmaz. (Çünkü onlar Kur'ân'ı inkar ederler. Bu yüzden de hüsranları artar)."[12]

"İşte bu (Kur'ân) da mübarek Kitâb'tır. O'nu biz indirdik, Ona uyun ve (Allah'tan) korkun ki size rahmet edilsin!"[13]

"Kur'ân, insanlar için basîret nurları, kesin inanan bir toplum için hidâyet ve rahmettir."[14]

"İşte bu Kitab, Allah'ın dilediğini kendisiyle doğru yola ilettiği/getirdiği hidâyet rehberidir."[15]

Bu hususta bizden öncekilerin uygulamalarını el-Hasanu'l-Basrî'den dinleyelim:

"Siz Kur'ân'ın okunmasını konaklar/duraklar (merâhil) yapmış, geceyi de deve edinmişsiniz. O deveye biner ve onunla konakları/durakları katedersiniz (geçersiniz). Halbuki sizden öncekiler, Kur'ân'ı Rablerinden gelen mesajlar olarak kabul ederlerdi. Geceleyin o mesajları düşünürler, gündüzün de onları uygularlardı."[16]

Hatta Seleften bazısı, Kur'ân'dan bir âyeti okuduğunda, şayet kalbi o âyeti anlayıp ondan ibret almamışsa onu tekrar okurdu.[17]

Ancak, Kur'ân dikkate alınmadığı, başka bir ifadeyle hayatın dışına itildiği takdirde sonuç, insanın tahammül gücünü aşacak şekilde acılı olur:

"Bu Kur'ân, bir hidâyettir. Rablerinin âyetlerini tanımayanlara çetin bir azâp vardır."[18]

Kur'ân'ın, hayatı müsbet yönde etkileyecek şekilde nasıl okunması gerektiğine dair Zünnûn şöyle bir olay anlatmaktadır:

"Mescide girdim, biri, *"Üzerlerinde yeşil ipekten ince ve kalın elbiseler vardır; gümüş bilezikler takınmışlardır. Rableri onlara tertemiz bir içki içirir"*[19] mealindeki âyeti okuyordu. Bu âyeti tekrar ediyor, avucu ile de bir şeyler içer gibi yapıyordu. Ona şöyle dedim:

-Hey! Kur'ân mı okuyorsun, yoksa bir şey mi içiyorsun?

Bana şöyle cevap verdi:

-Ey kahraman! Onu okumaktan o kadar haz alıyorum ki okuduğumda, anlatılan şerbeti içer gibi oluyorum."[20]

Hatta Kur'ân, katı kalpli eşkiyalara ve zâlimlere bile tesir etmektedir. Jean-Paul Roux adlı müsteşrik okunan Kur'ân'ı dinlemenin önemini ve o atmosferde meydana gelen tesiri şu sözleriyle ortaya koymaktadır:

"İslâm'ın yayılmasında Kur'ân okumanın bütün uzun nutuklardan daha büyük bir âmil olduğu bir çok şehâdetlerle sabittir. Yola getirilmeleri imkansız (olan) düşmanlar bile Kur'ân'ı dinler dinlemez birdenbire durakladıyorlar, hemen îmâna gelip kelime-i şehâdet getiriyorlardı. Âyetlerdeki kelimelerde fevkalâde bir kuvvet ve kudret vardır!"[21] Bu konuda Ud Frey Hicts'in şu ifadeleri de oldukça anlamlıdır:

KUR'ÂN'DAN YARARLANMAK İÇİN ONU OKUMAK, ANLAMAK, ÜZERİNDE DÜŞÜNMEK VE HAYATA UYGULAMAK GEREKMEKTEDİR. AKSİ HALDE İNSANLIĞIN DEVASA PROBLEMLERİN İÇİNDEN ÇIKMASI MÜMKÜN DEĞİLDİR.

"Şarkta, müstebid hükümdarları ve zor kullanan zâlimleri zulüm ve zorbalıktan menedebilen bir şey varsa o da, onların karşısında korkusuz ve lekesiz bir mürşidin okuduğu bir Kur'ân âyetidir."[22]

İşte burada yeri gelmişken bu görüşleri doğrulayan şu olayı aktarmamızda yarar vardır:

"Fuzayl b. İyâz, önceleri kötü huylu, sert tabiatlı ve Ebîvird ile Serahs arasındaki alanda eşkıyalık yapıyordu. Onun tevbe etmesine şöyle bir olay sebebiyet vermişti:

Bir câriyeye âşık olmuştu. Bir gece âşık olduğu kıza ulaşmak için onun evinin duvarına çıktı. Bu esnada, Kur'ân okuyan birinin, *"İman edenlerin Allah'ı anma ve O'ndan inen Kur'an sebebiyle kalplerinin ürpermesi zamanı daha gelmedi mi? Onlar daha önce kendilerine kitap verilenler gibi olmasınlar. Onların üzerinden uzun zaman geçti de kalpleri katılaştı. Onlardan birçoğu yoldan çıkmış kimselerdir"*[23] âyetini tilâvet ettiğini duydu. Bunun üzerine: "Evet yâ Rabbi zamanı geldi" dedi ve oradan döndü. O gece bir kervanın istirahat ettiği bir harabeye sığındı. Bir ara o[rada konaklaya]nlardan birisi, "buradan ayrılalım" dedi. Diğerleri, "hayır, burada sabahlamamız gerekir. Çünkü bu bölge Fuzayl'ın

KUR'ÂN-I KERÎM, BÜTÜNÜYLE İNSANLIĞIN DOĞRU YOLU BULMASI İÇİN YÜCE ALLAH TARAFINDAN GÖNDERİLEN İLAHÎ MESAJLAR MENBAIDIR.

kontrolü altında, her an yolumuzu kesebilir." Fuzayl bunları duyunca yaptığı bütün kötülüklerden vazgeçti ve "güvendesiniz! Fuzayl benim. Benden hiç korkmayınız" dedi. Bu hâdiseden sonra Fuzayl, güvenilir ve salih bir kişi oldu..."[24]

Şimdi konuyu noktalamadan önce, okunan Kur'ân'ın anlamını bilmenin önemini vurgulu bir şekilde anlatmak amacıyla, okuyucuların müsamahasına sığınarak şu garip hâdiseyi aktarmak istiyoruz:

Büyük bir kabilenin reisi konumunda olan bir kişi, bir hocanın yanına giderek kendisine, hiç kimsenin bilmediği güzel bir duâ öğretmesini ister. Hoca da ona -şaka olsun diye- "Allâhümmec'alnî dübben kebîran fî cebelin azîmin" şeklinde bir duâ(!) öğretir. Adam, hocadan öğrendiği bu duâyı hemen her yerde okur. Bir gün bir toplulukta yine söz konusu duâsını okur; ancak, orada Arapça bilen bir şahıs, adamın duâ diye telaffuz ettiği ifadeleri duyunca ona ne dediğini sorar; adam da bir hocanın kendisine öğrettiği bir duâyı okuduğunu söyler. Bunun üzerine Arapça bilen şahıs adama, okuduğunun kesinlikle bir duâ olamayacağını ve "Allah'ım, beni, büyük bir dağda, kocaman bir ayı yap" anlamına geldiğini söyleyince adam, son derece öfkelenerek kendisine onu öğreten hocayı dövmeye gitmek ister. Fakat çevresinde bulunanlar adamı zorla yatıştırarak kavgayı önlerler.[25]

Sonuç olarak kısaca şunları söyleyelim:

Kur'ân-ı Kerîm, bütünüyle insanlığın doğru yolu bulması için Yüce Allah tarafından gönderilen ilahî mesajlar menbaıdır. Kur'ân'dan yararlanmak için onu okumak, anlamak, üzerinde düşünmek ve hayata uygulamak gerekmektedir. Böyle yapıldığı takdirde, Kur'ân'ın gösterdiği doğru hedefe ulaşılmış olur. Aksi halde insanlığın devasa problemlerin içinden çıkması mümkün değildir. ■

DİPNOT

1 İbn Fâris, Ebu'l-Huseyn Ahmed, Mu'cemu Mekâyîsi'l-Lüğa, (tahkik, Abdusselâm Muhammed Hârûn), Dâru'l-Cîl, 1. baskı, Beyrut, 1991/1411, VI, 93 (V-H-Y mad.); Er-Râğıb el-İsfehâni, Müfredâtu Elfâzı'l-Kur'ân, (tahkik, Safvân Adnân Dâvûdî), 1. baskı, 1992/1412, s. 858 (V-H-Y mad.); es-Semîn el-Halebî, Ahmed b. Yûsuf, Umdetu'l-Huffâz fî Tefsîri Eşrafi'l-Elfâz, (tahkik, Muhammed Altûncî), 1. baskı, 1993/1414, IV, 335 (V-H-Y mad.); İbn Manzûr, Ebu'l-Fazl Cemaluddîn Muhammed, Lisânu'l-Arab, Daru Sâdır, Beyrut, XV, 379 (V-H-Y mad.).

2 Bilmen, Ömer Nasuhi, Büyük Tefsir Tarihi, İstanbul, 1973, I, 17.

3 Bakara (2), 185; Kadr (97), 1.

4 İsrâ' (17), 9.

5 Yûsuf (12), 2.

6 Zühruf (43), 3.

7 Nisâ' (4), 82.

8 Muhammed (47), 24.

9 Sâd (38), 29.

10 Kamer (54), 17.

11 Nahl (16), 44.

12 İsrâ' (17), 82.

13 En'âm (6), 155.

14 Câsiye (45), 20.

15 Zümer (39), 23.

16 Gazâlî, Ebû Hamid Muhammed b. Muhammed, İhyâ'u Ulûmi'd-Dîn, Daru'l-fikr, 3. baskı, Beyrut, 1997/1418, I, 249.

17 Gazâlî, I, 255.

18 Câsiye (45), 11. Konuya ilişkin başka âyetler için meselâ bkz., Bakara (2), 97, 185; En'âm (6), 157; İsrâ' (17), 82; Lokmân (31), 3; Şûrâ (42), 52; Necm (53), 23.

19 İnsan (76), 21.

20 Ebu'l-Leys es-Semerkandî, Büstânu'l-Ârifîn (Ariflerin Bahçesi), (terc.: Abdulkadir Akçiçek), Bedir yayınları, s. 519.

21 Danişmend, İsmail Hâmi, Garb İlminin Kur'ân-ı Kerîm Hayranlığı, Dergâh Yayınları, 3. baskı, İstanbul, Ekim 1978, s. 63. (Jean-Paul Roux adlı Fransız müsteşrikin bu sözü, L'Islam en Asie" adındaki eserinin 1958 tarihli baskısının 26. sayfasından aktarılmıştır).

22 Eşref Edip, Kur'ân (Garb Mütefekkirlerine Göre), 2. baskı (tab'), İstanbul, 1958/1378, s. 38.

23 Hadîd (57), 16.

24 İbn Hacer el-Askalânî, Şihabuddin Ebu'l-Fazl Ahmed, Tehzîbu't-Tehzîb, 1. baskı, Beyrut, IV, 503-504.

25 Ateş, Süleyman, Kur'ân-ı Kerîm'in Evrensel Mesajı, Yeniden İslâm'a, İstanbul, 1997, I, 289-290.

İNCELEME

Kur'an'da Kitap Olgusu -II

HÜSEYİN KERİM ECE

MÜ'MİN OLMAK GEREKLİ OLDUĞU GİBİ, MÜ'MİN OLARAK YAŞAMAK DA ESASTIR. KİTAB'A VARİS OLMAK, İMANI KORUMA, İMAN ÜZERE YAŞAMA VE İMANIN GÜZELLİKLERİNİ, EN UYGUN METOTLARLA İHTİYACI OLAN KİMSELERE ULAŞTIRABİLMEKTİR.

İslâmî mânevî rehber, Avrupa İslam Üniversitesi (IUE) öğretim elemanı, Hollanda.

Birinci sayımızda yayımladığımız ilk bölümde Kur'an'da 'kitab' kelimesinin belge, delil, amel defteri, farz, vahiy, hüküm, şeriat ve ilahi kitap anlamlarında kullanıldığı anlatılmıştı. Makaleye kaldığı yerden devam ediyoruz.

7- Kur'an anlamında

'Kitab'ın diğer bir anlamı da son peygamber Hz. Muhammed'e gelen vahy'lerin toplamıdır. Kur'an, Allah'ın kitabıdır ('kitabullah'tır). Yani Kur'an-ı Kerim'in diğer adı da el-Kitap'tır. 'Kitabullah', 'İlâhî kitap' ifadeleri –en azından Hz. Peygamberden sonra- doğrudan Kur'an'ı işaret ederler.

Kur'an, kendisine farklı isimlerin yanında 'el-Kitab' da demektedir.

Allah'tan geldiğinde hiçbir şüphe bulunmayan kitabın sakınanlar için hidayet kaynağı olduğunu (Bakara 2/2), Allah'ın insanlar arasında doğru hükmetmesi için peygambere kitap indirdiğini (Nisâ 4/105), daha önceki kitabı doğrulayıp korumak üzere peygambere kitap yolladığını (Mâide 5/48), onun insanları karanlıklardan aydınlığa, Allah'ın yoluna çıkarması için peygambere indirilen kitap olduğunu (İbrâhîm 14/1), O'nun katından zorlu bir cezayla uyarmak ve erdemli davranışlarda bulunan müminlere hak ettikleri güzel karşılığı müjdelemek içindir geldiğini (Kehf, 17/2), 'kitab'ın mübarek bir gecede (Duhân 44/2-3), veya Kadir gecesinde indirildiğini (Kadir, 1) belirten âyetler bu kullanımın bazı örneklerini teşkil eder.

Kur'an, hem mekkî sûrelerde, hem de medenî sûrelerde kendinden bahsederken 'el-Kitap' lafzını sürekli kullanmaktadır. Bir kaç örnek;

7a- Mekkî sûrelerde

"İşte böylece bu [vahyî mesajı] Biz sana Arap diliyle (ifade edilmiş) bir hitabe olarak indirdik; ve onda her türden uyarıyı apaçık dile getirdik ki, insanlar Bize karşı sorumluluk bilinci taşısınlar; yahut bu (kitap) onlarda yepyeni bir bilinç uyanıklığı meydana getirsin. (Tâhâ, 24/113)

"O kitap ki, inananlar için bir yol gösterici ve bir müjdedir;" (Neml, 27/2) (Ayrıca bak. Fussilet, 41/3,41. Zümer, 39/41. Ahkâf, /30 ve diğerleri)

7b- Medeni sûrelerde:

"O kitap (Kur'an); onda asla şüphe yoktur. O, müttakiler (sakınanlar ve arınmak isteyenler) için bir yol göstericidir." (Bakara, 2/2)

"Aralarında [ilahî kitap] hüküm versin diye Allah'a ve O'nun Elçisi'ne çağırıldıkları zaman müminlerin söyleyeceği tek söz: "İşittik ve itaat ettik!" sözü olmalıdır;..." (Nûr, 24/51. Ayrıca bak: Bakara, 2/159, 174, 176. En'am, 6/156. Yûnus, 10/61, Nûr, 24/48 ve diğerleri)

7c- Kitabın inzal sebebi:

* İnsanlara hidayet olsun diye; (Bakara, 2/2)

Onun gösterdiği yol; yaratılısın, var olmanın amacıdır. Ona uyan kurtulur.

İnsanı, hayatı, evreni, fikirleri, yanlışı-doğruyu anlamak için ona bakmalı.

Okuduğumuz kitaplar onu anlamaya yardımcı olmalı. İnsan eliyle meydana getirilen kitaplar, o Kitab'ın bildirdiği hakikatlere yakınsa bir değer kazanırlar. Onun bildirdiği hakikatlerle savaşan kitaplar, insanlara fayda yerine zarar verirler.

*İnsanlara rahmet olsun diye;

Rahman ve Rahim olan Allah Teâla (cc); rahmetinin sonucu olarak insanlara rahmet olan bir 'kitap' indirmiştir. İnsan başıboş kalmasın, ne yapacağını bilemez halde şaşkın şaşkın dolaşmasın, şu karmaşık dünya hayatında, olaylar, varlık ve sorunlar karşısında dili ve zihni kilitlenmesin, kendine ve yaşadığı topluma yarar sağlayacak ilkeler konusunda şaşırmasın, kendine ve başkalarına zarar verecek hükümler uydurmasın, ne yapması gerektiğini hakkıyla bilsin diye ona hidayet rehberi indirildi.

KUR'AN, MANASI KOLAYCA ANLAŞILABİLEN ÂYETLER İÇİN "... BUNLAR KİTAB'IN ESASIDIR (ÜMMÜ'L-KİTÂB) DİYOR. AYRICA BİR HADİS-İ ŞERİFTE FATİHA SÛRESİ "ÜMMÜ'L-KİTÂB" OLARAK ANILMIŞTIR.

Eğer Allah'ın rahmet sıfatı olmasaydı, ilâhî kitapların indirilmesine gerek kalmazdı. (Lokman, 31/3. Casiye, 45/20)

Bu anlamda Tevrat bile bir rahmet kitabıdır: (Kasas, 26/43. Ayrıca bak. Ahkaf, 46/12)

* Tevrat'ı doğrulamak için,

"Daha önce kafirlere karşı zafer isterlerken kendilerine Allah katından ellerindeki (Tevrat'ı) doğrulayan bir kitap gelip de (Tevrat'tan) bilip öğrendikleri gerçekler karşılarına dikilince onu inkar ettiler..." (Bakara, 2/89, 91)

Belli ki orijinal Tevrat İsrailoğullarını; "sizi ahir zaman nebîsi kurtaracaktır" diye müjdeliyordu. Ne zamanki "Tevrat da Allah kitabıdır, verdiği haberler gerçektir." deyip doğrulayan bir kitap, yani Kur'ân geldi, bu sefer karşı geldiler. Halbuki daha önceleri müşriklere böyle bir elçinin geleceğinden bahsediyorlardı.

İbnu Abbas, Katade, Süddî demişlerdir ki, Peygamber'in (sav) gelmesinden önce Beni Kurayza ve Beni Nadir yahudileri, Evs ve Hazreç kabilelerine karşı onunla zafer kazanacaklarını söylüyorlardı. Bu âyet bunlar hakkında nazil olmuştur. (Elmalılı, Tefsir, 1/346)

* Önceki kitapları doğrulamak için

Kur'an, bir hidayet rehberi, önce gelen kitapları doğrulayan ve müminler için de müjdeci olarak indirilmiştir. (Bakara, 2/97)

8- İncil anlamında:

Bir âyette Hz. İsâ'nın diliyle, "Ben Allah'ın kuluyum, O bana kitab'ı verdi ve beni peygamber yaptı" deniyor. (Meryem, 19/30)

Buradaki kitap'tan maksat elbette İncil'dir. Çünkü Hz. İsa'ya İncil'in verildiği bilinen bir gerçektir. (Ali İmran, 3/48. Hadid, 57/27. Maide, 5/46, 110)

9- Tevrat anlamında:

Kur'ân-ı Kerîm'de çeşitli biçimlerde Tevrat'ı da kitap olarak anmaktadır.

Mûsâ'ya kitap verildi ve bu İsrâiloğulları için hidayet vesilesi kılındı. (İsrâ, 17/2),

Musa'nın kitabı rehber ve rahmet kaynağıdır. (Ahkâf 46/ 12), Allah'ın iyilik edenlere nimetini ta-

mamlamak, her şeyi açıklamak, hidayete erdirmek ve rahmet etmek maksadıyla Musa'ya kitap vermiştir. (En'am 6/154. Ahkâf, 46/12. Furkan, 25/35)

"Oysa, belki doğru yolu tutarlar diye Musa'ya kitap vermiştik." (Mü'minûn, 23/49. Ayrıca bak. İsra, 17/2. A'raf, 7/169. Hûd, 13/17, 110. Saffât, 37/117)

10- Levh-i Mahfuz anlamında:

Bütün varlık ve olaylar hakkındaki ilâhî bilgileri, hükümleri ve yasaları kapsayan levh-i mahfuz bazı âyetlerde kitap kelimesiyle de anılmaktadır.

"Toprağın onlardan neyi eksiltiğini pek iyi bilmişizdir biz. Her şeyi saklayıp koruyan 'bir Kitap' var katımızda..." (Kaf, 50/4)

Allah'ın katında korunmuş, değişmez, bozulmaz 'bir kitap' vardır. Cüz'î ve küllî (parça ve bütün) hiçbir şeyi kaçırmaz, hatta onların amellerini de bütün açıklamalarıyla korumaktadır. Allah'ın ilmi bir de böyle Levh-ı Mahfuz'da yazı ile sağlamlaştırılmış olarak tecelli etmektedir. (Elmalılı, Tefsir 7/227)

ALLAH'IN KATINDA KORUNMUŞ, DEĞİŞMEZ, BOZULMAZ 'BİR KİTAP' VARDIR. CÜZ'Î VE KÜLLÎ HİÇBİR ŞEYİ KAÇIRMAZ, HATTA ONLARIN AMELLERİNİ DE BÜTÜN AÇIKLAMALARIYLA KORUMAKTADIR.

Yeryüzünde ve insan benliğinde meydana gelen her musibet yaratılmadan önce bir Kitap'ta belirlenmiştir. (Hadîd, 57/22)

Yeryüzünde tabii âfet, kıtlık ve benzeri olaylar ve benliklerde meydana gelebilecek hastalık, maraz, sakatlık gibi olan musibetlerin yazıldığı 'kitap' da Levh-i Mahfuz'dur. (Şevkânî, Fethu'l-Kadîr, s. 1710. el-Cevzî, Zâdü'l-Mesîr, 1400. Kurtubî, Tefsir, 2999)

Allah'ın ilmi dışında, bir dişi ne hamile olur ne de doğurur, ne bir can eksilir, ne bir can fazlalaşır. Bütün bunlar mutlaka 'bir kitap'ta yazılıdır. (Fatır, 35/11)

Bu kitap da Levh-i Mahfuz'dur. (Şevkânî, Fethu'l-Kadir, s. 1413. M. Ali es-Sâbûnî, Safvetü't-Tefâsir, 2/568)

M. Esed buradaki 'kitab'ı, 'ketebe' fiilinin kök anlamındaki farz kılmak, üzerine görev olarak yazmak'tan hareketle Allah'ın fermanı olarak tercüme ediyor. (Kur'an, Mesajı, s. 887)

Yeryüzündeki bütün canlıların rızkı Allah'a aittir. Hangi canlının hayatta ne kadar kalacağı da O'nun bilgisi dahilindedir. İşte bütün bunlar apaçık bir kitapta yer almaktadır. (Hud, 11/6)

Yani, gerek insan, gerek diğer canlıların rızkı, kuvveti, gıdası ve beslenmesi, yaşamak için gerekli olan bütün şartlar ve sebepler Allah'a aittir, O'ndandır. Durduğu, oturduğu yeri de bilir, gezdiği dolaştığı yeri de bilir. Yattığı yeri de bilir, öleceği yeri de bilir, veya öleceği vakti de bilir. Bütün bunları bilir ve ona göre rızkını verir. Hepsi 'bir kitab-ı mübin'dedir, yani 'levh-i mahfuz'a yazılmış, Allah'ın bilgisinden yaratılış alanına çıkarılmıştır ki, bu kitabı görebilen melekler oradaki yazıyı açıktan okur ve anlarlar. (Elmalılı, Tefsir 4/519)

Neml Sûresi 75. âyetinde geçen 'apaçık' (mübîn) kitap da Levh-i Mahfuz olarak anlaşılmıştır. (Elmalılı, Tefsir 6/159)

Tefsir bilginlerinin çoğu Sebe' 3. âyette geçen 'Kitab-ı Mübin"i, "Levh-i Mahfuz" diye tefsir etmişlerdir.

Fakat bunun "Yaş ve kuru hiçbir şey müstesna olmamak üzere hepsi apaçık bir kitaptadır." (En'am, 6/59) âyetinde olduğu gibi, doğrudan doğruya ilâhî ilmi anlatıyor olması daha açıktır. Yani gaib ve hazırı ile bütün kâinat, Allah'ın huzurunda apaçık bir kitap gibi açık, malum, besbellidir. (Elmalılı, Tefsir 6/350)

11- Genel kitap anlamında:

Kur'an'da 'kitap' kelimesi bunlardan başka kelime genel anlamda "kitap" anlamında da kullanılmaktadır.

"De ki: "Eğer doğru sözlü kimselerseniz, haydi, Allah katından, doğru olana bu ikisinden (yani Tevrat ve Kurán'dan) daha yakın bir yol gösteren bir başka kitap getirin, ona ben de uyayım!" (Kasas, 28/49. ayrıca bak. İsra, 17/93)

Kıyamet günü gök bir kitabın dürüldüğü gibi dürülecek. (Enbiya, 21/104)

12- Önceki kitaplar

Gerek suhuf olarak, gerek sayfalarda yazılmış bir şekilde önceki peygamberlere gönderilen vahiy toplamı da 'kitap' kavramıyla ifade ediliyor.

"Ve eğer seni yalanladı(klarını görürsen aldırma), onlardan önce yaşamış olanlar[ın çoğu] da, elçileri kendilerine hakikatin bütün kanıtlarıyla ve ilahî hikmet yüklü kitaplarla ve aydınlatıcı vahiyle geldiklerinde hakikati yalanlamışlardı." (Fatır, 35/25)

Kur'an'ın taşıdığı mesaj temel çizgileriyle önceden gönderilmiş ve içlerinde ilâhî hikmetler dolu 'kitap'larda da vardı. (Şuarâ, 26/196)

13- Hz. Davud'a verilen kitap:

Kur'an, Hz. Davud'a Zebur verildiğini söylediği gibi (Nisa, 4/163. İsra, 17/55), ona hikmet dolu bir kitabın verildiğini de söylüyor:

"... Fakat şu da bir gerçektir ki, Biz bazı nebîlere diğerlerine göre daha büyük bir yücelik tevdî etmişizdir; tıpkı Davud'a [rahmetimizin bir belirtisi olarak] ilahî hikmetle dolu bir kitap verdiğimiz gibi." (İsra, 17/55)

14- Peygamberin öğrettiği kitap

Hz. İbrahim ile oğlu Hz. İsmail Kâbe'nin temellerini yükselttikten sonra; "Ey Rabbimiz, ikimizi de sana teslim olanlardan eyle, soyumuzdan da sana teslim olan bir ümmet çıkar, bize ibadet yollarımızı göster ve tevbemizi kabul buyur..." şeklinde dua ettiler ve soylarından gelecek sonraki kuşakları kılavuzsuz bırakmamasını dilediler:

"Ey Rabbimiz! Onlara, içlerinden senin âyetlerini kendilerine okuyacak, onlara kitap ve hikmeti öğretecek, onları temizleyecek bir peygamber gönder. Çünkü üstün gelen, her şeyi yerli yerince yapan yalnız sensin." (Bakara, 2/128-129)

Hz. İbrahim ile Hz. İsmail'in bu dualarının kabul edildiğinin göstergesi, yüzyıllar geçtikten sonra onların soyundan gelen bizim Peygamberimizin (sav) gönderilmesidir. Peygamberimiz, Hz. İbrahim ile Hz. İsmail'in dileklerine uygun olarak onların soylarından gelenlere ve bütün insanlara "Allah'ın âyetlerini okuyor, onlara Kitab'ı ve Hikmeti öğretiyor kendilerini kötülüklerin kirlerinden ve pisliklerinden arındırıyor"du. (S. Kutub, fi-Zılali'l-Kur'an, 1/115)

Başka bir âyette de İbrahim soyuna 'kitap' ve hikmet verildiği söyleniyor. (Nisa, 4/54)

Allah (cc) mü'minlere her nerede olurlarsa olsunlar, namazda yüzlerini Kâbe'ye dönmelerini emrettikten sonra, "... o tarafa dönün ki, size vereceğim nimetimi tamamlayayım ve böylece doğru yolu bulasınız" diyor arkasından şöyle buyuruyor:

"Nitekim kendi içinizden size âyetlerimizi okuyan, sizi kötülüklerden arındıran, size Kitab'ı ve hikmeti talim edip bilmediklerinizi size öğreten bir Rasul gönderdik." (Bakara, 2/151)

Bu elçi Hz. İbrahim soyundan gelen Hz. Muhammed'tir. Kitap'tan maksat da Hz. Muhammed'e indirilen Kur'an'dır.

İnsanların arasından Allah'ın âyetlerini okuyan, onları temizleyen, Kitabı ve hikmeti öğreten bir elçiyi göndermekle Allah insanlara lutfetmiştir. (Âli İmran, 3/164. Ayrıca bak. Cuma, 62/2)

15- İlmin kaynağı kitap

Hz. Süleyman Sebe' kraliçesinin görkemli tahtının yanına getirilmesini isteyince; "Kendinde Kitap'tan bir ilim olan kişi de şöyle dedi: "Ben onu sana, gözünü açıp yumuncaya kadar getiririm..." Neml, 27/40)

el-Cevzî, kendinde 'Kitap'tan bir ilim' konusunda üç görüş olduğunu söylüyor. Birinci görüşe göre, o ism-i a'zam (Allah'ın en yüce ismidir). İkinci görüşe göre buradaki kitaptan maksat, Hz. Süleyman'ın Sebe' kraliçesine yazdığı mektuptur. Üçüncü görüşe göre buradaki kitap, Allah'ın âdemoğulları için yazdığı şeydir. (Zadu'l-Mesîr, s. 1048)

> BAZI MÜFESSİRLERE GÖRE İKİ ÂYETTE 'KİTAB' KELİMESİ BİLDİĞİMİZ KİTAP DEĞİL, YAZMA, YA DA OKUMA-YAZMA ANLAMINDA KULLANILMIŞTIR. KELİMENİN KUR'AN'DA TÜRKÇEDEKİ 'MEKTUP' ANLAMINDA KULLANILDIĞINI DA GÖRÜYORUZ.

Yanında kitaptan ilmi olan birinden maksat nedir? Kimdi bu güçlü yaratık? Cinlerden biri miydi, yoksa insan mıydı? Çok uzak mesafeden bu kadar kısa zamanda, hem de kilitli odalarda bekçilerle korunan tahtı nasıl getirdi? Yoksa o bir melek miydi? Yanındaki 'kitap ve ondan aldığı ilim' ne idi?

Bu konuda ne Kur'an'da ne sahih hadislerde hiç bir bilgi bulunmamaktadır. Onun kimliği ile ilgili açıklamaların hiç biri de sağlam bir delile dayanmamaktadır. Yapılan tahminleri isbat etmenin imkânı yoktur. (Taberî, el-C. Beyan, 19/102-104. F. Razi, T. Kebir, 24/197-198. İbni Kesir, el-B. ve'n Nihâye, 2/23. İbni Kesir, Muh. Tefsir, 2/672. Kurtubî, Tefsir, 13/136-137. Ebu's Suud, Tefsir, 4/201)

Kur'an, bu kimsenin kitaptan bir ilme sahip olduğunu söyleyerek onun imanla, Allah ile olan ilgisine dikkat çekiyor ve daha fazla bilgi vermiyor.

16- El ile yazılan kitap manasında

İnkârcıların içerisinde bir de 'kitab'ı bilmeyenler vardır:

"Elleriyle (bir) Kitap yazıp sonra onu az bir bedel karşılığında satmak için "Bu Allah katındandır" diyenlere yazıklar olsun! Elleriyle yazdıklarından ötürü vay haline onların! Ve kazandıklarından ötürü vay haline onların!" (Bakara, 2/79)

Gerek içlerindeki cahillerin ve gerekse gerçeği bilenlerin, ellerinde bulunan ilâhî kitabın, yollarına engel olan, daha doğrusu işlerine gelmeyen kısımla-

rını değiştirip, onu da Allah'tan gelmiş bir 'kitap' gibi gösterdikleri söz konusu ediliyor.

Peygamber (sav) risalet öncesi kitap okumuyor; onu sağ eliyle de yazmıyordu. (Ankebût, 29/48)

Burada Hz. Muhammed'in peygamberlik öncesi okuma-yazma bilmediğine, ya da herhangi bir ilâhî kitabı okumadığına işaret ediliyor. (Kurtubî, Tefsir, 2391)

17- Okuma-Yazma anlamında:

Bazı Kur'an yorumcularına göre iki âyette 'kitap' kelimesi bildiğimiz kitap değil, yazma, ya da okuma-yazma anlamında kullanılmıştır.

"Allah o zaman şöyle diyecek: "Ey Meryem oğlu İsa! Sana ve annene (verdiğim) nimetimi hatırla! Hani seni mukaddes ruh (Cebrail) ile desteklemiştim; (bu sayede) sen beşikte iken de yetişkin çağında da insanlarla konuşuyordun. Sana kitabı (okuyup yazmayı), hikmeti, Tevrat ve İncil'i öğretmiştim... (Maide, 5/110)

Elmalılı'ya göre bu âyetteki 'kitap-kitabet', yani okuma-yazma anlamındadır.

(Hak Dini Kur'an Dili, 3/362)

"(Melekler, Meryem'e hitaben İsa hakkında sözlerine devam ettiler:) Allah ona yazmayı, hikmeti, Tevrat'ı, İncil'i öğretecek." (Âli İmran, 3/48)

Bu âyette geçen 'kitap', kelimesinin anlamı hakkında iki görüş vardır. Birincisine göre peygamberleri kitapları ve onların ilimleridir. İkinci görüşe göre ise 'kitap' burada yazma anlamındadır. (el-Cevzî, Zâdü'l-Mesîr, s. 195. İbni Kesir, 1/284)

18- Mektup anlamında:

Kitap aynı zamanda Türkçedeki 'mektup', yani yazılı şey manasına gelir. Kur'an'da bu anlamda kullanıldığını görüyoruz.

Süleyman peygamber Sebe' kraliçesinden haber getiren Hüdhüd'e bir mektup verir ve onu kraliçeye götürmesini emreder.

"(Süleyman'ın mektubunu alan Sebe' melikesi,) "Beyler, ulular! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı" dedi." (Neml, 27/28-29),

19- Yazışma ve sözleşme anlamında

Nûr Sûresinde 'kitap kelimesinin yazışma/sözleşme anlamında kullanıldığını görüyoruz. (Nûr, 24/33)

e-Kitap ile oluşturulan terkiplerden

1- "Ümmü'l-Kitâb".

"Hâ. Mim. Apaçık kitaba andolsun; gerçekten biz onu, belki aklınızı kullanırsınız diye Arapça bir Kur'an kıldık. Hiç şüphesiz o, bizim katımızda olan 'Ümmü'l-Kitab/Ana Kitap'tadır; çok yücedir, hüküm ve hikmet doludur." (Zuhruf, 43/4)

Nedir acaba 'ana kitap'? Allah katında korunan Levh-i Mahfuz mudur, yoksa Allah'ın ezelî ilmi midir?

"O, katımızda bulunan ana kitaptadır. Şanı yücedir, hikmetle doludur" âyetini okuduğumuz zaman Kur'an'ın yüce Allah'ın ilminde ve ölçüsünde sahip bulunduğu kalıcı ve değişmez değerini anlıyoruz. (S. Kutub, fi-Zılâli'l-Kur'an, s. 3176)

'Ümmü'l-Kitab-kitabın anası' hakîmdir, sağlamdır; onda her şey yazılmış durumdadır. Birçok tefsirciye göre buna 'Levh-i Mahfuz' da denilir. (İbni Kesir, Muhtasar Tefsir, 3/284. Beydavi, Tefsir, 2/368)

Bütün ilimler Levh-i Mahfuz'a nisbet edilir. Çünkü hepsi de ondan doğmuştur. (R. el-Isfahâni, Müfredât, s.27)

'Ümmü'l Kitap', peygamberlerle gönderilen mesajın (vahyin) kendisinden alındığı asıl 'kitap'tır. (M. Esed, Kur'an Mesajı, 3/997)

Onun bir adı 'Levh'- Mahfuz', bir adı 'İmamün-Mübîn' (Yasin, 36/12), diğer bir adı ise 'Kitab-ı Meknûn'dur. (Büruc, 85/22. Vakıa, 56/78) O, korunmuş ve saklanmıştır, her türlü değişiklikten uzaktır.

Gayb âlemine bakan 'İmamün-mübîn' veya 'Ümmü'l-Kitab' deyimleri her şeyin aslını kök ve tohumunu barındıran ilâhî kader''in bir ünvanıdır. Eşyanın kökleri ve asılları, tohumları varlık alanına çıkmadan önce bu defterdedir. Kur'an'ın 'Kitabü'l-mübîn' olmadan önceki durumu 'İmamün mübîn'dir, Ümmü'l-Kitab'tır.

'Ümmü'l-Kitab açılmakla ve içindeki varlık kökleri, yaratıkların çekirdek ve tohumları patlamakla âlemler, yani kâinat ortaya çıkar. Levh-ı Mahfuz'dan, 'levh- mahv ve isbat'a geçer.

Kâinattaki varlıkların her bir türünün kendine ait nitelikleri vardır. Onlar fıtratlarından asla sapmazlar ve fıtratlarına uygun olarak Allah'ın kendileri için çizdiği yolda yürürler. Yani onlar, 'Ümmü'l-Kitab'taki asıllarının 'mahv ve isbat' âlemine çıkmasıyla ete kemiğe bürünmüşlerdir ve asıllarındaki niteliklerden dışarı çıkmazsızın fıtrat üzere yaşayan birer 'ümmet' halindedirler. (6 En'am/38) (A. Ünal, Kur'an'da Temel Kavramlar, s. 583)

'Ümmü'l-Kitab'a kitabın anası denilmesinin bir hikmeti de vahyin kaynağının aynı olduğuna işaret etmek içindir. Farklı kavimlere gönderilen peygamberlerin dilleri ayrı olsa da, insanlara anlattıkları hak ve batılın, hayır ile şerrin ölçüsü aynı idi ve geldikleri kaynak 'Ümmü'l-Kitab-Levh-i Mahfuz'du.

"Hikmeti uyarınca dilediğini siler. Yararlı olanı da

yerinde bırakır. Asıl kitap (ümmü'l-kitab) O'nun katındadır." (Ra'd, 11/39

Bu kitap yüce Allah'ın sildiği ve yerinde bıraktığı tüm hükümleri içermektedir. Kitabın tümünü ortaya koyan O'dur. Kitap üzerinde hikmeti uyarınca dilediği tasarrufta bulunma yetkisine sahiptir. İradesine engel olmak, itiraz etmek mümkün değildir.

Allah'ın bu evren için tesbit ettiği hükümleri, evrenin işleyişine ait kaderi bir 'Ana Kitap'ta yazılıdır. Her şey o kitapta yazılan hükümler doğrultusunda olmaktadır. (6 En'am/38-59. 13 Râd/39. 43 Zuhruf/4)

Allah'ın katındaki bu kitabın ne olduğunu bilmiyoruz. Buna Levh-i Mahfuz, Mübin Kitap (apaçık kitap) da denilmektedir.

Kur'an'da bazı âyetler müteşabih (manası hemen kolayca anlaşılmayan), bazı âyetler de muhkemdir (manası kolaylıkla anlaşılandır). Kur'an, manası kolayca anlaşılabilen âyetler için "... bunlar Kitab'ın esasıdır (ümmü'l-kitabtır)" diyor. (Âli İmrân 3/7)

Ayrıca bir hadis-i şerifte Fatiha sûresi "ümmü'l-kitâb" olarak anılmıştır. (Buhârî, Teheccüd/27).

2-Ehl-i kitap

Birçok âyette geçen "ehlü'l-kitâb/kitap ehli" Yahudi ve Hıristiyanlar için kullanılmıştır.

"Allah tarafından kendilerine, yanlarında bulunanı tasdik edici bir elçi gelince ehl-i kitaptan bir gurup, sanki Allah'ın kitabını bilmiyormuş gibi onu arkalarına atıp terkettiler." (Bakara, 2/101, 105, 109, 111. Nisa, 4/123)

Aynı topluluklar "ellezîne ûtü'l-kitâb/kendilerine kitap verilenler" şeklindeki ifade kalıbıyla da söz konusu ediliyorlar.

"Kendilerine kitap verdiğimiz kimseler (den bazısı) onu, hakkını gözeterek okurlar. Çünkü onlar, ona iman ederler. Onu inkâr edenlere gelince, işte gerçekten zarara uğrayanlar onlardır." (Bakara, 2/121. ayrıca bak. Kasas, 28/52)

Bu âyet, Yahudi âlimlerinden Abdullah İbn-i Selâm ve arkadaşları hakkında inmiştir. Bunlar Kur'an'a inandılar ve ondaki ahkâmı tasdik ettiler. Bir başka rivayete göre de bu ayet Cafer b. Ebi Talip'le beraber Habeşistan'dan gelen kırk kişilik cemaat hakkındadır ki, bunlar ehl-i kitaptan İslam'ı kabul edenlerdir. (Diyanet Vakfı Meali 2/121. âyet açıklaması)

Yahudiler ve Hıristiyanlar, 'ellezîne âteynahümü'l-kitab: kendilerine kitap verdiklerimiz' şeklinde de anılıyorlar. (Bakara, 2/146)

Kur'an 'ehl-i kitap' tabirini ısrarla kullanıyor. Böylece Yahudiliğin ve Hıristiyanlığın orijinal halinin esasen dinlerin İbrahimî dinin devamı olduğunu, bu dinin en son ve mükemmel halinin İslâm olduğunu belirli bir mantık içerisinde vurgular.

Böylece Cenab-ı Hakk vahiy yoluyla nâzil olmuş Tevrat, Zebûr ve İncil'e sahip bulunan Yahudi ve Hıristiyanları, müşriklerden ayırt ederek onlara farklı bir statü vermiştir.

> ALLAH RAHMETİNİN SONUCU OLARAK, İNSAN BAŞIBOŞ KALMASIN, ŞU KARMAŞIK DÜNYA HAYATINDA, OLAYLAR, VARLIK VE SORUNLAR KARŞISINDA DİLİ VE ZİHNİ KİLİTLENMESİN, KENDİNE VE BAŞKALARINA ZARAR VERECEK KURALLAR UYDURMASIN, NE YAPMASI GEREKTİĞİNİ HAKKIYLA BİLSİN DİYE ONA BİR HİDAYET REHBERİ OLARAK KUR'AN'I İNDİRDİ.

Semavi dinlerin tarih içerisinde değiştirilerek ilâhî din olma özelliklerini kaybettiğine işaret eden Kur'an, onları dinin özünde yer alan Tevhid inancına davet ediyor. (Âl-i İmran, 3/64)

Kur'an, şayet gerekirse kitap ehli ile en güzel şekilde mücadele edilmesi gerektiğini söylüyor. (Ankebût, 29/46)

3- Allah'ın Kitabı (Kitabullah)

Kur'an dokuz yerde kendisine 'Kitabullah-Allah'ın kitabı' olarak niteliyor.

"(Rasulüm!) Kafirler seni gördükleri zaman: "Sizin ilâhlarınızı diline dolayan bu mu?" diyerek seni hep alaya alırlar. Halbuki onlar, çok esirgeyici Allah'ın Kitabını inkar edenlerin ta kendileridir." (Enbiya, 21/36. Ayrıca bak. Mesela. Enfal, 8/75. Ahzâb, 34/6. Fâtır, 35/29)

4- Rabbinin Kitabı (Kitabu Rabbike)

Kur'an, bir âyette kendisi için 'Rabbinin Kitabı' tabirini kullanıyor:

"Rabbinin Kitabı'ndan sana vahyedileni oku. Onun kelimelerini değiştirebilecek yoktur. O'ndan başka bir sığınak da bulamazsın." (Kehf, 18/27)

5- Apaçık Kitap (Kitabün-Mübîn)

Mübîn kelimesinin aslı 'beyan'dır. 'Beyan' da sözlükte, ortaya çıkmak, açıklamak, anlaşılır hale getirmek, açık-seçik olmak anlanlarına gelir. Aynı kökten gelen 'mübîn'; açık, anlaşılır demektir.

Kur'an 'mübîn-açık ve anlaşılır' bir kitaptır. (Mai-

de, 5/15. En'am, 6/59. Yunus, 10,/61. v.d.) Beyan kavramındaki açık-anlaşılır ve kesin isbat gibi anlamları düşünürsek, Kur'an Allah'tan gelen anlaşılır ve sağlam belgedir diyebiliriz.

İnsana düşen görev, yeteneğini iyi kullanarak, hakk ile batıl, doğru ile yanlış, hayır ile şerr arasındaki farkı; Allah'ın beyanı (açık belgesi) olan, apaçık (mübin) Kur'an âyetleriyle anlamaktır.

Yukarıda geçtiği gibi bazı âyetlerdeki 'açık kitap' her şeyin kaderinin yazıldığı 'Levh-ı Mahfuz' şeklinde yorumlanmıştır. (Bak. Hud, 11/6. Sebe', 34/3. Neml, 27/75)

SEMAVİ DİNLERİN TARİH İÇERİSİNDE DEĞİŞTİRİLEREK İLÂHÎ DİN OLMA ÖZELLİKLERİNİ KAYBETTİĞİNE İŞARET EDEN KUR'AN, ONLARI DİNİN ÖZÜNDE YER ALAN TEVHİD İNANCINA DAVET EDİYOR.

f- Kitabı terkedenler

"Peygamber der ki: Ey Rabbim! Kavmim bu Kur'an'ı mehcur tuttular (büsbütün terkettiler)." (Furkan, 25/30)

Mehcur tutmak iki anlama gelir birisi terkedip uzak durmak, onunla amel etmemektir. Diğer anlamı ise; 'hakkında saçma sapan konuştular, evvelkilerin uydurma masalları dediler', demektir. (Elmalılı, Tefsir, 6/65)

Mehcur, bir şeyden mahrum olmayı değil, yanı başında olduğu halde ona sırt dönmeyi ifade eder. Tıpkı Cuma Sûresi 5. âyette işaret edildiği gibi.

Yani, dünyevî istek ve tutkularına aykırı buldukları için ya da zamanın değişen şartları karşısında "geçerliğini yitirmiş" bir öğreti olarak gördüler. (M. Esed, Kur'an Mesajı, s. 732)

Ehl-i kitaptan bir grup da, sanki Allah'ın kitabını bilmiyormuş gibi onu arkalarına atıp terkettiler. (Bakara, 2/101)

Bu şikâyetin muhatapları, özne olan Kur'an'ı nesneleştirip hayattan dışlayanlardır. (M. İslâmoğlu, Meal, s. 704)

Onlar, ya Kur'an'ı çok yücelterek, ya onu ancak ilimde derinleşmiş olan ulema anlar diyerek onu anlamak istemeyerek, ya hastalar ve ölüler için indiğini zannederek, ya da modern hayata cevap veremediğini iddia ederek hayattan kopardılar. Kur'an cismiyle aralarında olduğu halde; hayatı inşa edici rolüyle, hayata yön veren hükümleriyle, toplum ve medeniyet kurabilecek soluğuyla hayattan çekildi/çektirildi.

"M. Esed'e göre burada işaret edilen ilahî kelâm Tevrat'tır. Yahudiler, Tesniye XVIII, 15, 18'de yer alan Arap Peygamber'in geleceği haberini göz ardı etmek suretiyle Hz. Musa'ya bahşedilen vahyin tümünü reddetmiş oldular. (Zemahşerî; el-Keşşâf, 1/171)

Öteden beri bazıları böyle yapagelmişlerdir. Kur'an, ellerinde olan ilâhî kitaba uygun olduğu, onu tasdik ettiği ve Hz. Muhammed'in özellikleri o kitapta yer aldığı halde, o kitabın hükmüne uymaları gerekirken yüz çevirdiler. Kendi kitaplarının bile gereğini yapmadılar." (Heyet, Kur'an Yolu, 1/91)

g- Kitab'a varis olmak

"Kendilerine ilim geldikten sonra, sadece aralarındaki kıskançlık ve azgınlık yüzünden fırkalara bölündüler. Eğer belli bir süreye kadar erteleme sözü Rabbinden gelmiş olmasaydı, aralarında iş mutlaka bitirilirdi. Onların ardından Kitap'a mirasçı olanlar da onun hakkında, tereddütle karışık bir kuşku içindedirler." (Şûra, 42/14)

O peygamberlerin arkasından Kitaba varis kılınan, yani şimdi Muhammed'in asrında bulunan kitap ehli de ondan yani kitaplarından muhakkak bir şüphe içinde, kararsız bulunuyorlar. (Kurtubî, Tefsir, s. 2737. Elmalılı, Tefsir)

Mü'min Sûresi'nde 40. âyette İsrailoğullarının mirasçı kılındığı 'kitap', şüphesiz Tevrattı.

İlahî kitaplarda yeryüzüne dürüst ve erdemli kulları varis olacağı kaydedilmiştir. (Enbiya, 21/105)

"Yeryüzüne dürüst ve erdemli kullarım varis olacak" ifadesi, açıktır ki, "eğer [gerçekten] inanıyorsanız mutlaka (insanların) en üstünü olacaksınız" (3:139) vaadinin bir yankısıdır. (M. Esed, Kur'an Mesajı: s. 664)

Allah (cc) Kitab'ı, kullarından dilediğine verir. Onlardan kimi kendisine zulmeder, kimi ortadadır, kimi de Allah'ın izniyle hayırlarda öne geçmek için yarışır. (Fâtır, 35/32)

Kitab'a varis olmak kişinin ebeveyninden çeşitli malları miras almak cinsinden bir şey değildir. Ya da söz gelimi seçilmiş ırk iddiası, kurtulmuş fırka hayali, 'en iyi biziz', 'en doğru yolda olan bizim grubumuz' gibi hiç bir işe yaramayan iddialar da değildir.

Mü'min olmak gerekli olduğu gibi, mü'min olarak yaşamak da esastır. Kitab'a varis olmak, imanı koruma, iman üzere yaşama ve imanın güzelliklerini, en uygun metotlarla ihtiyacı olan kimselere ulaştırabilmektir.

Bu ifadeler, İslâm ümmetinin yüce Allah katında taşıdığı saygınlığı gösteriyor. Ayrıca onlara bu seçilmenin ve bu mirasçılığın omuzlarına ne büyük bir sorumluluk yüklediğini de hatırlatmaktadır. ■

İNCELEME

Kur'an Kıssaları Ne Anlatıyor?

OSMAN ARPAÇUKURU

ALLAH'TAN BAŞKA, KULLUK EDİLMEYE VE İRADESİNE TESLİM OLUNMAYA LAYIK HİÇBİR VARLIĞIN OLMADIĞI İNANÇ VE ŞUURU, BÜTÜN KUR'AN KISSALARINDA KENDİNİ GÖSTEREN EN TEMEL MESAJLARDAN BİRİDİR.

Araştırmacı, yazar, mütercim.

Allah'ın Kitabı Kur'an-ı Kerim tümüyle bir kıssa kitabı olmadığı gibi hiçbir kıssanın yer almadığı, sadece birtakım ilâhî buyruk ve tavsiyelerden oluşan metinlerden ibaret de değildir. Allah Teâlâ, şerefli Kitabında, bazı peygamberlerin ve Habil ve Kabil, Firavun, Nemrut, Ashâb-ı Kehf gibi kimi şahsiyetlerin kıssalarını anlatmıştır. Nüzul süreci devam ederken meydana gelen İsrâ, Mi'rac, Hicret, Bedir gibi birtakım olaylar ve bunların yanı sıra Hz. Âdem'in yaratılışı, kıyamet sahneleri, âhiret, cennet ve cehennem hayatı, buralara girecek olanların durumuna ilişkin gayba dair bazı haberler de Kur'an'da kıssa formatında anlatılmıştır.

Her ân yeni bir işte olan[1] Rabbimiz, abes ve boş iş yapmaktan, özellikle iman edecek kimseler için baştan sona hidayet ve rahmet olarak indirdiği[2] kitabında faydasız sözler etmekten elbette münezzehtir. Bu sebeple, Kur'an'ın önemli bir bölümünü oluşturan kıssalar da boşuna anlatılmış değildir. Her bir kıssanın, birçok konuda Müslümanlara ışık tuttuğu, mesajlar verip, yol gösterdiği bilinmektedir.

Kur'an Kıssalarında Gözetilen Amaçlar

Kur'an'da yer alan kıssaları dikkatlice okuyan ve üzerinde derinlikli düşünen her insan, Kur'an kıssalarının birçok önemli maksadı gerçekleştirmek için anlatılmış olduğunu görür. Şimdi bu maksatlardan bazılarını maddeler halinde ve kıssalardan özet örnekleri de sunarak, Allah'ın izniyle açıklayacağız.

1) İnsana "Allah'ın birliği (tevhid)" ve "sadece Allah'a kulluk" şuurunun kazandırılması:

Allah'tan başka kulluk edilmeye ve iradesine teslim olunmaya layık hiçbir varlığın olmadığı inanç ve şuuru, bütün Kur'an kıssalarında kendini gösteren en temel mesajlardan biridir. Peygamber kıssalarında bu mesaj açıktan verilir.[3] Peygamber kıssalarına ait şu âyetler bunun örnek ve kanıtıdır: *"Andolsun ki Nûh'u elçi olarak kavmine gönderdik. Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin, sizin ondan başka ilâhınız yoktur."*[4] *"Âd kavmine de kardeşleri Hûd'u (gönderdik). O dedi ki: "Ey kavmim! Allah'a kulluk edin; sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur. Hâlâ sakınmayacak mısınız?"*[5] *"Semûd kavmine de kardeşleri Sâlih'i (gönderdik). Dedi ki: Ey kavmim! Allah'a kulluk edin. Sizin O'ndan başka ilâhınız yoktur."*[6]

Hz. İbrahim'in, putları kırdıktan sonra, toplumun ileri gelenlerine söylediği şu sözlere dikkat edin: *"İbrahim: Öyleyse, dedi, Allah'ı bırakıp da, size hiçbir fayda ve zarar vermeyen şeylere hâlâ tapacak mısınız? Size de, Allah'ı bırakıp tapmakta olduğunuz şeylere de yuh olsun! Siz hiç akıllanmayacak mısınız?"*[7] Yine Hz. Yusuf'un zindanda arkadaşlarıyla bir konuşma ânını canlandıran âyetlerde Yusuf, bu mesajı veriyor: *"...Allah'a her hangi bir ortak koşmak bize yaraşmaz... Ey mahpus arkadaşlarım! Ayrı ayrı bir sürü uydurma rabler mi daha iyidir, yoksa her şeyden üstün tek Allah mı? Allah'ı bırakıp taptığınız, sizin ve babalarınızın adlandırdığı putlardan başka bir şey değildir... Kendisinden başkasına değil, O'na tapmanızı emretmiştir..."*[8]

Ashâb-ı Kehf kıssasında da Allah'ın birliği ve sadece O'na kulluk şuurunun kazandırılmaya çalışıldığı açıkça görülmektedir. Allah onların kıssalarını anlatmaya başladıktan hemen sonra, onların putperest topluma şöyle dediklerini haber veriyor: *"Rabbimiz göklerin ve yerin Rabbidir, O'nu bırakıp başka bir tanrıya yalvarmayız, yoksa andolsun ki, batıl söz söylemiş oluruz. Şu bizim milletimiz, Allah'ı bırakıp O'ndan başka ilâhlar edindiler. Onların gerçek olduğuna apaçık delil getirmeleri gerekmez mi? Allah'a karşı yalan uydurandan daha zalim kimdir?"*[9]

2) İnsana âhiret, cennet ve cehennem hayatına dair doğru bilgi ve şuurun kazandırılması: Neredeyse tüm kıssalarda bu bilgi ve şuurun insana verildiği görülür. Ashâb-ı Kehf kıssası bunun örneklerinden birini oluşturur. Kıssada, birkaç gencin önce 309 yıl öldürülüp sonra tekrar diriltilmesiyle, ölümden sonraki diriliş, inkârı mümkün olmayacak şekilde ispat edilir. Allah bunu kıssanın sonuna doğru şöyle haber verir: *"Böylece, Allah'ın sözünün gerçek olduğunu ve kıyametin kopmasından şüphe edilemeyeceğini bilmeleri için, insanların onları bulmalarını sağladık."*[10] Aynı şekilde Yusuf kıssasının sonunda, ölüm sonrası hayat, Hz. Yusuf'un ağzından dua biçiminde şöyle ortaya konur: *"...Ey göklerin ve yerin yaratanı! Dünya ve âhirette işlerimi yoluna koyan sensin..."*[11]

> KUR'AN'DA YER ALAN KISSALAR, SADECE ALLAH'A KUL OLMA VE ÂHİRET HAYATINA İNANMA, TÜM PEYGAMBERLERİN AYNI DİNİ TEBLİĞ ETTİĞİ VE TÜM İNANANLARIN TEK ÜMMET OLDUĞU BİLİNCİNİ İNŞA EDER.

Aynı şekilde yüz sene ölü kaldıktan sonra tekrar diriltilen kişinin anlatıldığı kıssada da, adamın gözleri önünde, çürümüş ve kemikleri dağılmış eşeğinin yeniden diriltilmesi, kemik ve ete bürünmesi, ölüm sonrası diriliş ve âhiret hayatına dair insana kesin bilgi ve şuur kazandırmaktadır: *"Altı üstüne gelmiş bir şehre uğrayan kimse gibisini görmedin mi? O: "Bunu bu ölümünden sonra Allah nereden diriltecek?" dedi. Bunun üzerine Allah onu yüz sene öldürdü. Sonra onu diriltti ve "Ne kadar kaldın?" diye sordu. O da: "Bir gün yahut bir günden az kaldım!" dedi. Allah buyurdu ki: Hayır, yüz sene kaldın. Yiyeceğine ve içeceğine bak, henüz bozulmamıştır. Eşeğine de bak (etleri bozulmuş ve çürümüştür). Seni insanlara bir ibret kılalım diye (yüz sene ölü tuttuk, sonra tekrar dirilttik). Şimdi sen (eşeğinin) kemikler(in)e bak, onları nasıl düzenliyor, sonra ona nasıl et giydiriyoruz", dedi. Böylece gerçek ona açıkça belli olunca: "Şimdi biliyorum ki, Allah her şeye kadirdir." dedi."*[12]

Hz. İbrahim'in, ölülerin nasıl diriltileceğini görmek istemesi üzerine Allah'ın emriyle dört adet kuşu kesmesinin anlatıldığı kıssayı da burada bir başka örnek olarak aktaralım. Söz konusu kıssanın devamında, Hz. İbrahim'in kuşlardan her birinin parçalarını ayrı dağlara koyduktan sonra onları çağırdığı ve kuşların bu çağrıya icabet edip, uçarak ona geri geldikleri anlatılır: *"Hani İbrahim: "Ey Rabbim, ölüleri nasıl diriltirsin bana da göster!" Demişti de Allah: "İnanmıyor musun?" Demişti. (Bunun üzerine) İbrahim: "Evet inanıyorum, ancak kalbimin mutmain olması için bunu istiyorum" Demişti. Allah da: "Dört kuş al! Onları kendine alıştır. Sonra da onlardan her dağa bir parça koy, sonra*

da onları kendine çağır. Onlar sana koşarak gelirler. Bilesin ki şüphesiz Allah güçlüdür hakîmdir."[13]

3) *Bütün peygamberlerin, kendi halklarına aynı dini tebliğ edip, inananların da tek ümmet olduklarını göstermek:* Allah'ın katında din tek olup, istisnasız bütün peygamberler bu dinle gönderilmişlerdir. Bu sebeple Allah'ın birliği ve sadece O'na kulluk ve âhiret inancı, bütün peygamberlerin ortak çağrısı olmuştur. Örneğin, Enbiyâ sûresinde peygamberlerin kıssaları birbiri ardıca anlatılmaya başlanmadan önce, Allah'ın birliği gerçeğinin, istisnasız bütün peygamberlere vahyedildiği bildirilir.[14] Ardından bu hakikati pekiştirmek ve somutlaştırmak mahiyetinde peygamberlerin kıssaları anlatılır. Bu kıssalarda, Allah'tan başka ilâhın olmadığı ve âhiret gerçeğinin, bütün peygamberler tarafından kendi toplumlarına ortak bir çağrı olarak iletildiği görülür.[15] Bu konuyla ilgili bazı âyetler yukarıda ilk maddede yer alan bazı âyetlerde geçtiği için burada ayrıca tekrarlamaya gerek görmüyoruz. Bununla beraber, son peygamber Hz. Muhammed (sa) Efendimizin de aynı dinle gönderilip, insanlığa, geçmiş peygamberlerle aynı çağrıyı yaptığını gösteren âyetlerden ikisini kaydedelim: *"De ki: Ey insanlar! Gerçekten ben sizin hepinize, göklerin ve yerin sahibi olan Allah'ın elçisiyim. Ondan başka ilâh yoktur."*[16]; *(De ki: Bu Kitap) "Allah'tan başkasına ibadet etmemeniz için (indirildi)."*[17]

Peygamber kıssalarında, bütün peygamberlerin aynı ilâhî dinin (tevhid dini olan İslam'ın) peygamberi ve inananların da Müslüman olup, tek bir ümmet oldukları görülmekte ve anlaşılmaktadır. Bununla beraber, bu gerçeği pekiştirmek mahiyetinde, Enbiyâ sûresinde peygamberlerin kıssaları anlatıldıktan sonra, bütün peygamberlerin ve onlara iman eden tüm insanların tek bir ümmet olduğu ayrıca dile getirilir: *"Sonra hakikaten bu (bütün peygamberler ve onlara iman edenler) bir tek ümmet olarak sizin ümmetinizdir. Ben de sizin Rabbinizim. Öyle ise, sadece bana kulluk edin."*[18]

4) *Hz. Muhammed'in peygamber, Kur'an'ın da Allah'ın Kitabı olduğunu ispat etmek:* Peygamber Efendimiz okuryazar olmadığı halde getirdiği kitapta (Kur'an'ın ilk muhatapları olan) Mekkelilerin hatta hiç kimsenin bilmediği, yalnızca Allah'ın bildirdiği peygamberin bilebileceği, geçmiş milletlere dair birtakım haber ve kıssalar anlatılmaktadır. Kur'an kıssaları Hz. Muhammed'in peygamberliğinin ve Kur'an'ın da Allah'ın kitabı olduğu gerçeğinin ispatında oldukça önemli bir yere sahiptirler.

Mekkeli müşrikler, Peygamber Efendimizi sıkıştırmak için Yahudilere giderek onlardan yardım alıyorlardı. Onlar da onlara peygamber kıssalarını, örneğin, ona Hz. Yusuf'u sorun diyerek akıl veriyorlardı. İsrail oğulları, ataları İbrahim (as)'in bereketli yurdu Filistin'i niçin terk etmişlerdi? Mısıra nasıl yerleşmişlerdi? Onların Mısır'da ne işleri vardı? Bu iş nasıl gerçekleşmişti? Hz. Muhammed, peygamber değilse, bunları asla bilemez, böylece onun peygamberlik davası da biter, diyorlardı. Yahudiler, bu kıssaları, Allah'ın kendisine vahiyle bildirdiği bir peygamberden başkasının bilemeyeceğini çok iyi biliyorlardı. Allah da anlattığı Kur'an kıssalarıyla, onların zafer arzularını en başından söndürüp, Hz. Muhammed'in Allah'ın Peygamberi, Kur'an'ın da Allah'ın Kitabı olduğunu kıssalarla ispat ediyordu.

> KUR'AN'DA YER ALAN KISSALAR İYİ VE KÖTÜNÜN MODELLERİNİ ORTAYA KOYARAK, İYİLİĞE TEŞVİK EDİP KÖTÜLÜKLERDEN SAKINDIRIR, İNSANI ŞEYTANIN TUZAKLARINA KARŞI UYARIR.

Bununla beraber, kıssalar anlatılmakla kalınmaz, ayrıca çeşitli âyetlerde, kıssaları ne Hz. Muhammed'in ne de kavminin daha önceden bilmediği, onların gayba ait haberler olduğu bildirilir. Örneğin; Hz. Yusuf kıssasının girişinde şöyle denir: *"(Ey Muhammed!) Biz, sana bu Kur'an'ı vahyetmekle geçmiş milletlerin haberlerini sana en güzel bir şekilde anlatıyoruz. Gerçek şu ki, senin daha önce bunlardan hiç haberin yoktu."*[19] Kıssanın sonunda da aynı husus önemine binaen tekrar ifade edilir: *"İşte bu (Yusuf kıssası) gayb haberlerindendir. Onu sana vahyediyoruz. Onlar hile yaparak işlerine karar verdikleri zaman sen onların yanında değildin (ki bunları bilesin)."*[20]

Yine Hûd Sûresi'nde Hz. Nûh'un kıssasından bir bölüm anlatıldıktan sonra şöyle denir: *"(Rasûlüm!) İşte bunlar sana vahyettiğimiz gayb haberlerindendir. Bundan önce onları ne sen biliyordun ne de kavmin..."*[21]

Hz. Musa'nın anlatıldığı kıssalardan birinde Hz. Musa'nın vefatının üzerinden çok nesillerin gelip geçtiği belirtilerek, bu kıssanın ancak vahye da-

yalı bilgiyle öğrenildiği kesin bir dille ifade edilir: *"(Rasûlüm!) Musa'ya emrimizi vahyettiğimiz sırada, sen batı yönünde bulunmuyordun ve (o hadiseyi) görenlerden de değildin. Bilakis biz nice nesiller var ettik de, onların üzerinden uzun zamanlar geçti. Sen, âyetlerimizi kendilerinden okuyarak öğrenmek üzere Medyen halkı arasında oturmuş da değilsin; aksine (onları sana) gönderen biziz. (Musa'ya) seslendiğimiz zaman da, sen Tûr'un yanında değildin. Bilakis, senden önce kendilerine uyarıcı (peygamber) gelmeyen bir kavmi uyarman için Rabbinden bir rahmet olarak (orada geçenleri sana bildirdik); olur ki düşünüp öğüt alırlar."*[22]

5) *Kıssalar yoluyla iyi ve kötünün modelleri ortaya konarak, iyiliğe teşvik edip, kötülüklerden sakındırmak:* Kur'an, bir hidayet ve rahmet kitabı olarak, insanın Allah'a hiçbir ortak koşmadan sadece O'na kul olduğu bir yaşam sürmesini istemiş, böylece onun daima huzur ve mutluluğunu hedeflemiştir. Bu huzur ve mutluluğu sadece dünyada değil, ahirette kalıcı şekilde devam ettirmenin yollarını da insanlara göstermiştir. Kur'an geçmiş peygamber ve kavimlerin kıssalarını anlatarak, onların başına gelenleri haber verir ve kıssanın sonunda, aynı davranışları sergileyenlerin aynı akıbetle karşılaşacağı ikazını yapar.

HZ. MUHAMMED'İN SON PEYGAMBER, KUR'AN'IN DA ALLAH'IN KİTABI OLDUĞUNU İSPAT EDEN KUR'AN KISSALARI, HZ. PEYGAMBER'İN VE HER DEVİRDE YAŞAYAN TÜM MÜ'MİNLERİN ZORLUKLARA KARŞI DAYANMA GÜCÜNÜ ARTIRIR.

Örneğin; Nûh kavminin, Âd ve Semûd halklarının, Lût kavminin, Medyen halkının, Firavun'un, Cumartesi gününe saygı göstermediği için domuz ve maymun şekline sokulan bir grup Yahudi'nin ve son olarak da iyi bir mü'min iken şeytanın ardınca giden Bel'am bin Bâûra'nın cezalandırılmalarının anlatıldığı kıssaların sonunda şöyle denir: *"İşte âyetlerimizi yalanlayan kimselerin hâli böyledir. Sen onlara bu kıssayı anlat, belki üzerinde düşünürler. Âyetlerimizi yalan sayan, kendine zulmeden millet ne kötü bir misaldir!"*[23]

Hz. Yusuf'un, uzun süredir görüşmediği kardeşleriyle Mısır'da buluşma ânını anlatan kıssada da iyiliğe teşvik ve kötülükten sakındırma mesajı açıktır: *"Yoksa sen Yusuf musun?" dediler. "Ben Yusuf'um, bu da kardeşim. Allah bize iyilikte bulundu; doğrusu kim kötülükten sakınır ve sabrederse bilsin ki Allah iyi davrananların ecrini katiyen zayi etmez" dedi."*[24]

Hz. Lût'un kıssasında, erkeklerin, hemcinsleriyle cinsel ilişki kurduğu, yoldan çıkmış bir toplum; Hz. Nûh'un kıssasında da kavminin de Allah'ın âyetlerini yalandıkları için fena bir millet olduğu, bu sebeple her iki toplumun da cezalandırıldığı; fakat Hz. Lût ve Hz. Nûh'un iyi kimseler oldukları için kurtarıldığı anlatılır.[25] Onların cezalandırılmalarının anlatılması, kötülükten sakındırma amaçlı olduğu açıktır.

Aynı şekilde çeşitli Sûre'lerde Hz. Eyyûb'un kıssası anlatılarak, onun hastalığa karşı oldukça sabırlı olduğu belirtilir ve onun bu davranışı *"... O, ne iyi kuldu! Daima Allah'a yönelirdi."*[26] sözleriyle övülür. Bu kıssanın, onu okuyan insanları, aynı şekilde sabırlı olmaya teşvik etmek amacıyla da anlatılmış olduğu, akla hiç de uzak bir ihtimal değildir.

Yine Sâd Sûresi'nde peygamber kıssalarından bölümler anlatılıp, onların özellikle âhiret yurdunu düşünen ihlâslı ve Allah katında seçkin iyi kimseler oldukları ifade edilir.[27] Birbiri ardınca anlatılan kıssaların sonunda, âdeta sonuç cümlesi olarak, geçen kıssaların bir hatırlatma olup, buna göre; Allah'a karşı gelmekten sakınanları güzel bir gelecek bekleyip onların Adn cennetlerine girecekleri; azgınları ise kötü bir gelecek bekleyip, onların da cehenneme girecekleri bildirilir.[28]

Bazı peygamberlerin ve Hz. Meryem'in anlatıldığı kimi âyetlerde, hepsinin de gerçekten iyi kimseler olup, hayır işlerinde koşuştukları, korku ve ümit içinde Allah'a yalvardıkları, Allah'a karşı derin saygı içinde oldukları söylenir.[29] En sonunda *da "Bu durumda her kim mümin olarak iyi davranışlar yaparsa onun çabasını görmezlikten gelmek olmaz. Zira biz onu yazmaktayız."* [30] denilerek, iyi davranışlar yapanların mükâfatlarının mutlaka verileceği, çabalarının asla karşılıksız bırakılmayacağı müjdelenir. Böylece onların kıssalarını okuyanlar da aynı davranışlarda bulunmaya teşvik edilirler.

6) *Hz. Peygamber'in ve her devirde tüm mü'minlerin sıkıntılara karşı dayanma gücünü arttırmak, onları teselli etmek*: Kur'an kıssalarının, Hz. Peygamber ve kıyamete kadar tüm mü'minler için teselli kaynağı olup, Allah'ın bu yolla onlara güç verdiği, inançlarının gereğini yaşama azim ve kararlılıklarını pekiştirdiği görülmektedir. Kıssa-

lar anlatılarak, inançları uğrunda sıkıntı çekenlerin sadece kendileri olmayıp, onlardan önce de pek çok peygamber ve mü'minin aynı şekilde sıkıntılara göğüs gerdiği hatırlatılır. Samimiyetle iman edip inancının gereğini yaşayanları Allah'ın mutlaka başarıya ulaştırdığı mesajı açık olarak verilir.

Ashâb-ı Kehf kıssasında görünürde hiçbir güçleri olmayan birkaç samimi Müslüman gencin, her türlü güç ve silaha sahip küfür iktidarına karşı, Allah tarafından nasıl korunduğu anlatılır.[31] Böylece o gençler gibi olunduğu sürece her devirde Allah'ın yardım ve korumasının mutlaka geleceği mesajı verilir: *"Onlara: "Siz onlardan ve Allah'tan başka taptıklarından ayrıldınız, bunun için mağaraya girin ki, Rabbiniz size rahmetini yaysın ve size işinizde kolaylık göstersin" denildi."*[32]

Hz. Yusuf kıssasında da, küçük bir çocuk iken kardeşleri tarafından ihanete uğrayıp kuyuya atılan, kervandakiler tarafından değersiz bir eşya gibi satılan, sarayda kadınların tuzaklarıyla karşı karşıya kalan, uzun yıllar suçsuz olarak zindanda mahpus edilen Hz. Yusuf'un, tüm bu olumsuz şartlara rağmen Allah tarafından nasıl desteklendiği ve ona kötülük edenlerin gün gelip onun önünde nasıl diz çöktükleri anlatılır.[33]

Aynı şekilde Hz. Musa ile Firavun'un mücadelesinin anlatıldığı kıssada, yeryüzünün en süper gücünün, Allah'ın desteğindeki bir tek mü'min karşısındaki şaşkınlık ve hezimeti anlatılır.[34] Böylelikle kâfirler Allah'ın azabıyla tehdit edilirken, onların baskı ve işkencelerine maruz kalan mü'minler de Allah'ın yardımı ve zaferle müjdelenir.

7) İnsanı şeytandan sakındırmak, onun tuzaklarına karşı uyanık tutmak: Şeytanın Hz. Âdem'e ve onun şahsında insanoğluna olan kıskançlık, kin ve nefretinin anlatıldığı Hz. Âdem-İblis kıssasında, şeytanın insandan intikam almak için her fırsat ve imkânı kullandığı görülür. Şeytanın insana olan düşmanlığının hangi sebeple başladığı, nasıl bir süreç işlediği ve sonuçlarının neler olacağı konusunda açıklamalar yapılır.[35] Kıssanın sonunda da insandan, şeytanın tuzak ve kandırmalarına karşı uyanık olması istenerek, ona uyması durumunda onunla aynı akıbete uğrayacağı bildirilir: *"Ey Âdemoğulları! Şeytan, ana-babanızı, ayıp yerlerini kendilerine göstermek için elbiselerini soyarak cennetten çıkardığı gibi sizi de aldatmasın."*[36] "Andolsun ki, onlardan kim sana uyarsa, sizin hepinizi cehenneme dolduracağım!"[37]

Yine aynı kıssada, şeytanın tuzaklarına düşüldüğü, ona aldanıldığı zamanlarda nasıl bir yol izlenmesi gerektiği hususunda da Hz. Âdem ile Havva'nın şeytana aldanmaları ve farkına varır varmaz derhal Allah'a tövbe etmeleri anlatılarak insana yol gösterilir.[38]

Kur'an kıssalarının burada sayılanlardan başka maksatları da gözettiği aşikârdır. Bu maksatların tümünü birkaç sayfada anlatmanın mümkün olmayacağını belirterek yazımızı noktalıyoruz. ■

DİPNOT

1 Rahman (55), 29
2 A'râf (7), 203
3 A'râf (7), 73, 85; Hûd (11), 25-26, 50, 84-85; Enbiyâ (21), 66-67.
4 A'râf (7), 59.
5 A'râf (7), 65.
6 Hûd (11), 61.
7 Enbiyâ (21), 66, 67
8 Yusuf (12), 38-40
9 Kehf (18), 13-15
10 Kehf (18), 21
11 Yusuf (12), 101
12 Bakara (2), 259
13 Bakara (2), 260
14 "Senden önce hiçbir rasûl göndermedik ki ona: "Benden başka İlâh yoktur; şu halde bana kulluk edin" diye vahyetmiş olmayalım." (Enbiyâ (21), 25)
15 A'râf (7), 59, 65, 73, 85; Hûd (11), 25-26, 50, 61, 84-85; Enbiyâ (21), 66-67.
16 A'râf (7), 158
17 Hûd (11), 2
18 Enbiyâ (21), 92
19 Yusuf (12), 3
20 Yusuf (12), 102
21 Sâd (38), 49
22 Kasas (28), 44-46
23 A'râf (7), 176-178
24 Yusuf (12), 90
25 Enbiyâ (21), 74-77
26 Sâd (38), 44
27 Sâd (38), 44-48
28 Sâd (38), 51-59
29 Enbiyâ (21), 48-94
30 Enbiyâ (21), 94
31 Kehf (18), 9-26
32 Kehf (18), 16
33 Yusuf (12), 7-102
34 Örneğin bkz. Tâhâ (20), 77-78; Şuarâ (26), 65-67
35 Örneğin bkz. Bakara (2), 35-37; A'râf (7), 11-24; Hicr (15), 28-41
36 A'râf (7), 27
37 A'râf (7), 18
38 A'râf (7), 11-24

MUSTAFA İSLAMOĞLU İLE "HAYAT KİTABI KUR'AN" ÜZERİNE...

FETHİ GÜNGÖR
FATİH OKUMUŞ
MUHARREM BAYKUL

Kur'an'ın talebesi olmaktan başka iftiharı olmayan Allah'ın aciz bir kuluyum.

Muhterem hocam, öncelikle mülakat için vakit ayırdığınızdan dolayı teşekkür ederiz. Kur'ani Hayat Dergisi vesilesiyle sizinle yeni tanışacak okuyucularımız için, Mustafa İslamoğlu'nu kendi ağzınızdan kısaca tanıyabilir miyiz?

Ben de bu vesileyle Kur'ani Hayat Dergisi'ne uzun ömürler diliyorum. Allah mübarek etsin. Gelişi güzel oldu. İnşaallah yürüyüşü de güzel olur. Yüce Kur'an'ı hayata aktarmada bir vesile olur inşaallah. Kayseri'nin Develi ilçesinde 28 Ekim 1960'ta doğdum. İçinde doğduğum ev bir ilim yuvasıydı. İlk tahsilimi doğduğum ilçede yaptım. Annemi 3,5 yaşımda kaybettim. Öksüz büyümenin avantaj ve dezavantajlarını gördüm. İlk Arapça eğitimimi ve ilk Münebbihat gibi basit metinleri, sarf nahiv gibi metinleri pederimden okudum. Orta öğrenimimi aynı ilçede yaptım. Yüksek öğrenimimi önce Kayseri'de daha sonra Kahire'de yaptım. Edebiyat merakım erken yaşlarda başladı. İlk şiirim yayınlandığında 16 yaşındaydım. Daha sonra rahmetli Cahit Zarifoğlu'nun editörlüğünü yaptığı Mavera dergisinde okuyucular sayfasında yazılar yazmaya başladım. Şiir, günce, deneme, eleştiri gibi edebi ürünlerim Yaşar Kaplan beyin çıkardığı Aylık Dergi'de yayımlandı. Daha sonra müteaddid dergilerde yazdım. İlk kitabım da bir şiir kitabıdır: Heyelan. İslami ilimlere ta başından beri ilgim vardı. Asıl yoğunlaşmam 80'li yılların ortasında başladı. Kahire yıllarında hem okudum, hem okuttum, hem yazdım. İmamlar ve Sultanlar, hatta Yürek Devleti Kahire'de kaleme alındı. Döndükten sonra tefsir derslerine başladım. Talebe yetiştirme faaliyetlerim 1983'te başlamıştı. Eğitim faaliyetlerinin resmi hüviyete bürünmesi 1989'da Akabe Vakfı ile oldu. Aynı yıl yine Denge Yayınları kuruldu. Fakirin her ikisinde de emeği, çabası oldu. 1992 yılından itibaren de Tefsir Dersleri

başladı. Meal, tefsir derslerine başladığımda düşündüğüm bir şey değildi. İlk yaptığım meal sayfası şu an elimde duruyor. İlginçtir, baktığımda üzerinde 1995 tarihini gördüm. Demek ki, ilk kez gündemime 1995'te girdi meal. Asıl gündemime giren meal bundan 11 sene evvel 1997'nin sonunda başlayan sesli ve görüntülü tefsir projemizdi. O tefsir projemiz eşliğinde zaten bir meal yapıyorduk. Çünkü görüntülü çekimlere ders hazırlıyordum. Bu çekimlere elimde herhangi bir mealle gelmiyordum. Gerek 29 Haziranda Hitamuhu Misk programıyla sona eren 15 yıl süren derslerde, gerekse 11 yıl süren stüdyo derslerinde elime herhangi bir meal alıp da mealden tefsir dersi vermiş değilim. Elime hiç meal almadım bu süreçte. Dolayısıyla kendi mealimizi veriyorduk. Zaten bu bir zaruretti. Madem bu bir zaruret, bu meali yapacağız, bu mealden başkaları da faydalansın diyerek yola çıktık. Dolayısıyla bu kendini bize tahmil eden, bize yükleyen bir vazife oldu. Evliliğimizi 1985 yılında yaptık, 5 emanetimiz var. Sözün özü; Kur'an'ın talebesi olmaktan başka iftiharı olmayan Allah'ın aciz bir kuluyum.

KUR'AN'I GÖZ ARDI EDEREK İLK NESLİN ORTAYA KOYDUĞU O DÂHİYANE İMAN HAMLESİNİ HİÇ KİMSE İZAH EDEMEZ. İNSANLIĞIN ŞAHİT OLDUĞU EN BÜYÜK İMAN HAMLESİNİ VE İSLAM'IN FÜTUHATINI KUR'AN'I GÖZ ARDI EDEREK İZAH ETMEK MÜMKÜN DEĞİLDİR.

Hocam, Türkiye'deki ve dünyadaki Kur'an çalışmalarının durumu hakkında bilgi verebilir misiniz?

Türkiye'deki ve dünyadaki Kur'an çalışmalarını önce ikiye ayırabiliriz: Bir Akademik camiada yapılan çalışmalar, iki sivil çalışmalar. Yine bir başka açıdan ikiye ayırabiliriz: Oryantalist zihniyetle yapılan çalışmalar. Bunu da kendi içinde ikiye ayırabiliriz: Yabancı oryantalistlerin yaptığı çalışmalar, yerli oryantalistlerin yaptığı çalışmalar diye ikiye ayırabiliriz. İkincisi de oryantalist zihniyetle olmayıp içerden olan, yani kendisini içerden bilen; yani inananların, müminlerin yaptığı çalışmalar diye yine ikili bir kategori ortaya koyabiliriz. Birinci kategoride biraz açacak olursak, akademik çalışmalar maalesef akademik dünyanın iniş ve çıkışlarına bağlı olarak iniş çıkışlar gösteren bir eğilim taşıyor. Akademik dünya zenginleşince özgürleşince kalitesi artınca akademik çalışmaların da kalitesi artıyor. Ama maalesef yurtiçi çalışmaları için en azından birçoğu için aynı şeyi söyleyemem. Tabii ki istisnaları var, onların hakkını asla yemek istemem. Zaten Türkiye'de YÖK sistemi, İlahiyat eğitimini İlahiyat Fakültelerini yani dini eğitimin zeminini kaydırdı. Maalesef YÖK'ün Türkiye'de bilinçli bir biçimde kalitesiz ilahiyatçı hedefi şu an itibariyle tutmuş gözüküyor. Tabii ki, istisnaları tenzih ederek söylüyorum burada. Ankara Okulu'nun çalışmalarını küçümsemem, Marmara İlahiyat'ta yapılan bazı hocaların ferdi gayretlerini, çabalarını asla küçük göremeyiz; ama bunlar hepsi istisnai düzeyde kaldı. Bir de maalesef akademik çalışmalar daha çok "icada dayalı", ''yaratıcı'' olmaktan çok, suyuna tirit çalışmalar oldu. Belki bunda da temel faktör insan unsurundan kaynaklandı. Yani nitelikli insan unsuru ilahiyatları tercih etmedi. Tercih etmemesinin birçok sebebi vardı. İçinde yaşadığımız toplumda dinin algılanış biçimi, devlet-din ilişkilerinin hastalıklı mahiyeti, dinin yükselen bir değer olup olmaması, istihdam meselesi vb. gibi birçok faktör var burada, ama en başında kaliteli insan unsurunun dini ilimler alanına geçmemesi, o alanı tercih etmemesi. Bunun birçok sebepleri olabilir, bahs-i diger o. Bundan mütevellit araştırmalarda bir kısırlık, kalite düşüklüğü yaşandığı kanaatindeyim.

Yurt dışındaki çalışmalar için de belki benzer şeyler söylemek mümkün, ama bazen kayan bir yıldız gibi semamızda yıldızlar da görüyoruz. Yüzyılımızda yapılan çalışmalar içerisinde mesela bir Abdullah Dıraz'ın çalışmasını saygı ve minnetle anmak lazım. Yani bir Kur'ani Ahlak eseri ve daha doğrusu doktora tezi. Yine Aişe Abdurrahman'ın o muhteşem çalışmalarını burada anmalıyım! et-Tefsiru'l-Beyani'si küçücük iki ciltten oluşmasına rağmen dev eserlerdir diyebilirim. Ve yine el-İ'cazu'l-Beyani li'l-Kur'an ve Mesailu İbni'l-Ezrak adlı eseri Aişe Abdurrahman'ın, özgün çalışmalardan biridir. Ağzına kadar yepyeni araştırma ve bulgularla doludur. Bunun dışında Suudi Arabistan'da bazı çalışmalar var, fakat bu çalışmalarda bir tutukluk görüyorum. Sanki genç yeteneklere çalışmayı sipariş eden hocaların şuraya dokunmayın, buraya dokunmayın gibi bir takım dokunulmaz alanlar koydukları izlenimi uyanıyor. Mesela Külliyatu'l-Elfaz gerçekten çaplı bir çalışma. İki ciltlik çalışmadır. Berik b. Said el-Karni Riyad'da iki ciltlik doktora tezi olarak hazırladı. Tefsir ilminde şimdiye kadar *kavaid* ve *davabit* cinsinden ne varsa, bu kuraldır, bu kaidedir diye bunun sorgulamasını yapmış, karşılaştırmalı örneklerle, tahkik yoluyla ve istikra yöntemiyle. Mesela şu yaygın bir kanaattir. Zerkeşi de bu kanaate katılır. Kur'an'da nerde *er-Rîh* gelirse olumsuzdur, *er-Riyah* gelirse olumludur. Bu kural gibi algılanmış olmasına rağmen ekseriyet bile değil sadece galibiyet ifade eden bir tesbittir. İstisnası boldur. Külliyatu'l-Elfaz'da buna benzer tüm

külli kaidelerin hesabı verilmeye çalışılmış. Yine Riyad Üniversitesi'nde yapılmış 19. yüzyıl tefsir akımlarını ele alan üç cilt çalışma vardır mesela. O çalışmada ben bir şey bulamadım. Bu tip çalışmalar sağda solda oluyor. İran'da mesela Ebu Müslim el-İsfehani'nin tefsiri üzerine birden fazla doktora çalışması yapıldı. Bir tanesi zikredilmeye değer güzel bir çalışma, ama yine de ben yeterli görmüyorum. Tabii, Fazlurrahman'ın çalışmalarını ayrıca zikretmek lazım. Belki hepsi değilse de Nasr Hamid Ebuzeyd'in özellikle Mefhumu'n-Nass'ı zikretmek lazım. Gerçekten Ulumu'l-Kur'an alanında temel bir eleştiri getirmiş bir eserdir. Yemen'de yapılmış birkaç çalışma elime geçti. Buna benzer daha başka çalışmalar var. Türkiye'de çıkmış çalışmalar da var. Prof. Mehmet Okuyan'ın ahiret hakkındaki çalışması, Kur'an'dan yola çıkarak yapılmış özgün çalışmalara güzel bir örnek. Sözün özü, her şeye rağmen Kur'an'ın mucizeliği devam ediyor, Kur'an manalar sunmaya, ilgi odağı olmaya devam ediyor. İnşaallah kıyamete kadar da böyle devam edecek.

Hocam ilk sayımızda Aişe Abdurrahman ile ilgili dergimizde bir makale yayınlamıştık. Bunun gibi kayda değer çalışmaları dergimizde "Tefsir" ve "Müfessir" bölümlerimizde yayımlamayı istiyoruz. Ancak bu ilmi ve akademik çalışmalar bir yana Kur'an Müslüman toplumların gündelik hayatına ne kadar müdahil olabiliyor? Sizin tespitleriniz, gözlemleriniz neler?

Kur'an Müslüman toplumların gündelik hayatına ne kadar müdahil oluyorsa o toplumlar o kadar Müslüman'dır. Yumurtasız omlet ne kadar mümkünse, Kur'an'sız Müslümanlık da o kadar mümkündür. Böyle bir iddia varsa eğer bu iddianın altı boş olmalı. Günümüzde Müslümanların yaşadığı problemin temelinde Kur'an'dan uzaklaşmayı, Kur'an'sız bir Müslümanlık modelinin yaygınlaşmış olmasını görüyorum. Bunu görmem boşuna değil. Çünkü 1400 yıllık ümmet tarihimizde vahiy ilk muhataplarının akıllarını karanlıklardan aydınlığa çıkardı. Bir başka ifadeyle, eşkıyadan evliya çıkardı. İlk muhataplarını deve çobanı olarak aldı, cihangire, müçtehide, mücahide çevirdi. Bu bir vaka, bu inkâr edilemez tarihi bir gerçek. Bunu kim yaptı? Bunu Kur'an yaptı. Çünkü Rasullullah'ı inşa eden de Kur'an'dı. Eğer biz bunu Rasul yaptı diyeceksek o zaman Rasul ne ile inşa oldu, dememiz lazım. Bu sorunun cevabı da aynı kapıya çıkar: Kur'an. Bunu Kur'an yaptı. Yani Kur'an'ı göz ardı ederek ilk neslin ortaya koyduğu o dâhiyane iman hamlesini hiç kimse izah edemez. İnsanlığın şahit olduğu en büyük iman hamlesini Kur'an'ı göz ardı ederek izah etmek mümkün değildir. O halde Kur'an tarihte bir kez yaptığı şeyi bugün niye yapmasın? Sosyolojik bir kuraldır bu, bir kez olan bir daha olabilir. Dolayısıyla, bu gücü niye tekerrür etmiyor, sualinin iki muhtemel cevabı var. Ya Kur'an'dan kaynaklanıyor, ya ümmetten kaynaklanıyor. Kur'an değişmediğine göre o şık iptal oldu. Geriye kaldı, ümmet. Yani bizden kaynaklanıyor. Demek ki bizim Kur'an'a bakışımız değişti. Yani bu değişikliği de fakir, Kur'an'ı nesneleştirme adı altında tahlil ediyor. Kur'an'ı nesneleştirdik! Kur'an özneydi. Kur'an'ın öznemiz olduğu çağlarda biz de tarihin öznesiydik. Tarihin yatağını biz belirliyorduk. Tarih nerden akacak, biz tespit ediyorduk, yatak açıyorduk, çığır açıyorduk, şir'a açıyorduk. Ve Kur'an bizi inşa ediyordu Biz hayatı inşa ediyorduk. Kur'an bizim ustamızdı biz de insanlığın ustasıydık. İnsanlık bizim arka-

KUR'AN'IN ÖZNEMİZ OLDUĞU ÇAĞLARDA BİZ DE TARİHİN ÖZNESİYDİK. TARİHİN YATAĞINI BİZ BELİRLİYORDUK. TARİH NERDEN AKACAK, BİZ TESPİT EDİYORDUK. KUR'AN BİZİ İNŞA EDİYORDU, BİZ HAYATI İNŞA EDİYORDUK. KUR'AN BİZİM USTAMIZDI, BİZ DE İNSANLIĞIN USTASIYDIK.

mızdan geliyordu. Biz çiziyorduk onun akacağı yatağı. Ama ne zaman ki Kur'an nesneleşti, biz de tarihin nesnesi olduk. Yani Kur'an bizim elimizde nesneleşince biz de tarihin elinde nesneleştik. Tabiri caizse Kur'an'ı nesneleştirmenin cezasını tarihin nesnesi olmakla ödedik. Önceleri tarihin çığırını biz açıyorduk, nesneleşince tarihin yatağında akan çer-çöpe döndük.

Kur'an-ı Kerim'in şahsiyeti ve toplumu inşasında karşılaşılan en önemli sorunlar nelerdir?

Kur'an'ı Kerim'in şahsiyeti ve toplumu inşasında karşılaşılan en önemli problem aslında Kur'an'ı tasavvur biçimimiz. Kur'an tasavvurumuz, vahiy tasavvurumuz, vahye nasıl yaklaştığımız, nasıl baktığımız. Biraz önce nesneleşme dediğim şey de o işte. Kur'an şahsiyeti ve toplumu inşa ederken siz Kur'an'ın eline kendinizi ne kadar, nereye kadar teslim ediyorsunuz? Ve Kur'an inşa edermiş gibi yaparken aslında siz Kur'an'ı mı inşa ediyorsunuz? Kur'an'lar mı inşa ediyorsunuz? Yani kitaba mı uyuyorsunuz, kitabına mı uyduruyorsunuz, problem burada. Onun için şahsiyeti ve toplumu inşa ederken öncelikle ferdin Kur'an'a yaklaşmada bir vahiy tasavvuru olması lazım. Bu vahiy tasavvuru da Kur'an tarafından inşa edilmiş olması lazım. Vahiy ilahi bir inşa projesidir. Eğer böyle yaklaşmazsanız siz vahyi ölü kitaplar mezarlığına göndermiş olursunuz. Eğer siz vahye böyle yaklaşmazsanız inşa edici, hayat veren, -Kitab'ın kendisi böyle diyor: *lima yuhyikum* Allah ile Rasulü'nün diriltici davetine icabet edin diyor, oradaki *lima yuhyikum* nedir? Bu vahiydir.

> NE ZAMAN Kİ KUR'AN'I NESNELEŞTİRDİK, BİZ DE TARİHİN NESNESİ OLDUK. KUR'AN'I NESNELEŞTİRMENİN CEZASINI TARİHİN NESNESİ OLMAKLA ÖDEDİK. ÖNCELERİ TARİHİN ÇIĞIRINI BİZ AÇIYORKEN TARİHİN YATAĞINDA AKAN ÇERÇÖPE DÖNDÜK.

Demek ki, vahiy diriltirmiş. O halde, vahye ölü metin muamelesi yapan vahyi bizzat öldüren demektir. Vahye karşı cinayet işlemektir bu. İşte bizim temel sorunlarımızdan biri budur. İkincisi, Kur'an'ın şahsiyeti ve toplumu inşasında ikinci yaşadığımız problem bizim özellikle içinde yaşadığımız toplumların maalesef tarihsel süreç içerisinde geleneğin ağır baskısına maruz kalmış olması ve Kur'an'ın her an yenileyen her an tazeleyen her dem canlandıran o hayatına talip olmamış olması. Bu da İbn Haldun'un tıpkı siteyi, medineyi tarif ederken medeniliğin yani umranın giderek bir toplumu tefessühe sürüklediğini, yani umranın aynı zamanda bir toplumun ölümünü de kendi içinde getirdiğini söylemesine benziyor. Bu bir kısır döngü müdür, bir paradoks mudur, bir kader midir? Ne diyeceğimiz, nerden baktığımıza bağlı; ama ilginç olan da şu ki, Kur'an'la yola çıkıyorsunuz, Kur'an'la inşa oluyorsunuz, Kur'an'la büyüyorsunuz, Kur'an'la medeniyet kuruyorsunuz, Kur'an'la disiplinler geliştiriyorsunuz, Kur'an'la devlet oluyorsunuz, Kur'an'la fütuhat yapıyorsunuz fakat bütün bunları elde ettiğiniz Kur'an'ı bütün bunları elde ettikten sonra ihmal ediyorsunuz, arkaya atıyorsunuz. En basit ifadesiyle bu vefaya sığmaz.

Hocam, bu süreç "ve men nu'ammirhu nunekkishu fi'l-halk" âyeti bağlamında daha iyi anlaşılabilir mi?

Kemaluhu zevaluhu, bir şeyin kemali o şeyin zevalidir. Yani tekrar şu anda vahye dönüş, kutsal kitaba dönüş yüzyılına girdik. 18. yüzyıl sömürgecilik yüzyılıydı, 19. yüzyıl küresel işgallerin yüzyılıydı, 20. yüzyıl ideolojik savaşlar yüzyılıydı, 21. yüzyıl vahye dönüş, kutsal kitaba dönüş, ahlaka dönüş, dine dönüş yüzyılı olacaktır inşaallah. Yani değerlere dönüş. İdeolojilerin insanlığa söyleyeceği yeni bir şey yok. İdeolojiler dinin yerine göz diktiler, dinin kesip attığı tırnak kadar bile olamadılar. Eğer kutsal kitaba dönüş söz konusuysa Kur'an rakipsizdir. Kur'an'ın rakibi yoktur. Dindarların "yobazlığından" şikâyet ettiler, kendileri öyle bir seküler yobazlıklar icad ettiler ki, kadim yobazlık onun yanında çok masum kaldı. Ve Müslümanlar şuna sevinsinler ki, indiği günkü kadar ter u taze bulunan bir vahye sahipler. Yani değerlerini ürettikler kaynak el değmemiş bir biçimde kendilerine kadar 1400 yılın tortusunu aşarak önlerine gelmiş bulunuyor. Ben bundan daha büyük bir şans, bundan daha büyük bir değer bilmiyorum.

Gerek batıda ve gerekse doğuda yaşayan "modern" insanı Kur'an-ı Kerim'le buluştururken hangi mesajlar özellikle vurgulanmalı ve nasıl bir üslupla aktarılmalı?

Kur'an, üslup açısından hayat kadar sade, hayat kadar karmaşık, hayat kadar zengin, hayat kadar farklı. Onun için Kur'an'da karşılığını bulamadığınız bir hayati durum yoktur mesela. 24 peygamberin hayatı anlatılır. Aslında bu 24 farklı hayat durumuna tekabül eder. Hatta bu 24 farklı tipolojiye, 24 farklı psikolojiye, 24 farklı duruşa tekabül eder. Onun için Kur'an'ı modern insana sunarken bir eksiklik duyacağımızı sanmıyorum. Mutlaka modern insana sunmamız için gerekli olan araçları da Kur'an bize sunar. Burada asıl mesele şudur: Kur'an'ı sunarken hangi özellikleri vurgulanmalı ve nasıl bir üslupla aktarılmalıdır? Bir kere hakikaten şu bir gerçek ki, bizler zamanımızın çocuklarıyız. Ve kendi şimdi ve burada-

mızdan yola çıkarak bir şeyler yapacağız. Kur'an'sa, 1400 yıl evvel 23 yılda tamamlanmış bir metin. Böyle bir metni, 1400 yıl sonra daha farklı bir topluma, farklı bir zaman, zemin ve algı biçimine, yani farklı bir dünyanın insanlarına aktarırken karşılaşacağımız en önemli sorun, "din dili" sorunudur. Kur'an şairi Akif'ten ödünç alarak ifade edersek; asrın idrakine söyletme sorunudur. Kur'an'ın hakikatleri değişmez değerlerdir. Fakat unutmayalım Kur'an ilahi bir vahiydir ve insanlık tarihi boyunca birçok vahiy gelmiştir. Eğer "değişmez değerlerin dildeki tezahürü de tektir" iddiasında bulunacaksak, o zaman vahyin de insanlığa bir kez gelmiş olması lazımdı.

Vahiy insana bir kez değil birçok kez gelmişse –ki, bu hakikattir- o zaman değişmez değerlerin ebedi hakikatlerin dildeki tezahürü tek bir biçimde olmaz, farklı farklı tezahürler biçiminde olur. Farklı asırların birbirinden farklı idrakine vahyi taşımak için, o asrın "din dilini" oluşturmak İslam ümmetine, o ümmetin ulemasına düşmektedir. Değil mi ki, hakikat tek olsa da farklı farklı asırların farklı farklı idrakleri vardır. Ezeli ve biricik hakikatin öbür adı olan ve insanlığın değişmez değerlerini ifade eden İslam vahyinin değişmez hakikatleri, farklı farklı asırların farklı farklı idraklerine farklı dillerde iletilmesinin sebebi de budur. Bugün yaşadığımız problem o dili bulma problemidir. O dili bulamadığımız sürece Kur'an'a yarar yerine zarar bile verebiliriz. Kur'an mesajını iletme adı altında Kur'an mesajına haksızlık edebiliriz. Hatta Kur'an'ın şikâyetçi oldukları arasına girebiliriz. Yani vahyin sahibi olan Rabbimizden "ben bu kadar güzel bir mesaj yolladım, fakat sen bu kadar berbat bir biçimde aktardın!" azarına müstahak olabiliriz. İçinde dünyanın en büyük elması olan bir paket düşünün ama sardığınız paket dünyanın en berbat paketi olmuş olsun. Yani bana layık mı, dese Kur'an haklıdır bu manada. Dolayısıyla bizim asrın idrakine söyletme konusunda hangi dili yakalayacağız sorusuna cevap verme problemiz var. Bugün yaşadığımız problem bu.

BÖYLE BİR METNİ 1400 YIL SONRA DAHA FARKLI BİR TOPLUMA, FARKLI BİR ZAMAN, ZEMİN VE ALGI BİÇİMİNE, YANİ FARKLI BİR DÜNYANIN İNSANLARINA AKTARIRKEN KARŞILAŞACAĞIMIZ EN ÖNEMLİ SORUN, "DİN DİLİ" SORUNUDUR.

Kur'an'ı Kur'an'a yaraşır bir biçimde iletmek lazım. Allah'ın kelamına yaraşır bir din dilini nasıl bulacağız, bu dili nasıl oluşturacağız ve tabi ki muhataplara nasıl taşıyacağız? Bu suallere cevap vermek için sadece Kur'an'ı bilmek yetmez; aynı zamanda bu mesajı taşıyacağımız muhatapların hayatlarını, şimdi ve buradalarını, içinde bulundukları ızdırapları, yaşadıkları çağın problemlerini, paradigmalarını, zaaflarını, üstün ve zayıf yönlerini bilmek de şart. Sadece Kur'an'ı bilmek doğru bir din dili oluşturmaya yetmiyor. Aynı zamanda çağınızı da bileceksiniz. İlahi kelamın kendi şimdi ve buradasında ürettiği insanlığın değişmez değerlerine ilişkin zamanlar ve zeminler üstü ebedi hakikati siz bu çağda o idrakle yeniden üreteceksiniz. Taşımak budur, aslında çeviri de budur, meal de budur.

Hayat Kitabı Kur'an: Gerekçeli Meal-Tefsir isimli eseriniz 29 Haziran 2008 tarihinde Hitamuhu Misk programında okuyucusuyla buluştu. Gerekçeli meal ne demektir? Türünün ilk örneği sayabileceğimiz yönleri neler? Örnekleri var mı? Özellikle son yüzyılda telif edilmiş meal-tefsirlerle mukayesesi yapılabilir mi?

Gerekçeli meal, adı üstünde, verdiği manalara, yaptığı tercihlere gerekçelerini de sunan, sebeplerini de sunan, okurunu adam yerine koyan okuruna saygı duyan ve okurunun "Neden bu meal, neden şu değil de bu mana?" diye soru sorabileceğini hesaba katıp cevap veren mealdir. Kaynak metin iştikak, lafız, ibare, mana, maksat, sarf, nahiv, belagat zamirlerin mercileri, kıraat farklılıkları, cümlenin bizatihi bize sunduğu birden fazla imkân, metni müteşabih oluşundan dolayı bize sunduğu birden fazla mana vb. gibi sebeplerden dolayı önümüze birden çok mana sunabilir. Meale sadece bir tanesini çıkarmaya mecburuz. Çünkü okuru birden fazla meal ve mana ile karşı karşıya bırakmak üç yol ağzına dört yol ağzına bırakıp da ben sana yolu gösterdim iddiasında bulunma gibidir. Böyle yapıyorsanız, bu yollardan hangisinin doğru yol olduğuna ilişkin belge ve bilgileri vermeniz gerekir. Veya kendi tercihinizi yapıp gerekçelerinizi sıralamanız gerekir.

Metin bizim önümüze birkaç mana birden sunuyor. Bunun birçok gerekçesi var: Mesela, cümlenin yapısından kaynaklanır, fail de mef'ul de okuyabilirsiniz. İki ayrı mana var, hangisini alacağız? Şimdi, Bakara 37 için ne diyeceğiz *fe-telekka ademu* (Adem Rabbi'nden aldı) mı, *fe-telekka ademe* (Adem'e Rabbinden ulaştı) mı? Bakara 102'deki *mâ*'lar ilgi zamiri ise "Harut ve Marut'a bir şeyler indirildiği", olumsuz ise "hiçbir şey indirilmediği" manasına gelir. *Salat*'ın 18 manası, *fitne*'nin bir o kadar manası var. Her *salat* gördüğümüz yerin karşısına 'namaz'ı koyarsak bu ciddiyetle bağdaşır mı? Değilse, tercih ettiğimiz farklı mananın hesabını vermeyecek miyiz? Şimdi iki ayrı mana var biz ne yapacağız? Bu mana belki çok fazla akidemize amelimize ilişkin değil. Ama bir başka yerde onlara

> “21. YÜZYIL VAHYE, KUTSAL KİTABA, AHLÂKA, DEĞERLERE, KISACA DİNE DÖNÜŞ YÜZYILI OLACAKTIR İNŞAALLAH. EĞER KUTSAL KİTABA DÖNÜŞ SÖZ KONUSUYSA, KUR’AN RAKİPSİZDİR.”

ilişkin, hatta temel algımıza yönelik. Mesela *yehdi men yeşa* ve *yudıllu men yeşa* ibareleri temel din algımıza yönelik. Yani ilahi meşîet algımıza yönelik, hatta kader anlayışımızı tespit eden bir durumu var. *Yeşa*’ fiili iki özneyi birden görüyor. Hangisini tercih edeceğiz? ‘Dilediğini saptırır’ mı diyeceğiz, ‘Dileyeni saptırır’ mı diyeceğiz, yoksa ‘Dileyeni saptırmayı diler’ mi diyeceğiz? Klasik meallendirmede olduğu gibi ‘Allah dilediğini hidayete erdirir dilediğini saptırır’, dersek, bu takdirde vahyin inşa etmek istediği aklın çok uzağına düşmüş olmamız bir yana, ayrıca bir de metnin önümüze sunduğu mananın bir kısmını ketmetmiş olmanın vebalini üstlenmiş olmaz mıyız?

Mesela kıraat, bazen *kul* (de ki), bazen *kale* (dedi ki), ikisi de eşit sıhhattedir. *Kul* emirdir, *kale* mazi fiildir. Şimdi birini tercih edersen öbürünü tercih etmemenin sebebi nedir? Mesela Hz. Yusuf’a mı aittir *Vema uberri’u nefsi*... ‘ben kendimi temize çıkarmam, çünkü insan benliği kötülüğü emreder’ âyet-i kerimesi Yusuf Sûresi’nde Züleyha’ya mı aittir, Yusuf’a mı aittir? Şimdi Züleyha’ya aittir dersek bu bir yaklaşım. Haydi meali çıkardık, pasajı öyle tespit ettik, fakat Yusuf’a ait olma ihtimalini dışlama yetkimiz var mı? Okurdan bunu saklama yetkimiz var mı? Ya bu ihtimalden yola çıkarak çok daha harikulade yorumlar üretecek cins kafalı bir meal okurumuz varsa, bizim bunun hakkını ketmetmeye ne hakkımız var? Dolayısıyla Meal’in gerekçeli olması aslında bir zorunluluktur. Tercümenin karakteri icabı. Çünkü hiçbir tercüme metnin yerini tutmaz.

Tercüme nedir? Kaynak dildeki manayı yolda yol kazasına uğratmadan mümkün olduğunca aslına sadık kalarak hedef dile taşıma işlemidir. Öyle değil mi? Şimdi böylesine çetrefilli, böylesine zor, hele hele kaynak dil bir vahiyse, Kur’an gibi mucize-i baki olan, belagatiyle dudak uçuklatan ve gerçekten de eliptik metin olma özelliğiyle dünyanın en veciz, en icazı yoğun olan muciz-i beyan bir metin ise, sözü olağanüstü iktisatlı kullanan bir metin ise nasıl çevireceksiniz?

Çevirirken önünüze gelen zorlukları nasıl aşacaksınız? Dolayısıyla biraz önce saydığım ibareden kaynaklanan alternatif manalar var. Harekeden kaynaklanan alternatif manalar var. Cümlenin yapısından, binasından kaynaklanan alternatif manalar var. Kelimenin kendisinden kaynaklanan, -müşterek kelime olur- ondan kaynaklanan alternatif manalar var. Edatın veya zamirin merciinden kaynaklanan alternatif manalar var. *‘ala hubbihi* mala da gider Allah’a da gider. ‘Allah’ı sevdiği için vermek’ ya da ‘malı sevmesine rağmen vermek.’ Şimdi *‘ala* zamirini nereye raci kabul edeceğiz? Dolayısıyla bu gibi daha yüzlerce örnek var. Bunların önümüze çıkardığı alternatif manaları ne yapacağız? Eğer bu manaları yok sayarsak biz aslında metnin asli bir unsurunu yok saymış oluruz. Eğer yok saymazsak

ne yapacağız? İşte bir tercih yapacağız. Tercihi yaptık diyelim, peki okur döner bize sorarsa niye bu tercihi yaptınız? Niye şunu yapmadınız da bunu yaptınız, bu zamir niye buraya gitti de buraya gitmedi, buraya da gider. Dolayısıyla iki yere de giden bir zamiri siz niye tek yere gidermiş gösterdiniz? Deliliniz nedir? İşte gerekçemiz orda. Veyahut da bu meful de okunur fail de, siz niye fail okudunuz da meful okumadınız? Meful de okunabiliyordu, derse niye fail okuduğuma dair gerekçe orda. Efendim bunun gizli öznesi şudur, bu değildir derse. Cin Sûresi'nde bakıyorsunuz bazı cümlelerin kaili Allah mı, cin mi? Orda *enne* mi, *inne* mi okuyacağınıza bağlı olarak değişir âyetlerin başındaki edat.

Peki ben dedim ki, yok *inne* okuyacağız *enne* değil. Niye diye sorma hakkı değil mi? Okuru adam yerine koymak budur? Saygı duymak budur. Dolayısıyla işte gerekçeli meal bu yüzden lazım. Bu yüzden gerekçesini yazdım. Yani benim tercihim şudur, gerekçem budur, altta nottadır. Niye tercih etmediğimin gerekçesini hatta o manayı da yazdım, alternatif manayı da yazdım hatta dört alternatif varsa dördünü de arka arkaya dizdim. Çünkü biz bu alternatiflerden bir tanesini alıp da öbürlerini yok etme hakkını, göstermeme hakkını nasıl kendimizde görebiliriz? Öyle değil mi? Bu hak bize ait değil ki. O metnin bir parçası, önümüze o manayı sermiş. Mesela Bakara Sûresi'nin ilk âyetinden verelim örneği. *Ellezine yu'minune bilğayb*... 'O hidayete erenler ki, idraki aşan hakikatlere bütünüyle iman ederler.' Veya 'onlar Allah'a başkalarının yanında olduğu gibi yalnız başlarına kaldıklarında da iman ederler' manasına da gelir. Çünkü b*ilğayb*'taki *ğayb* orda bulunmamak manasına da gelir. Gaybın böyle bir manası da var. Dolayısıyla onu zayi etme hakkımız yok. Rahman Rahim olan Allah adına. Besmeleyi çevirelim. *Bismillahirrahmanirrahim*'i Allah adına diye çevirdim ben. Fakat Allah adıyla mı, Allah adına mı? Birini tercih edebilirsiniz, ama öbürünü yok sayamazsınız. İşte Gerekçeli Meal olması bunun için zorunlu.

Türünün ilk örneği sayabileceğimiz hususiyetleri 1) özellikle gerekçeli olması, 2) Kur'an'ı müfesser bir hitap olarak değil, müfessir bir hitap olarak gören bir zihniyetle hazırlanmış olması. Bu nedir? Genelde Kur'an'a yaklaşım, Kur'an tefsirin nesnesi olduğu şeklindedir. Dolayısıyla bu âyeti ben nasıl tefsir ederim veya nasıl çeviririm? Bu ayeti nasıl yorumlarım diye bakar, ama biz ilk soruyu şöyle sorduk: 'Bu âyet hangi hakikati tefsir ediyor?' işte Kur'an'ın müfessir olması budur. Yani bu çalışmamızı emsallerinden ayıran yönlerden biri budur. Yine çalışmamızı emsallerinden ayıran yönlerden biri -belki şu an itibarıyla benzersiz kılan boyutu- metnin kendisindeki o iç sesi, o harmoniyi, o şiirselliği hedef dile taşıma çabasıyla yapılmış olmasıdır. Yani 'metnin belagatini, iç sesini, secisini ve kafiyesini tabiri caizse metindeki o olağanüstü şiirselliği' hedef dile taşıma kaygısıyla yapılmış bir mealdir.

Yine mealimizi emsallerinden ayıran önemli bir özellik daha, eşdeğerliliğe dikkat edilmiş olması. Eşdeğerlilik mealde çeviride ne demek? Kaynak dilde kelimenin kullanım sıklığı neyse hedef dilde de kelimenin kullanım sıklığı benzer bir biçimde taşımak. Bu manada Kur'an'daki nadir karşı kelimelere çeviride hedef dilde nadir karşılıklar kuralını baştan sona uygulamaya çalıştım. Mesela *mu'avvikiîn* kelimesine 'caydıranlar' dedik. Bu kelimeyi ikinci bir yerde bulamazsınız, çünkü Kur'an'da da tektir. Yine Ahzab Sûresi 18. âyetinde *nahb* kelimesini 'and' olarak çevirdik. Bu kelimeyi de orda nadir olarak bulursunuz. *'Utullin* kelimesini 'kaba' diye çevirdik, çevirimizde bir başka yerde bunu bulamazsınız. Yine *zenim* kelimesini 'fırıldak' diye çevirdik, Kur'an'da bir tek yerde gelir *zenim*. Bizim çevirimizde de hedef dildeki karşılığımızda da bir tek defa gelir *zenim*. Yine tek gelen *deyyar* kelimesini 'mostralık' diye çevirdik. Mesela *mutaffifin* tek yerde geçer, 'yolsuzluk yapanlar' diye çevirdik, çevirisi de kaynak dildeki de tektir. Mesela *kedh* kelimesini 'yeldirmek' diye çevirdik. Kur'an'da da tektir, çeviride de tektir. *Ri'ya* kelimesini 'görkem' diye çevirdik, Meryem Sûresi 74. âyetinde. Bir başka yerde daha yoktur. Kur'an'da da çeviride de tektir. Mesela *hananen*'i 'sevecenlik' diye çevirdik. *Sena*yı 'parıltı' olarak çevirdik. *Rîşen*'i 'zarafet' diye çevirdik, *emşac*ı 'katmerli bir karışım' diye çevirdik. *Samidun*u 'kafa tutuyorsunuz' diye çevirdik. *Lazib*i 'konsantre' diye çevirdik. *Şevben*i 'kokteyl' diye çevirdik. *Ramzen*i 'sembolik' diye çevirdik. *Ubsile/tubsile* kelimelerini 'ipotek edilecek' diye çevirdik. *Erkesehum* kelimesini 'terslemek' diye çevirdik Nisa suresi 88. âyette. Bakara Sûresi'nin 264. âyetinde *salden* kelimesini 'cascavlak' diye çevirdik. Gerçekten de bir kez gelir ve karşılığı da bir kezdir. Yani eşdeğerlilik gözetilmiştir mealimizde.

Yine mevcut meallerde gözetilmeyen Arap dilindeki deyimler meselesi. Bu çok temel bir meseledir.

> KUR'AN BİR VAHİYDİR VE TARİH BOYUNCA BİRÇOK VAHİY GELMİŞTİR. EĞER DEĞİŞMEZ DEĞERLERİN DİLDEKİ TEZAHÜRÜ DE TEK İDDİASINDA BULUNMUŞ OLURSAK, O ZAMAN VAHYİN DE İNSANLIĞA BİR KEZ GELMİŞ OLMASI LAZIM GELİR.

Biz deyimler meselesinde deyimleri çevirmek gibi bir garabete düşmedik. Çünkü deyimler çevrilemez. Nasıl çevireceksiniz? Mesela *saniye 'itfihi*, bunu nasıl çevireceksiniz, bunu çeviremezsiniz ki. Buna 'gerdan kırmak' dedik. Türkçede bunun tam karşılığı nedir, diye düşündük. *Sukitu fi eydihim*, 'ellerindeki düşürüldü' denmez. Nedir? 'Elleri kolları dökülünce' dedik. Bizdeki karşılığı budur. *Raybe'l-menun*'u 'feleğin sillesini yemek' diye çevirdik. Eğer deyimleri parçalarsanız hiçbir mana çıkmaz. Yani deyimlerin manaları bütündedir. Parçaladığınızda alakasız bir mana elde edebilirsiniz. Dolayısıyla Arapçadaki deyimsel ibareleri ve deyimleri, tabirleri Türkçedeki tam karşılığı nedir diye düşündük.

Hocam, "Vusulsüzlük usulsüzlüktendir" derler. Bu mealin en önemli hususiyetlerinden biri usullü olması. Gerçi mukaddimede usulü anlatıyorsunuz; fakat meal-i şerifin istinat ettiği usulü umdeler halinde şifahen de özetleyebilir misiniz?

Hay hay. Biz usulde hangi çizgiye, hangi dil mezhebine müntesip olduğumuzu baştan ilan ettik ki, bizi eleştirecek olan, yargılayacak olan bu usul çerçevesinde eleştirsin, yargılasın. Mesela biz özellikle anlamda ve belagatte dilin estetiği açısından Sibeveyh'in yolunu izledik. Ferra, Zeccac, Ebu Ali Farisi, İbn-i Cinni, İbn-i Faris, Ebu Hilal el-Askeri, Abdulkahir Cürcani, Rağıb el-İsfahani ve Zemahşeri çizgisini izledik. Bunun karşısında bir çizgi de vardı. O çizgide Ebu Ebu Ubeyde Mamer b. el-Müsenna, Rummani, dilci İbn Hişam, Sekkaki, Kazvini çizgisi vardır. Biz bu çizgiyi izlemedik. Ne bunlar arasındaki fark? Birinci çizgi dile, doğal süreç içerisinde mutabakat yoluyla gelişen canlı bir organizma olarak bakar, dil semaidir der. Basra ekolü ise dili mühendisliğe açık bir şekilde algılar, dil kıyasidir der. Biz kıyasidir diyenlerin değil semaidir diyenlerin yanında olduk. Dolayısıyla ikinci takip ettiğimiz kural, usulde eş anlamlı kelimenin varlığını kabul etmedik. el-Furûk sahibi Ebu Hilal el-Askeri tarafında olduk, el-Elfazu'l-Müteradife sahibi Rummani tarafında olmadık. Tüm harfi cerhleri tüm edatları birbirinin yerine kullanılır diyen dilci İbn Hişam'ın yanında değil, hiçbir kelime diğer kelimenin manasının aynısı değildir diyen Askeri'nin yanında olduk. Bunu da ilan ettik. Yine kelimelerin asli manaları luğavi midir, şer'i manalar mıdır ihtilafında -ki birincisini Ebu Hanife ikincisini İmam Şafi temsil eder biliyorsunuz. Ve bu düzlemde bir sürü fıkhı ihtilaf çıkmıştır ortaya- biz kelimelerin asli manaları luğavi manalarıdır şer'i manaları değil, dedik ve mealimizdeki takip ettiğimiz yöntem de bu oldu. Onun için salat kelimesini her gördüğümüz yerde namaz diye çevirmedik. *Salat* kelimesinin gerçek manada çok anlamlı bir kelime olduğuna vurgu yaptık ve mealimizde en çok dipnotlardan biri de salat hakkındadır. Ve mesela *cinn* gördüğümüz yerde 'cin' diye geçip gitmedik. *Cin* de gerçek manada çok anlamlı bir kelimedir. *Fitne* gördüğümüzde 'fitne' deyip geçmedik. *Fitne* de gerçek bir çok anlamlı kelimedir. *Salat*ın 18 ayrı manaya geldiğini nerde hangi manada hangi makamda kullanıldığını uzun notlarla tespit etmeye çalıştık. Eğer orda bir problem varsa metin içinde namaz yerine 'salat' demeyi tercih ederek dipnotta açıkladık. Yani bunlar emek isteyen şeylerdir.

Yine bundan dolayı mesela *half* ile *kaseme* aynı manayı vermiştir, böyle bir ayrım birçok mealcimizde, müfessirimizde söz konusu bile olmamıştır. *Half* ve *kasem* ikisi de yemindir, demedik. İkisi arasındaki farkı vurguladık. Ve ikisini de Türkçe'ye farklı ifadelerle verdik. *Elfeyna* ile *vecedna* arasında fark var. *Vecedna* onlarca kullanılıyor, *vecedna* demek isteseydi *vecedna* derdi. Ama *elfeyna* ile *vecedna* arasında fark var. Çünkü "ihtilafu'l-esma' tedüllü 'ala ihtilafi'l-ma'na", bu bir kuraldır. *Mukit* ile *hasib* esmasını birçok müfessir ve birçok mealci aynı manada görmüştür. Olur mu? *Mukit hasib* olsaydı *mukit* olmazdı. *Hasib* de *mukit* olurdu. İki ayrı kelime varsa iki ayrı mana vardır. *Hananen*i *rahmeten* ile açıklamışlardır. Biz buna katılmadık. *Hananen* de Arapçadır, *rahmeten* de Arapçadır. *Rahmeten* Kur'an'da kullanılmaktadır. *Rahmeten* demek isteseydi *rahmeten* derdi. İkisi arasında nüans vardır. *Seyyiat* ile *zünub* aynı değildir. İkisini de 'günah' diye çeviremeyiz. *Ecdas* ile *kubûr*. *Ecdas*ı 'kabirler' diye çeviren birçok meal var. Hayır, bunu aynı çeviremeyiz. *Suva'* ile *sikaye*. Bakınız küçük bir mesele nasıl büyük bir sonuç üretiyor. Aslında melikin Yusuf Sûresi'nde Hz. Yusuf'un kabı *suva'*dır. Melikin kaybolan kabı *sikaye*dir. Şimdi siz *suva'* ile *sikaye*yi aynı şey, su kabı diye çevirdiğinizde kaybolanla Hz. Yusuf'un yükler arasından çıkan kabının aynı kap olduğunu söylemiş oluyorsunuz meal okuyucunuza. Oysa ki, Kur'an'ın kendisinde bu ikisi ayrı. Ayrı isimlerle anılıyor. Ayrı ayrı isimlerle anılıyorsa ortada iki farklı olay var demektir. Yani kralın su kabı kaybolmuştur, ama Hz. Yusuf'un su kabı bilmediğimiz bir şekilde Bünyamin'in çuvalına girmiştir. Belki de Hz. Yusuf tarafından Bünyamin'e hediye edilmiştir. Hediye edildikten sonra da kralın su kabı, yani *sikaye*si aranırken Yusuf'un *suva'*ının yüklerin arasından çıkması karşısında zaten ilahi senaryoyu gören Hz. Yusuf sesini çıkarmamış olmalıdır. Buyurun. Nerden nereye vardık. Eş anlamlılığı kabul edecekseniz bu nüansları kabul etmemiş oluyorsunuz. O zaman da bu sonuçlara varmıyorsunuz gibi.

Yine mesela *şek, rayb, mirye*. Üçü de farkı kuşku türünü ifade eder. Biz, baştan sonuna karşılaştırın Kur'an'da *şek* gelen yerlerin hepsinde 'şüphe', *rayb* gelen yerlerin hepsinde 'kuşku' ve *mirye* gelenlerin hepsinde de 'tereddüt' karşılığını görürüsünüz. Yani biri hedef dili kaynak dile çevirmek istese bu üçünü aynı bulamaz. Yine *i'rad*, *tevelli*, *zerhu*. Bu üçünde de

caydırma ve vazgeçirme farklı vurgular taşır. Yine *ğadap, la'net, suht*, bu üçünü de aynı çevirmek ne kadar doğru olur. Üçü de ayrı manaları ifade eder. Dolayısıyla mealimizin farklılıklarından biri de budur. Yani yakın anlamlı kelimeleri eş anlamlı saymayarak anlamları arasındaki vurguyu, nüansı ortaya çıkarmayı ve meale yansıtmayı hedeflemiştir.

Meal-Tefsirin Kur'an talebelerini hedeflediğini söyleyebilir miyiz? Gerekçeli Meal-Tefsir'i okumak için okurun sahip olması gereken asgari donanım ne olmalıdır?

Bir kere şunu söyleyeyim. Meal tefsirimizi yok saysak bile, Kur'an'ı okumak için bile asgari bir donanıma ihtiyaç vardır, özellikle meali okumak için değil. Yani bu şu manaya gelmiyor. Kur'an'ı seçkinci bir grup anlar, başkası anlayamaz, Kur'an'ı ancak elitler, seçkinler anlar anlamına gelmiyor. Fakat özellikle bu meali okumak için elbette bir donanıma ihtiyaç var. Çünkü meal sıfırdan başlamıyor. Meal tabiri caizse bir konsantre metin içeriyor, süzme bir metin bu meal. Öncelikle tefsir ıstılahına aşina olmalı mealden azami oranda istifade edecek olan. Bu mealden istifadeyi arttırmak için bizim üslubumuzun bilinmesi lazım. Meal yazarının durduğu yer iyi bilinmeli. Mealden herkes mutlaka bir şey alır. Zaten her not herkes okusun diye yazılmamıştır. Her not herkese hitap etmez. Bazı notlar vardır ki, onun muhatabı toplumda sadece Arapçaya vakıf olanlardır. Onlar erbabıdır ve onlar okursa istifade ederler. Onun için mealdeki her not herkese hitap etmiyor. Ama mealin kendi içi herkese hitap ediyor. Meal bölümü yani metnin bizzat meali okuyan herkese hitap ediyor, herkesin anlayacağı sadelikte yazıldı. Metnin iç sesi ve şiiriyeti Türkçeye azami oranda taşınmaya çalışıldı. Seci ve kafiyeler çeviride de ortaya çıksın diye çok ter döküldü. Meal sürükleyici bir üslupla yazılmaya özen gösterildi.

Telif sürecinde en zorlandığınız, en çaresiz kaldığınız, kendinizi en coşkulu, en hüzünlü, en heyecanlı, en mutlu hissettiğiniz anlara bir iki örnek verebilir misiniz? Telif sürecinin "en"leri nelerdi?

O enleri hiç unutmam, unutamam. En hüzün verici yaşadığım olay bilgisayarımın 1998'de çökmesi oldu. Bilgisayarımın çökmesiyle mealimin bir kısmı da çöktü. O üç gün deli gibi gezdim tabir caizse. Ta ki, kaybolan metin üç ayet hariç kurtarılana kadar, en üzüntülü anımdı. En heyecanlı anımı 1999 depreminde yaşadım. Yüksekte oturuyor idik. Binamız sallanırken, anneleri çocuklarının isimlerini sayarken, ben eyvah mealim diyerek hemen ilk dizüstü bilgisayarıma koştuğumu hatırlıyorum. Taşındığımız yeni yerde meal bitene kadar yengeniz tabiri caizse mealimin muhafızı kesildi. Bazen çalışma odasının anahtarını alıp yastığının altına koyuyordu. Yine en unutulmaz anlardan biri, yanlış hatırlamıyorsam

KUR'AN'IN ANLAMI TÜKETİLEMEZ. KUR'AN BİR ANLAM OKYANUSUDUR Kİ, TÜKETİLEMEYEN BİR DEBİSİ VARDIR.

mesaim 18. saatine girmişti, en sonunda Yasemin ablanız geldi, "Çıldıracaksın, artık yeter!" deyip kollarımdan tutup kaldırdı. Yine Kur'an'dan –sanırım Al-i İmran Sûresi'ndeki- bir âyetin üç gün beni uğraştırdığını, üç gün rüyamda dahi gördüğümü, âyeti meallendirdiğimi, tefsir ettiğimi hatırlıyorum. Yani aklımın ağrıdığını hatırlıyorum. Yine bazı durumlarda manaya ulaşamadığımı hissettiğimde, mana çok yüksekte durduğunda, boyum kısa kaldığında gözyaşlarımı tutamadığımı hatırlıyorum. Allah'ım bununla sen neyi murat ediyorsun diye. Hiçbir mana beni tatmin etmeyip, Allah'ım muradın nedir diye başımı yumrukladığım olmuştur.

Sûre girişleri özgün ve Meal'in her satırı, her kelimesi gibi büyük bir emek, işçilik ve arkeoloji çalışması ürünü… Sûrelerin kimlik kartlarını ayrı bir kitap olarak neşretmeyi düşünmez misiniz?

Bu ilginç bir tevafuktur. Teşekkür ederim bu talep için. Bu talep başkalarından da geldi ve 3-4 gün evvel kendi içimde de bir karara vardım. Bir risale olarak sûrelerin kimlikleri inşallah neşredilecek.

Bu meal bir tefsirin ön çalışması mı? Yoksa sürmekte olan bir tefsirin özeti mi?

Her ikisi de. Bu meal Akabe Vakfı'nda 15 yıldır süren sözlü tefsirin özeti. Fakat aynı zamanda yazılmak-

ta olan, yazılması mukadder olan Tefsîru'l-Kur'an ve Te'vilu'l-Furkan isimli tefsirimizin de nüvesi, çekirdeği inşallah. Allah nasip ederse; bu meal sırasında kısmen yazılmıştı. Bakara Sûresi bitmişti. Diğerleri de vaktin elverdiği oranlarda yazılmıştı. Bundan sonra başa dönüp tefsirimizi tamamlamak için çabalayacağız. Birçok Kur'an talebesi bizim tefsir derslerimizin bant çözümlerinin kitaba geçeceğini sanıyor. Bu, mecbur kalınmadıkça başvurulmaması gereken bir yöntem. Hem kolaycılık olur, hem de sözlü dille yazılı dilin tabiatı farklıdır. Bizim yazılı tefsirimiz, sözlü –görüntülü ve sesli- tefsirimizin çözümleri olmayacaktır. Onlar kaldığı yerden yeniden ve yazı diliyle yazılacaktır. İlginç olan şu: Bu meal aslında sebeb-i nüzul sırasına göre hazırlanmıştı. Fakat ilk baskı çeşitli gerekçeler yüzünden Mushaf sırasına göre basıldı. Sebeb-i nüzul sırasına göre basımı inşaallah önümüzdeki aylarda olacak. Bu müjdeyi de vermiş olalım böylece.

"Fakat çocuğu doğurunca dedi ki: "Rabbim! Onu kız doğurdum –oysa Allah onun ne doğurduğunu ve erkeğin kız gibi olamayacağını çok iyi biliyordu-;..." (Âl-i İmran 3/36) Son bölümün de Cenab-ı Hakk'ın sözü olduğu tercihi yapıldığına göre, Meal-Tefsir'in usulü gereği kısaca gerekçesi izah edilmeli değil miydi? Erkeğin kız gibi olamayacağı sözü Hanne'ye ait olamaz mı?

Olabilir. O da bir ihtimaldir. Fakat bizim tercihimiz ötekisidir. Tercihimizin gerekçesini yazmamız gerekirdi. Demek ki yazmamışız. Bu da bizim kusurumuzdur. Noksanımızdır. Kul kusursuz olmaz. İnşaallah bu sorular sorulsun, bazıları bu meale katkıda bulunsun diye Allah'ım bize bazı şeyleri unutturdu, zuhul oldu, noksan olduğumuzu ve insan olduğumuzu gösterdi. Hepsi tamam olsaydı bu katkılar nasıl olacaktı? Dolayısıyla teşekkür ediyorum. İnşaallah müteakip baskılarda tekâmül ederek bu gibi noksanlıkları da tamamlarız.

İmam Şafii Hazretleri el-Ümm'ü hiçbir zaman bitirememiş. Siz meali bitirebildiniz mi? Tepkilerden memnun musunuz?

İmam Şafii (ra) yazıp bitirmiş aslında. O kusursuz hale getirememiş. Müzeni'ye -hem akrabası hem talebesi olurdu- oku evladım demiş. Okumuş, uştub keza, uktub keza, şurayı sil bunu yaz, burayı sil şunu yaz diye diye altını üstüne getirmişler. Yine okumuşlar uştub keza, uktub keza... Üçüncüsünde bir daha... Bu kez demiş ki: Bundan böyle Allah'ın kitabından başka hiçbir kitaba mükemmel demeyeceğim. Dolayısıyla onun bitirememesi bu. Hiç şüphesiz ki Allah'ın kitabı noksansızdır. Fakat bizler noksanız. Kuluz. Kusurluyuz. Sorunuzun cevabı elbetti hayır. Meal bitmez. Mealin bitmesi demek anlamın bitmesi demek. Kur'an'ın anlamı tüketilemez. Kur'an bir anlam okyanusudur ki tüketilemeyen bir debisi, bir mana rezervi vardır. Dolayısıyla biz o anlam okyanusuna nefesimiz yettiği, gücümüz erdiği kadar ulaşabildik. Bu manada da hiç kimse Kur'an üzerine yaptığı herhangi bir çalışmaya bu son noktadır, bundan ötesi yapılamaz diyemez. Böyle diyen Kur'an'a haksızlık ediyor, haddini bilmiyor demektir. Tepkilerden memnunum. Allah emeklerimizi zayi etmedi. Elhamdulillah şu an itibarıyla okuyanların, fark edenlerin geri dönüşlerden memnunum. Hem okumayıp hem de eleştirenlerden bizarım. Bir de art niyetlilerden ve peşin hükümlülerden bizarım. Onları Allah'a havale ediyorum. Bu meal bir de ben meal yazayım diye çıkmadı. Böyle bir niyetin ürünü değil. Bu meal gerçekten de mealleri dünyasına yepyeni bir soluk taşımaya aday. Dahası bu meal bir ömrün hâsılatıdır. En azından emeğe saygı beklerim. Daha şimdiden okuyup dönenlerin tepkileri bana tüm yorgunluğumu unutturdu. Elhamdulillah diyorum. Rabbim bu abd-i acize Kur'an'ın altın zincirinde mütevazı bir halka olmayı nasip ettiği için şükründen acizim, Rabbime minnettarım.

Mealin 11 yıllık doğuş sürecinde ve bütün bir ilim yolculuğunuz sırasında en çok teşekkür ettiğiniz isimler kimler diye sorsak?

Teşekkür etmek istediğim ilk isimler hayat yolunda hayat arkadaşım olan ve bütün bu süreçte hep arkamda hissettiğim değerli eşim ve çocuklarım. Onlar kelimenin tam anlamıyla katlandılar. Böyle bir maratona katlanmak kolay değil. İçerisinde böyle bir çalışmanın yapıldığı evde sakin olmak da kolay değil. O evin çocuğu olmak ta kolay değil. Yani keyfince bağıramaz, keyfince oynayamaz, koşamaz, zıplayamaz. Biz bu yıllar zarfında Pazar nedir bilmedik. Hiç pazarımız olmadı mesela. Dolayısıyla önce aileme teşekkür ediyorum. Bana gösterdikleri sabır için. Sonra Akabe Vakfımızın değerli yöneticilerine ve müdavimlerine teşekkür ediyorum. Ve hepsinden öte benim sadık Kur'an talebelerime teşekkür ediyorum. Tefsir dersleri olmasaydı belki bu meal de böyle vücud bulmazdı. Ayrıca şu anda Hilal Televizyonumuzun kadrosunu da oluşturan eski görüntülü ve sesli televizyon çekimlerinin kadrosuna teşekkür ediyorum. Çünkü bu yıllar boyunca onlar hep benimle oldular. Dışarıda ne olup bittiğine aldırmaksızın bütün ekipleriyle çekimlerde bu maratonda yer aldılar. Yine meal basıma girmeden önce sadece 20 nüsha basılıp dağıtıldı, okuyup geri dönen alanında mutebahhir ilim adamlarına ve edebiyatçılara -ki isimlerini mealin girişinde teker teker saydım- teşekkür ediyorum.

Biz de size bize vakit ayırdığınız için çok teşekkür ederiz. Allah ilminizi ve hizmetlerinizi bereketlendirsin. ■

İslâm ilim tarihinin en büyük dilbilimcilerinden Rağıb el-İsfahani'nin Büyük Eseri...
Kur'ân Çalışmalarınızda, Akademik Araştırmalarınızda Temel Kaynağınız...

MÜFREDÂT

Kur'ân Kavramları Sözlüğü

RÂĞIB EL-İSFAHANİ

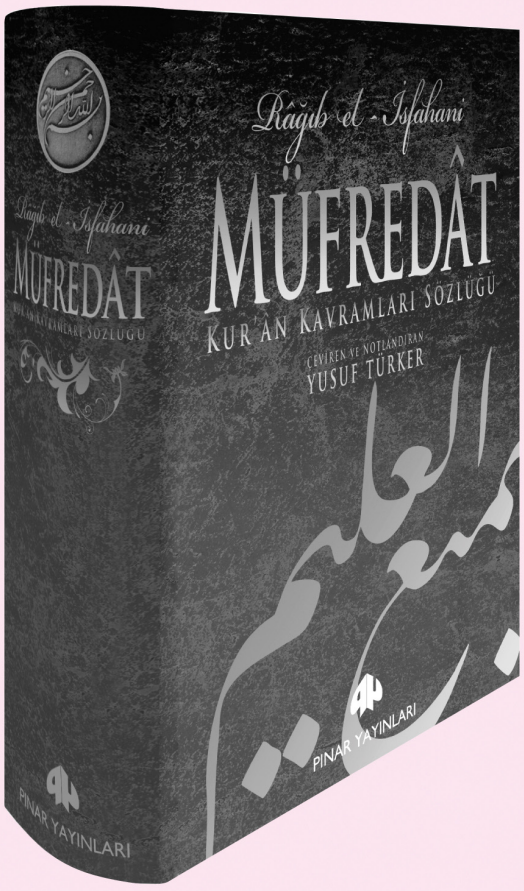

- Kur'ân'ın anlaşılmasında en temel Kur'ân kavramları kitabı
- İlk üç elyazma nüsha ile metin karşılaştırmalı tercüme
- On temel Arapça sözlük ışığında titiz bir tercüme
- Arapça tahkiklerin yanısıra mütercimin zengin dipnotları
- Kavramların ayet, hadis ve beyitlerde geçen orjinal anlam kullanımları
- 5.000'e yakın kavramdan müteşekkil
- Toplam 1630 sh.

Büyük Boy • Ciltli, Şömizli • I. Hamur Kağıt • 1630 sh.

PINAR YAYINLARI
Mega Center C34 Blok Kartaltepe Bayrampaşa-İstanbul
Tel: (212) 640 01 22-23 • Fax: (212) 640 01 25
İnternetten sipariş için: www.kitappinari.com

DENEME

Kur'an'da Eğitim Üzerine

YAŞAR DEĞİRMENCİ

ALLAH RASULÜ, İSLAM TOPLUMUNUN BİR SEVGİ TOPLUMU OLDUĞUNU FERTLERE HİSSETTİRMEK İÇİN BİR YÖNTEM ORTAYA KOYMUŞ VE KİŞİNİN SEVDİĞİNİ KARŞISINDAKİNE AÇIKÇA SÖYLEMESİNİ İSTEMİŞTİR.

Eğitimci, yazar.

Terbiye (eğitim), yetişkin nesiller tarafından yetişmekte olan nesillere yapılan her çeşit etkidir. Diğer taraftan terbiyeyi, Hz. Peygamber'in görevi açısından ele aldığımızda; "tebliğ ve irşad" manasına gelir. Tebliğ, eğitim ve öğretimi de içine alan bir terimdir. İrşad ise, bir rehberliktir. Hz. Peygamber; "Ben güzel ahlâkı tamamlamak için gönderildim" buyurduğuna göre terbiyeyi "güzel ahlâk sahibi olma, fazilete erme" ve erdirme faaliyetlerinin adı olarak da ifade edebiliriz. Eğitimi Peygamber seviyesinde ele aldığımızda, "tebliğ" etmek manasına gelir. Böylece öğretim de eğitimin içine girmektedir. Tebliğ hem eğitimi ve hem de öğretimi içine alır.

Terbiye ile eğitimin çok benzer tarafları olmakla beraber, eğitimin belli bir metoda bağlı olması ile terbiyeden ayrıldığı söylenir. Eğitim mi terbiye mi tartışması bizi meşgul etmemeli, aslolan istenilenin anlatılmasıdır. Kur'an, eğitimi "Rab" kelimesi ile ifade etmektedir. Elmalılı Hamdi Yazır "Hak Dini Kur'an Dili" tefsirinde "Rab" kelimesi, terbiye manasına gelmektedir. "Rab", gerçekte terbiye demektir. Yani "bir şeyi olgunluğa ulaştırıncaya kadar tavırdan tavıra geçirmektir.[1]

Demek ki, Kur'an'da "rab" terbiye karşılığında kullanılmaktadır. Mutlak manada kullanılınca eğitenin Allah olduğu ortaya çıkar. Yani Allah için kullanılır. O zaman da, "Bütün varlıkların yetiştirilmesini yüklenmek" anlamına gelir. "Rab" kelimesi tamlama olunca "sahip" anlamına; "masdar" olarak kullanılınca da; a) İlimde ta-

1 Yazır, Elmalılı Hamdi; Hak Dini Kur'an Dili

sarruf sahibi olmak, b) Nefsini ilimle terbiye etmek manasını taşır.

Dilimize Arapçadan geçen "terbiye" kelimesi, "rab ve riba" köklerinden gelir. Bunların anlamları "beslenmek, tamamlamak, ziyadeleşmek, toplanmak, artmak, çoğalmak"tır. "Terbiye" de lûgat anlamıyla kısaca "tamamlatmak, ıslah etmek"tir. Terim olarak da "bir şeyi derece derece olgunluğa eriştirmek, yetiştirmek" manasına gelmektedir.[2]

Rab, Arapçada "malik, sahip, ulu" manalarına sıfat olarak kullanılır. Yine "Rab", Allah'ın Kur'an'da geçen güzel adlarından (esma-i husnâsından) biridir de. Kur'an'da "Rab" kelimesi, Allah'ın adı olarak 965 defa anılmıştır. Bu kelime, Kur'an'ın ilk tebliğ edilen ve (İkra'-Oku!) emriyle başlayan beş âyetinde de geçer.

Kur'an'da Allah adı 2799 defa tekrarlanmıştır. Ondan sonra en çok tekrarlanan Rab adıdır.[3] Bu ad, dualarda da çok defa yer alır. Arapçada isim ve sıfat olarak kullanılan (Rab) kelimesi, çeşitli şekillerde Kur'an'da Allah isminden sonra en çok geçen kelimedir. Yetiştirici, gözetip koruyucu, ayrıca itâat olunan efendi, herhangi bir durumu düzelten kimse, bir şeyin mâliki mânâlarında kullanılıyor. İslâm'da ise bu kelime, "benzeri olmayan efendi, verdiği nimetlerle mahlûklarının durumlarını düzelten, yaratma ve emretmenin sahibi" anlamlarını kazanmıştır. Rab kelimesinin bu manası anlaşıldıktan sonra Peygamberimiz: "Hizmetçiler sahibine Rabbim değil, seyyidim desin" diyerek, insanların Rab olarak yalnız Allah'ı tanımalarını, yalnız O'na bu şekilde hitap etmelerini emrediyor. Rab kelimesinin Kur'an'da bu şekilde kullanılması, sadece mürebbi manasına değil, terbiye gibi olan istilâ, teklîf, emir ve nehiy, tergîb ve terhîb, taltîf, takdîr gibi eğitimin bütün unsurlarını ifâde etmektedir. Allah için kullanılan Rab kelimesinde, sahip ve mâlik mânâları da bulunmaktadır. Terbiye, bir şeyi kademe kademe tedric ile kemâline ulaştırmaktır ki, bunun eseri istıfâ ve tekâmül olur.

Rabbin Allah ismi olarak terim anlamı, "Bir şeyi derece derece halden hale, nitelikten niteliğe geçirerek olgunluk amacına eriştirinceye kadar yetiştiren yaratıcı mutlak kudret sahibi"dir. Rab kelimesinin bu anlamıyla Kur'an'da Allah'tan sonra en çok tekrarlanmış olması, bize İslâm dininde eğitim (terbiye) sisteminin Allah inancına dayandığını ve ilk, mutlak yetiştiricinin Allah olduğunu açıkça anlatıyor. Kur'an, bütünüyle bu sistemi kapsar. Hazret-i Muhammed'in peygamberlik hayatı da bu sistemin uygulama örnekleriyle doludur. Bu örneklerin başında ilk yetişen olarak kendisi, sonra da kendisinin yetiştirdiği kişiler vardır. Kur'an'ın bütününe yayılmış bulunan eğitim sisteminin başlıca ilkeleri yine Kur'an'ın tertibine göre birinci sûresi olan ve beş vakit namazlarının her rekâtında okunulan "Fatiha" sûresinde toplanmıştır. Fâtiha, Kur'an'ın özetidir. Bunun için peygamberimiz, ona "Ümmü'l-Kur'an: Kur'an'ın anası" demiştir.[4]

PEYGAMBERİMİZİN OKUMA VE YAZMAYA VERDİĞİ EHEMMİYET, BEDR SAVAŞINDA ESİR DÜŞEN MÜŞRİKLER ARASINDAN OKUMA-YAZMA BİLENLERİN MEDİNELİ 10 MÜSLÜMAN ÇOCUĞA BUNU ÖĞRETMEK SÛRETİYLE SERBEST BIRAKILMASINI EMRETMESİNDE GÖRÜLÜR.

Hicretten önce 2. yıl gibi henüz daha işin başında bulunulan bir devirde, Medine'den gelen bir takım kimseler Mekke'de kısa bir müddet süren oturuşları sırasında İslâm, îman ve gayelerine katılmak istediklerini belirttiklerinde Peygamber Efendimiz onlara Kur'ânı ve İslâmî prensipleri öğretmek üzere bir "mu'allim" (öğretmen) göndermiştir.[5]

Suffa ilk İslâm "üniversite"sidir. Bizzat Rasulullah burada dersler veriyordu; fakat henüz başlangıçta bulunanlara okuma-yazmayı ve Kur'ân'ı öğretmek üzere diğer bazı öğretmenler de vazife görüyorlardı. 'Ubâdet'ubnu's-Sâmit, Kur'ân ve okuma-yazma öğreten muallimlerden biridir. Esasında bir yazı mütehassısı olan Abdullah ibn Sa'id ibn'il-'As, Rasulullah tarafından "hikmet öğretmeni" olarak tâyin edilmişti. Muhammed A.S.'ın okuma ve yazmaya verdiği ehemmiyet, Bedr savaşında esir düşen müşrik düşman askerleri için fidye-i necât olarak adam başına 4.000 dirhem (takriben 12 kg. altın) biçildiği halde, bunlar arasında okuma-yazması olanların Medineli 10 Müslüman çocuğa bunu öğretmek sûretiyle serbest bırakılmasını emretmesinde görülür. Bir hadîs

2 Çantay, Hasan Basri; Kur'an-ı Hakîm ve Meâl-i Kerîm
3 Ayhan, Halis; Eğitime Giriş
4 Ayasbeyoğlu, Nevzat; İslamiyetin Eğitimimize Getirdiği Değerler ve Kur'an-ı Kerim'in Eğitim ile ilgili Ayetlerinin Tahlili.
5 Özbek Abdullah; Bir Eğitimci Olarak Hz. Muhammed

âlimi, eserindeki bu bahsin başlığını: "Müslümanların müşrik öğretmenler edinmesine müsaade" olarak tâyin ve tesbit etmiştir. Bu müşrik öğretmenlerden birinin, herhalde Bedr'de uğradıkları ağır savaş yenilgisinin intikamını almak üzere, küçük öğrencileri fena halde dövmekte olduğunu bugün kaynak eserlerde okumaktayız.[6]

İslâm eğitim anlayışında, doğuştan getirilen içgüdülerin -hiçbirisi dışlanmadan- hepsi geliştirilmiş ve yönlendirilmiştir. Ayrıca cemiyet içinde ortaya çıkan bütün nefs istekleri; bir arada olma, kazanç, itibâr, iktidâr, diğergâmlık, tecessüs vb. ictimâî menşeli olan nefs istekleri de, kişinin kendine ve içinde yaşadığı toplumun sağlığına uygun düşecek tarzda geliştirilmiş ve yönlendirilmiştir.[7]

İnsanda ister doğuştan gelmiş olsun, isterse sonradan kazanılmış olsun her türlü isteklerin doğuşu, gelişimi, yönlendirilmesi ve söz konusu isteklerdeki hedeflerin değiştirilmesi, tamamen eğitim ve öğretimle ilgilidir. Uyanan bir isteğin meşrû bir ortamda tatmîni, tatmîn edilemeyecekse, niçin tatmîn edilemeyeceğini kişinin kendi nefsine açıklamasını ve iç kontrol gücünü kullanarak bu isteğinden vazgeçmesini veya yönlendirmesini öğretmeliyiz. İsteklerinden vazgeçmeyen yahut vazgeçemeyen insanlar, başka insanlara ve içinde yaşadığı topluma ters düşen, cemiyetine uyum göstermeyen insanlar olurlar. Bu gibi insanlar pek çok kötü alışkanlıklara düşebileceği gibi, suç da işleyebilirler ya da ruh hastası olabilirler. Eğitim, insanları bu noktalara getirmeden çarelerini bulup göstermeli, ruh ve beden özelliğine ve içinde yaşadığı toplum değer yargılarına göre öğretmelidir. İnsan, fıtratına uygun bir biçimde, kendisini ve evreni yaratan Allah'ın Kur'ân'da bildirdiği gibi güzel örneklerle eğitilirse, başarılı ve mutlu olacak yeteneklerle donatılır.

Hz. Peygamber, kendi ifadesiyle bir "muallim" olarak gönderilmiştir. O, büyük bir eğitimci, terbiyeci, aydınlatan bir tebliğci, en son ve en mükemmel elçidir. Bu seçkin elçi ve başarılı muallim, çeşitli maddi ve manevi sıkıntılar içinde, 'oku' emrini aldığı andan itibaren eğitim ve öğretim işlerini fiilen üstlenmiş; bu faaliyetleri Mekke'de 'Daru'l-Erkam'da, Medine'de Mescidinde ayırdığı 'Suffa'da yürütmüş, 23 yıl gibi kısa bir zaman içinde o sert yapılı, kaba tabiatlı ve imtizaçsız insanları kardeş yapmış, ta'lim ve terbiyeye amade kılmıştır.[8]

Hz. Peygamber onların başlangıçtaki baskı ve zulümlerine sabır ve tahammül gösteriyor, ısrarlı öğretim ve eğitim sayesinde onları etrafına kenetliyor, en çok sevdikleri akrabalarıyla lüzumu halinde savaştırıyor; onu kendi nefislerine tercih ettiriyor; evlerini-yurtlarını terk ettirerek, bilmedikleri ülkelere hicret ettiriyor; dünyaya açılıyor ve (Bizans ve Sasan gibi) o günkü iki süper gücün hiç adam yerine koymadığı geri bir toplumu ilim ve irfan potasında yoğurarak bir 'ümmet-i vasat' inşa ediyor ve dünya dengesi kuruyor. Sayıları gittikçe çoğalıyor, zeliller aziz oluyor; çok geçmeden dünya, O'nun aydınlığıyla aydınlanıyor, çok başarılı bir muallim olarak vazifesini tamamlıyor.[9]

> RASULULLAH (SAS) KIZI FATIMA'YA ŞU CEVABI VERMİŞTİR: "SUFFA'DAKİ İNSANLARIN MİDELERİNİ BOŞ BIRAKARAK SİZİN İSTEDİĞİNİZ ŞEYLERİ YERİNE GETİREMEMEM; BÜTÜN PARAYI ONLARIN İSTİFADESİNE TAHSİS EDECEĞİM."

Peygamber'in en belirgin vasfı eğitici-öğretici olmasıdır. "Şüphesiz ben muallim olarak gönderildim" buyurması da buna işaret etmektedir. O, bu sıfatıyla Kur'ân'ın belirleyiciliğinde, insanları aydınlatacak, iyiliklere teşvîk edecek, kötülüklerden sakındıracak, hülâsâ insanlığın saâdeti için bir muallimin yapması gereken her şeyi yapacaktır. Peygamber Efendimiz sık sık şu hadîsi tekrarlamıştır: "Bir tek âlim, şeytana karşı (savaşta) bin zahitten daha çetindir." Bu hadis ilme ve âlime ne kadar değer verildiğini göstermektedir.

Eğitimde kadınların özel bir yeri ve değeri vardır. Kadınlar, Rasulullah tarafından özel bir ihtimam ve yetiştirilmeye tâbi tutulmuşlardır. Buhârî'nin belirttiğine göre, haftanın bir gününü tamamen onlara tahsis etmiş ve bu günde sadece onlara hitap etme ve onların suallerine cevap vermişlerdir. Ayrıca Peygamberimizin zevceleri de bu gayret ve çalışmada vazife alıyorlardı.

Bilindiği gibi Peygamberimizin zevcesi Hafsa okuma ve yazma bilmekteydi. Onun zevcelerinden bir diğeri olan Âyişe, hukuk alanında yüksek bilgiye sahip

6 Hamidullah Muhammed; İslâm Peygamberi
7 Bayraklı Bayraktar; İslam'da Eğitim
8 Önkal Ahmet; İslam'a Davet Metodu
9 Bayraktar M. Faruk; İslâm Eğitiminde Öğretmen-Öğrenci Münasebetler
10 Asr-ı Saadette İslam; Ansiklopedi

olmuş ve daha sonraki devrelerde, hatta en âlim erkek hukukçular tarafından bile, hukukî bilgisinden istifâde edilmek üzere devamlı ziyâret edilip istişârî mütâlealalarına müracaat olunmuştur. Aynı şekilde Âyişe, "şiir", "tıb", "Arab tarihi" (eyyâm'ul-Arab) ve Arabistan kabilelerinin "ensâb" şecereleri üzerinde de üstünlük sağlamıştı.[10]

Kur'ân-ı Kerîm'de, bizzat Rasulullah'ın zevcelerine öğretimle meşgul olmaları için yükletilmiş mecburiyetler bulunmaktadır. Bir gün Rasulullah'ın eline bir miktar para geçmişti; kızı Fâtıma gelip, kendi kocası kuyudan su çekerken zorluk içinde kaldığını ve kendisinin de un yapmak üzere tâne öğütecek tâkatinin bulunmadığından bahisle, bu işlere yardım etmek üzere bir köle satın almasını ondan istedi. Rasulullah ona şu cevabı vermiştir:

"Suffa'daki insanların midelerini boş bırakarak sizin istediğiniz şeyleri yerine getirememem; bütün parayı onların istifadesine tahsis edeceğim."

Suffa'daki talebeler, mübelliğ-muallimler, iman taşıyıcıları olarak Arap Yarımadası'nın dört bir köşesinde vazife görmek üzere kendilerini yetiştirip hazırlıyorlardı. Müslümanlar arasında ilk tasavvuf yoluna düşenler de onlar arasından çıkmıştır. Bunlar İslâm ideali yolunda öyle kuvvetli hatıralar bırakmışlardır ki, sonradan gelen birçok klasik devrin İslâm yazarı, Suffa'da yetişen insanların hayat ve menkıbelerinden bahseden uzun isim listeleri ve biyografiler meydana getirmişlerdir. Kaynak eserlerde, büyük İslâm hukukçusu İbn Mes'ûd ve Halife Ömer'in oğlu Abdullah, Rasulullah'ın müezzini Bilâl Habeşî, rahib Ebû Âmir'in oğlu Hanzele, büyük zahid Ebû Zerr, Yunan'lı Suheyb, İran'lı Selmân, ünlü hadîs yazarı Ebû Hureyre, Irak Fâtihi Sa'd'ubnu Ebî Vakkaas ve diğerleri görülmektedir. Bu listelerdeki Arabistan'ın en uzak bölgelerinde oturan kabilelerden gelmiş insanların isimlerine de tesadüf edilmektedir ki, bunda şaşılacak bir şey yoktur.[11]

Peygamber Efendimizin eğitiminde sevginin, "sevgi toplumu"nun ayrı bir yeri vardır. Allah'ın Rasulü, İslam toplumunun bir sevgi toplumu olduğunu fertlere hissettirmek için bir yöntem ortaya koymuş ve kişinin sevdiğini karşısındakine açıkça söylemesini istemiştir. Bu sebeple sevginin İslam toplumunun tüm üyelerine gösterilmesini arzu etmiş, bu konuda hiçbir ayırım yapılmamasına işaret etmiştir. Hatta negatif ayrımcılığa duçar olabileceklerini düşündüğünden olsa gerek, sevgi konusunda fakirlerin daha fazla dikkate alınması gerekliliği üzerinde durmuştur. O, eşi Hz. Aişe'ye, "Ey Aişe, fakirleri sev, onları yakınına al ki, Yüce Allah da kıyamet gününde seni yakınına alsın" demiştir. Böylece, sevgiyle İslam toplumunu oluşturan fertlerin gönüllerinin birbirine yakınlaştırılmasına ve aralarında ünsiyet ve ülfetin kalıcı hale getirilmesine çalışılırken, fakir kitleye sevgiyle muamele edilmesi istenmek suretiyle, onların bu güzel duygulara muhatap olması özelikle istenmiştir. Bilhassa günümüzde bunun ne kadar önemli olduğu, çoğu üzücü olayların çıkış sebebinin "sevgisizlik" olduğu görülmektedir.

Peygamber Efendimizin eğitim sisteminde, insanların kazanılması için çok çeşitli usuller denenmiş ve en müessir olanlar üzerinde durulmuştur. Eğitimde yapılan bütün faaliyetler, insan fıtratına uygun olanlardır. Tebliğde bulunduğu şahıs ve kabilelerin isimlerine dikkat eder, onların isimlerine uygun tevillerde bulunur ve bu şekilde müessir olmayı denerdi. Ayrıca Rasulullah, akrabalık bağlarının sağladığı yakınlığı, davetin kabulünü sağlayan psikolojik bir unsur olarak görüp bunu bir eğitim usulü olarak çeşitli hadislerle tavsiye ediyordu.

Benu Hanife reislerinden Sümame b. Üsal kendisinin de itiraf ettiği gibi öldürülmeyi hak etmiş suçlar işlemiş azılı bir İslam düşmanı idi. Bir müfreze onu yakalayıp Medine' ye getirdiği zaman Hz. Peygamber Sümame'nin Mescid'de bir direğe bağlanmasını ve kendisine iyi muamelede bulunulmasını ashabına emretmişti. Namaza giriş çıkışlarında da bizzat kendisi onunla ilgileniyor ve iman teklif ediyor, fakat Sümame kabul etmiyordu. Üç gün sonra Hz. Peygamber hiçbir karşılık almaksızın onu affederek serbest bıraktığı zaman Sümame, o kadar hayret etmiş ve hislenmişti ki, şehir çıkışında rastladığı ilk pınarda abdest alarak tekrar Rasulullah'ın huzuruna dönmüştü. Kelime-i şehadetten sonra o, şöyle diyordu: "Şimdiye kadar sen, benim nazarımda dünyanın en nefret edilecek adamı idin. Şimdi ise ben, her şeyden çok sana hayranım." Rasulullah'tan gördüğü iyi muamele ve af Sümame'ye öylesine tesir etmişti ki, memleketine dönüşünde umre için uğradığı Mekke'de, Müslüman olduğunu ilandan çekinmedi.[12]

Hz. Peygamber'in her karşılaştığı insanın imana kavuşmasını sağlamak için her çareye ve her metoda başvurmasındaki temel sebep, daha fazla insanı "hi-

11 Hamidullah Muhammed; İslâm Peygamberi

12 İslamî İlimler Dergisi; Hz. Muhammed ve Evrensel Mesajı Sempozyumu.

dayete kavuşturmak"tı. Eğitimin hedeflediği "güvenirlik" Rasulullah'ın hayatında herkesin kabul ettiği mümeyyiz bir vasıf olmuştu. Peygamberimizin düşmanları dahi O'nun şahsi hayatı hakkında en ufak bir ithamda bulunamıyor, "emin"liğini ikrar mecburiyetinde kalıyorlardı. Eğitimde önemli bir özellik olan "uygulamalı eğitim"i O, insanlara teklif ettiği hususları herkesten önce kendi nefsinde, herkesin yapabileceğinden fazlasıyla tatbik ediyordu. Şüphesiz bu durum, davet edilenler için önemli bir canlı misal oluşturmaktaydı. Mesela; Umman meliki el-Culendi'ye Rasulullah'ın İslam'a davet mektubu ulaştığı zaman Hz. Peygamber'in hayatı hakkında bilgiler edinen melik şöyle diyordu: "Allah beni ümmi peygambere delalet etmiştir. O peygamber, hiçbir iyiliği kendisi ilk tatbik eden olmaksızın emretmiyor; hiçbir kötülüğü de kendisi ilk terk eden olmaksızın nehyetmiyor. O, mutlaka galip gelecektir, engellenmeyecektir; mutlaka üstün çıkacak, darda bırakılmayacaktır. O, ahde vefa gösterir, vaadi yerine getirir. Ben kesinlikle kabul ediyorum ki, O bir peygamberdir."[13]

Bugün eğitimin varmak istediği nihai hedefi Rasulullah dost-düşman, inanan-inanmayan hemen herkese tabii hal ve yaşayışı ile âdeta ders verir gibi yaşıyordu. Bu sebeple; "yaşayışıyla güzel örnek olma" kaidesinin müessiriyetini gayet iyi bilen Peygamber Efendimiz hayatıyla örnek teşkil ettiği gibi, İslam'a davet ettiği insanların da İslami yaşayışı görerek fikir ve kanaatlerini ona göre tayin ve tespit etmelerine imkân ve vesileler hazırlıyordu. Bedr Gazvesi'nde ele geçirilen esirlerin topluca bir yerde mahpus tutulmaları yerine birer birer ashab-ı kirama dağıtılarak misafir edilmeleri, başka bir takım fayda mülahazaları yanında büyük ölçüde, esirlerin sahabenin İslami yaşayışına vakıf olmalarını temin içindi. Taif heyeti geldiği zaman, Müslümanların Kur'an okuyuşları, namaz kılışları huşu' ve hudu' içinde ibadet edişleri ve İslam'ı yaşayışları kalblerini rikkate getirsin diye Hz. Peygamber'in onları Mescid'in hemen yanında misafir ettiğini biliyoruz. Bazı heyet mensublarının, ashabın evlerine dağıtılarak misafir edilmelerinde, yine bu husus mutlaka göz önünde bulundurulmuştur.

Sonuç olarak; eğitim, insanın yaratılış gayesi olan 'Allah'a kulluk etme' prensibini gerçekleştirmeyi hedef alır. İslâm eğitimi, kul ile Allah ve kul ile kul arasındaki ilişkilerin iyi anlaşılmasını ve bu anlayış üzerine davranışların bina edilmesini gerçekleştirmeye çalışır. Bu sayede insanı dünyevî ve uhrevî saadete götürür. ■

13 Önkal Ahmet; Rasulullah'ın İslam'a Dâvet Metodu.

Kur'an-ı Kerim'in Yabancı Dillere Çevrilmesi ve İngilizce Çevirisi Üzerine*

DR. MUHAMMED MAHMUD GALİ

TERCÜME VE TEFSİRİN, METODOLOJİK METNİN ANLAMINI EKSİLTTİĞİNİ BELİRTMEK GEREKİR. BU, ZAMANA, MEKÂNA VE BEŞERE OLMAK ÜZERE BİRÇOK ETKENDEN KAYNAKLANMAKTADIR.

Kur'an-ı Kerim'in yabancı dillere tefsirini ele alırken **"tercüme"** kelimesini kullanmamak kanaatimce daha doğru olur. Çünkü tercüme kelimesi Arapça'ya sonradan girmiş bir kelimedir. Bu nedenle "tercüme" ve ondan türetilen bir kelimenin, Kur'anî kullanım ve delaletlerinin diğer dillere aktarımı ile her hangi bir ilgi ve alakası bulunmamaktadır. Örneğin bana göre "Racim" kelimesinin Taşlanmış Şeytanın bir sıfatı olarak kullanılması yeterlidir.

Son zamanlarda Kur'an-ı Kerim tefsirinin yabancı dillere "tercümesi" üzerine bir hayli çalışmalar yapılmıştır. Oysa yine kanaatimce, nakil veya **"tercüme"** yani tefsir, Kur'an-ı Kerim lafızlarının delaletlerini nakil anlamına gelmez. Arapça yazılmış olan her hangi bir tefsiri, bir başka dile aktarmak istesek, hele de aktaracağımız bu lafızlar eş anlamlı (müradif) lafızlar ise, bazı Kur'an lafızlarının delaletlerinden uzaklaştırdıklarını görürüz. Diyelim ki Bakara suresinin 2. Ayeti olan **"Zalike'l-Kitabu la Raybe fih"** ayetini Arapça her hangi bir tefsirde bulduğumuz gibi İngilizce'ye aktarmaya çalışalım. Ayette geçen **"rayb"** kelimesini İngilizceye çevirmede hayli zorlanırız. Bu kelimeyi, Arapçada **"şek"** anlamı vererek ancak İngilizce'ye aktarabiliriz. Bir başka ifadeyle nakletmeden veya tercüme yapmadan **"rayb"** kelimesini ancak en yakın anlamıyla **"doubt"** lafzıyla ifade edebiliriz. Bu durumda ise ilk kelime olan **"rayb"** kelimesinin bağlamından koparmış oluruz. İşte bu lafzın anlam kayması bizim için yeterli bir sebeptir.

* Dr. Ekrem Demir tarafından Kur'ani Hayat Dergisi için Arapçadan Türkçeye aktarılan bu çalışma, 22-25 Muharrem 1419 / 18 - 21 Mayıs 1998 tarihleri arasında Ürdün Al-i Beyt Üniversitesi'nin düzenlemiş olduğu "Kur'an-ı Kerim'in İslam Cemaatleri Ve Halklarının Dillerine Tercümeleri Sempozyumu"nda sunulmuştur. Müellifin de makalede ifade edeceği üzere hiçbir tercüme aslının yerine geçemez. Bu dilin doğası gereği böyledir. Çünkü dil durağan ve sentetik bir faaliyet değil canlı ve insani bir organizmadır. Bu nedenle Kur'an tercümesi yerine "meal" isimlendirmesi bir ihtiyaçtan doğmuştur. Kur'an tercümesi için Türkiye'de "meal" terimini ilk defa Üstad Elmalılı (ö. 1942) ve Mehmet Akif (ö. 1936) tercümeye ikna bağlamında kullanmıştır. Bu nedenle Türkçe Kur'an olmaz, ama Kur'an'ın Türkçe Meali olur. Hiçbir Kur'an çevirisi, metni nihai anlamda tamamıyla kuşattığı iddiası taşıyamaz. Bu iddia çeviriyi metnin yerine geçirmek olur.

Hele de iş, Rabbanî mertebenin beşer mertebesine indirgendiği Kur'an lafızlarının Arapça tefsirine dair Rabbani ve Kur'ani olan Arapça tenzilin asla karşılaştırılamayacağı beşer dillerinden her hangi bir yabancı dile aktarımı söz konusu ise **"tercüme"**, orijinalinden uzak olduğu bilinmektedir. Bu yüzden Kur'an-ı Kerim'in Arapça tefsiri, İngilizce **Is once removed** dedikleri gibi Kur'ani metinden bir adım uzaklaşmaktadır. Arapça tefsiri diğer dillere aktarıldığında veya tercüme ettiğimizde İngilizce **Is twice removed** dedikleri gibi Kur'ani metinden adeta iki adım uzaklaşmaktayız.

Şu; **"İnnehum Kânû fi Şekkin Murîb** (Çünkü onlar endişeye düşüren bir kuşku içinde idiler)**"** (Nebe: 54) Kur'ani metnini **"tercüme"** aktarımında bulunmak istesek başka bir sorunla karşılaşacağız. Şüphesiz **"rayb"** ve **"murib"** kelimelerinin karşılığını yabancı bir dilde her hangi bir kelimede aramamız gerekir. Sanırım **"rayb"** kelimesinin İngilizce karşılığı: **Suspicion**, **"murib"** kelimesinin İngilizce karşılığı ise: **Causing suspoon**'dur. Buradan hareketle Kur'ani mertebedeki eş anlamlılar arasındaki ayrılığın önemi açıkça ortadadır. Kur'an-ı Kerim'in delaletlerinin bulunduğu yakın dillerde de böyledir.

Kaldı ki **"murib"** kelimesi, en yakın anlamı olan **şek**ten uzaktır. **"murib"** kelimesi Taberi Tefsiri, XXII/ 113'de dalgalanma olarak geçerken, İbni Kesir tefsirinde, **"ve İnnehum lefi Şekkin minhu Murib"** (Hud: 110) Kur'ani metnin yorumunda susulmuş, bir şey söylenmemiştir.

Eş anlamlılar arasında ihtilaf olunca İngilizce'de örneğin **in doubt causing suspicion** dediğimizde bu çok daha kolay olacaktır. Sanırım bu eş anlamlılar arasında ayrılık çabası, Mısır Üniversiteler yayınında gerçekleşen tercümede yenidir. Bunun için Allah'a şükrediyor, sevab ve karşılığı O'ndan biliyorum. Burada eş anlamlıdan maksat, anlamda yakın olmadır. Bu yüzden eş anlamlılar, söylem itibariyle ayrılsa da anlamca yakın olan kelimelerdir. Eş anlamlılar, bazı Arapça sözlüklerde (el-Mu'cemu'l-Vasît, I/339) geçtiği üzere aynı anlamda olmazlar. Ancak Webster sözlüğünde geçtiği üzere (nefs (aynı) kelimesi bütün kullanımlarda ilk anlama yakın olan diğer bir anlamı öz olunca) eş anlamlı kelimeler olur. İngilizce'de eş anlamlılar kelimesinin karşılığı **synonyms** kelimesidir. Bu kelime (Arapça'da) **ma'a** (beraber): **syn** ile **isim** (ad): **onyms** kelimelerinin birleşiminden yani delaletleri birbirine benzeyen kelimelerden oluşmuştur. Kur'an-ı Kerim'de eş anlamlıların illetine şu kelimeler örnek verilebilir:

1- Sırat, İngilizce'de karşılığı: **path.**

2- Sebil, İngilizce'de karşılığı: **way.**

3- Tarik, İngilizce'de karşılığı: **road.**

Kur'an-ı Kerim'i İngilizce'ye aktaran bilim adamları, **path** kelimesinin **sırat** kelimesi karşılığında kullanılması üzerinde birleşmişlerdir. Ancak diğer iki kelime üzerinde birleşememiş ayrılığa düşmüşlerdir. Kimileri, "Abdullah Yusuf Ali'nin Tefsiri" tercümesinde olduğu üzere, Bakara: 213 ayetinde **sırat** kelimesinin İngilizce karşılığını **path** kelimesiyle verdikleri gibi İbrahim: 1. âyetinde **sırat** kelimesi karşılığında **way** kelimesini kullanmışlardır.

Şüphesiz burada tercüme ve tefsirin, metodolojik metnin anlamını eksilttiğini belirtmek gerekir. Bu, zamana, mekâna ve beşere olmak üzere birçok etkenden kaynaklanmaktadır. Çünkü her vakit veya zaman, tam tefsir birikimlerinin açıklanmasına çalışanlar bulunsa da insan ilmini ve gücünü sınırlar. Aynı şekilde mekân etkeni de tıpkı aktaran (mütercim) bireyin kültürü ve özgün dilini güzel kullanması etkeninde olduğu gibi temelde dolu olan bütün birikimlerin kapasitesine etki eder. Nakil, özgün metnin kapasite alanını ve orijinalin delaletlerinin yabancı dile aktarımını sınırlar. Bu yüzden aktaran (mütercim), yontmaya yeltenir. **The translater is a traiter.** Bunda aktaranın aşırılığı / atması vardır. Her ne kadar aktaranın özgün metnin delaletlerini aktardığına dair kesin emareleri olsa da bu böyledir. Bu bizi ilahi vahyi beşer diline taşıma bağlamı dışında Kur'an delaletlerini diğer dillere **nakil** ve **tercüme'**nin caiz olmadığına (haram) götürebilir. Ancak Kur'ani muhtevanın başka bir formla aktarım zorunluluğu, beşerin sonunda kendisinden çok söz edilen evrensel merhaleye girmesiyle birlikte maksimum düzeye çıkmıştır. Bu yüzden nakledenin veya müfessir (mütercim)'in önünde tek sorun, diğer dillere **tercüme**'nin zorluklarını artıran eş anlamlılar sorunu değildir. Bu zorluklardan başka çeşitli dillerin hele de Kur'an-ı Kerim dili olan Arapça'nın çekimlerinin arasını ayırmayı yerine getirmenin zorunluluğu vardır. Bunun için bu fiil çekimleri zorlukları, bazen on dört sıfatın, bazen de İngilizce'de köklü çekimlerin karşılığının bulunmayışında aramak gerekir. Örneğin Arapça'daki şu; **S-d-k, A-d-l, Z-l-m** kelimelerinin İngilizce'de tek bir karşılığını bulamamaktayız. Bu yüzden bu anlamlara delalet eden örneğin **do injustice, do justice, tell the truth** ibareleriyle aktarmamız veya açıklamamız gerekir. Sıfatlar da böyledir. Şu; **ğafurun, afuvvun, ğaffarun** sıfatlarını ele alalım. Tefsir ve tercümede tek bir lafızla karşılığını bulmamız gerekir. Oysa şöyle; **Sublime forgiver,**

forgiver, **forgiving** şeklinde çeşitli çekimleri olmalıdır. Bunlara özellikle Esmaullahu'l-Husna (Allah'ın güzel isimleri) tercüme ve tefsirinde riayet edilmesi gerekir. Diğer isim kaynaklarında ise biz, Kur'an-ı Kerim dilinde var olan isim çekimlerinin çeşitliliğinin arasını ayırmanın gerekliliğini yerine getiren başka çekimlere muhtacız.

Ayrıca **tercüme**de tam hakkına riayet edilmeyen isimlerden biri de **fuad** (kalb, yürek) kelimesidir. **Fuad** kelimesi Kur'an-ı Kerim'de az yerde zikredilmiştir. Örneğin; İsra: 36'da *İnne's-Sem'a ve'l-Basara ve'l-Fuade kullü Ulaike kane anhu Mes'ulen*, Nahl: 78'de *Ve Ce'ale lekumu's-Sem'a ve'l-Ebsara ve'l-Ef'ide* (fuad'ın çoğulu) *le'alleküm Teşkurun*, Furkan: 32'de *Ve Kale'l-Lezine Kefe-ru lev la Nüzzile aleyhi'l-Kur'anu Cümleten Vahideten Ke-zalike Linüsebbite bihi Fuadeke ve Rattelnahu Tertilen.*

Müfessir (mütercim)ler, **fuad** kelimesinin İngilizce'ye aktarımında ihtilaf etmişlerdir. Kimileri **fuad** yerine **heart** kelimesini kullanmışlardır. **Heart** kelimesi **kalb** kelimesinin karşılığıdır. Bir tabirle iki kelimenin karşılığını vermek uygun değildir. Kimi müfessir(mütercim)ler de **fuad** kelimesi yerine **mind** kelimesini kullanmışlardır. Günümüzde **mind** kelimesi çağdaş bir kullanımla **akıl** kelimesinin karşılığıdır. **Akıl** kelimesinin **fuad** kelimesinin karşılığında kullanılması doğru olmaz. Çünkü **mind** kelimesi İngilizce'ye Latince'den geçmiştir. Belleğe **(memory)** delalet eden bu kelime daha sonra kullanımı değişerek bu halde kullanılmaya başlamıştır. Tıpkı **es-Sem'u** kelimesi kulak melekesi, **el-Basaru** kelimesi göz melekesi anlamına geldiği gibi **fuad** kelimesinin de meleke yahut kalbin fikir ve anlayış üzerindeki kudreti anlamına geldiği açıktır. **Mütercim**'in **fuad** kelimesini **soul** kelimesiyle tefsir etmesi de doğru olmaz. Çünkü bu **soul** kelimesi, **I went in to the room but no soul was there** cümlesinde geçtiği üzere birçok anlamlar içermektedir ve bu cümlede fert anlamında kullanılmıştır. Bunun için **fuad** kelimesinin İngilizce'de başka bir karşılığı olması gerekir. Belki bu kelime **heart - sigth** kelimelerine dayandırılmış olabilir. Böylece öncekinden daha iyi alternatif bulmuş oluruz. **Vision** kelimesi de **fuad** kelimesinin karşılığı değildir. Çünkü **vision** kelimesi **er-Rü'ya** (düş) kelimesinin karşılığıdır. **Spirit** kelimesi, **ruh** kelimesinin, **conscience** kelimesi ise, çağdaş bir kullanımla **damir** (vicdan) kelimesinin karşılığıdır.

> SON ZAMANLARDA KUR'AN-I KERİM'İN YABANCI DİLLERE TERCÜMESİ ÜZERİNE BİR HAYLİ ÇALIŞMALAR YAPILMIŞTIR. OYSA TERCÜME, KUR'AN-I KERİM LAFIZLARININ DELALETLERİNİ NAKİL ANLAMINA GELMEZ.

Biz burada bu İngilizce Kur'an lafızlarının **"tercümelerine"** tefsirlerine bigane kalamayız. Melik Abdulaziz Üniversitesi İngiliz Dili Bölümü profesörleri, bunlardan yirmisini değiştirmek durumunda kalmışlardır. Bu profesörlerin genel kanaati şu üç tefsirin / **tercümenin** daha iyi olduğu yönündedir:

1- Muhammad Marmaduke Pickthall Tercümesi. Bu zat, dilci - **native speaker**, Hind'de yaşayan bir Müslüman'dır. Tefsirinde / tercümesinde, anadili İngilizce olduğundan lafızların delaletlerini iyi tercümelerle ifade etmiş ve dilini tam oturtmuştur.

2- Abdullah Yusuf Ali Tercümesi. Bu, uzun süre Suudi Arabistan'da itimat edilen, daha sonra bazı yönlerde isabetli düşüncelerden ötürü yüz çevrilen, genel olarak lafzın delaletlerinin tam hassas aktarımı yönünden popüleritesini devam ettiren ve eş anlamlılar arasındaki ayırıma riayet eden bir tercümedir. Bu durum, bu tercümenin bazen affedilmez bir şekilde konudan konuya geçişini sağlamaktadır.

3- Arberry Tercümesi. Arberry, asıl dili İngilizce olmasına rağmen Arapça'yı çok iyi bilen bir bilim adamıdır. Kendisi bazı Arap ülkelerindeki Şeriat Fakültelerinde yüksek mevkilerde çalışan bir hayli profesörler mezun etmiştir. Onun yapmış olduğu bu Kur'an tercümesi, İngilizce üslubu çok iyi olması yönüyle harika bir **"tercüme"**dir.

Sözlerimi Melik b. Abdulaziz Üniversitesinde 15 yıl çalışmasını sürdüren, bir süre Üniversitede müdürlük yapan, Mekke Rabıtatü'l-Alemi'l-İslami kuruluşu başkanlığını yürüten, kendi denetiminde olan bu komisyonda İngilizce yirmi tefsir (tercüme) çalışması ortaya koyan, Suudi Arabistan Danışma Meclisi başkan yardımcısı **Dr. Abdullah Nasif'**in birlikte çalıştığı tefsir(tercüme) komisyonunun **Silku'l-Beyan fi Menakibi'l-Kur'an** adıyla sunduğu kitap kaynaklarından **Penrice** oluşan Kur'an ayetlerinin konularına dönmeye dayalı olan, **Fuad Abdulbaki'**nin ömrünü harcadığı, çok değerli kitabı Kur'an-ı Kerim müfredatlarında araştırma yapanların **"el-Mu'cemü'l-Müfehres li Elfazi'il-Kur'anil-Kerim"**siz edemeyeceği güzel bir çabaya değinerek bitirmek istiyorum.■

Prof. Dr. NİHAT BENGİSU ile ABDEST ve NAMAZ ÜZERİNE

DOÇ. DR. İDRİS ŞAHİN

Düzce Üniversitesi Tıp Fakültesi mikrobiyoloji öğretim üyesi.

Sohbet metnini gözden geçirerek daha istifadeli olması için dipnotlar ekleyen Nihat Bengisu hocamıza teşekkür ediyoruz.

Müspet bilimler geliştikçe Kur'an'ın bir muciz'ül-beyan olduğu daha iyi anlaşılmaktadır.

İ. ŞAHİN: Değerli hocam; yıllardır genel cerrahi uzmanı olarak üniversitede ve çeşitli kliniklerde insan sağlığına yaptığınız hizmetlerin yanında İslami kimliğiniz ile tıbbı birleştirerek yan yana yaşamanız yanında, hayatın yeniden inşa sürecinde tıp müktesebatının gözden geçirilmesine yönelik çabalarınızı yakından takip ediyoruz. Kur'an'ın şifa olması üzerine genel bir bakış olarak neler söylemek istersiniz?

N.BENGİSU: Kur'an'da pek çok âyette ve peygamberimizin (sas) pek çok hadis-i şerifinde bu konuda temel alınabilecek referanslar bulabilirsiniz. Örneğin: "İşte Biz Kur'an'ı, mü'minler için (onları onaran) bir şifa ve rahmet olarak indirdik; zalimlerin ise ancak hüsranını artırır (İsra, 17/82).

Abdullah b. Mes'ud (ra)'tan nakille, Efendimiz (sas) Kur'an hakkında: "Şüphesiz şu Kur'an, Allah'ın (cc) kullarına verdiği bir ziyafettir. Allah'ın bu ziyafetinden (ni'metinden) gücünüzün sonuna kadar (yararlanın), öğrenin"[1] buyurmuştur.

Bu vahyî ve nebevî tespitler, o gün olduğu kadar, bu gün için de doğruluğunu korumaktadır. Müspet bilimler geliştikçe Kur'an'ın bir muciz'ül-beyan olduğu daha iyi anlaşılmaktadır. Kur'an-ı Kerim'in ve nebevi öğretinin; başta ruhi (psikolojik) ve bedeni (biyolojik) hastalıklar olmak üzere; insan ile ilgili her tür maddi ve manevi soruna çözüm önerebildiği; giderek daha iyi gözlemlenmektedir.

Malumunuz; hepimiz sık sık hastalanıyoruz, en azından bir yerlerimiz ağrıyor ve canımız oradan çıkıverecek gibi oluyor. Bu yüzden katlanılan

1 İbn-i Ebi Şeybe, 10/483; Abdurrezzak, Musannef, 3/375; Darimi, Sünen, 1/423).

sıkıntı ve masrafın haddi hesabı yok. Mukabilen; başta araştırma hastaneleri olmak üzere devasa sağlık kurumları ve personeli, doktorları, sayısız ARGE çalışmaları ve sayısız tıbbi metinleri ile dev bir sektör haline gelmiş olması hayli tabii gözükmektedir. Ayrıca yüzlerce yan iş kolu da kurulmuş durumda. Artık tıp büyük bir endüstri durumuna geldi. Buna mukabil; Kur'an ve hadis kitaplarında, zahiren ve nazari olarak; sağlıkla ilgili çözümlemeler, nispet olarak, çok az bir yer tutuyor. Onlar da, daha ziyade, koruyucu hekimlik ile ilgili vurgular içermekte. Geniş kapsamlı, tecrübî temellere dayalı tıp kitaplarının yanında bu husus bir eksiklik gibi görülebilir. Hele de, Kitab'a Muciz'ülbeyan da diyor isek?

Şimdi, pekâlâ şöyle bir soru sorulabilir: "Tamam; Kur'an'ın, bir sağlık veya tıp kitabı olmadığını, hepimiz biliyoruz. Lakin insan hayatı ile ilgili hiçbir boşluk bırakmayacağını da biliyoruz. Öyleyse, Kur'an, sosyobiyopsikolojik sorunlarımız için, nasıl bir rehber, nasıl bir ziyafet, nasıl bir nimet, nasıl bir şifa olabiliyor? Bu alanda nasıl çözümlemeler vaz'ediyor? Kur'an okuyoruz, ama aleni şifa reçeteleri göremiyoruz" denilebilir. Doğrudur; hele de hekimlik sanatı ve tecrübesinden yoksun olanlar için, Kur'an'dan hemencecik reçete derlemek kolay iş değil elbet.

İ. ŞAHİN: Değerli hocam; bu konuda Kur'an'da yer alan ve insan sağlığına dair dikkatinizi çeken birkaç örnek verebilir misiniz?

N. BENGİSU: Kur'an, elbette hastalık isim ve tedavileri vaz'eden salt bir tıp kitabı değildir. Pozitif bilimlerin ve akademisyenlerin aradığı manada bir deney kitabı ise hiç değildir. Ancak her alanda olduğu gibi, sağlık alanında da paragraflar açar, başlıklar atar, ipuçları verir. Örneğin, hayız ve nifaslı iken cinsel yaklaşımı meneder; açıkça yasaklar. Bu yasağın sağlıkla bir ilgisi olduğunu herkes az çok anlar. Ancak, asıl riskin ne olabileceğini ve bu yasağın hikmetini sadece hekimler anlayabilecektir. Hekimler için bu âyetin sebebi ve hikmeti şudur: Hayız ve nifaslı iken rahim cidarı yaralı olduğu için açık durumdaki damarlardan, cinsel temas halinde;

1. Pek çok bakteri ve virus, daima steril olması gereken rahime girip endometrit (rahim iltihabı) ve ayrıca tüp ve yumurtalıklarda salpenjit (tüp itihabı), bel soğukluğu (gonore) yapabilir; dolayısı ile kısırlık hatta sepsis gibi kana mikrobun yayılmasına kadar ilerleyebilen klinik tablolara neden olabilmektedir. Hastalık aynı zamanda kişinin eşini de etkileyebilmektedir.

2. Spermler rahim cidarındaki damarlardan kana geçebilir. Bu yasağı mükerreren ihlal edenlerde, zamanla anne adayında eşinin spermlerine karşı antikor ve buna bağlı olarak, eşine özgü kısırlık gelişebilir. Kısırlığın tedavisi ise çok pahalı, bazen da imkânsızdır.

> TERTİL İLE OKUMALAR; BEYİN HÜCRELERİNİN İÇİNDE VE ARALARINDA VAR OLAN BİNLERCE DENDRİTİK VE AKSONAL UZANTILARIN VE SİNAPTİK BAĞLANTILARIN NÖRON YAPILARINI KORUR, KAVİLEŞTİRİR; ÖMRÜNÜ UZATIR; HATTA YENİ NÖRONLARIN OLUŞUMUNA NEDEN OLUR.

İ.ŞAHİN: Değerli hocam; abdest ve namazın sağlıkla ilişkisi üzerine pek çok şey yazılmakta ve söylenmekte. Bir hekim gözü ile baktığınızda, bu konuda neler söylemek istersiniz?

N.BENGİSU: Abdest ve namaz her gün en az beş kere tekrarladığımız, hayatımızın vazgeçilmez unsurlarından birisidir. Her Müslüman bu konunun sağlıkla ilgili yönleri konusunda da bilgi sahibi olmalıdır. Ancak hepimizin bildiği üzere namaz ibadet olarak yapılması gereken bir vecibedir. Sağlıkla ilişkisi doğrudan değil dolaylıdır. Hiçbir zaman bir spor aracı gibi düşünülemez. Öncelikle abdestten bahsetmek istiyorum.

Abdest, hem bedenen, hem ruhen; hadesten ve necasetten; hijyenik ve psikolojik olarak temizlenmektir. Namazın, olmazsa olmaz farz rükünlerindendir. "Siz ey iman edenler! Namaza kalkacağınız zaman yüzünüzü, ellerinizi ve dirseklere kadar kollarınızı yıkayın ve (ıslak) ellerinizle başınızı mesh edin ve bileklere kadar ayaklarınızı da yıkayın (ya da mesh edin). Eğer cünüp olmuşsanız baştan ayağa temizlenin! Fakat eğer hastaysanız, ya da yolcuysanız, yahut doğal ihtiyacınızı gidermişseniz veya eşlerinizle birlikte olmuşsanız ve su da bulamıyorsanız; o zaman temiz bir toprağa yönelerek onunla yüzlerinizi ve kollarınızı mesh edin. Allah sizi zora sokmak istemez; fakat sizi pırıl pırıl yapmak ve nimetlerinin tamamını size bahşetmek ister ki şükredenlerden olasınız."[2]

Demek ki abdest, öncelikle şükür ve hamdi gerektiren bir şifa nedeni ve bir nimettir. Peygamberimiz, çok

sık olarak, her namaz için ayrı abdest alırdı.[3] Sebebi ne olabilir? Bu hadis nedeniyle bazı fakihlerimiz, her müstakil namaz için ayrıca abdest öngörürler ki, bu görüşü biz hekimler, seve seve onaylarız. Şöyle ki, namaz vesilesi ile günde beş kez hadesten, mikrobik pisliklerden ve de vücudu ezen statik elektrikten ve eletromanyetik yükten temizlenmenin. Abdestin koruyucu hekimlik açısından ne gibi yararları olduğunu Haluk Nurbaki 'Namazın Sırları' isimli eserinde gayet güzel anlatır.

Abdestin bazı faydalarını maddeler halinde sıraladığımızda:

a. Günde 5 defa su ile yıkanan organlar; suyun termik, iyonik ve hidroterapötik etkisi sayesinde; ayrıca mükerreren elle ovuşturma yani masaj etkisi ile fizik tedavi alırlar. Böylece abdest organları üzerindeki cilt ve özellikle de yüz cildinin rengi ve kırışıkları düzelir, ışıltısı artar yani nurlanır. Kişi yaşlansa dahi nurlu görüntüsü devam eder.

b. Abdest almak ile cilt altındaki kaslar, tendonlar, damarlar, sinirler antrene edilmektedir. Damar ve sinir iletişimi aktive olmaktadır. Organlara durağan kan yerine taze kan pompalanmaktadır.

c. Günde 15 defa genize derince çekilen ve hızla sümkürülen su sayesinde sinüzit hastalığı riski azalmaktadır.

d. Günde 5 defa diş fırçalama sayesinde ağız ve diş sağlığı korunmuş olmaktadır.

e. Boynun her iki tarafını mesh etmekle, yani ıslak dokunuşlarla, aslında boyundaki derin damarlardaki Glomus caroticum cisimcikleri ve sempatik sinir uçlarındaki muhtelif reseptörler uyarılarak, bunların göndereceği sinyallerle ve ekstradan salgılatılan adrenalin ve noradrenalin sayesinde beyine giden ve gelen damarların mükerreren büzülüp genişlemesi ve böylece daha fazla antrene edilmesi kan pompalaması sağlanır. Beyin sempatik uyarılarla iyice uyandırılmış olur, enerji yüklenir ve belki böylelikle zorlu bir işe, yani İlahi huzurda mükâleme ve tefekküre hazır hale gelmiş olur.

f. Koroner arterlerden sonra en sık ateroskleroz ve tıkanıklık oluşan damarlar, beyin arterleridir. Öyle inanıyorum ki, mesh sayesinde söz konusu tıkanıklıklardan, en azından kısmen korunmuş olunmaktadır. Aklı İslam ile inşa olmuş olan kalp damar cerrahı arkadaşların bu konularda yapacağı çalışmalara ihtiyaç duyulmaktadır.

g. Kulak sayvanları ovuşturularak, günde beş defa bütün organlara yönelik bir akupunktur tedavisi yapılmış olmaktadır.

h. El ve ayak parmaklarının araları, iyice hilallenerek ve ovuşturularak kir ve pis kokular giderilirken bir yandan da akupunktura benzer refleksolojik terapi yapılmış olmaktadır. Çünkü bütün organlar, kulak sayvanları ile parmak aralarındaki bazı reseptörler tarafından uyarılabilmekte ve muhtelif hastalıklar bu yolla tedavi edilebilmektedir.

1. Organları günde 5 defa su ile yıkama, başta hepatitler olmak üzere, pek çok enfeksiyon hastalığının önlenmesinde bulunmaz bir korunma yöntemidir. El yıkama hastane enfeksiyonlarını önlemede hastane çalışanlarına, hasta ve yakınlarına tavizsiz uygulatılan bir kuraldır. Benzer şekilde, namaz için abdest, Kur'ani bir emirdir; fazlası da sünnet ile sabit, kuvvetli bir tavsiyedir. Görüldüğü üzere abdest, sağlığımız için vazgeçilmez bir şifa kaynağıdır. Basit bir ritüel olarak algılanmamalıdır.

> RİTÜELİMSİ VE BİÇİMSEL GİBİ DURAN RÜKÜNLERİN; FERDİ VE İÇTİMAİ MANADA ŞAŞIRTICI RUHİ, ZİHNİ VE BEDENİ FAYDALARI VE GÜZELLİKLERİ VARDIR. MESELA, EZAN...

İ. ŞAHİN: Değerli hocam namaz ibadetine bir hekim gözüyle baktığımızda bizlere neler söyleyebilirsiniz? Namazın ruh ve beden sağlığımızdaki yeri ve önemi nedir?

N. BENGİSU: Namaz ibadeti biz Müslümanların Allah (cc) ile sürekli bir iletişim halinde olmamızı sağlayan ve hayatta yalnız olmadığımızı bize gösteren ve her gün 5 vakit kirlenen ruhumuzu temizlediğimiz bir tür antivirus programıdır. Namazın en önemli rükünlerinden birisi kırattır.

Kur'an ve nebevi icraatlarda, okumanın, namaz biçiminde, kıyamlar, rükular, secdeler, tesbihler, tefekkürler şeklinde de olabileceğini öğreniyoruz. Evet, tefekkür ve tefakkuh. Namaz ibadetinde sanılanın aksine sağlam bir akıl ve açık bir bilinç şarttır. Kitap ve sünnete uygun yaşayanlar, zamanla görüyor ve teslim ediyorlar ki: "İnsan, hem ruhi ve bedeni, hem organik, hem sistemik; hem de ferdi ve içtimai; en önemlisi de zihni manada rehabilite oluyor, sıhhat buluyor namazla. Hatta Dr. Ayşe Öktem'in tecrübesinde görüldüğü üzere beyin ve vücut zinde kalıyor; namaz kılanların ömrü uzuyor.[4]

2 Maide, 5/6
3 Buhari, Vudu 54; Ebu Davut, 66; Tirmizi, Taharet 44.

Namaz veya Kur'an niyeti ile uykudan kalkarak geceleri tertil ile okumanın hikmetlerinden birisi şöyle izah edilebilir. Neden gecenin bir vaktinde, derin uykudan kalk ve **tertil ile oku** deniyor? Uzunca uyumalarda, beyin ve bütün iletişim ağlarında, az da olsa su yükü artar; yani uzun süre ayakta kalmalarda bacakların şişmesi gibi, nöronlarda ve glial hücrelerde hafif bir ödem gelişir. Bu yüzden kişi, hele de çokça ve derin uyumuş ise; doğrulup kalktığında, pek ne dediğini, nereye bastığını bilmez, sayıklar, hafifçe sendeler; çok da iyi göremez. Bu yüzden kapıyı pencereyi karıştırır. Bu durumdan en çabuk kurtulmanın yolu bir duş veya gusül veya en azından abdest almak; yüz ve bilhassa boyun bölgesini, tercihan soğuk su ile mesh etmektir. Bu arada mırıltı halinde, yani tertil ile dua misali, bir şeyler okumaktır. Tertil ile yani en azından kulağın duyabileceği kadar bir yüksek sesle okumak; ses tellerinin uzun dalga boylu bir titreşimi, yani etkili bir vibrasyonu demektir. Bu vibrasyon dalgaları, kan ve beyin omurilik sıvısı içinde yüzen beyin dokusuna kolayca intikal eder ve masaj yerine geçer. Masajın dokulardaki birinci etkisi, kan akımını artırmak, damar dışına kaçıp ödeme neden olan kan serumunu tekrar damar yollarındaki yerine itmektir. Bu süreç, başta beyin olmak üzere; ödem nedeni ile hantallaşan sistemlerin bir rehabilitasyonun ta kendisidir.

Öte yandan; sessiz okumalar yerine, kulağın da işiteceği ve anlayacağı şekilde, yani **tertil ile okumalar; beyin hücrelerinin içinde ve aralarındaki on binlerce dendritik ve aksonal uzantılar ve sinaptik bağlantıların üzerinde, yeni kimyasal ve enzimatik sentezler oluşturur.** Bu sayede nöron yapılarını korur, kavileştirir; ömrünü uzatır; hatta yeni nöronların oluşumuna neden olur. Böylece tertil ile okuma beyinsel yıpranmayı, aşınmayı ve bunamayı da önleyebilmektedir. Sessiz ve seyrek okumalar, söz konusu yapılarda sadece yüzeysel izler bırakır. Aradan yıllar geçince öğrenilenler, önceki ezberler unutulur.

Küçük yaşlardan itibaren, sık sık tertil ile açıktan okumalarda, ezber tekrarlarında, kişinin telaffuz, hitabet ve şiir söyleme kabiliyeti gelişir.[5] Bu da nöronları korumaya, hatta yeni nöron ve ara bağlantıların oluşumuna yarar ki, bu da yine bunamayı geciktirebilecek veya önleyebilecek faktörler arasında sayılabilmektedir. Hafızlar ve entelektüeller buna en iyi örneklerdir. Binaenaleyh; başta Kur'an olmak üzere, bütün okumalar, ama özellikle de tertil ile, tefekkür ile okumalar şifadır veya en azından rehabilite edicidir.

Ritüelimsi ve biçimsel gibi duran rükünlerin; ferdi ve içtimai manada şaşırtıcı ruhi, zihni ve bedeni faydaları ve güzellikleri vardır. Mesela, ezan ve namazlardaki vakit rüknüne bakalım. Hoş bir sada ile gök kubbeye yayılan bir ezan sesinde; günlük işlere veya rehavete dalmış her kişi, ister istemez dikkat kesilir; bir namaz vaktinin geldiğini idrak eder. Musalli kişi, Rabb'inin huzurunda namaza ve münacata ve din kardeşleri ile aynı safta buluşmaya çağrıldığını hatırlar ve hemen abdest alıp mescidin yolunu tutar. Teneffüse çıkar. **Ezan**, kulağının ve kalbinin pasını silerken, kendisi de serin bir su ile uzuvlarının zahirî kirini silip yıkarken kalbine hoş bir ferahlık, derinden bir sevinç dolar. Yeni bir terapi, yeni bir rehabilitasyon seansı başlamıştır. **Sevinç**, tek başına başta ruhi sorunlar olmak üzere pek çok hastalık için şifa kaynağıdır.

ZAMANLA, DERİNLERDEKİ BİYOLOJİK SAATE İLAVETEN, BEŞ VAKİT EZANA DAYALI BİR BİYOPSİKOLOJİK SAAT VE TAKVİM OLUŞUR. KİŞİ HAYATINI NAMAZ VE ORUÇ VAKİTLERİNDEN MÜTEŞEKKİL BİR TAKVİME VE SAATE GÖRE DÜZENLEMEYE BAŞLAR.

Zamanla, derinlerdeki biyolojik saate ilaveten, beş vakit ezana dayalı bir biyopsikolojik saat ve takvim oluşur. Kişi hayatını namaz ve oruç vakitlerinden müteşekkil bir takvime ve saate göre düzenlemeye başlar. Böyle bir programlama; nöropsikiyatri hekimlerinin nezdinde, **Alzheimer hastalığı ve senil demans denilen bunamalar için hem bir profilaksi, yani koruma; hem bir terapi ve hem de rehabilitasyon yöntemidir.** Hekimler, ruhsal bunamalı hastalarını; ısrarla, benzer programlara zorlarlar. Hastamız, musalli bir mü'min ise; hekimin de, hastanın da işi daha kolay demektir.

Kişi mescide gelince cemaatle selamlaşır, musafahalaşır, kucaklaşır, safta arkadaşları ile omuz omuza durur. Herkes önceden belirlenmiş bir yöne, yani kıbleye, herkesle birlikte topluca yönelir, aynı yaratıcıya topluca dua eder; önce O'nunla, sonra da cemaatle halleşir, dertleşir, muaşeret ve mübaşeret eder. Aslında bunlar hep bir grup terapisi biçimidir ve aileye ilaveten, bir de cemaate aidiyet duygusu gelişir ki, bu duygu bir öz güvendir ve kişiyi, çok yönlü rehabilite eder.

4 Recep Yeter, "Dr. Ayşe Hümeyra Ökten: Tek Kişilik Vakıf", Yeni Şafak, 22.4.2008

5 Dr. Hamdi Kalyoncu, Dr. Fikriye Ovak, İkra: Okuma Psikolojisi; 2004.

Nitekim hekimler, bunamalı ve bunalımlı hastalarını muhtelif grup terapilerine zorlarlar; onları, kendi gibi hastalarla konuşturur ve tartıştırırlar; hastalığın ve bunalımın neden, kimden ve nereden kaynaklandığını anlamaya zorlarlar. Sorun anlaşılınca, çözüm kolaylaşır. Böylece pek çok sorunu, hastaları birbiri ile kaynaştırıp kendilerine çözdürürler. İşte, ezanla başlayan cemaatleşme, insanların kaynaşması, muavenet etmesi, topluca psikolojik şifa bulması ve rehabilitasyon demektir.

Bunamalı hastalıklarda, ilk yitirilen duygulardan ikisi, zaman ve mekân / yön bilincidir. Evin camiye, caminin mahalleye ve şehre göre konumunu ve hele de kıbleye göre yönünü kolayca belirleyen düzenli namaz ehli kimselerde bu duygular güçlü bir şekilde korunmaktadır. Mükerreren bellenen ezan ve namaz vakitleri sayesinde bu kimselerde zaman bilinci de hayli güzel korunmaktadır.

İ.ŞAHİN: Değerli hocam namaz kılarken sürekli tekrarladığımız kıyam, kıraat, rüku ve secde gibi rükünlerin sağlık açısından yararları var mıdır?

N.BENGİSU: Elbette. Yalnız, kıyam deyince huzur-ı İlahide, ayakta direk veya sırık misali gibi dimdik durmak değil de; baş ve boyun tevazu ile hafifçe öne eğilmiş, gözler ise ellere veya göğüsteki bir noktaya sabitlenmiş vaziyette el pençe divan durarak Kur'an okuma anlaşılmalıdır. Hafifçe öne eğik pozisyonda, uzun süreli duruşlarda; sırt adaleleri ve bağları hafifçe gergin ve aktif çalışır vaziyette olur ki, bu hal, farkında olmadan yapılan hafif yollu bir sırt ve boyun egzersizidir. Romatoid spondilit benzeri bel hastalıklarına bir önlem olarak algılanabilir. Rükua varıldığında bu gerginlik maksimum düzeyde artacaktır. Yine özellikle uzun süreli kıyamlarda başta uzun kemikler olmak üzerine, **iskelet sistemi üzerine bedenin ağırlığı ve stresi biner ki böylesine stresler, ilgili kemikleri güçlendirir**; osteoporoza, yani kemik erimesine ve küçülmesine karşı aktif bir koruma sağlar. Peygamber efendimiz; cemaate kıldırdığı sabah namazlarında ve kendi başına kıldığı nafile namazlarında kıyamda okumayı çok uzatırdı; bu yüzden ayakları şişerdi.

Rüku, Kur'an ve sünnet ile sabit bir rükündür. Sünnette tarifini şöyle bulur: "Hz. Peygamber (sas) rükû'a varınca, sırtını dümdüz tutardı" (Beyhaki ve Buhari). "Öyle ki, üzerine su kabı konsa, dökülmezdi" (Taberani, İbn-i Mace). Neden? Öylesine eğilmenin öncelikli hikmet ve maksadı, kulluğun bir izharı olarak Rabb'in önünde ta'zim ile eğilmektir. O'nu her konumda tesbih etmek ve secdeye hazırlanmaktır. İki büklüm katlanarak eğildiğimizde, boyun ve sırt kasları, bütün iskelet sistemi ve bağlantıları, maksimum düzeyde gerilirler, ciddi derecede antrene olurlar. Bu yüklenme, kısa bir ara kıyam için doğrulurken daha da artar. **İlgili kas, iskelet ve tendon sistemleri, bu şekilde, günde 40 defa antrene olurlar**. İyi ki kıyamlarımız ve rükularımız var; değilse ve hele de sedanter bir hayat yaşıyorsak, kısa zamanda sırt kaslarımız erirdi, bel mafsallarımız kireçlenir ve ağrılar başlardı; belli bir yaştan sonra da belimizi doğrultamaz hale gelirdik. Tekrar hatırlatmakta fayda var: Kur'an ve namazın hiçbir rüknü tek boyutlu değildir.

> NAMAZ VESİLESİYLE İLERİDE DİZ VE AYAK BİLEKLERİNDE OLUŞABİLECEK ARTROZ VE ANKİLOZ GİBİ DİZ EKLEMİ ROMATİZMALARINDAN VE MENİSKÜS YIRTILMALARINDAN KORUNMUŞ OLURUZ.

Secdeden öncelikli mana ve maksat, Rabbimizin en sevdiği şekil ve konumda münacatta bulunmaktır. Belki ondan olsa gerek; Peygamber efendimiz, secdelerini daima rükudan uzun yapar; bazen arızi bir sebeple çok çok uzatırdı ve farklı farklı tesbihat yapar ve çok tekrarlardı. Bazı gece namazlarında Bakara, Nisa ve Al-i İmran gibi uzun sûreleri bir arada okur ve aralarında da dua ve istiğfarlar yapar; ardından secdelerini de kıyamına yakın miktarda uzatırdı. Secdede elleri ile yeri kavrar; sırtını ve dirseklerini dik tutardı, karnını sarkıtmazdı. Gözlerini asla kapatmaz, burun ucuna bakardı. Yere kapanma ritüeli gibi görünen secde eylemini Rasulullah (sas) çok dinamik biçimde yapardı. Alın ve burnunu, 'horozun gagalaması gibi' değil de; dikkatle ve yavaşça yere koyardı.

Biz, olaya hekimlik açısından bakınca neler görebiliriz? Secde eyleminde, göz ve iç kulaktaki denge organları yani semilunar halkalar, beyincik, asıl beyin ve bunlarla ilgili tüm hatlar ve tüm bağlantılar, koordineli bir şekilde devreye girerler. Beyine maksimum düzeyde kan pompalanır. Secdeler tekrar ettikçe bu sistem tekrar tekrar antrene olur, karmaşık dengeler korunur. Antrene olmamış, yani secde tecrübesi olmadan yaşlanmış olanlarda elbette sorunlar yaşanır.

Secdelerde kalb seviyesinden bir karış aşağıya indirilen beynimize maksimum düzeyde kan

hücum eder; böylece beynin oksijenlenmesi ve beslenmesi artar. Arasıra, peygamber efendimizin yaptığı gibi secdeleri uzattığımızda, bu hemodinamik değişimi, bir kafa şişmesi şeklinde hissederiz. Çünkü bütün kafa içi ve kafa dışı damarlar maksimum düzeyde kanla dolar ve gerilir. Bu sayede beyin damarlarının elastikiyeti artar. Bu da, ileri vadede, beyin kanaması riskini azaltır.

Namaza geç başlayanlarda, alerjik veya vazomotor rinit nedeni ile burun tıkanıklığı olan hastalarda veya şişmanlarda; ilk seanslarda secde uzun tutulursa, kafaya, burun içindeki damardan zengin konkalara hücum eden kan ile hava yolları sıkışır, nefes zorlanır. Eğer kişi sabreder ve bu eylemi sık sık tekrar ederse, zamanla bu posizyonlara alışır, hatta tıkanık burnun, secdelerden sonra güzelce açıldığını fark eder. Çünkü, secdede zorlanan damar duvarlarından, adrenalin, seretonin, bradikinin, kallikrein gibi; konkalardaki şişkinliği veya tıkanıklığı gideren ve damar kan akımını arttıran terapötik aminler salınır.

Secde pozisyonu ile ilgili daha da ilginç bir olumlu süreç, Kahire'den; Ulusal Işın Tenknolojisi Merkezinden, Elektromanyetik Alanlar Bilimdalı Başkanı Biyolog Prof. Dr. **Muhammed Ziyaeddin** tarafından ortaya konmuştur:

"**Bu çağda insanlar her yönden elektromanyetik dalgalara ve radyasyona maruz kalıyor.** Bu yükün boşaltılmaması halinde, kanser ihtimali giderek artmaktadır. **Bu yükün en etkili boşaltım şekli, toprak üstüne yapılan secde işlemidir.** Çünkü secdede vücut, 7 noktadan toprak ile temasa geçiyor. Bu konumda, elektromanyetik yük kolayca toprağa geçer. Bu süreç için günde 5 vakit namaz yeterlidir. Hususan öğle, ikindi ve akşam namazları sonunda bu deşarjla birlikte günün zihni ve bedeni yorgunluğu azalır ve yatsı namazı ile birlikte elektromanyetik yük tamamen toprağa geçer ve uykuya geçiş kolaylaşır." (Hüseyin Biçer, Vakit, Kasım 2008).

Bakın bu yedi uzvumuzu Allah Rasulü şöyle tarif etmiştir: "Ben yedi aza üzerine secde etmekle emrolundum. Bunlar; alın, (o anda eli ile burnuna da işaret eder), iki el, iki diz ve iki ayaktır."(Buhari, Müslim. Bkz."el-İrva" 310).

Prof. **Ziyaeddin** röportajın devamında, elektromanyetik yükün daha etkin boşalımı için; yüzünün, özellikle kıble tarafına konması gerektiğini ilave ediyor. Nitekim **fizikçi bilim adamları, başlangıç meridyeninin Greenwich'ten artık Mekke'ye taşınması gerektiğini**; çünkü saatlerin ve manyetik ibrelerin yegane sapmadığı elektromanyetik çizginin Kabe'den geçtiğini açıkladılar (Basın bültenleri, Nisan 2008).

Tahiyyatta ise dizler sıfır derece katlanarak alt ekstremite, yani bacaklar üzerine oturulur. Alışmayanlar için biraz zorlu bir oturma şeklidir. Çünkü kaslar, damarlar, sinirler, tendonlar, eklem aralıkları ve kemikler maksimum düzeyde sıkışır ve masajlanır. Tahiyyattan kalkışlarda ise bu sistem bir başka dinamik egzersizle zorlanır ve rahatlatılır. Namaz vesilesi ile erken yaşlarda başlanan bu şekil diz üstü çökmeler ve doğrulmalar; ilerde diz ve ayak bileklerinde oluşabilecek artroz ve ankiloz gibi diz eklemi romatizmalarından korunmada ve menisküs yırtılmalarında önleyici etkisi bulunmaktadır. Ayrıca ilerde ven ve arterlerde (toplar ve atar damarlarda) gelişebilecek flebit ve arteriosklerotik damar tıkanıklarından ve ödemden yani yaygın şişliklerden; önemli ölçüde korumaktadır. Çünkü ka'dede, lenfatik ve venöz, yani toplardamar sistemi maksimum düzeyde pompalanır; kıyam benzeri ayakta durmalarda durağanlaşan venöz kan ve bir kısmı damar dışına kaçarak ödeme neden olan kan serumu; geriye, kalbe pompalanır.

Tahiyyattan kalkışlarda da, başta diz eklemi olmak üzere, bütün kas iskelet sistemini en üst düzeyde antrene olur. Tahiyyatta, yine gözler, şehadet parmağına sabitlenerek gözlerin iç ve dış kasları ve mercekleri akomodasyona (uyum) zorlanır. Hz. Peygamber (sas), sol elini sol dizi üzerine yayar, sağ elinin ise parmaklarını kapatarak şahadet parmağı ile kıbleye işaret ederdi. Gözleri ile de ona bakardı.[6]

Selam verirken ise gözler son kez omuzlara sabitlenir. Böylelikle, namaz boyunca göz kasları, irisler, göz bebekleri, göz mercekleri sürekli en aktif pozisyonda tutulmaya zorlanır. Böylece presbiyopi, hipermetropi ve katarakt hastalığı gibi göz kusurları önemli ölçüde önlenir. Dolayısı ile beyni antrene etmeye devam ediyor. Selam verirken, namazdan çıkarken bile gözler omuz başlarına fiske ediliyor, kapatılması menediliyor; neden? Gözler uyursa beyin de uyur. Oysa namaz, hele de secdeler; en uyanık olunması gereken zamanlar ve mekanlardır. Namaz bir derin bilinç halidir.

Hz Peygamber (sas) namaz kılarken şu üç şeyi yasakladı:

"Horozun yem topladığı gibi namaz kılmayın, köpek oturuşu gibi oturmayın, tilkinin bakındığı gibi sağa sola bakınmayın" buyurdu.[7] "Hz Peygamber (sas), namaz kılarken göğe doğru gözünü dikmeyi yasakladı. Namazda göğe doğru bakan insanlar bundan vazgeçsin. Aksi takdirde, gözleri onlara geri dönmez (Bir rivâyette: gözleri kör olur" buyurdu.[8] Bütün bunların, tıbben anlamı şu olsa gerek: **Namaz içinde veya dışında iken, yakına fiske edilmeyip boşluğa veya uyumaya bırakılan gözün bütün kas ve mercekleri ziyadesiyle pasif konumda demektir.** Göz

merceği, günün çoğu vaktini boşluğa bakar konumda geçirirse, hem iris ve diğer kaslar zayıflayabilir, hem de göz merceği içindeki jelimsi sıvının kalitesi bozularak katarakt gelişebilir, yani göze perde inebilir. İşte bu noktada bir dini rükün, hem huşu, hem de şifa nedeni olarak karşımıza çıkmaktadır. Demek ki gözler, uyanıklığın da uykunun da, beynin de aynası. Mümin için, kulluk için okumak ve tefekkür etmek için sağlam bir beyin ve sağlam bir çift göz elbette elzem. İslam, iman, namaz ve bütün Kur'ani rükünler bu ve benzeri nimetleri elde tutmak için ne güzel bir imkân.

İ.ŞAHİN: Değerli hocam, bir doktor olarak bütün bu tavsiyelerinizi reçete etmeniz istenseydi bize nasıl bir reçete önerirdiniz?

N.BENGİSU: "Yakın bir zamanda, bedenimizin ve beynimizin sağlığını ve nimetleri koruma konusunda hekimler; reçetelerine şöyle yazarlarsa şaşmayacağım:

I. Abdest, S.günde 5x1 defa
II. Namaz, S.günde 5x1 defa
III. Kıraat, S.günde 5x5 sayfa
V. Yemek, S.günde 2x1 öğün
IV. Oruç, haftada 2x1 gün

Sonuç olarak, elbette namaz ve Kur'an dışı diğer sosyal ve entelektüel faaliyetlerin, hafıza eğitim derslerinin, rejimlerin, sporun, bitkisel ilaçların ve vitaminlerin faydasını inkâr etmiyorum; ama ömür boyu uygulanabilirlik gibi pek çok noktada onları aşan Kur'an-ı Kerim ve namaz tilavetlerini, yani okumayı daha çok önemsiyorum. Çünkü Kur'ani okumalar ve diğer rükünler bize sadece biyolojik beden ve şahsiyetimizi değil, ibadet yönü ve kulluk izharı nedeni ile de uhrevi ve ebedi şahsiyet ve kimliğimizi de kazandırıyorlar.

Bu meyanda dostum Dr. Hamdi Kalyoncu Bey ile Dr. Fikriye Ovak hanımın müştereken yazdığı "İkra: Okuma Psikolojisi" kitabını ve talebem Doç.Dr. İdris Şahin'in Kur'ani Hayat Dergisi'nin ilk sayısında çıkan "Kur'an'da insan sağlığına genel bir bakış" yazısını özellikle tavsiye ediyorum.

İ. ŞAHİN: Değerli hocam bize abdest ve namaz konusunda verdiğiniz bu değerli bilgilerden dolayı teşekkür ediyoruz. Allah (cc) ömrünüzü bereketlendirsin ve hayatı yeniden inşa sürecinde biz Müslümanlar için yeni bilgiler sunmanızı nasip etsin.

Mutlaka sizi anlatacak birşeyler vardır...

ANADOLU PROMOSYON

www.anadolupromosyon.com

Fatma Sultan Mh. Kahalbağı Sk. No: 49 Topkapı - Fatih / İstanbul
Tel: (0.212) 621 44 22 - 525 22 15 - Fax: (0.212) 523 04 81 - 631 06 15
web: www.anadolupromosyon.com - e-mail: info@anadolupromosyon.com

6 Müslim, Ebu Avane, İbn Huzeyme, Humeydi Müsnedi; Ebu Ya'la Müsnedi.
7 İmam Ahmed ve Ebu Ya'la: Sahihu't-Terğib.
8 Buhari ve Ebu Davud; Müslim ve Es-Sirac. Daha geniş bilgi için bkz. Muhammed Nasiruddin Elbani; Doç.Dr. Selman Başaran; Doç.Dr. Vehbi Yavuz; Hadislerle Hz. Peygamber'in Namaz Kılma Şekli, 1993.

DENEME

Tefsir Usulünde Yeni Bir Yöntem Önerisi

MUHAMMED HALİL ÇİÇEK

KUR'AN'LA YENİDEN İLİŞKİ KURMADA KULLANILACAK ARAÇLARIN REALİST VE KOLAYCA İSTİFADE EDİLEBİLİR MAHİYETTE OLMASI, FELSEFİ YAKLAŞIMLARLA ZORLAŞTIRILMAMASI, İSTİFADEYİ SINIRLANDIRACAK VE KÜÇÜK BİR AZINLIĞA HASR EDECEK LAF KALABALIĞINDAN ARINDIRILMASI GEREKİR.

Prof.Dr., Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Tefsir öğretim üyesi.

Hamd sadece Allah'a, salat ve selam; kendinden sonra nebi olmayan Peygamber'e ve tüm ailesine olsun. Amin.

Her basiret sahibi açıkça şunu görür ki; İslam ümmeti, bu gün geçirmekte olduğu fikrî donukluk, ruhî çöküntü ve ilmî durgunluk nedeniyle bir buçuk asrı aşan o uzun tarihi boyunca daha evvel hiç karşılaşmadığı en kötü günlerini yaşamaktadır. Zira İslam ümmeti devasa cüssesine ve muazzam potansiyeline rağmen; hayatın siyasî, idarî, fikrî, ilmî, epistemolojik ve ekonomik alanlarında başkasına muhtaçtır. Öyleyse bu ümmetin bir yandan elinden tutup hakkı ve doğruyu gösterecek birine diğer yandan da liderlikte ve saygınlıkta kendisine layık yerini tutması için onu yeni bilimsel ve epistemolojik ufuklara kavuşturmak üzere uyanıp ayılabilmesi için kendisini derin uykusundan uyandıracak birine ihtiyacı vardır. Bu da ancak, ümmetin hayatın tüm isteklerini ve yönelimlerini belirlemeyi ve yine insanlığı hayatın ve düşüncenin tüm alanlarında yeni ufuklara kavuşturmayı sağlamak üzere Allah'ın kitabına dönüşüyle gerçekleşir ki, bu sayede insanlık evreni Kur'an'ın rehberliğinin kendisine bahşettiği hakların ve saygınlıkların tamamından istifade etme imkânına kavuşur. Buna göre Müslümanlara düşen görevler şunlardır:

1- Bitmek ve tükenmek bilmeyen Kur'an'ın o duru kaynağına dönmek için ellerindeki her türlü imkânı kullanmaları gerekir. Bu da, Kur'an'la yeniden buluşmakla olur. Tarihin önemli bir dönemecinde oluşacak olan bu buluşma, binlerce kriz ve sorunlarla dolup taşan modern hayatın tüm problemlerinin çözümlerini üreten çağdaş bir ilişki biçimiyle Kur'an'la ilişki kurmamızla gerçekleşebilir.

Ümmet yaşamında hayati bir konuma sahip olan bu ilişki; hayatın ve çağın gerçekleriyle uyumlu olabilen realist bir anlama ile mümkün olabilir. Bu anlama aydın, doğru, düzenli ve disiplinli ilmî temellere dayanan ve takipçilerinin yolunu aydınlatan bir anlama olacaktır. İşte bizim "yeni yöntem"den kast ettiğimiz de budur.

2- "İlimlerin metodolojisi" meselesi bu asırda daha sıkı bir şekilde âlimlerin dikkatini çekmiştir. Bütün çağdaş ilimler için metodoloji birliği fikrinin kabul edilemeyeceği sonucuna vardılar. Metodolojiler değişiktir. Her ilmî disiplinin kendisine göre bir metodolojisi vardır. Müslüman âlimler bilimsel/metodik çalışmalarıyla bu gerçeği bundan kaç asır önce tescil ettiler. Onların birçok ilim dalı için köklü ilmî metodolojiler tesis ettiklerini görmekteyiz. Mesela; fıkıh ilmi için bir metodoloji, tefsir ilmi için bir metodoloji, hadis ilmi için bir başka metodoloji. İbn Sina ve emsalleri kendi felsefî görüşleri için bir metodoloji geliştirdiler. Hatta İmam Suyuti (ö. 911 h) nahiv ilmi için; **el-İktirah fi Usuli'n-Nahv** (Nahiv Metodolojisinde Bir Öneri) adlı kitabıyla nahiv için çerçevesi ve ana hatları belli olan bir metodoloji geliştirmiştir. Buradan 'İslam Bilimleri Tarihinde Metodoloji' konusunun önemine dair bir tartışmanın gereksiz olduğu sonucuna varıyoruz. Öyleyse "İslamî Metodoloji", köklü bir metodoloji olup bolca belirleyici çizgiler taşıyan, bapları ve fasılları bulunan ve tarihî köklere sahip olan bir metodolojidir. Bu husus hiç kimsenin tartışmayacağı bir gerçektir.

ALLAH'IN KİTABIYLA İLİŞKİ KURMAYA ÇALIŞIRKEN NEBEVÎ TEFSİRİ KUŞATAN SOSYAL, SİYASAL, İDARİ, İKTİSADİ, DİPLOMATİK VE HATTA PSİKOLOJİK ŞARTLARI VE MÜNASEBETLERİ BİLMEMİZ GEREKİR.

3- Ancak biz Müslümanlar için önem arz eden husus, modern ilimlerin kaynağından temel unsurlarını alan, yaşanan epistemolojik hayatın realitesinden dal budak salan bugünkü muasır metodolojiden elimizde yeterince bir azığın olmamasıdır ki, onunla modern dünyaya meydan okuyabilelim veya onunla âlemin önüne çıkalım. Keza sıkıntısını çekmekte olduğumuz düşüşten ve geri kalmışlıktan bizi kurtarabilecek bir yönteme veya metodolojiye de sahip değiliz. Bu bağlamda zannımızca metodolojiye en fazla muhtaç olan alanların başında kitap ve sünnetle ilişki alanları gelir ki, zaten onların dışında başka bir kurtuluşumuz da yoktur.

4- Kur'an-ı Kerim'le ilişki kurma meselesi özelde Müslümanlar için genelde de bütün insanlar için hayati bir öneme sahip olmasına rağmen ilgilenenleri azdır. Meseleyi akademik bir metotla değil; pratik bir şekilde ele alan Merhum Muhammed Gazzalî'nin içinde olduğu âlimlerden küçük bir azınlığın dışında kimsenin konuya yaklaştığını görmedik. Akademik bir şekilde konuyu ele almadığı için de Gazzalî'nin kelamından metodik bazı kuralları çıkarmak kolay değildir. Prof. Dr. Muna Ebu'l-Fadl hanımefendi konuya akademik bir şekilde yaklaşmış ise de konunun daha fazla detay ve kuşatıcılığa muhtaç olduğu kesindir.

5- Âlimlerin metodolojiye karşı olan görüş ve tutumlarında metodolojinin iki eğilim gösterdiğini görmekteyiz: a) Teorik, ilmî ve akademik eğilim, b) Realist, uygulamalı eğilim. Örneğin "Usul-ı fıkıh şu şu hükümleri kavrayıp istinbat etme metodolojisidir" dedikleri zaman bu ilmî eğilimi kast etmektedirler. Bunun mukabilinde "İslamın estetikle ilgili metodolojisi şudur" dedikleri zaman da bu amelî eğilimi kast etmektedirler. Bizim buradaki çalışmamız daha ziyade "Kur'an'la ilişkinin metodolojisinin" akademik yönüyle ilgilidir.

Evet! Modern ilmî ve fikrî hayat kervanıyla yürüyebilecek yeni bir metodolojinin inşası bazı usullerin belirlenmesini, yeni bazı çerçeve ve kavramların geliştirilmesini, hedeflerin netleştirilmesini ve mahiyetini oluşturacak akademik çalışmaların üzerine bina edilebileceği ilmî bir zeminin tespitini gerektirmektedir ki, böylece metodoloji istenen hedefine ulaşabilsin.

Geliştirmeye çalıştığımız bu metodolojinin zeminiyle ilgili olarak şunu söyleyebiliriz: Kur'an İlimleri eski içeriği ile kadim zamanlarda yaşanan realite itibariye Kur'an tefsiri için bir zemin oluşturabilirdi. Günümüzde ise insanî düşünce ufukları alabildiğine genişlemiş, boyutları tahmin edilemeyecek düzeyde insanî kültür hacmi de büyümüştür. İşte bu reel durum bizim Kur'an'la ilişki metodolojimizi yeniden ele almamızı gerektirmektedir. Bu hususta önerimiz şudur: yeni gelişen birçok ilim disiplinini bir dal olarak kadim Kur'an ilimleri formuna katmaktır. Bu sayede Kur'an ilimleri, içinde yaşamakta olduğumuz çağın verileriyle uyumlu olabilecek yepyeni bir yapıya kavuşmuş olacak ve istenen hedefi de gerçekleştirecektir.

Bundan hareketle Kur'an İlimlerinin yeni formunda şu bilim dallarının yer almasının gerekliliğine inanmaktayız: Kur'an'ın semantiği, Kur'an'ın üslubu, Kur'an'da konu bütünlüğü, Kur'an sosyolojisi, Kur'ani siyak/bağlam, Kur'an psikolojisi, Kur'an antropolojisi, Kur'an'ın ana konuları, Kur'ani epistemolojinin felsefesi, Kur'an'daki uygarlıklar, metodik tefsir eleştirisi ve Kur'an medeniyeti.

Bu ilmî disiplinlerin Kur'an bağlamında kurulması, İslam ümmetini istenen global bir verimliliği gerçekleştirecek çağdaş bir okuyuş biçimiyle Kur'an'ı yeniden okumaya ehil kılacaktır. Bu husus da ilgili ilim dallarının kural ve kaidelerinin farklı alanlarda uzman olup derin birikimi olan ilmî bir heyet tarafından kurulmasıyla mümkündür.

Akademik anlamıyla Kur'an Metodolojisi, ana iskeletinin oluşması hususunda bizi bazı zorunlu şeylerle karşı karşıya getirmektedir:

a- Araçlar, b- Kavramlar, c- Bütüncül bakış, d- Genel çerçeve, e- Hedefler.

A- Araçlar

Kendisine ulaşılmak istenen amaçlar bir takım özellikler ve ayırıcı nitelikler taşır. Bu ayırıcı niteliklerin durumuna göre de hedefe ulaştırıcı araçlar değişmektedir. Araçlar ne kadar doğru, realiteyle uyumlu ve istifadeye elverişli olursa istenen hedefe ulaştırması da o kadar kolay ve yakın olur. Bundan ötürü araçların realist ve kolayca istifade edilebilir mahiyette olması, felsefi yaklaşımlarla zorlaştırılmaması, istifadeyi sınırlandıracak ve küçük bir azınlığa hasr edecek laf kalabalığından arındırılması gerekir. Kur'an'la yeniden ilişki kurmada ele alınması kolay ve realiteye daha uygun gördüğümüz araçlar şunlardır:

1- Dil/Lügat: Hem eski hem yeni zamanlarda bireysel ve toplumsal düzeylerde Kur'an'la kurulan ilişki kuşkusuz Kur'an dili olan Arapça'yı bilmeyi gerektirir. Sonra bu bilginin de -ihtiyaç sınırlarını aşmaması şartıyla- kişinin Kur'an yolculuğunda karşılaşabileceği sorunları giderebilir düzeyde olması gerekir.

2- İlmî Altyapı: Kur'an'ın bilimsel ve epistemolojik ufukları oldukça geniş olduğundan toplumun farklı kesimlerine Kur'an'ın mesajlarını ulaştırırken taşı tam gediğine koyabilmemiz için kendisiyle olan ilişkilerimiz; bizim sosyal bilimlerden, özellikle de yaşamla direk uğraşan canlı bilimlerden sağlam bir zeminimizin olmasını gerektirmektedir.

3- Selef ve Eski Müfessirlerin Görüşleri: Düşünsel zenginliğimiz ve ilmî gelişmelerimiz ne olursa olsun biz Allah'ın kelamıyla uğraşırken selefin görüşlerinden elbette müstağni olamayız. Ancak muhtaç olduğumuz hepsi değil; genelidir. Zira selef-i salihten Şatıbî ve emsali gibi bazıları, Allah'ın kitabından değerli yorumlar çıkarmaya ve Allah'ın kitabını yorumlama veya onunla ilişki kurma konusunda faydalı bazı kuralları tespit etmeye büyük ölçüde muvaffak olmuşlardır. Şu halde bizim bu çok ve zengin olan görüşlere karşı takınacağımız tavır onları rasgele toplamak değil seçici olmaktır.

METODOLOJİMİZİN GENEL ÇERÇEVESİ KUR'AN'IN İÇERİK, MESAJ, HİTAP, HİDAYET VE İ'CAZ YÖNÜNDEN EVRENSEL OLUŞUDUR. KUR'AN'IN BU YÖNLERDEN EVRENSELLİĞİNİ AÇIKÇA ORTAYA KOYABİLDİĞİMİZ ORANDA MEDENİYETİMİZ DE O DERECE KÖKLÜ OLACAKTIR.

4- Arabî İlimler: Kur'an'ı anlayarak okumak isteyen kimseler ve özellikle de Arap olmayanlar Kur'an'ın açık âyetleri arasında turlar atarken Arapça'yı anlamak isteyenlerin asla bigane kalamayacakları bazı dil gramer kaidelerinden bir nebzesini bilmeden anlaması ve gerekli mesajları alması mümkün olmayan birçok âyetle karşılaşmaktadır. Ayrıca, Kur'an'ın *beyanî i'cazı*'nın vecih ve özelliklerinin ortaya çıkarılması da, ancak, belagat ilimleriyle mümkündür. Ancak her hal ü kârda bunların ihtiyaç fazlası olmamaları ve sadece ihtiyaç miktarıyla yetinilmesi gerekir.

5- Sünnet: Allah'ın kitabını anlamada sünnetin rolü tartışılmaz. Ne var ki, modern problemlerimizi giderecek düzeyde Allah'ın kitabıyla ilişki kurmaya çalışırken yapmamız gerekenler şunlardır: Nebevî tefsiri kuşatan nebevî şartları, sosyal, siyasal, idari, iktisadi, diplomatik ve hatta psikolojik şartları ve münasebetleri bilmemiz gerekir. Bütün bu münasebet ve şartları ve Rasulullah'ın (sa) Kur'an'ı tefsir ettiği düzeyleri ve ortamları bildiğimizde bizim Kur'an'ı yorumlarken kıyaslamalarda bulunmamız, hayatımızda karşılaştığımız problemlerin çözümlerini Kur'an'dan çıkarmamız mümkün olur. Benzer bir durumu sahabe tefsirine karşı da uygulayabiliriz.

6- Esbab-ı Nüzulü Ayıklama: Allah'ın kitabını anlamada yardımcı olan en önemli hususlardan biri kuşkusuz "esbab-ı nüzûl"dur. Âyetlerden azımsanamayan bir kısmının anlaşılması esbab-ı nüzûlün bilinmesine bağlıdır. Öte taraftan esbab-ı nüzûlun geniş bir alanı olduğu gibi bolca rivayetleri ve farklı eğilimleri de vardır. Bugün hala esbab-ı nüzûl, müfessirlerin çalışmalarında büyük bir alan kaplamaktadır. Bu nedenle esbab-ı nüzûlle ilgili birçok husus vardır: Bir kısmı rivayetleriyle ilgilidir, bir kısmı tarihîyle ilgilidir, bir kısmı delalet ve bir kısmı da çokluğuyla ilgilidir. İşte bütün bu hususlar, Kur'an'la ilişkinin bir aracı olarak esbab-ı nüzûl ile uğraşan bizleri iyiyi kötüyü birbirinden ayırmak için esbab-ı nüzûlü yeniden ayıklamaya mecbur kılmaktadır. Böylece bu yeni yöntemimizde bizim için önemli olup bizi ilgilendiren ile tarihsel şartlara bağlı olanı da tanıma imkanına kavuşmuş oluruz.

B-Kavramlar

Bütün metodolojilerde en önemli kilometre taşı, aklın o metodoloji ile ilişki kurarken ışığında çalıştığı, ona göre hareket ettiği ve onun amelî ve tatbikî yönünü temsil ettiği kavramları belirlemektir. Diğer bir ifade ile ilgili kavramlar o kadar önemli ki, onlara ulaşmak için uğraşmak o metodolojinin gayesini teşkil eder. İslamî metodolojinin özünü oluşturan kavramların neler olduğu hususunda bu alanla uğraşanların farklı yaklaşımları vardır. Bize göre metodolojimizin esasını ve temel taşını teşkil eden kavramları şu ana başlıklarda hülasa etmek mümkündür:

1- Kozmik sistemin büyük yaratıcıya olan ihtiyacı,

2- Birey, aile ve toplum hayatını düzenlemek, yani insanın halifeliği,

3- Risaletin gerekliliği,

4- Ahiretin zorunluluğu,

5- İnsanın İcatçılığı.

İşte modern zamanlarda Kur'an-ı Kerimle ilişki kurarken göz önünde bulundurmamız gereken ana kavramlar bunlardır. Bunlardan birçok dal budak türer ve çok fazla ayrıntıyı kapsar ki, bunların toplamından İslam medeniyetinin yapısı oluşmaktadır.

Bu kavramlar ve bunların ihtiva ettiği alt başlık ve ayrıntılar ışığında Kur'an'la ilişki kurduğumuzda modern hayatın problemlerini çözecek çarelerin Kur'an'ın iki kapağı arasında yer aldığını görürüz. Sadece bu değil; belki şunu da görürüz: evrene olan isabetli ilmî bakış Kur'an'ın göstermiş olduğu bakıştır. Ancak bu bakışın ışığında insan, bozgunculuğun ve bozmanın olmadığı, kevnin ve insanın fıtratının tahrif edilmediği, hayvan bile olsa başkasının hakkına tecavüzün bulunmadığı bir biçimde evreni insanoğluna musahhar kılma nimetini elde edebilir. Örneğin bu kavramlardan "insan hayatını tanzim etme" kavramını ele alıp onun ışığında Kur'an'ı okuduğumuzda şunu görürüz: O apaçık olan ilahî âyetler, en iyi ve en duru uygarlık temellerini kapsamakta ve bununla insanlığın tahayyül bile etmediği bir uygarlık yapı iskeletini içermektedir. Bu uygarlık yapı iskeletinin en önemli unsurları şunlardır: *Buluşçu bir yapı, toplumda buluşçu ruhu geliştiren faktörler, ses yüksekliğinden tutun sosyal dayanışmaya kadar var olan tüm bireysel, toplumsal ve ailevî ahlakî umdeler, ailenin oluşturulması ve aile bağlarının güçlendirilmesi, kardeşlik, adalet, şura, özgürlük ve tüm boyutlarıyla eşitlik gibi devletsel ve toplumsal yapıyı güçlendiren en önemli umdeler, farklı kesimler arasında erdemli insanî ilişkileri güçlendirme, devlet politikası v.b bütün insanî düzeylerde iyilik ruhunun yayılması, fert ve cemaatin sorumlulukları, toplumda kötülüğün yayılmaması için tüm kötülük ve fesatla mücadele etme ve toplumun üzerinde rekabet geliştirme, epistemolojik bakış, nedensel bakış, savaş ve barış nizamı, toplumundaki siyasî çerçeveler, kadın haklarından çocuk, ebeveyn ve vatandaş hakkına kadar tüm boyutlarıyla insan hakları, iktisadî düzen, birey ve toplumu gelişmeye ve ilerlemeye doğru harekete geçiren medyanın temel ilkeleri, azgın ve ehl-i batılla mücadele ve cehaletin bütün yönleriyle mücadele etme.* İşte, İslam medeniyetinin iskeletini oluşturan önemli temeller bunlardır. Biz bu unsurlardan herhangi birisini, hitap şekli, bağlam düzeni, terkip içerisindeki konumu, aynı konuda gelen diğer âyetlerin medlulleriyle olan bağlantısı gibi tüm Kur'ani boyutlardan araştırarak ele aldığımızda uygarlığın zengin ve engin boyutlarıyla karşılaşır ve daha önce var olandan daha geniş bir medeniyet ufkuna kavuşmuş oluruz.

C- Kur'an'a Bütüncül Bakış

Metodolojimizin en önemli unsurlarından birisi, Kur'ani konulara bütüncül olarak bakmaktır. Yani biz herhangi bir Kur'ani konuyu elde etmek istediğimizde öncelikle konun tüm Kur'ani boyutlarını elde edebilmemiz için konun Kur'an'da geçen tüm materyallerini göz önüne getirmemiz, sonra Kur'ani kullanımlara –parçalamadan- derinlemesine bakmamız ve bundan sonra da Kur'ani kullanımlar boyunca okuyucuya verilmek istenen mesajları ve dersleri yakalama noktasında ciddi bir zihni çaba harcamamız gerekir. Ayrıca bu küllî bakışla şurada ve burada olup konuyla ilişkili olan bağlamsal durumları ve âyetin inişine

eşlik eden tarihsel hususları –varsa- tespit etme imkanını da yakalamış oluruz. Bundan hareketle de konu birliğinin metodolojimizde büyük bir yer tutmasının gerekliliğine inanıyoruz. Zira konu birliği, önemli insanî anlamlar ve derin medeniyetsel kavramlar içermektedir. Böylece bizim Kur'ani bakışımız birlik kazanır ve Kur'an konuları hakkında düşünsel bir zenginliğe kavuşmuş oluruz.

Öte taraftan bizim Kur'an'a olan bütüncül bakışımız, "Kur'an'la ilişki" bağlamında bizi öncekinden daha az önemli olmayan diğer Kur'ani bir çalışmayla yüz yüze getirmektedir: Kur'ani manalardan herhangi birini ele aldığımızda ve bundan yeni veya değişik bir anlam yakalamaya yeltendiğimizde bizim söz konusu olan anlamla ilgili tasavvurumuzun Kur'an'ın aynı anlam hakkında bize sunduğu tasavvuruyla uyumlu olması ve bizim Kur'an'ın bütününde var olan genel Kur'ani mantıkla sağlam bir bağlantı içerisinde olmamız gerekir. Öyleyse çağdaş bazı müfessirlerin işlerine geldikçe yaptıkları gibi bizim Kur'an'a olan bakışımızı parçalamamız gerekir.

D-Genel Çerçeve

Bu metodolojinin genel çerçevesi, Kur'an'ın içerik, mesaj, hitap, hidayet ve i'caz yönünden evrensel oluşudur. Kur'an'ın bu yönlerden evrenselliği, kitabın tamamını kuşatan genel bir çerçevedir. Bu çerçeveyi ne kadar daha fazla sağlamlaştırırsak bizim medeniyetsel temellerimizin evrenselliği de o derece açık ve köklü olur.

E-Hedefler:

Kur'an'la ilişkinin ana hedefi, birinci olarak, Allah'ın kitabının derinliklerinden medeniyet temellerimizi tespit etmenin yollarını tanımak ve öğrenmektir. Çünkü biz bu medeniyeti, Batı medeniyetinin kokuşmuş ilkelerinden bizar olup boğulma noktasına gelen modern dünyaya sunacağız.

İkinci olarak, İslam âlemini kuşatan zillet ve horlanmışlıktan kurtarma potansiyeline sahip olan güç ve enerji kaynaklarımızı tanıyacağız.

Üçüncü olarak, modern hayatın problemlerinin çözümlerini Allah'ın âyetlerinin katmanlarından çıkarma ve istifade etme yollarını öğreneceğiz. Bu öğrenme ameliyesi de ancak en yakın yoldan öğrenmeyi ve hedefe ulaşmayı kolaylaştıracak metodolojik bazı temellerin konulmasıyla mümkündür.

Velhamdu lillahi Rabbilâlemin. ■

تفسير الفرقان

tefsiru'l-kur'an te'vîlu'l-furkan

Mustafa İSLAMOĞLU

Ramazan Kampanyası

200 Ders - 300 VCD
~~500~~ YTL / 300 YTL

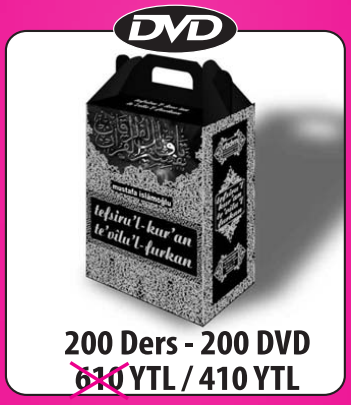

200 Ders - 200 DVD
~~610~~ YTL / 410 YTL

adım PRODÜKSİYON

Fatma Sultan Mh. Kahalbağı Sk.
No: 49 Topkapı-Fatih/İSTANBUL
Tel: 0212.621 32 22 - 525 26 26
Faks: 0212.523 15 87
www.adimtv.com
www.adimproduksiyon.com.tr

Tefsir dersine muhteşem kapanış: Hitamuhu Misk Programı

Mustafa İslamoğlu hocanın Akabe Vakfı'nda 15 yıldır sürdürdüğü tefsir derslerinin sonuncusu 29 Haziran'da büyük bir merasimle yapıldı. Nâs Sûresi'nin tefsir edildiği 525. ders, 29 Haziran 2008 Pazar günü saat 14:00-18:00 arasında İstanbul Gösteri Merkezi'nde gerçekleştirildi.

'Hitamuhu Misk' adıyla düzenlenen programa, İstanbul başta olmak üzere yurt içinden ve yurt dışından gruplar halinde katılım oldu. İGM'ni hıncahınç dolduran 8 bin kişinin izlediği program, canlı olarak Hilal TV ve Dost TV'de tamamen, el-Cezire'de ve diğer bazı ulusal ve uluslar arası televizyonlarda kısmen yayınlandı.

Dr. Fatih Çollak ile Prof.Dr. Mehmet Emin Ay tarafından aşr-ı şeriflerin okunduğu programda Akabe Vakfı Genel Müdürü Hasan Hafızoğlu, Hilal TV Genel Müdürü Adnan İnanç, Yardımeli Derneği YK Bşk. Dr. Sadık Danışman ve Kur'ani Hayat Dergisi Genel Yayın Yönetmeni Dr. Fethi Güngör, çalışmalarını özetleyen birer konuşma yaptı.

İlim camiasından, siyaset ve bürokrasi çevrelerinden çok sayıda tebrik telgrafının gönderildiği programa TGTV YK Bşk. Av. Necati Ceylan gibi STK yöneticileri, Ali Rıza Demircan gibi

âlimler, Abdurrahman Dilipak gibi yazarlar da iştirak etti.

Hitamuhu Misk programı, 15 yıl Akabe Vakfı'nda devam eden tefsir derslerinin sonunda yapılan sınavda 28 sorunun tamamını doğru cevaplayan 3 birinciye ödüllerinin verilmesiyle son buldu.

Mustafa İslamoğlu hocanın Hayat Kitabı Kur'an: Gerekçeli Meal-Tefsir adlı iki ciltlik çalışmasıyla Kur'ani Hayat Dergisi'nin de ilk kez okuyucusuyla buluştuğu program, ülkemizde Kur'an ve tefsir adına gerçekleştirilmiş en büyük organizasyon olma özelliğiyle uzun zaman hatıralardan çıkmayacak.

68 yaşında Kur'an okumayı öğrendi

Pakize nine 68 yaşında Kur'an okumayı öğrenmenin mutluluğunu yaşıyor.

Azmin elinden hiçbir şeyin kurtulamayacağını belirten Pakize Boncuk, "Hayatımda hiç olmadığım kadar mutluyum. Kur'an okumayı öğreneceğime olan inancım ve Allah'ın yardımıyla bugün artık Kur'an okuyabiliyorum. Hiç kimse ben yapamam demesin. Azim ve gayretle yapılamayacak hiçbir şey yoktur" diyerek mutluluğunu ifade etti. Yeni Asya

Kur'an bülbülleri yarıştı

Denizli'de, Camiler ve Din Görevlileri Haftası

Kutlamaları çerçevesinde din görevlilerine yönelik 'Kur'an-ı Kerim Okuma Yarışması' düzenlendi.

Delikliçınar Yeni Camii'nde gerçekleştirilen yarışma büyük ilgi gördü. Çok sayıda vatandaş Kur'an-ı Kerim dinlemek için camiye akın ederken, din görevlileri dinleyicilere Kur'an-ı Kerim ziyafeti sundu. Denizli, Aydın, İzmir, Antalya, Manisa, Muğla, Afyonkarahisar, Isparta ve Burdur'dan din görevlilerinin katıldığı yarışmada birinciliği Manisa'nın Soma ilçesinde görev yapan Kadir Kural kazanırken, Muğla'nın Bodrum ilçesinde görev yapan Süleyman Bayram ikinci, İzmir'in Kemalpaşa ilçesinde görev yapan İbrahim Kekik ise üçüncü oldu. Denizli'de yapılan bölge birinciliğinde birinci olan Kadir Kural, Ankara'da gerçekleştirilecek Türkiye elemelerinde Ege Bölgesi'ni temsil edecek.

İhlas Haber Ajansı, 14 Haziran 2008

Ankara'da Kur'an ziyafeti

Anadolu Geçlik Derneği Keçiören Şubesi'nin düzenlediği Kur'an Ziyafeti programı onbinlerce Keçiörenliyi bir araya getirdi. Dünyaca ünlü hafızlar Kur'an tilavetleri ile Keçiören halkına muhteşem bir gece yaşattı.

Program, AGD Keçiören Temsilcisi Fahri Çınar ile Ankara Şube Başkanı Erdal Ulutaş'ın yaptığı kısa selamlama konuşmasıyla başladı. Ardından kürsüye gelen AGD Özdemir, her geçen gün kendi değerlerinden uzaklaştırılan gençliğin kimi çıkar grupları ve ümit tacirleri tarafından istismar edilip, kötülüklere sürüklediğini belirterek, gençleri bu tuzaklardan kurtarma noktasında AGD'ye büyük görev düştüğünün bilinciyle çalıştıklarını söyledi.

Kur'an ziyafeti ve benzeri programlarla insanları Kur'an'la yeniden buluşturma, dünya ve ahiret saadetinin membaı olan Kur'an'a hizmet etme arzusunda olduklarını vurgulayan AGD Genel Başkan Yardımcısı Ali Özdemir, "Amacımız güzel ahlak sahibi insanlar yetiştirebilmektir. Bütün kardeşlerimiz, 'Hakla meşgul olmayanı batıl istila eder' düsturundan hareketle, yorgunluk, bıkkınlık, ümitsizlik, karamsarlık gibi sözcükleri hayatına sokmadan, milletimizin ve tüm insanlığın saadeti için gece gündüz büyük bir aşkla çalışmaktadır" diye konuştu.

Konuşmaların ardından dünyaca ünlü hafızlar Güney Afrika'dan Abdurrahman Sadiyen, Mısır'dan Memduh Cûde Saad, İran'dan Muhammed Hüseyin Saidiyen ve Türkiye'den Mustafa Orhan, Kur'an tilavetleriyle gönüllerin pasını sildi.

Milli Gazete, 15 Haziran 2008.

İran'da Türkiye'yi hafız Kadir Kural temsil edecek

Manisa'da geçtiğimiz ay yapılan Kur'an-ı Kerim Okuma Yarışması'nda il birincisi olan Hafız Kadir Kural, hafta sonu Denizli'de Manisa'yı temsilen yarışarak Ege bölge birincisi oldu. Hafız Kural 2005 yılında yapılan hafızlık yarışmasında Türkiye üçüncüsü olmuştu.

Önümüzdeki hafta Ankara'da yapılacak Kur'an-ı Kerim okuma yarışmasında da Ege Bölgesi'ni temsilen yarışacak olan Hafız Kural'ın derece kazanması bekleniyor. Ayrıca Hafız Kural 29 Temmuz-6 Ağustos tarihleri arasında İran'da yapılacak uluslararası Kur'an-ı Kerim okuma yarışmasında Türkiye'yi temsil edecek.

Soma Müftülüğü'nde yapılan törende Hafız Kural, Müftü Emanullah Polat ve Din Görevlileri Derneği Başkanı Necmettin Kaya tarafından altınla ödüllendirildi. Erenler Camii'nde görev yapan Kadir Kural ile gurur duyduklarını belirten Müftü Emanullah Polat, "Hafızımızdan Ankara'da ve İran'da yapılacak yarışmalardan derece bekliyoruz. Ayrıca önümüzdeki yıl genç hafızımızı ödül olarak Umreye göndereceğiz" dedi. Cihan Haber Ajansı, 18.06.2008

Cakarta'da Kur'an ve hadis ezberleme yarışması

"Emir Sultan b. Abdülaziz Güney Asya Kur'an ve Hadis Ezberleme Yarışması" Endonezya'nın

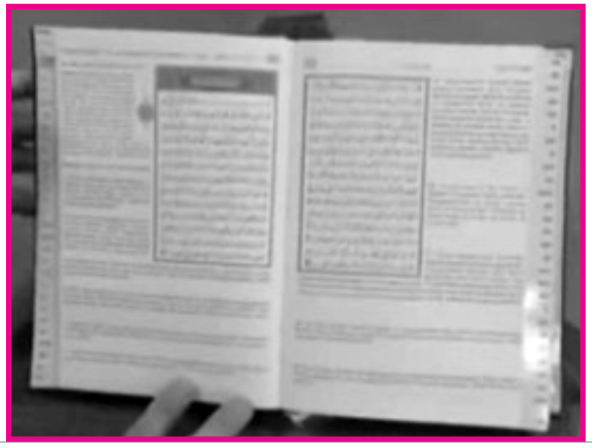

başkenti Cakarta'da 16 Recep 1429/20 Temmuz 2008 tarihinde gerçekleşti.

3 gün süren yarışmanın amacı, Güney Asya'da özellikle çocukları Allah'ın Kitabı'nı tecvid ve tertile uygun olarak güzelce ezberlemeye, keza Peygamberimizin ahlakıyla ahlaklanmalarına vesile olması için onun hadislerini ezberlemeye teşvik olarak açıklandı. Bu yarışmanın bir amacı da Güney Asya Müslümanlarını bir araya getirmek.

Jürilerin kontrolünde gerçekleşen ilk iki aşamada yarışmaya 150 genç yarışmacı katıldı. Bu yerel elemelerden gerçekleşen sonra üçüncü aşamada, Endonezya, Malezya, Tayland, Vietnam Bruney, Filipin, Kamboçya, Burma'dan 85 genç yarıştı.

Dereceye giren gençler hac ve 12 bin riyal para ile ödüllendirildi.

Nedve Gazetesi (Suudi Arabistan), 19 Recep 1429/22 Temmuz 2008

Yaz Kur'an Kursları cıvıl cıvıl

Çocuklarını iyi yetiştirmek isteyen aileler, Yaz Kur'an kurslarını en iyi fırsat olarak değerlendiriyor. Din duygusunun insanın yaratılışında olduğunu hatırlatan Menemen Müftüsü Birol Nurlu, ilçede 5 Kur'an Kursu açtıklarını belirterek "öğrencilerimize, çocuklarını bu kurslara gönderen ailelere, çocuklarımızın yetişmesi konusunda ciddi ve samimi gayretlerle fedakârca görev yapan din görevlisi mesai arkadaşlarıma candan teşekkür ediyorum" dedi.

Yaz Kur'an kurslarına ilgi giderek artıyor. Menemen Müftüsü Birol Nurlu, bunu, ailelerin çocuklarını iyi yetiştirmek istemesine bağlıyor. İlçedeki 56 camide beş Kur'an kursu açıldığını belirten Nurlu'ya, Erginler Camii İmam Hatibi Emin Özcan da, "Din duygusu, insanın yaratılışında vardır. Çocuklarına din eğitimi vermek, her anne ve babının hakkı ve görevidir" diyerek destek verdi. *Milli Gazete, 10 Temmuz 2008*

Kur'an kursunda tecavüz haberleri de yalan çıktı

Çorum'daki bir vakıf yöneticisi Z.İ.'nin Özlem Y. isimli kıza tecavüz ettiği, bir başka kız öğrenciye de tacizde bulunduğu yönündeki haberler yalan çıktı.

Tecavüze uğradığı iddia edilen Özlem Y., emniyetteki ifadesinde kendi rızasıyla Adem M. isimli başka bir şahısla birlikte olduğunu anlattı. Cumhuriyet başta olmak üzere bazı gazetelerde, 'Kur'an kursunda eğitim gören Özlem Y. isimli bir öğrencinin din kültürü öğretmeni ve vakıf yöneticisi Z.İ. tarafından hamile bırakıldığı' ileri sürüldü. İddiaya göre Z.İ., 15 yaşındaki kıza zorla sahip olmuş ve hamile bırakmıştı.

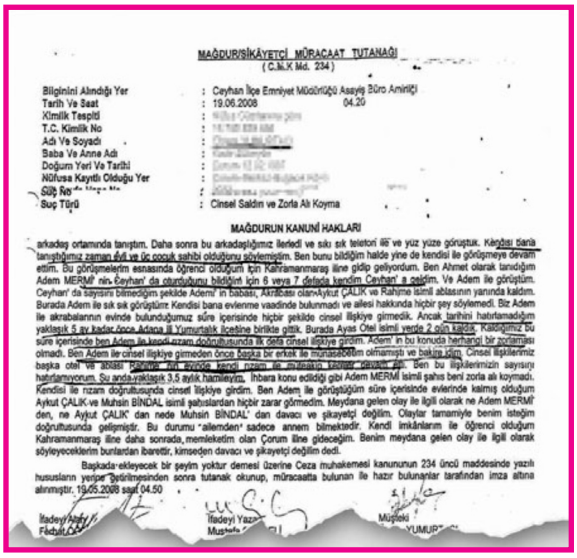

MAĞDUR/SİKÂYETÇİ MÜRACAAT TUTANAĞI
(C.M.K Md. 234)

Bilginini Alındığı Yer : Ceyhan İlçe Emniyet Müdürlüğü Asayiş Büro Amirliği
Tarih Ve Saat : 19.06.2008 04.20
Kimlik Tespiti :
T.C. Kimlik No :
Adı Ve Soyadı :
Baba Ve Anne Adı :
Doğum Yeri Ve Tarihi :
Nüfusa Kayıtlı Olduğu Yer :
Suç Tipi : Cinsel Saldırı ve Zorla Alı Koyma

MAĞDURUN KANUNİ HAKLARI

arkadaş ortamında tanıştım. Daha sonra bu arkadaşlığımız ilerledi ve sık sık telefon ile ve yüz yüze görüştük. Kendisi sana tanıştığımız zaman evli ve üç çocuk sahibi olduğunu söylemiştim. Ben bunu bildiğim halde yine de kendisi ile görüşmeye devam ettim. Bu görüşmelerim esnasında öğrenci olduğum için Kahramanmaraş ilene gidip geliyordum. Ben Ahmet olarak tanıdığım Adem MERMİ' nin Ceyhan' da oturduğunu bildiğini için 6 veya 7 defada kendim Ceyhan' a geldim. Ve Adem ile görüştüm. Ceyhan' da sayısını bilmediğim şekilde Adem' in babası, Amcaları olan Aykut ÇALIK ve Rahime isimli ablasının yanında kaldım. Burada Adem ile sık sık görüştüm Kendisi bana evlenme vaadinde bulunmadı ve ailesi hakkında hiçbir şey söylemedi. Bir Adem ile akrabalarının evinde bulunduğumuz süre içerisinde hiçbir şekilde cinsel ilişkiye girmedik. Ancak tarihini hatırlamadığım yaklaşık 5 ay kadar önce Adana ili Yumurtalık ilçesine birlikte gittik. Burada Ayas Otel isimli yerde 2 gün kaldık. Kaldığımız bu süre içerisinde ben Adem ile kendi rızam doğrultusunda ilk defa cinsel ilişkiye girdim. Adem' in bu konuda herhangi bir zorlaması olmadı. Ben Adem ile cinsel ilişkiye girmeden önce başka bir erkek ile münasebetim olmamıştı ve bekâr idim. Cinsel ilişkilerimiz başka otel ve arabalı yolumuz ayrı ayrında kendi rızam ile muntazaman devam etti. Ben bu ilişkilerimizin sayısını hatırlamıyorum. Su anda yaklaşık 3,5 aylık hamileyim. İhbara konu edildiği gibi Adem MERMİ isimli şahıs beni zorla alı koymadı. Kendisi ile rızam doğrultusunda cinsel ilişkiye girdim. Ben Adem ile görüştüğüm süre içerisinde evlerinde kalmış olduğum Aykut ÇALIK ve Muhsin BİNDAL isimli şahıslardan hiçbir zarar görmedim. Meydana gelen olay ile ilgili olarak ne Adem MERMİ' den, ne Aykut ÇALIK' dan nede Muhsin BİNDAL' dan davacı ve şikayetçi değilim. Olaylar tamamiyle benim isteğim doğrultusunda gelişmiştir. Bu durumu ailemden sadece annem bilmektedir. Kendi imkânlarım ile öğrenci olduğum Kahramanmaraş ilene daha sonrada, memleketim olan Çorum ilene gideceğim. Benim meydana gelen olay ile ilgili olarak söyleyeceklerim bunlardan ibarettir, kimseden davacı ve şikayetçi değilim dedi.

Başkada-ekleyecek bir şeyim yoktur demesi üzerine Ceza muhakemesi kanununun 234 üncü maddesinde yazılı hususlann yerine getirilmesinden sonra tutanak okunup, müracaatta bulunan ile hazır bulunanlar tarafından imza altına alınmıştır. 19.06.2008 saat 04.50

İfadeyi Yazan
Müşteki

Ancak olayın haberlerde anlatıldığı gibi olmadığı anlaşıldı.

Öncelikle Özlem Y. 21 yaşında. Ailesi Çorum'da ikamet eden Özlem Y., Kahramanmaraş'taki Sütçü İmam Üniversitesi'nde öğrenci. Çorum'daki bir vakıftan da burs alıyor. Uzun süredir kızlarından haber alamayan aile, söz konusu vakfa başvurarak, 'Kızımız para için sizi arayacaktır. Lütfen yerini bize bildirin' demiş.

Özlem Y. bir süre sonra bursunu almak için vakfı aramış. Kızın yerini öğrenen vakıf yöneticileri de hemen ailesine haber vermiş. Bunun üzerine genç kız Adana'nın Ceyhan ilçesinde emniyet tarafından gözaltına alınmış.

Poliste verdiği ifadede de, arkadaş ortamında tanıştığı evli olan Adem M. isimli başka bir şahısla kendi rızasıyla birlikte olduğunu ve hamile kaldığını anlatmış.

Daha sonra ailesinin yanına gelen Özlem Y. burada ifade değiştiriyor ve kendisini ihbar eden vakıf çalışanı Z.İ.'nin kendisine tecavüz ettiğini iddia ederek savcılığa başvuruyor.

Bunun üzerine Z.İ. gözaltına alınıyor ve tutuklanarak cezaevine gönderiliyor. Z.İ.'nin eşi T.İ. "Kızın bulunduğu yeri ailesine söyleyen eşime iftira atıldı. Yalan haberler hakkında yasal hakkımızı kullanacağız." dedi.

Çorum, Zaman, 09 Ağustos 2008

Kur'an kurslarına Diyanet ayarı

Kur'an kursu hizmetlerinin etkin ve verimli bir şekilde yürütülmesi ve vatandaşların din eğitimi ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla Diyanet İşleri Başkanlığı Kur'an kurslarında görev yapan öğretici personele eğitim formasyonu çerçevesinde hizmet içi eğitim verilmeye başlandı. Proje kapsamında her ilde yeter sayıda formatör Kur'an Kursu öğreticileri seçildi. Yapılan açıklamada "Başkanlıkça kurs açılması ve resmi denetim altında bu hizmetlerin yürütülmesi, Kur'an kursu adıyla anılan faaliyetlerin önlenmesinin de en sağlıklı yoludur" dedi.

Dünya Bülteni, 13 Ağustos 2008

İsrail, Kur'an ayetlerine de el uzattı

İsrail, Kur'an ayetlerine de el uzatarak, İslam dünyasını yeni bir tartışmanın içine çekmeye çalışıyor. İsrail İslam dünyasına yönelik yeni bir proje başlattı. Doğrudan Kur'an-ı Kerim'in bazı ayetlerini yorumlamayı ve bunu eğitimde kullanmayı içeren girişim İsrail hükümeti tarafından resmen destekleniyor.

İsrail Dışişleri Bakanlığı'ndan verilen bilgilere göre, önümüzdeki iki ay içinde yayına geçmesi planlanan web sitesinin amacı, "İslam dünyası ile batı arasındaki uzlaşmaya katkıda bulunmak"

gibi kulağa hoş gelecek bir gerekçeye dayandırılıyor. İsrail'deki bedevi öğrenciler üzerinde bir müddet denemesi yapılan projenin İsrail Dışişleri Bakanlığı'nca finanse edildiği bildirildi.

Kur'an'ın nasıl anlaşılması gerektiği gibi bir sorudan hareket ederek Siyonist ideolojinin bakış açısının empoze edilmek isteneceği nedeniyle İslam dünyasından şimdiden tepkiler gelmeye başladı.

Projenin danışmanlığını yapan Dr. Ofer Grosbard, İsrail'in kuruluşunun 60. yılında başkanlık konferansında gündeme gelen proje İbranice konuşanlar için Kur'an'ın tanıtılması gerektiğini belirterek girişimi savunuyor. Ancak bu girişimin daha çok Müslüman çocuklara yönelik muhtevaya sahip olması, Filistinli çocukların İsrail karşıtı düşünceleri yumuşatan yorumlara yer vermesi yeni girişimin niyetinin açıklananla sınırlı olmadığını ortaya koyuyor. Çocuk eğitiminde Kur'an başlığını taşıyan proje kısaca "Quaranet" olarak anılıyor.

Belli amaçla seçilen ayetlerin modern eğitim aracı olarak kullanılması terapi niyetiyle işgal karşıtı direnişin pasifize edilmesi niyetini ortaya çıkarıyor.

Dünya Bülteni, 19 Ağustos 2008

İngiliz Bakanın aklına durgunluk veren rakam

İngiltere İçişleri Bakanı Jackoi Smith, BBC'ye verdiği demeçte İslam'ın Avrupa'da akıllara durgunluk veren hızla yayıldığını söyledi. Smith'e göre, İngiltere'de her yıl 50 bin İngiliz İslam dinine giriyor. 11 Eylül 2001'den beri toplam 400 bin İngiliz Müslüman oldu. İngiltere'de hâlihazırda iki milyondan fazla Müslüman yaşıyor. Avrupa'da ise bu rakam, 21 milyona çıkıyor.

Araştırmacılar bu durumu Batı toplumundaki dini ve kültürel değerlerin erozyona uğramasına ve İslam'ın daha kapsamlı, sağlam ve doyurucu bir sosyal ve ailevi yapı sunmasına bağlıyorlar.
Öte yandan Time Dergisi de, yayınladığı bir raporunda, Batı'da yüzlerce caminin yapıldığını ve artık Avrupa şehirlerinin çoğunda günde beş kez 'ezan' duyulmaya başladığını yazdı. Avrupa'da Müslüman sayısının artması ile birlikte, cami ve İslam merkezlerinin de sayısı hızla artıyor. Bazı istatistikler:
- 1963'de İngiltere'de sadece 13 cami bulunuyordu. Şimdi 600 cami ve 1400 İslami organizasyon var.
- 6 milyon Müslüman'ın yaşadığı Fransa'da 1300 cami ve İslam merkezi ile 600 civarında İslami organizasyon bulunuyor.
- Almanya'da 4 milyon Müslüman yaşıyor. 1400 cami ve İslam merkezi var.
- İtalya'da ise 1 milyon Müslüman yaşıyor, 450 cami ve İslam merkezi var. Roma'da 30 milyon dolara mal olacak büyük bir cami yapılıyor.
- Kanada'da İslam dinine giren Kanadalı sayısı 1991 ile 2001 arasında yüzde 130 arttı.
- İsviçre'de de 11 Eylül olayından sonra 6 bin Hıristiyan Müslüman oldu.
- San Diego Üniversitesi'nde çalışan araştırmacı Jan Wax, 2020 yılına kadar her dört Avrupalıdan birinin Müslüman olacağını söylüyor.
- Yine araştırmacılara göre, yakın bir zamanda Müslümanların Avrupa işgücünün yüzde 20'sini oluşturacağı ve Avrupa'nın siyasi geleceğini etkileyeceği belirtiliyor.

Zafer Dergisi, Ağustos 2008

KUR'AN OKUMALARI

METİN KARABAŞOĞLU

NURİYE ÇAKMAK

Kur'an bütün mü'minler için nazil olan bir kitabullah olmakla birlikte, bugün Kur'an'ı anlamak nedense bir 'uzmanlık alanı' gibi sunulur veya algılanır olmuştur.

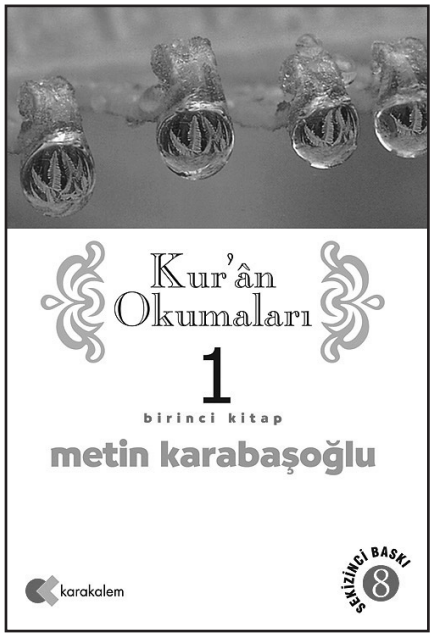

Âlemlerin Rabbi'nin ezelî kelamı olarak, tüm çağlara ve tüm insanlara seslenir Kur'an. Çağlar ve mekânlar üstü hitâb-ı ezelî olarak her çağın ve her insanın, Kur'an ayetlerinde hissesi vardır. Her şeyi ve herkesi yaratan Kadir-i Zülcelal, Kur'an'ıyla bütün insanlara, ama öncelikle bize konuşur. Yazar Metin Karabaşoğlu'na ait Kur'an Okumaları serisi, bu gerçekten hareket ediyor.

Kur'an bütün mü'minler için nazil olan bir kitabullah olmakla birlikte, bugün Kur'an'ı anlamak nedense bir 'uzmanlık alanı' gibi sunulur veya algılanır olmuştur. Kur'an-ı Kerim'in birinci dereceden muhatapları bugünün "vasat mu'min"lerinin Kur'ani bir tefekkür ve hayat inşasında yaşadığı tıkanmanın en önemli meseleleri olduğunu düşünenler için bir 'ilahiyatçı' olarak değil, ama bir 'mü'min' olarak ciddi açılımlar sunan Metin Karabaşoğlu, "Kur'an Okumaları" serisi ile Kur'an dostlarını nefis bir Kur'ani okumaya çağırıyor.

Yaşadığı çağı ve iç dünyasını Kur'an ayetlerinden süzülen bir tefekkürle sorgulamaya açan yazar, âyetlerin nurani ikliminden hepimiz için anlamlı mesajlar çıkarıyor ve hepimizi Kur'an'la ciddi bir muhatabiyete hazırlıyor.

Karabaşoğlu sayısı dörde ulaşan serinin kitaplarında imani bir dil ile insani bir dil arasında gidip gelen bir üslubu tercih ediyor. Bazen

"mü'min bir insana", bazen "insan bir mü'mine" vurgu yapıyor. Bazen mü'minden hareketle insanı, bazen insandan hareketle bir mü'mini anlatıyor. Bazen insanın açmazlarından ve uçurumlarından, bazen mü'minin hüzünlerinden ve coşkularından bahsediyor. Ama her seferinde insanı/mümini korku ve ümit dengesinde tutacak bir ruh halinin izlenimlerini veriyor ve "küçük şeyler" altında yatan büyük hikmetler bulma yolculuğunda herkesin kendinden bir şeyler bulabileceği okumalar sunuyor.

Kur'an dostları arasında ilgiyle karşılanan "Kur'an Okumaları" serisinin giriş bölümünde şunları söylüyor yazar;

"*Sözlerin en güzeli, insan için söylendi. İnsanlık, o sıralar Cahiliye karanlığında idi oysa.*

Ama âlemlerin Rabbi'nin in sana itimadı vardı. İnsanı yaratan O'ydu çünkü. İnsanın, hakkı arar ve bulunca da kabul eder bir kıvamda yaratıldığını O'ndan iyi kim bilebilirdi ki? Nitekim sözlerin en güzeli olarak, çağlar boyu nice hayatlara yol gösterdi, nice akla kılavuz oldu, nice kalpleri aydınlattı. Nice hayatlar, sözlerin en güzeline muhatabiyetle güzelleşti."

Metin Karabaşoğlu, Kur'ân Okumaları başlığı altında toplanan dört kitabıyla, 'sözlerin en güzeli' olarak Kur'an'dan alınmış dersler, mesajlar, hakikatler sunuyor. Yaratılmışların en şereflisi insanı, sözlerin en güzeli Kur'an ile buluşturuyor. Ve bizi Kur'an'la düşünüp Kur'an'la yaşamaya çağırıyor.

"*Kur'ân'ı hayatın içinde okuyan, hayata Kur'ân nazarıyla bakmanın önemini ve güzelliğini gösteren denemeler yüklü okumalar*" dizisi olarak tarif ediyor bu seriyi yazar.

Kur'ani bir hayat arzulayanlar için yolda bir ışık olacağını düşündüğümüz bu eserleri okumanızı tavsiye ediyor ve "Kur'ân Okumaları" serisinin sunuş bölümlerinden birkaç iktibasla yazımızı bağlarken, hepimiz için Kur'ani bir hayat diliyoruz.

"*Elinizdeki kitap, Kur'ânî iklimden hisseme düşenlerin bir kısmını içeriyor. Kur'ân'a daha yoğun, daha ciddi ve daha derinlikli bir muhatabiyet, Kur'ân'la dünyamıza gelenler karşısında aynı sızıyı ve aynı iştiyakı taşıyan kalblerin ve dimağların buluşmasını gerektiriyor. İnşaallah, Rabbimiz bizi ve birçok mü'min kardeşimizi bu yolda istihdam eder de, zaman geçtikçe gençleşen Kelâm-ı Ezeli'den kendimizin, şu toplumun ve şu çağın hissesine düşenler 'düşünenler'in zihin ve kalb gündemine taşınır.*

Kitapta yer alan güzellikler Kur'ân'ın malı olup pek çok insanın yardımıyla benim dünyama gelmiş bulunuyor. Bununla birlikte, kitapta yer alması muhtemel kusurlar bana aittir. O yüzden, son tahlilde, meleklerin Rabbimize söylediği şu sözü benim de tekrarlamam gerekmektedir:

"(Rabbimiz!) Seni her türlü noksandan tenzih ederiz. Senin bize öğrettiğinden başka bilgimiz yoktur. Alîm Sensin, Hakîm Sen..." ■

Metin Karabaşoğlu kimdir?

1964'te İzmir'in Tire ilçesinde doğdu. 1985'te İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi'ni bitirdi. Üniversite öğrenimi sırasında Köprü dergisinde yazmaya başlayan Karabaşoğlu, 1988 yılı başından itibaren bir buçuk yıl bu dergiyi yönetti. 1990'lardan bugüne, yazı, kitap, çeviri çalışmalarının yanı sıra, İz Yayıncılık, İnsan Yayınları ve Zafer dergisi ile Karakalem Yayınlarında editör olarak görev yaptı. 2001-2002'de "misafir ilim adamı" olarak bir yıl Amerika'da bulundu. Bugüne dek yayınlanmış 20'yi aşkın kitaba ek olarak yeni kitap çalışmalarını sürdürmekte, Karakalem dergisinin editörlüğünü yürütmektedir. Bunun yanı sıra sürekli yenilenen içeriğiyle internet ortamında kitapseverler için bir alternatif sunan http://1111.karakalem.net sitesinin de kuruculuğunu üstlenmiştir. Yazar, evli ve üç çocuk babasıdır.

Tekâsür

Kim ne derse desin dünyanın muammasında
Huzur mevsimleri kaybolmuş
İnsanlık ağır depresyon post travmatik stres altında
Kesif nimetler, sonsuz ihtiraslar ağında

Kalp ve kafa kurban ediliyor dünyanın koynunda
Profon bilim patojen duygular
Nevrotik sapmalar / dal ve mudil/
Aldanan akıllar ruhsuz kadavralar
Doyumsuzluk illeti alış veriş merkezleri
Modern uygarlığın tanrısı ve tapınaklar

Ey insan-çoğaltmak için ihtirasla çırpınma
Sonu seraptır tüm arayışların
Bir ölüm solukluğunda kaybolur taşınır taşınmaz malların

Mahmur gözlere karanlıklar dökülür
Oyalar durur sınırsız ihtiyaçlar
Bak iyi bak hallerine savrulan insanların
Kendi zindanlarında nelere tapıyorlar

Hayat tesbihin biter kazılır mezarın
Eyvah ki buraya kadar şaşkınca oyalandın
Burası dünya beyler
Hayali kazançlar dört koldan sarar insanı
Dünya daha çok yanılma, konfor daha fazla güç sığınağı
Silahların çılgınlığı yeryüzü cehennemi atom çağı
Daha fazla öldür daha fazla kazan yazılmış zamanın levhasına

Yüzler asık düş kırıklığı yaşanan
Çekirge sürüleri gibi lezzetlere abanan
Herkes anlamış rolünde aslında anlayan yok
Tüm nimetlerin hesabı düşünce önüne
Ne çare gerçeği bilecek o çetin günde

En yumuşak çizgisinde yaşansa da hayatın
İman ile doyurulmuş ruhundur senin kolun kanadın
Çok zor olacak bil ki hesabı
Kemik ve et ile sürdürülmüş bir hayatın

Tekâsür bir korku bir ürperti veriyor insana
Ebediliği bulmaya bak kelimeler arasında
Cehennem ve azap metafizik ürperti
Müthiş endişeler dolduruyor kalbimi
Mal ve evlat çokluğu sonunda mezar ziyareti
Ölüm var neyleyim dünyanın ötesini berisini

Gönderilen mektuplar yanlış adreslerde
Her şey can sıkıcı her şey sahte
Serap içinde bitmez tükenmez hayallerle
Sonunda derin bir ah kalır dillerde

Hayat imtihanla çevrili
Hem malımızla, hem ruhumuzla
Solar gider dünya nakışları devrilir çınar kökleri
Tüm yollar kesişir bir yola
Ve gözler çevrilir öte zamana
Yepyeni bir zaman düşer üstümüze
Önce nimetlerin hesabı sorulacak
Mutlak güç gösterisi -ol- kelimesinde
O gün ne bir hasret ne de geri dönüş olacak…

Büyülü gözler hayatın keşmekeşinde…
Modern insan atomize edilmiş ruh içinde
Kafile kafile yolculuk var cehennemi görmeye
Gideceğiz pek yakında hakikat ülkesine

Bir damla suyla başladığımız
Ve çabuk bitirdiğimiz hayat
Ve rüya dolu dünya
Alnıma düşen kader
Sizleri şöyle kenara bırakıyorum
Kaderimin ötesindeki yara
Seni yürekten selamlıyorum...

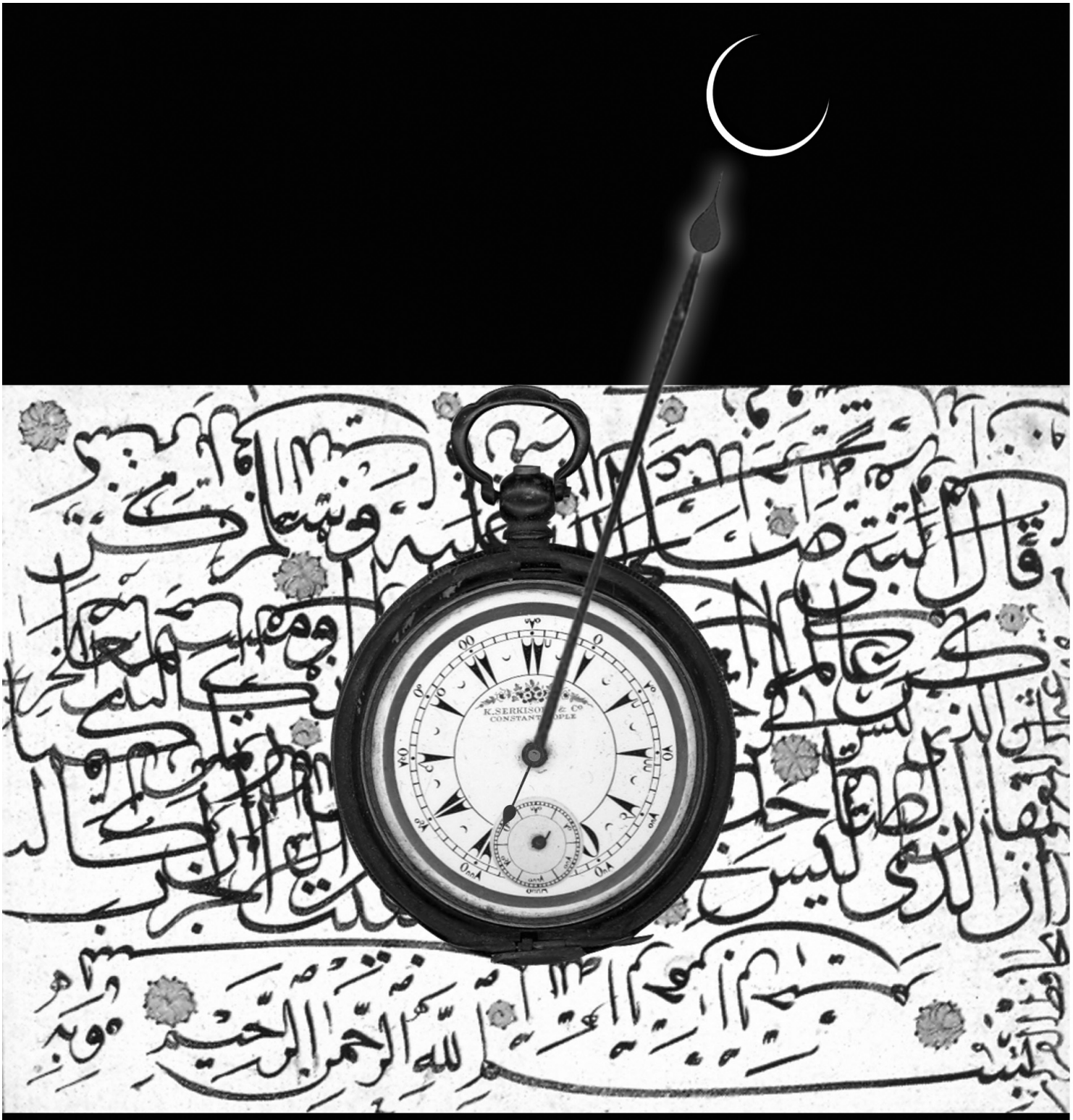

Saat Ramazan...

MEVLÂNA İDRİS

Adem Ergin, İstanbul

Dergide gençlere, kadınlara ve çocuklara yönelik makalelere yer verilebilir mi? Ailede ebeveynler ve kardeşler birbirine, büyükler çocuklarına, çocuklar ebeveynlere nasıl davranacak, aile içi barış nasıl sağlanacak? Bu konuya her sayıda bir iki sayfa ayrılabilir mi? Konular çok uzun olmasın. Konu işlenirken bir paragrafta bir fikir işlensin ama örnek de verilsin ki daha iyi anlaşılsın. Nazari düşünceler pratiğe nasıl dökülebilir?

Bir iki sayfa soru-cevap olabilir mi? Kaynak gösterirken dipnotların doğru olmasına titizlik gösterilsin. Örneğin bazı ayetlerde sure numaraları verilmemiş, verilirse kaynağa ulaşmak daha kolay ve çabuk olacak. 'Teosantrik, cevviyle'' gibi kelimeleri (s.53) ben anlayamıyorum, ki, ben yüksek okul mezunuyum. Benim gibi anlayamayan birçok kişi vardır. Bir yazı da anlaşılmasın diye kaleme alınmaz herhalde. Bu tür kelimeler ya parantez içinde ya da dipnotta açıklanmalı. Mümkünse dergideki yazıların sonunda bir özeti olsun. Bazen bunu fotokopi ile çoğaltıp dostlarımıza ikram edebiliriz.

Prof.Dr. İbrahim Sarmış, Konya

Derginin ilk sayısında yer alan "Allah, Kur'an'ı Anlamamızı ve Üzerinde Düşünmemizi İster" başlıklı yazımın birinci sayfasında büyük harflerle özet gibi yazdığınız değerlendirme benim olmayıp kesinlikle katıldığım bir değerlendirme değildir. Zira Kur'an'ı okuma, anlama, ondan topluma mesaj verme, hüküm çıkarma, adı sanı ne olursa olsun hiçbir kimsenin tekelinde değildir. Herkes Arapçasından veya mealinden, tefsirinden okuyup anlayabileceği gibi, istediği kadar bilgiler de alabilir ve kullanabilir. Onun için bu tür değerlendirmeler yapılırken dikkat etmek gerekir. Ayrıca Kur'an'ın herkese hayat olmasına çağıran derginin misyonu ile bağdaştığını da sanmıyorum.

Yakup Çiçek Bey'in "Tasavvufi Tefsirin Dini Temeli" başlıklı yazısını da tasvip etmiyorum ve derginin misyonuna aykırı buluyorum. Yüzyıllardır bu tür anlayışlarla Müslümanların içine sürüklendiği bataklıkları din adına yeniden insanlara sunarak İslam ümmetinde Batıniliği diriltmek, Kur'an'ı şeytani heveslerin oyuncağı yapmak, gelenekselliği vahyin önüne geçirmek ve sapmaları canlandırmaktan başka bir işe yaramaz. Uydurma iddialara yer veren bu tür yazıların dergide yer almasına üzülmemek mümkün değildir.

Demek istiyor ki, şeriatın sınırları içinde kalan âlimler onun ahkâmıyla ihlâslı ibadet etmediklerinden sûfilere Allah'ın özel olarak verdiği güce erişemiyorlar, böylece onların anladığı manaları da anlamıyorlar. Şeriatın sınırları içinde kalan âlimleri onun ahkâmıyla ihlâslı ibadet etmemekle suçlayan bu mantığın veya anlayışın insafla, İslam'ı doğru anlamakla ve âlimlere adaletle bakmakla bir ilgisi var mıdır?

Bu yetmiyormuş gibi bir de ulemaya hakaret ederek onları Kur'an'ı ve İslam'ı anlamaktan mahcup/alıkonulmuş olmakla suçlamaktadır. "Kur'an'ı ve İslam'ı anlamada mahcup olanların nasipleri ancak sûrete münhasır/şekille sınırlı kalmalarıdır." Bu anlayış, dini nasslarına bağlı kalarak anlamaya çalışan âlimlere ve bütün Müslümanlara hakaret değil midir? Bu insanların tümü sadece şekille sınırlı olacaklar, ama anlayış ve düşüncelerinde şeytanların oynadığı Batıni tevilciler Kur'an'ın ve İslam'ın hakikatlerine/özüne vakıf olup hidayet önderleri olacaklar, öyle mi? Söylenmek istenen bu değil midir? Hayır, böyle bir ayırım yapmadan bütün âlimler bunun içindedir, deniliyorsa, o zaman bu ayırımın anlamı nedir veya bu sözlerin muhatabı kimlerdir?

Sonuç olarak, bu tür yazıların Kur'an'ın gölgesinde bir hayatı hedefleyen derginin misyonu ve amacı ile bağdaşmadığını düşünüyorum. Selamlar.

Sefer Dönmez, İstanbul
Kur'ani Hayat Dergisi'nin hayırlara vesile olmasını dilerim. Bir okuyucu olarak yayınlanmasını ve yapılmasını istediğim tekliflerim şunlardır:
Kur'an-ı Kerim'e karşı Müslümanların görevleri ve Kur'an Vahyi kronolojisi hakkında makaleler yayınlansın.
01.08.2010 ila 11.11.2011 tarihleri arasında Kur'an'ın m. 1400. nuzül yılı kutlama programları ve her yıl Ramazan ayı boyunca Kur'an'ın evrensel hükümlerinin insanlığa sunulmasıyla ilgili programlar düzenlensin.
İKÖ ve Türkiye Diyanet İşleri Başkanlığı'nın da katkılarıyla Evrensel Kur'an'ın 21. Yüzyıl Tefsiri hazırlanarak 1400. nüzul yılı kutlamalarına yetiştirilmesini arz ve teklif ederim.

Burak Özpolat, Malatya
es-Selamü Aleyküm, mektubuma başlamadan evvel sonsuz sevgi ve selamlarımı ileterek işlerinizde üstün başarılar temenni ederim.
Ülke ve dünya çapında çalışmalarınızı madden ve manen destekliyorum. Yayına hazırlamış bulunduğunuz bu güzide derginin varlığı, benim için en hakikatli mirası teşkil etmektedir. İnsanlar eser ve hizmetleriyle yaşarlar. Mümkün olsaydı, her karış toprağa buğday eker gibi kitap ve dergiler ekerdim. Beynimizi bilgiyle beslemeliyiz. En yaygın bilgi edinme yolu ise %85'le okumaktır.
Kur'an'ın her emri kâinatın nabzını tutan bir kudrete sahiptir. Hele o ilk emir... Bize adeta yepyeni dünyaların anahtarlarını sunuyor, yepyeni hazinelerin kapılarını gösteriyor. "Oku yaratan Rabbin adına; O insanı sevgi ve alâkadan yarattı. Oku! Zira Rabbin sonsuz kerem sahibidir; O insana (bilgiyi) kalemle (kaydetmeyi) öğretti, O insana bilmediklerini öğretti."

Müslümanlar ve okumayı seven insanlar olarak bir araya gelmeli ve cehaleti eğitimle yenmeliyiz. İslam'ın ve okumanın ne kadar güzel olduğunu sadece dilimizle değil hal ve hareketlerimizle göstermeliyiz. Ben müslümanım deyip hiçbir gayret göstermeyen insanlar, toplumun hangi meselesine çözüm getirebilirler? Adı Müslüman da olsa O topluluğun problemleri tükenir mi? İslam'ı kimlik kartlarından kurtarıp hayata geçirmeliyiz. İslam saadetin adıdır. İnsanlar onu yaşarsa mesut olurlar. İslam durduğumuz yerde bizleri mutluluğa eriştirecek değildir. Gayret lazım, çalışmak lazım. İnsanlar başaklara benzerler, içleri boşken başları havadadır. Doldukça eğilirler.

Kitapların ve dergilerin bilgi deposu olduklarını düşünürüm. Okumak, insanın bilgi ve hayal dünyasını geliştirir. Okumak insana düşünmeyi öğretir. Kitaplar ve dergiler insanın ufkunu açar. İlmin ve okumanın olmadığı yerde cehalet vardır. Cehalet felaketin habercisidir. Ülkemizde yapılacak en önemli yatırım ilme ve okumaya dair olmalıdır. Kitap ve dergiler bir milletin kültür değerlerini dünden bugüne taşıyan varlıklar olarak kültürün temel taşlarıdır. Aynı zamanda insanlığın paylaştığı ilim, kültür ve fikir dünyasına açılan kapılardır. Kur'ani Hayat'ın dünyamıza yeni yeni kapılar açacağını ümit eder, çalışmalarınızda Rabbimden kolaylıklar dilerim.

Filiz Tavukçu, 26 Recep 1429
Rahman ve Rahim Allah'ın Adıyla...
Allah'a gönül verenlere,
Kur'an'a tercüman olanlara,
Hayata emek verenlere,
Emeğe değer verenlere,
Selam olsun!
Emeklerimize Allah bereket versin! Amin!
Merhaba "Kur'ani Hayat" Ailesi;
Dengelerin altüst olduğu ve değerlerin para etmediği için itibar görmediği modern kafes içinde "Kur'ani Hayat" dergisi gibi bir müjde için yapımdan yayına, oluşumdan ulaşıma kadar emeği geçen herkese çok teşekkür ediyorum.

Mustafa İslamoğlu Hocamız, yol arkadaşları olan ailesi ve muhterem dostları vesilesiyle bize ulaşan her müjde, âcizane dert ortakları olarak hepimizi onurlandırıyor. Rabbim emeklerinizi

başarı etsin! Başarılarınızı kabul etsin! Âmin!
Allah'a şükürler olsun. Artık hayatına Kur'an ile yön vermek isteyen insanlar bunun imkânsız bir şey olmadığını, hatta inanan için olması gerekenin bu olduğunu biiznillah yine Kur'an'dan öğreniyorlar. Bu konuda yalnızlık sıkıntısı çeken biri olarak benim gibi düşüncesini hareket ettiren birilerinin olduğunu bilmek, kitap, dergi, internet ve hatta şimdi olduğu gibi mektupla hasbihal edebilmek... müjde değil de nedir? Siz beni müjdelediniz, Allah da sizi müjdelesin! Siz beni desteklediniz, Allah da sizi desteklesin! Âmin! Allah (c.c) bana da sizi desteklemeyi nasip etsin! Âmin!
Merhaba Kur'ani Hayat. Hayatıma Hoş geldin! Hoşbulursun İnşaallah!

E-posta ile ulaşan mektuplardan bir demet

İsmail, 18.08.2008
Dergiyi aldım, çok güzel hazırlanmış, Allah razı olsun (fakat biraz pahalı gibi).
Size sitede forum açmanızı ve forumda yazılan yazılardan birini seçerek dergide yayınlamanızı tavsiye ediyorum, inşaallah dikkate alırsınız...
es-Selamu Aleykum.

Selman Rabli, 14.08.2008
Rabbim hayırlı etsin. Müslümanların ayak olmaktan kurtulup baş olmalarına vesile kılsın. Ümmetin vahdetine...

Ayhan Gümüş, 10.08.2008
Âlemlerin Rabbi yüce Allah'a (cc) ne kadar hamd etsem azdır! Bilmiyorum ama İslamoğlu hocamızın sözleri anlamama vesile oluyor ab-ı hayat olan Kur'an'ı! Şuan gerekçeli meal 2 haftadır elimde okumaya doyamıyorum. Ruhuma işliyor, bazen bu ayet bunu mu ifade ediyormuş diyorum! O kadar şey var ki, dile dökemediğim, erbabı ya da yananı anlar! Yeni dergiyi aldım. Allah hayatımızı Kur'an eylesin. İsmi gibi içeriği de çok güzel. Allah razı olsun bu şerbeti bize sunanlardan vesselam!

Adem Armağan, 05.08.2008
Selamün aleyküm. Sözlerin en güzeli olan Allah kelamını asrın idrakine söylemek için, gösterdiğiniz çabadan dolayı Allah razı olsun. Dergimizin insanları karanlıktan aydınlığa çıkarmaya vesile olmasını Allah'tan niyaz ederim. Dergimiz hayırlı olsun. Hayırlara vesile olsun.

Nihat, 04.08.2008
Şükürler olsun. Şükrediyorum, çünkü bu tip dergilerin sayısı çok az. Sevgili hocamın makale ve kitaplarını okuyorum. Dergi çıkınca çok sevindim. Hayırlara vesile olmasını yaradan Rabbimden niyaz ediyorum. Yolunuz açık olsun.

Sibel Avcı, 02.08.2008
Selam ile. Kur'ani Hayat'ın yeni yolcuları olarak başta Mustafa İslamoğlu hocamıza ve bu yolun hizmetçilerine gönülden sevgi ve muhabbetlerimizi sunuyoruz. Dergimizin elimize geçeceği günü sabırsızlıkla bekliyoruz, Allah yolunuzu açık etsin. Roterdam'dan selamlar.

Bedrettin Çifçi, 02.08.2008
Elhamdulillah. Referansı Kur'an olan, Kur'an merkezli bir derginin çıkması elzemdi. Bunu ancak Kerim Kur'an'ı hayatına yansıtabilmiş, canlı Kur'an adayları yapabilirdi. Mustafa İslamoğlu hocamız işte bunu hakkıyla ifa edecek adaylardan biriydi. Maşaallah. Razı olsun Rabbim. Kur'ani Hayat Dergisi, ümmete ve insanlığa hayırlı olsun. Rabbim bu salih projeyi başarılı kılsın. Selam ile.

Nazarbonc, 21.07.2008
Selam olsun, Kur'an'ın önündeki badireleri yara yara Yâr'a ulaşmayı ve ulaştırmayı gaye edinen sahabi gönüllü kardeşlerim, dergimiz hayırlı olsun. Yüzyüze görüşmesek de sizi görmeden seven kardeşlerinizin de olduğunu bilmenizi istedim. Allah için sizi çok seviyorum. sabır, sebat, metanet ve cesaret dileklerimle...